KSENOPHON

YUNAN TARİHİ

(ΕΛΛΗΝΙΚΑ)

Çeviren

Prof. Dr. SUAT SİNANOĞLU

TÜRK TARİH KURUMU

1999

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
X. Dizi — Sayı 18

KSENOPHON

YUNAN TARİHİ

(ΕΛΛΗΝΙΚΑ)

Çeviren

Prof.Dr. Suat SİNANOĞLU

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1999

Ksenophon
Yunan tarihi (Hellenika) / Ksenophon ; çev. Suat Sinanoğlu.– Ankara : Türk Tarih Kurumu, 1999.
xxix, 267s. ; 24cm.– (AKDTYK Türk Tarih Kurumu yayınları ; X. Dizi - Sayı 18)
İndeks var.
ISBN 975 - 16 - 1072 - 9

1. Yunan tarihi. I. Sinanoğlu, Suat. II. E.a. III. E.a. : Hellenika IV. Dizi.
949.501

ISBN 975-16-1072-9
Raportör: Prof. Dr. Şerif BAŞTAV

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VII

GİRİŞ IX

I. Ksenophon'un *Yunan Tarihi*
1. *Yunan Tarihi*'nin I ve II. kitapları IX
2. Ksenophon'un kişiliği X
3. *Yunan Tarihi*'nin III.-VII. kitaplarında izlenen metod XI
4. III.-VII. kitapların yazıldığı yer ve tarihler XII
5. Ksenophon'un tarihçiliği XII
II. Çeviri üzerine XIV
III. Metin saptaması XV
IV. Bibliografya notu XX
V. Laerteli Diogenes, *II 48-59*, Ksenophon'un hayatı XXI
VI. Yunanca terimler XXIV

I. KİTAP 1
II. KİTAP 29
III. KİTAP 59
IV. KİTAP 85
V. KİTAP 128
VI. KİTAP 165
VII. KİTAP 202

İNDEKS 239

HARİTA

ÖNSÖZ

Ksenophon'un *Yunan Tarihi* adlı eserinin Türkçeye çevirisini 60'lı yılların başında ele aldım. 1963'de ilk üç bölümü tamamlandı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı "Dünya Klasikleri" serisinde yerini aldı. İzleyen yıllarda çeviriye devam ettim. Ama 1966 yılı sonunda Tercüme Bürosu'nun dağılması üzerine çevirim ortada kaldı. Bundan sonraki yıllarda diğer işlerimin yoğunluğu yüzünden çeviriye dönemedim. Ancak 1992 yılında birçok işi bıraktıktan sonra bu eseri tamamlamaya giriştim. Bu kez de birçok nedenle, özellikle de sağlığım nedeniyle bu iş bugüne kadar gecikti. Metni son bir defa gözden geçirmek ve son düzeltmeleri yapmak olanağına sahip olamadığım bir sırada Prof. Dr. Candan Şentuna ve Prof. Dr. Filiz Öktem bu işi üzerlerine aldılar. Çeviriyi yayıma hazır duruma getirmekte bana büyük yardımda bulundular. Esere son şeklini vermekte emekleri geçen iki değerli meslektaşıma içtenlikle teşekkür ederim.

GİRİŞ

I. Ksenophon'un Yunan Tarihi

1. YUNAN TARİHİ'NİN I. VE II. KİTAPLARI

Ksenophon'un *Yunan Tarihi* tam yarım yüzyıllık bir dönemi kapsar. Thukydides'in *Tarih*'inin kaldığı İ.Ö. 411 yılından başlayarak, haziran 361 tarihinde cereyan eden Mantineia muharebesine kadar Yunanistan'da ve Anadolu'da geçen olayları anlatır. Elyazmaları eseri Ἑλληνικά ya da Ἑλληνικὴ ἱστορία, "Yunan Tarihi", adı ile naklederler. Bazı elyazmalarında bu eser παραλειπόμενα ya da παραλειπόμενα τῆς Θουκυδίδου ξυγγραφῆς, "Thukydides tarihinin son kısmı" diye anılır. Bilindiği gibi, gerçekten Ksenophon eserini son derece sade bir şekilde μετὰ δὲ ταῦτα ("bunun üzerine") diye başlayarak Thukydides'in tamamlayamadığı hikayeye, onun bıraktığı noktadan devam eder. Bu, Ksenophon'un esere başlarken Thukydides'in 411 yılında kestiği Peloponnesos savaşının tarihini tamamlamayı düşünmüş olduğunu gösterir. Nitekim iki elyazmasında (M, L) Thukydides'in *Tarih*'i ile *Yunan Tarihi* bir arada yer almıştır. Eserin ikinci adı da bunu kanıtlar. Ancak bugünkü hali ile Ksenophon'un *Tarih*'i bu adla anılamaz, çünkü bu ad eserin ilk bölümüne, 404 yılında Atina'nın ele geçirilmesine ya da, en çok, Sisam'ın Lysandros'un eline geçmesi olayına kadar gelen bölüme uygun düşmektedir.

Öbür yandan, bugün genellikle kabul edildiği gibi, Ksenophon ilk iki kitabında Thukydides'i andıran bir üslupla yazmıştır: örneğin, Thukydides gibi, kişiliğini ileri sürmeyen bir anlatım şeklini yeğler. Bundan başka, olaylar, tıpkı Thukydides'in yapmış olduğu gibi, yıllara bölünmüştür. Kronolojik sıraya özenle uyulur. Anlatılan olaylar için birtakım kaynaklara başvurulduğu anlaşılır. Ksenophon'un, tarihinin bu ilk bölümü için bizzat Thukydides'in topladığı belgelerden yararlanmış olabileceği dahi düşünülmüştür.

Bu ilk iki kitabı ne zaman yazdığı kesin olarak saptanamamaktadır. Son olarak, Ksenophon'un yaşamı üzerine beş yüz sayfalık bir deneme yazan E.

Delebecque[1] ilk iki kitabın (II 4,43 hariç) 402 yılında Atina'da yazılmış olabileceğini düşünmektedir. Yayınlama niyeti ile kaleme alma tarihini saptamak olanaklı -hatta fazla gerekli de- olmamakla beraber, şurası kesindir ki, malzeme Ksenophon'un Kyros seferine katılmasından önce hazırlanmıştır: Ksenophon gençtir, Thukydides'in etkisi altında tarihçi olmaya heveslenmektedir.

2. KSENOPHON'UN KİŞİLİĞİ

Fakat Kyros seferi sırasında Ksenophon kendi kişiliğini bulmuştur, kendi gerçek ilgilerinin ne olduğunu anlamıştır. Sefer hakkında tuttuğu notlar ona kişisel bir görüş, dünya işleri üzerine kişisel bir deneyim ve yazar olarak kişisel bir üslup kazandırmıştır. Anadolu'da, Kyros'la beraber ve, Kyros'un ölümünden sonra, Onbinlerin başında, Ksenophon bir tarihçi değil, taktiğe ve stratejiye meraklı bir asker, olayların niçinine değil, nasıl cereyan ettiğine önem veren bir yaşam adamı olduğunu anlamıştır. Ksenophon'un *Anabasis*'i bir tarih değil, bir anı defteridir. Gerçekten *Anabasis*'te cereyan eden olayların iç yüzü, derin nedenleri, birbirleri ile bağlantıları üzerinde durulmaz, olayların anlamı araştırılmaz. Olaylar günlük akışları içinde o günün tepkileri ile anlatılır; ayrıntı, anekdot üzerinde durulur. Seferleri aydınlatma bakımından hiçbir önemi olmayan aksiliklere, küçük olaylara yer verilir. Bunların, başvurulan bir kurnazlıkla, yerinde söylenmiş birkaç sözle önlenmeleri ya da çözümlenmeleri Ksenophon'un zevkle işlediği konulardır. Bu bakımdan *Anabasis* bir tarih eserinde aranması gereken kapsamlı bilgilerden, belli bir görüşten yoksundur. Onbinlerin seferinin anlatımı eleştirel bir şekilde değerlendirilen belgelere dayanmaktan uzaktır. Buna karşılık bir anı yazarının eserinde bulunabilecek çekici ayrıntılarla, canlı izlenimlerle doludur.

Ksenophon *Tarih*'inin II. kitabının 3. bölümünün sonunda Theramenes'in ölüm anında söylediği sözleri aktarırken adeta özür diler: "Bilmiyor değilim: aslında bunlar aktarılmaya değmez birtakım güzel sözlerdir..." Ama aktarmaktan da vazgeçemez, çünkü, tarih yazarlığının ne olduğunu Thukydides'ten öğrenmiş

[1] E. Delebecque, *Essai sur la vie de Xénophon*, Librairie Klincksiek, Paris 1957. Bu kitap hakkında bk. Suat Sinanoğlu, *En lisant l'Essai sur la vie de Xénophon de M. E. Delebecque*, "Anatolia" Dergisi V (1960), ss. 87-97.

olmakla birlikte, Ksenophon kendi gerçek ilgilerinin dürtüsünden kendini kurtaramamaktadır. Onun için önemli olan belge, tarihsel yargı değil, kişilerdir, onların davranışları, yetenekleri, yaradılışlarıdır.

3. YUNAN TARİHİNİN III.-VII. KİTAPLARINDA İZLENEN METOD

Üçüncü kitabın başında Ksenophon, Syrakusaili Themistogenes'in Kyros seferini bütün ayrıntıları ile anlattığını ilan etmek suretiyle, bu olaylara *Yunan Tarihi*'nde niçin yer vermediğini açıklar. Thesmistogenes kendi takma adıdır. 401 yılından sonraki olayları kaleme aldığı sıralarda Ksenophon artık, *Anabasis*'in ona yaşam adamı ve yazar olarak kazandırdığı deneyim sayesinde, kişisel bir düşünceye, kişisel bir üsluba sahip bir yazar olmuştur. Bundan sonra tarihinde tuttuğu yol bütünüyle kendine özgüdür. Dolayısiyle geri kalan kitaplarda kronolojik sıraya önem verilmemiştir, olayların yıllara bölünmesinden vazgeçilmiştir. Bir bölgede cereyan eden olayların anlatımına kapılarak, Ksenophon'un o bölgenin tarihini kendi gününe kadar sürdürdüğü olur; sonra bir başka bölgenin tarihini ele almak zorunda kalınca, geriye dönüp yeniden başlar. Anlattığı olayların kronolojisini saptamak zorlaşır. Buna karşılık, Ksenophon anlattığı olaylara bir görgü tanığının canlılığını katar. Onun gözünde önemli olan olayların derin anlamı ve Yunanistan'ın kaderi üzerindeki etkileri değil, olayların cereyan ettiği andaki etkisidir. Bu bakımdan neden ve sonuçlar üzerinde durmaz, o olayların kahramanı ya da tanığı olan kişilerle, geçici olarak meydana gelen durumlarla ilgilenir. Bu durumlar ve o adamların izlenimleri, düşünceleri, davranışları olayların uzak sonuçlarından daha önemlidir. Onun için (örnekleri yalnızca III. kitaptan almakla yetinelim) Derkylidas'ın toy Meidias'ı nasıl aldattığını, Agesilaos'un kendini hala bir numaralı adam sanan Lysandros'u nasıl küçük düşürdüğünü zevkle anlatır. Oysa bu ayrıntıların hiçbir tarihsel değeri yoktur. Aynı şekilde Kinadon'un Isparta'da ön ayak olduğu önemli bir ayaklanma etraflı bir şekilde anlatılmakla birlikte, Ksenophon'un anlatımına bağlı kalacak olursak, sanılabilir ki bu ayaklanmanın tek nedeni arka planda kalmaya katlanamayan bir gencin aşırı gururudur. Ksenophon böyle bir nedenle tatmin olup, daha derinlere inme gereksinimini duymayacak yaradılışta bir adamdır.

4. III.-VII. KİTAPLARIN YAZILDIĞI YER VE TARİHLER

Ksenophon, Onbinleri Kyros seferinden sağ esen geri getirdikten sonra, Trakya seferine katılmış, daha sonra Anadolu'daki Yunan kentlerinin özerkliği için savaşım veren çeşitli Ispartalı komutanlar emrinde dövüşmüştür. Kral Agesilaos'un yakın dostu olmuş, kaderini onunkine bağlamıştır.

Yunan Tarihi'ni nerede ve hangi tarihlerde tamamladığını saptayabilmek için yaşamını hiç olmazsa ana hatları ile bilmek gerekir. Oysa, Laerteli Diogenes'in bize verdiği bilgiden fazlasını elde etmenin olanağı yoktur[2]. Yaşamı üzerine daha ayrıntılı bilgiler sadece birtakım tahminlere dayanmaktadır. Kesin olarak bildiğimiz şudur ki, Anadolu seferlerinden sonra Ksenophon Agesilaos'la Yunanistan'a dönmüş, oğullarını Isparta'da okutmuş, kendisi uzun yıllar Ispartalıların kendisine armağan ettikleri bir çiftlikte, Skillus'ta yaşamıştır. Burada eserlerinin bir kısmını meydana getirmiş, bu arada (olasılıkla 379-378 yıllarında) *Tarih*'in III. ve IV. kitapları ile V. kitabın 1-3 bölümlerini yazmıştır. Elislilerin Skillus'u istila etmeleri üzerine, Ksenophon 371 yılında bu ülkeden ayrılmış ve Korinthos'a gidip yerleşmiştir. Atina ile arasının düzelmesi, bu arada Thebaililere karşı yapılan Mantineia muharebesinde oğlu Gryllos'un ölmesi gibi olaylar Ksenophon'un, yaşamının son yıllarında Atina'ya dönmüş olabileceğini düşündürmüştür. 354 yılında öldüğü kabul edilirse, son on yedi yılı, ister Korinthos'ta ister Atina'da geçmiş olsun, ömrünün son derece verimli bir dönemi olmuştur. Birçok eserini, bu arada *Yunan Tarihi*'nin son kısmını bu dönemde yazmıştır.

5. KSENOPHON'UN TARİHÇİLİĞİ

Görüldüğü gibi, *Yunan Tarihi*'nin yazılışı uzun yıllar sürmüştür. Bunda en az üç ayrı kaleme alma dönemi saptanmalıdır. Bu böyle olunca, esasen karışık, amaçsız görünen olayları neden ve sonuçları ile izlemek kolay olamazdı. Bir tarihçi olarak, Ksenophon için Atina ve Isparta'ya karşı bir ölçüde yansız ve objektif kalmasını bilmiştir, diyebiliriz. Atina'da yetişmiş bir insan olarak, aristokrat olmasına rağmen, demokrat rejimin iyi yanlarını belirtmekten geri kalmamış;

[2] Yaşadığı yılların tarihini yazmış olması bakımından Ksenophon'un yaşamı üzerine eskilerin bize aktardıklarını öğrenmek okuyucu için yararlı olur düşüncesi ile, *Yunan Tarihi*'nin başına Laerteli Diogenes'in Ksenophon'un yaşamı ile ilgili olarak yazdığı sayfaların çevirisi konmuştur.

ancak, her aristokrat gibi, o da Isparta'ya eğilim göstermiş, sürgüne gittikten sonra, koruyucusuz kaldığı o umutsuz günlerde panhellenik bir amaç güder görünen Agesilaos'a hayran olarak kaderini onunkine bağlamıştır. İkinci vatanı Isparta'nın uğradığı bozgunlardan genellikle pek söz etmediği, Anadolu'daki Yunan kentlerini Pers boyunduruğuna teslim eden Antalkidas barışını eleştirmediği doğrudur. Ancak Ksenophon asıl Thebai'e karşı düşmanca duygularını gizleyememiştir. Thebai'i hem küçümsemiş, hem, Isparta'nın egemenliğini yıktığı için, ondan adeta nefret etmiştir.

Önce de söylendiği gibi, Thukydides'i örnek tutmaktan vazgeçip kendi yolunda yürümeye başladığı andan itibaren olayları yıllara ayırma metodunu bırakmıştır. Eserinin en önemli kusurlarından biri budur. Belki de biraz da bu kronolojik belirsizliğin etkisi ile *Tarih*'inde açık bir oransızlık göze çarpar. Önemli olayların unutulması yanında, Yunan tarihinin genel gelişimi üzerinde bir etkisi olmayan bazı olaylara (örneğin Phleius sorunlarına) gereğinden fazla yer verilmiştir. Ayrıca, *Tarih*'i belgelerin toplanması, tahlili ve eleştirel değerlendirilmesi gibi ciddi çalışmalara dayanmamaktadır. Genel izlenim odur ki, Ksenophon her şeyden çok kendi anılarına ve sayısız dostlarının kendisine aktardıkları bilgilere başvurmuştur. Belki de bu yüzden Agesilaos'un Lidya ve Frikya seferleri üzerine bol bilgi sahibi olması beklenirken, gene de Oksyrrhynkhos Anonyminin eseri bize Ksenophon'un *Tarih*'inden daha kapsamlı ve daha sağlıklı bilgiler sunar görünmektedir.

Hatzfeld, Ksenophon *Tarih*'inin baskısının *Notice.* kısmında, s. 16: "Aussi, dans ce recit si attrayant, par endroits si vivant, il manque une vue d'ensemble, et, en en achevant la lecture, on peut se demander quel pouvait être, pour Xénophon, le sens des événements qui se sont déroulés entre 404 et 362" diyor. Fakat Ksenophon açıklamamış, sadece anlatmıştır. Bu çağda Yunanistan'da en büyük rolü oynayan Atina, Isparta ve Thebai'in siyasal yapısını, iç sorunlarını, dış politikalarını incelemiş değildir. Olanları anlatmakla yetinmiştir. Onun için de o, bir vücudun durmadan kan kaybetmesi gibi, sürekli savaşların Yunan *polis*'lerinin bünyesinde neden olduğu derin yıkımın belki farkına bile varmamıştır. Kesin olan ise buna bir çözüm yolunun bulunması gerektiğini düşünmüş dahi olmamasıdır. Ancak şu da itiraf edilmelidir ki, Ksenophon neden ve sonuçlar üzerinde durmamış, uzağı görememiş ise, anlattığı dönemin devlet adamları da günün küçük sorunları ile uğraşmaktan ileriyi ne görmüş, ne de umursamışlardır. Günlük garezler, birden

parlayıveren eski kinler, küçük çıkarlar bir savaşın patlamasına, bir sefere çıkılmasına yeter neden olabilmiştir. Devlet adamları bu girişimlerde bulunurken, değil bütün Yunan devletlerinin, kendi öz vatanlarının dahi geleceğini ve kaderini uzun boylu düşünmemişlerdir. Silahlı kuvvetleri sevk ve idare eden komutanlar ise nihai sonucu alacak harekattan çok, erlerine erzak ve giyeceği nasıl sağlayacakları sorunları ile uğraşmışlar, kentlerin ordularının yaklaşması anında (ve çok kez uzaklaşıncaya kadar) kendi taraflarına geçmelerini yeterli bulmuşlardır. Muharebe ile sonuç almaktansa, uzun süreli, fakat çabucak çiğnenen mütarekelere bel bağlamışlardır.

Ksenophon derin bir düşünür olsaydı, yirmi yedi yıllık Peloponnesos savaşından sonra, kırk küsur yıl süren ve Yunan devletlerini birbirine düşüren ya da Perslere karşı sevkeden, kendisinin de tanığı olduğu o verimsiz ve yıpratıcı üstünlük iddialarının hiçbir sonuca bağlanmadan sürüp gittiğini görebilir, yeni bir düzenin, Yunan bilincinde yeni bir siyaset anlayışının yer etmesi gerektiğini kavrardı. Fakat Ksenophon filozof olmadığı gibi, gerçek bir tarihçi de değildir.

Buna karşılık *Yunan Tarihi* bizi olayların içine soktuğu için, birçok insanla tanıştırdığı için canlı ve çekici bir hikayedir. Yunan tarihinin oldukça hareketli bir döneminde, sorumluluk mevkiine yükselmiş adamları (örneğin Thrasybulos'u, Theramenes'i, Thibron'u, Derkylidas'ı, Agesilaos'u) tarihsel kişilikleri ile değil, günlük davranışları ile tanıtmıştır. Okuyucu için Atina meclisinin gürültülü toplantıları, Theramenes'in karakteri ve akıbeti, Ispartalıların 404'de Atina'nın yok edilmesine engel olmaları, Byzantion'u düşmana teslim eden Byzantionlu vatandaşı beraat ettirmeleri, Pers satraplarının iki yüzlü, kaypak siyasetleri unutulacak şeyler değildir.

II. Çeviri Üzerine

Ksenophon'un dili sade, anlatışı berrak ve akıcıdır. Bu nedenle anlaşılması kolay, ancak aynı sadelikle çevrilmesi zordur. Bir güçlük de Yunan dilinin bağlaçtan yana son derece zengin olmasıdır. Cümleler hep birbiri ile bağlantılıdır: bu bağlantıyı sağlayan ve niteliğini açıklayan çeşitli bağlaçlardır. Onlar sayesinde sağlam bir mantıksal silsile kurulmuş ve aynı zamanda belirtilmiş oluyor. Dilimizde ise akıcı bir ifade aradığımız zaman, yan cümleciklere başvurmaktansa, bağımsız cümleler dizmeyi yeğleriz; periyodlar arasındaki bağı da ifade etmeme

yoluna gideriz (asyndeton). Kıvrak, akıcı bir üslupla yazmak isteyenler bu bağları büsbütün kaldırırlar. Çeviride bir yandan aslın akıcılığını bir ölçüde olsun yansıtabilmek, bir yandan da Yunan dilinin yapısına özgü olan cümle kuruluşu ve bağlaç bolluğunu ihmal etmemek, böylece yunanca metinde çok açık olan mantıksal silsileyi belirtmek amaç ve çabası ile ortalama bir yol izlenmiştir. Cümlelerin ağır cümleler olmamasına, ne ifade ettiklerinin ilk anda anlaşılmasına, bununla birlikte kuruluş bakımından esas metindeki cümlelerin yapısından fazla uzaklaşılmamasına dikkat edilmiştir. Rahat okunan, fakat Yunanca metni adım adım izleyen bir çeviri vermeye çalışılmıştır.

J. Hatzfeld'in çevirisinde, metin içinde yer alan başlıklar -okuyucunun aradığı kişileri ve olayları daha kolay bulabilmesi bakımından son derece yararlı olduğundan- Türkçe çeviride muhafaza edilmiştir.

Sürekli olarak göz önünde bulundurulan baskılar şunlardır:

Xenophontis *Historia Graeca*, recensuit Otto Keller. Editio Maior. Teubner, Leipzig 1890.

Xenophontis *Opera*, tomus I: Historia Graeca, recognovit... E.C. Marchant, Clarendon Press, Oxford.

Xénophon, *Helléniques*, tomes I. et II. Texte établi et traduit par J. Hatzfeld, Les Belles Lettres, Paris 1949 ve 1948.

III. Metin Saptaması

Bu eseri aktaran elyazmalarında metinle ilgili önemli güçlükler yoktur. Bu nedenle modern baskılarda görülen farkların sayısı çok değildir. Hatzfeld'in saptadığı metinden ayrıldığım noktalar aşağıda gösterilmiştir:

I 4, 13 ἀπελογήθη'den önceki † (metin bozuktur) işaretine gerek yoktur.

I 4, 14 δυνατοῦ'dan sonra bir *lacuna*'nın varlığını düşündürecek bir durum yoktur.

I 6, 16 Hatzfeld I 6, 3 ve (herhalde) I 5, 20'ye dayanarak Kallikratidas'ın yüz kırk, Konon'un ise yetmiş gemisi olduğunu düşünerek metne <τετταράκοντα ναῦς> kelimelerini ekliyor. Haklı olabilir. Ancak Kallikratidas bu arada gemilerine daha otuz gemi katmış da olabilir. I 6, 26'da, nitekim, yüz yetmiş

gemisi olduğu söyleniyor; fakat Konon'un muharebede otuz gemi kaybettiği de (I 6, 17) unutulmamalıdır: yüz yetmişi tamamlayan gemiler bu Atina gemileri de olabilir. Bu bakımdan Hatzfeld belki haklıdır; ne var ki onun eklediği kelimelerle oluşan cümle bir Yunanca cümleye hiç benzemiyor.

I 6, 17 ὑπὸ τῶν πολιτῶν'dan sonra bir *lacuna*'nın var olduğunu düşündürecek bir neden yoktur.

I 7, 27 Hatzfeld'in düzeltmesi anlam bakımından doyurucudur, ancak Yunanca ifade bakımından μεταμελήσει'den sonra bir ὑμῖν beklenmelidir.

II 3, 20 κελεύσαντες ἐπὶ τὰ ὅπλα, codd., şu şekilde düzeltilmelidir: κελεύσαντες ἀπιέναι ἀποθεμένους τὰ ὅπλα, Dindorf.

II 3, 31 ἀποβλέπει yerine ἀπολείπει, Laves, okunmalıdır.

III 4, 12 Walckenaer'i izleyerek Hatzfeld'in *Ages.* I 16'dan alıp metne eklediği <ἀπαντώσας δυνάμει ἀναλαμβάνων ἦγε καὶ τὰς> kelimelerine gerek yoktur.

III 4, 20 Hatzfeld'in metninde bir baskı hatası olarak νευδαμώδεις ὁπλίτας, Ἡριππίδαν δ' ἐπὶ τοὺς kelimeleri atlanmıştır.

III 4, 22 *Ages.* I 30'a uyarak εἶπε<ν ὁ ἡγεμὼν> eklemesi gereklidir. Ancak cümle αὐτοὶ δὲ... diye sürdürüldüğüne göre, bütün periyodun aksadığı kabul edilmelidir.

IV 1, 15 αἱ δὲ καὶ, codd. ve Hatzfeld: αἱ δὲ καὶ <ἓν>, Dindorf, şeklinde düzeltilmelidir.

IV 1, 17 Laves'e uyarak Keller ve Hatzfeld § 25'i § 17'nin sonuna aktarıyorlar. Bu nakil gereksiz ve yersizdir.

IV 1, 39 Ἀδαίου: Tell'e uyarak Hatzfeld; fakat elyazmalarında Ιδαιου okunmaktadır.

IV 2, 6 τοὺς στρατευσομένους <μόνους> δεῖ ἐγκρίνειν, Madvig, şeklindeki düzeltmede στρατευσομένους gereksiz bir müdahaledir; bence τοὺς στρατευομένους (codd.) <μόνους> δεῖ ἐγκρίνειν şeklinde okunmalıdır.

IV 2, 13 ἐξῆεσαν τὴν ἀμφίαλον, codd., şöyle okunmalıdır: ἐξῆσαν τὴν αἰγιαλόν, Geist.

IV 3, 5 ὑπερβαλών, Hirschig, gereksiz bir düzeltmedir: ὑπερβάλλων, codd. ve *Ages.* 2, 5.

IV 4, 1 καὶ ἀποθνῄσκοντας, codd., şöyle okunmalıdır: καὶ <πολλοὺς> ἀποθνῄσκοντας, Breitenbach. Bir *lacuna*'nın varlığını düşündürecek bir durum yoktur.

IV 4, 6 ἀνεσπάσθαι, Dindorf, gereksiz bir düzeltmedir: ἀνασπᾶσθαι, codd.

IV 4, 9 ἀντιτάττονται δε, codd.: [δὲ] kaldırılmalıdır, Morus. † (metin bozuktur) işaretine de gerek yoktur.

IV 4, 11 ἐν ἀριστερᾷ'dan önce † (metin bozuktur) işaretine gerek yoktur.

IV 4, 17 ἐστρατοπεδεύοντο, Schneider: elyazmalarındaki ἐστρατεύοντο muhafaza edilmelidir.

IV 5, 14 προειρημένους, codd., Ksenophon'un üslubuna uymuyor; olasılıkla προσκειμένους, Dobrée.

IV 6, 9 πάσχοντα, codd., düzeltilmelidir: πάσχοντας, vulg.

IV 8, 14 οἱ Ἕλληνες ἢ, codd., kaldırılmalıdır, Morus.

IV 8, 15 ἐναντίοις λόγοις, codd., muhafaza edilemez, ancak ileri sürülen öneriler, bu arada Hatzfeld'in ἐναντιουμένοις ταῦτ' ἦν de inandırıcı olmaktan uzaktır.

IV 8, 22 διέπλεον, codd., kaldırılmalıdır, Breitenbach.

IV 8, 30 πολλῶν, codd., muhafaza edilmelidir; πόλεων, Schneider, mevcut metni değil, yazarın ifadesini düzeltmek isteyen bir müdahale gibi görünüyor. Aspendos bir kenttir, πολλῶν ile yazar "birçok kenti" kastediyor.

V 1, 13 αὐτεπιτακτὴν, Desrousseaux ve ona uyarak Hatzfeld, elyazmalarında görülen anlaşılmaz αὖ ἐπὶ ταύτῃ yerine güzel bir buluştur (krş. Plat. *Pol.* 260 e); ancak düzeltme inandırıcı değildir ve metne ikinci bir müdahaleyi gerektiriyor: Hatzfeld ναύαρχον'u kaldırıyor. αὖ'yu muhafaza edip ἐπὶ ταύτῃ'yi kaldırmak daha isabetli olur, Löwenklau: Teleutias'ın "o gemilerin başına *nauarkh*" olarak gönderilmesi esasen Aigina'daki filonun başına tam yetkili komutan olarak atandığını ifade eder.

V 1, 27 καὶ τῶν, codd., yerine καὶ πρὸς τῶν, Cobet, okunmalıdır.

V 2, 1 ἐνέκειντο, codd.: ἐπέκειντο, Schneider, şeklinde düzeltilmelidir.

V 3, 3 ἡσυχῇ, codd., muhafaza edilmelidir.

V 3, 27 Elyazmalarındaki διὰ τὸ ... ὑποφοράν'ı Hatzfeld, Schäfer'e uyarak bir interpolation kabul ediyor. Muhafaza edilmelidir.

V 4, 9 τοὺς δύο, codd.: bu ve bunu izleyen cümlede bozukluk açıktır. İyi kötü bir anlam çıkarabilmek için τοὺς'u kaldırmak gerekir, Dobrée.

V 4, 9 ἀπεστάλκεσαν (codd.)'ten sonra ἐβοήθουν, Dobrée, önerilmektedir.

V 4, 17 ἐξέπλευσεν, codd., muhafaza edilmelidir. Genellikle kabul edilen ἐξέπεσεν yavandır; Hatzfeld'in kabul ettiği ἐξέπνευσεν'in ise (Dindorf) codd.teki lectiona yeğlenecek bir tarafı yoktur.

VI 1, 14 μὴ ἐμοὶ μόνον ἀλλὰ ... ἱκανὴν δοκεῖν εἶναι, codd., düzeltilmelidir: μὴ'den önceki † (metin bozuktur) işareti kaldırılmalı, δοκεῖν de δοκοῦσαν, Estienne, şeklinde düzeltilmelidir.

VI 1, 15 ποιησάμενος, codd., muhafaza edilmeli ve ποιεῖσθαι değil, πονεῖσθαι okunmalıdır.

VI 1, 16 ἀσχολίαν ἔχει τὸ μὴ εἰς τὸ πράττειν, codd.: Hatzfeld, Dindorf'u izleyerek, εἰς τὸ'yu kaldırıyor. Bence şöyle okunmalıdır: ἀσχολίαν ἔχει [τὸ μὴ] εἰς τὸ <μὴ> πράττειν.

VI 1, 17 ὁμόρους'tan (codd.) önceki † (metin bozuktur) işareti kaldırılmalıdır.

VI 3, 4 οὐκ ἐγὼ μόνος, codd., muhafaza edilmelidir. ἐγὼ'dan sonra <ἔχω>'nun eklenmesi, Keller, gerekli değildir.

VI 4, 14 καὶ οἱ † μένιπποι, Madvig ve Hatzfeld: bu durumda οἱ † μὲν ἵπποι, codd., aynen muhafaza edilmelidir.

VI 4, 17 Hatzfeld, Dindorf'a uyarak ἐστράτευντο okuyor: ἐστρατεύοντο, codd., muhafaza edilmelidir.

VI 4, 24 ἐπιλαθέσθαι'dan (codd.) önceki † (metin bozuktur) işareti kaldırılmalıdır. Hatzfeld'in önerisi ἐξαλείφεσθαι, çekici olmakla birlikte, gerekli değildir.

VI 4, 25 καὶ οὗτοι'dan (codd.) önceki † (metin bozuktur) işareti kaldırılmalıdır.

VI 5, 19 Hatzfeld'in Cobet'ye uyarak kabul ettiği οὐκ ἐπεξῆσαν düzeltmesi gerekli değildir: οὐκέτι ἐξῆσαν, codd., muhafaza edilmelidir.

VII 1, 20 ἅμα δὲ yerine ἅμα τε okunmalıdır.

VII 1, 21 ὅσοιπερ ἦσαν, codd., muhafaza edilmelidir. ὅσοι παρῆσαν, Cobet ve Hatzfeld, düzeltmesi esasen ifade ve anlam bakımlarından aksaktır.

VII 2, 8 οἱ μὲν ἐπὶ τὸ τεῖχος, codd., οἱ μὲν τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους şeklinde düzeltilmelidir, Löwenklau.

VII 2, 18 ἐγένετο, Hartmann, gereksiz bir düzeltmedir; ἐγένοντο (scil. Khares'le kervan), codd., muhafaza edilmelidir.

VII 2, 20 Hatzfeld Schaefer'e uyarak iki kez πολιτῶν'u, codd., ὁπλιτῶν şeklinde düzeltiyor; codd.de okunan πολιτῶν bir lectio difficilior'dur: muhafaza edilmelidir.

VII 3, 7 κυρίους μὲν ὄντας, codd.: Hatzfeld, Keller'e uyarak, μὲν'i kaldırıyor. Cümlede ortaya çıkan eksikliğin ὑμᾶς, Hartmann, şeklindeki telafisi tatmin edici değildir. Codd.in lectionu aynen muhafaza edilmelidir.

VII 3, 10 νῦν δὲ ὅτι, codd., muhafaza edilmelidir. Schaefer'in düzeltmesi, νῦν δὲ ὅτε, mümkün olmakla birlikte, gerekli değildir.

VII 4, 3 τοίνυν, codd., muhafaza edilmelidir; τοῖς ναύταις, Wittenbach, düzeltmesi inandırıcı değildir.

VII 4, 27 Hatzfeld'in Breitenbach'a uyarak kaldırdığı τῶν Λακεδαιμονίων, codd., muhafaza edilmelidir.

VII 5, 4 σφίσιν αὐτοῖς, codd., muhafaza edilmelidir. Breitenbach'ın σφίσι <σὺν> αὐτοῖς şeklindeki müdahalesi gerekli değildir.

VII 5, 11 πλέονες'in (codd.) açıklaması güçtür; πλέον ἔχοντες, Voigtländer, şeklinde düzeltilmelidir.

VII 5, 11 καὶ οὐκ ἀνέβαινεν, codd., muhafaza edilmelidir.

VII 5, 16 ὑπελογίσαντο, Schneider, düzeltmesi gerekli değildir. ἐπελογίσαντο, codd., muhafaza edilmelidir.

IV. Bibliografya Notu

Ksenophon'un tarihçiliği ve *Yunan Tarihi* üzerine daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyecekler için, bu konuda yayınlanan belli başlı bir iki eserle son araştırmaların sonuçlarını veren makale ve kitapların bir listesi sunulmuştur:

B.G. Niebuhr, *Über Xenophons Hellenika*, Rhein. Mus. I (1827) ss. 194-211.

W. Nitsche, *Über die Abfassung von Xenophons Hellenika*, Progr. Sophien-Gym., Berlin 1871.

J. Hatzfeld, *Notes sur la composition des Helléniques*, Revue de Philologie (1930) ss. 113-127; 209-226.

G. de Sanctis, *La genesi delle Elleniche di Senofonte*, Annali della R. Scuola normale superiore di Pisa, 1932, ss. 15-35.

M. MacLaren, *On the composition of Xenophon's Hellenica*, Am. Journ. of Philology, 1934, ss. 121-139; 249-262.

J. Hatzfeld, *Le début des Helléniques*, Mélanges Desrousseaux, 1937, ss. 212-217.

P. Cloché, *Les Helléniques de Xénophon et Lacédémone*, Revue des Et. An. 1944, ss. 12-46.

H.R. Breitenbach, *Historiographische Anschauungsformen Xenophons*, Fribourg 1950.

M. Sordi, *I caratteri dell'opera storiografica di Senofonte nelle Elleniche*, Athenaeum 1950, ss. 3-53; 1951, ss. 273-348.

E. Delebecque, *Essai sur la vie de Xénophon*, Librairie Klincksieck, Paris 1957, ss. 3-53, 75 vd., 249-274, 318-328, 432-458.

S. Sinanoğlu, *En lisant l'"Essai sur la vie de Xénophon" de M. E. Delebecque*, Anatolia Dergisi V (1960) ss. 87-97.

V. Laerteli Diogenes, *II 48-59:*

KSENOPHON'UN HAYATI

1 Erkhia demos'undan Atinalı Ksenophon Gryllos'un oğluydu; ağır başlı ve son derece yakışıklı bir adamdı.

2 Anlattıklarına göre, Sokrates bir gün ona dar bir sokakta rastlamış, bastonunu uzatarak geçmesine engel olmuş ve ihtiyaç maddelerinin nerede satıldığını sormuş; o da tarif etmiş. Bunun üzerine Sokrates tekrar: "Pek iyi, dürüst bir insan olmak için nereye gitmeli?" diye sormuş. Beriki şaşırıp kalınca: "O halde peşimden gel de öğren" demiş. Ve o andan itibaren Ksenophon Sokrates'in öğrencisi olmuş.

3 Hocasının sözlerini kaydedip ilk olarak yayınlayan odur: kitabın adı *Anılmaya değer şeyler*'dir (Apomneumata). Tarih eseri yazan ilk filozof da odur.

4 Aristippos *Eski çağda duygu hayatı* adlı eserinin dördüncü kitabında onun Kleinias'a tutulduğunu ve ona şöyle dediğini anlatır: "Şu anda Kleinias'ı seyretmekten duyduğum zevk, dünyanın bütün güzel şeylerini bir arada görmekten alacağım zevkten daha büyüktür; bir tek Kleinias'ı görememektense dünyayı görmemeyi yeğlerim. Bu nedenle geceden ve uykudan nefret ediyorum, çünkü onu görmeme engel oluyorlar; gündüzle güneşe ise minnetim sonsuzdur, çünkü bana Kleinias'ı gösteriyorlar."

5 Kyros'la dost olmasının hikayesi şöyledir: onun, Boiotia kökenli, Proksenos adında bir ahbabı vardı; bu adam Leontinoilu Gorgias'ın öğrencisi ve Kyros'un dostuydu. Sardeis'te Kyros'un yanında bulunduğu sırada, Proksenos Atina'da Ksenophon'a bir mektup göndermiş ve Kyros'la dost olmalarını sağlamak amacı ile onu yanına çağırmış. Ksenophon mektubu Sokrates'e göstermiş, fikrini sormuş. Sokrates de onu, tanrıya danışması için, Delphoi'e yollamış. Ksenophon hocasının sözüne uyarak, kalkmış tanrıya gitmiş, fakat Kyros'un yanına gitmesinin doğru olup olmayacağını soracağı yerde, nasıl gideceğini sormuş. Hatta bu yüzden Sokrates onu azarlamış, ancak sonra yola çıkmasını o da öğütlemiş. Ksenophon Kyros'un yanına gitmiş ve onun, Proksenos gibi, yakın bir dostu olmuş.

6 Sefer esnasında, yabancı bir birliğin komutanı olan Pharsaloslu Menon'dan hiç hoşlanmamış. Ona yağdırdığı hakaretler arasında kendinden büyük oğlanlarla düşüp kalktığını söyler. Apollonides adında birini de kulakları delik diye ayıplar.

7 Ünlü seferden ve Karadeniz maceralarından sonra Odryslerin kıralı Seuthes'in ettiği yeminleri çiğnemesini izleyen dönemde Ksenophon Asya'da bulunan Isparta kralı Agesilaos'un yanına gitti, ona Kyros'un paralı askerlerini devretti; aralarında büyük bir dostluk kuruldu. Bu münasebetle Isparta yanlısı olmakla suçlanarak Atinalılar tarafından sürgüne mahkum edildi.

Yanında bir miktar altınla Ephesos'a gelerek, dönünceye kadar muhafaza etmesi, dönmezse bir heykel yaptırıp tanrıçaya adaması için, bu altının yarısını Artemis'in rahibi Megabyzos'a emanet etti, yarısı ile de Delphoi'e adaklar gönderdi.

8 Sonra Thebaililerle başlayan savaşı yönetmesi için geri çağrılan Agesilaos'la birlikte Yunanistan'a döndü: Ispartalılar onu devlet konuğu ilan ettiler. Daha sonra, Agesilaos'tan ayrılıp, Elis'te kente yakın bir köy olan Skillus'a gitti. Magnesli Demetrios'a bakılırsa, adı Philesia olan karısı da onunla birlikteydi. Deinarkhos, bir azatlı meselesinden dolayı Ksenophon'a karşı yazdığı nutukta, iki oğlu Gryllos'la Diodoros'un da oraya geldiklerini söyler. O iki çocuğun bir adı da Dioskurlar idi. Olympia oyunları münasebeti ile Megabyzos'un Yunanistan'a gelmesi üzerine servetine tekrar kavuşan Ksenophon bir arazi satın alıp tanrıçaya adadı. Bu araziden, Ephesos'taki ırmak gibi, adı Selinus olan bir dere akar. Ksenophon bundan sonra vaktini av avlamakla, dostları ile sohbet etmekle ve tarihler yazmakla geçirdi. Deinarkhos, Ispartalıların ona bir ev, bir de tarla verdiklerini söyler. Ispartalı Phylopidas'ın ona Dardanos'tan aldığı birkaç köleyi gönderdiği, onun bunları istediği gibi kullandığı da anlatılır.

9 Elisliler Skillus'u işgal edip de Ispartalıların yardıma gelmekte ağır davranmaları üzerine, iki oğlu birkaç uşakla birlikte Lepreon'a kaçtı, Ksenophon ise önce Elis'e gitti, oradan ailesi ile birlikte Korinthos'a sığındı ve oraya yerleşti.

10 Bu durum karşısında Atinalıların Ispartalılara yardım etmeye karar vermeleri üzerine, Isparta uğrunda dövüşmeleri için oğullarını Atina'ya gönderdi. Gerçekten onlar, Diokles'in *Filozofların hayatları* adlı eserinde belirttiği gibi, Isparta'da eğitilmişlerdi. Diodoros herhangi bir parlak başarı gösteremeden muharebeden sağ esen döndü; daha sonra, bir oğlu olunca ona kardeşinin adını taktı. Buna karşılık, atlıların karşısında yer alan Gryllos kahramanca vuruşarak öldü -muharebe Mantineia dolaylarında cereyan ediyordu-: Ephoros *Tarih*'inin yirmi beşinci kitabında öyle der; Kephisodoros süvari komutanı, Hegesilaos da strategti.

Epameinondas da bu muharebede öldü. O sırada Ksenophon kurban kesiyormuş: oğlunun öldüğü haber verilince, başındaki çelengi çıkarmış; sonra yiğitçe öldüğünü öğrenince, çelengi tekrar başına geçirmiş. Bazıları bir tek gözyaşı bile dökmediğini, hatta: "Oğlumun ölümlü olduğunu biliyordum" dediğini naklederler. Aristoteles birçok kimsenin Gryllos'un ardından övgüler ve ağıt nutukları yazdığını söyler; bunlardan bir kısmının amacı babasına yaranmakmış[3]. Hermippos Theophrastos üzerine yazdığı kitapta Isokrates'in de Gryllos için bir övgü yazdığını ileri sürer. Timon onunla şu şekilde alay eder: "Ksenophon'un ve gücünü pek başarılı bir şekilde kanıtlayan Aiskhines'in yazdıkları yazılar gibi, gücü kuvveti kalmamış insanlara ait iki, üç ve daha fazla yazıdan söz edilir."[4].

11 Ksenophon'un hayat hikayesi budur. *Akme*'si[5] seksen dördüncü Olimpiyadın dördüncü yılına rastlar; Kyros'un seferine Ksenainetos'un arkhontluğu zamanında, Sokrates'in ölümünden bir yıl önce katılmıştır. Atinalı Stesikleides'in arkhontlar ve Olympia galipleri listesinde söylediğine göre, yüz beşinci Olimpiyadın birinci yılında, Kallimedes'in arkhontluğu zamanında ölmüştür. O yıl Amyntas'ın oğlu Philippos'un Makedonya tahtına çıktığı yıldır.

12 Korinthos'ta çok ilerlemiş bir yaşta öldüğünü Magnesli Demetrios anlatır. Birçok meziyeti arasında at ve av sevgisini sayabiliriz. Yazılarından anlaşılacağı üzere, taktiğe meraklıydı; kurban kesmeye düşkün, dini bütün bir adamdı; kurbanlardan anlam çıkarmakta usta ve Sokrates'e içten bağlı bir öğrenci idi.

13 Herkesin başka türlü böldüğü kırk kadar kitap yazmıştır. Eserleri şunlardır: *Anabasis*: bu eserde her kitabın bir önsözü olmasına karşılık genel bir önsöz yoktur; *Kyros'un eğitimi, Yunan Tarihi, Anılmaya değer şeyler, Ziyafet, Ev yönetimi, Avcılık üzerine, Süvari komutanlığı, Binicilik üzerine, Sokrates'in savunması, Gelirler üzerine, Hieron* veya *Tiranlık üzerine, Agesilaos, Atinalıların ve Ispartalıların Anayasası*: bu son eserin Ksenophon'a ait olmadığını Magnesli Demetrios söyler.

14 Onun hakkında bir şey daha söylenir: Thukydides'in yayınlanmamış kitaplarına sahip çıkması elinde iken, onları yazarının adı ile yayınlamış.

[3] Aristoteles'in kayıp eserlerinden birinin adı Γρύλλος ἢ περὶ ῥητορικῆς idi.

[4] Elyazmalarındaki metin bozuk olsa gerek. Aiskhines'in "gücünü kanıtlaması"na gelince, bu, yetmiş yaşındaki kadınları baştan çıkarması olayına bir telmih olmalıdır.

[5] *Akme*, bir insanın hayatının doruk noktasıdır, olgunluk çağıdır.

Üslubunun tatlılığı nedeniyle ona Attikeli Musa da derlerdi; bu yüzden Platon'la aralarına kıskançlık girmiştir; bunu ben *Platon'un hayatı*'nda anlatacağım. Ksenophon üzerine bizim de epigramlarımız var. Bunlardan biri şöyledir:

"Ksenophon'un Perslere karşı sefere çıkmasının tek nedeni Kyros değildir; o, Zeus'a götüren yolu da arıyordu. Yunanistan olaylarını kendine özgü bir incelikle anlatırken, Sokrates'in bilgeliğinin ne kadar güzel bir şey olduğunu bize anımsatmıştır."

Başka bir epigram da ölümünden söz eder:

"Ksenophon, Kyros'un dostu olduğun için Kranaos ve Kekrops'un kenti seni sürgüne mahkum ettiyse de, Korinthos konukseverlikle kabul etti; sen onu sevdin, o seni: orada yerleşmeye karar verdin."

15 Bir yerde, Sokrates'in bütün öbür öğrencileri gibi, onun *akme*'sinin de seksen dokuzuncu Olimpiyada rastladığını buldum. Istros onun Eubulos'un bir kararnamesi ile sürgüne mahkum edildiğini, aynı adamın başka bir kararnamesi ile de bağışlandığını iddia eder.

16 Yedi Ksenophon vardır: birincisi, bu sözünü ettiğimiz adamdır; ikincisi, *Theseis*'in ozanı Pythostratos'un kardeşi, Atinalıdır, başka eserler arasında Epameinondas'ın ve Pelopidas'ın hayatlarını yazmıştır; üçüncüsü Koslu bir hekimdir; dördüncüsü Hannibal'in tarihini yazmıştır; beşincisi, efsanevi mucizeleri anlatmış olan bir yazardır; altıncısı Paroslu bir heykeltraş; yedincisi de Eski Komedya ozanlarındandır.

VI. Yunanca Terimler: Krş s. XIV, Çeviri üzerine

A m p h i k t i o n i a

Yunan devletleri arasında dinsel ve siyasi konfederasyon. Bu çeşit konfederasyonların delegeleri yılın belli dönemlerinde belli bir kutsal merkezde ortak sorunlarını görüşmek için toplanırlardı.

A r k h o n t

Atina'da devletin en yüksek görevlilerine "arkhontlar" denirdi. Sayıları önce üç, sonra dokuz olmuştur. Yıla adını veren arkhont'a arkhon eponymos denirdi.

Boiotark

Boiotia bölgesi devletlerinde her yıl seçilen siyasi ve askeri yetkililere bu ad verilirdi.

Demos

Yaşanan yer, yurt; o yurtta yaşayan halk. Atina'da ülkenin yönetim açısından bölündüğü phyle'lerde yer alır.

Drakhme

Ağırlık birimi ve sikke. Atinada 6 obol, Aigina'da 8 obol değerindeydi.

Enomotia

Isparta'da biribirlerine yeminle bağlı askerlerden oluşan birlik. Thukydides ve Ksenophon bu konuda birbirini tutmayan açıklamalarda bulunuyorlar. Ksenophon'a göre enomotia 25 kişilik bir birliktir.

Eparitler

Arkadia kentleri yurttaşlarından oluşan seçme birlik.

Ephor

Nezaret eden, denetleyen. Isparta'da ve diğer Dor devletlerinde bir yıl için seçilen beş devlet yetkilisi. Bunlar bütün öbür yetkilileri ve hatta kıralları bile denetleme yetkisine sahiptiler.

Epibat

Kelime anlamı: binen; gemiye binen, deniz piyadesi; savaş arabasına, file binen. Metinde geçen iperbat'ın görevinin ne olduğu saptanamıyor.

Harmost

Isparta'nın işgal ettiği yabancı kenti veya adayı yönetmek için gönderdiği vali. Ksenophon Atina veya Thebai'in aynı amaçla gönderdikleri valilere de harmost der.

Heilot

Isparta devletinde, köle. Ispartalılar ülkenin yerli halkını köleliğe mahkum etmişlerdi.

H i p p a g r e t

Isparta'da savaş durumunda kıralın korunması ile görevli üçyüz süvariden oluşan birliğin komutanı. Üç komutan atanırdı.

H i p p a r m o s t

Isparta'da, süvari komutanı.

H o p l i t

Ağır silahlı (büyük kalkan ve mızraklı) piyade eri.

L o k h a g

Lokhağ (bölük) komutanıdır.

L o k h o s

Piyade bölüğüdür. Zaman ve devletlere göre erlerin sayısı değişir.

Anabasis'te 100 kişilik, Isparta'da Peloponnesos savaşı zamanında 200 kişilik olduğu görülür.

M e t o i k

Atina'de yerleşmiş yabancı.

M n a (lat. mina)

100 drakhme değerinde'dir. 10 gümüş mna 1 altın mna ederdi. 60 gümüş mna bir talant değerindeydi.

M o r a

Taktik birliktir. Isparta ordusunda taktik birlik 600 kişiden oluşuyordu. Başında polemark bulunurdu. Mora sekiz kısma bölünürdü; her birinin başında bir pentekonter vardı.

N a u a r h

Gemi komutanı: filo komutanı; donanma komutanı.

N e o d a m o d

Yurttaşlığa yeni alınmış Neodamodlar halkın alt sınıfıydı.

O b o l

Atina'da Attîke drakhme'sinin 1/6 değerinde sikke.

P a i a n

Koro halinde özellikle Apollon şerefine söylenen şarkı. Muharebeye girişirken, zafer, neşe, coşku şarkısıdır. Cenaze törenlerinde de söylenirdi.

P e l t a s t

Pelte'li, pelte taşıyan piyade eri, hafif donatımlı piyade.

P e l t e

Hafif küçük kalkan.

P e l t e p h o r

Pelte taşıyan piyade eri. Bir peltastın sahip olduğu donatımın tümüne sahip olmayıp yalnız peltesi olan ere Ksenophon peltast diyemiyor.

P e n e s t

Tesalya'da beylerin topraklarında çalışan uşak. Penestler özgür yurttaşlarla köleler arasında bir sınıf oluşturuyorlardı.

P e n t e k o n t e r

Kelime anlamı 50 kişinin başı'dır. Altı kısımdan oluşan mora'nın her kısmının başında bir pentekonter bulunurdu.

P e r i o i k

Kelime anlamı 'çevrede yaşayan, komşu'dur. Perioikler Lakonike'nin Isparta'dan başka kentlerinde yaşayan özgür yurttaşlardır. Perioikler ne spartiat, ne heilot ne de neodamod'durlar.

Phratria

Dinsel bağların birleştirdiği yurttaşların oluşturduğu birlik. Atina'da siyasi birlik. Bir phyle'de üç phratria, otuz aile vardı.

Phyle

Aynı ırktan bir miktar ailenin oluşturduğu topluluk (aşiret). Atina'nın dört phyle'sinden her biri önceleri dört, daha sonra (İ.Ö. 510'dan itibaren) on demos'tan oluşuyordu.

Plethron

Uzunluk ölçüsü: Yunanistan'da 100 ayak, Roma'da 104 ayak. Stadion'un 1/6'i.

Polemarkh

Isparta'da mora'nın komutanı. Emrinde iki lokhag bulunurdu.

Probul

Halkın karara bağlayacağı sorunlar üzerinde önceden tartışan komisyonun üyesi. Atina'da bu amaçla bir Onlar konseyi görev yapıyordu.

Proksen

Devlet konuğu. Yabancı bir ülkede yerleşen ve kendi yurttaşlarının çıkarlarını koruyan kişi.

Pararyma

Muharebe sırasında kürekçileri oklardan korumak için geminin yanlarına gerilen bez veya keçeler.

Spartiat

Isparta'ta bütün yurttaşlık haklarına sahip kişi.

Stad

Stad uzunluk ölçüsüdür: Yunanistan'da 600 ayak, Roma'da 625 ayak karşılığıdır.

S t r a t e g

Ordu komutanı, general; yüksek rütbeli subay.

S y k o p h a n t

Yasal olmayan işler çevirenleri ihbar eden, ihbarcı, ihbara verilen ödülü kazanmak için dürüst yurttaşlara iftira edip ihbar eden, iftiracı.

S y n o i k i s m o s

Yerleşme kurma.

T a k s i a r k h

Taksis (tabur) komutanı,

T a k s i s

Düzenleme, düzene sokma. Askeri birlik, kolordu, tabur; özellikle Atina'da phyle'lerin sağladığı birer askeri birlik (tabur).

T a l a n t

Gümüş veya altın para; değeri devletlere ve zamana göre değişir. Atina'da bir talant 60 mina (mna) ederdi, altın talant onun on misli idi.

T h e a r

Thearos, theoros'un Dor şeklidir. Seyirci demektir: Yunanlıların Oyunları izlemekle görevlendirdikleri kişi, yetkili. Mantineia'da devlet görevlisi (Isparta'daki ephor'u anımsatmaktadır).

T r i e r

Üçsırakürekli (gemi); ince, süratli savaş gemisi.

T r i e r a r k h

Üçsırakürekli gemi komutanı.

T r i o b o l

Üç obollük sikke.

I. KİTAP

I. Bölüm

HELLE DENİZİNDE MUHAREBELER (411 SONBAHARI)

1 Bu olaylardan birkaç gün sonra, Atina'dan küçük bir deniz kuvvetinin başında Thymokhares geldi. Gelmesi ile Ispartalılarla Atinalılar arasında yeni bir deniz muharebesi başladı; Agesandridas'ın komutasında dövüşen Ispartalılar galip geldiler. **2** Bu çarpışmadan az zaman sonra -artık kış gelmek üzereydi-, Diagoras'ın oğlu Dorieus on dört gemi ile Rodos'tan kalkarak bir sabah şafak sökerken Helle denizine girdi. Atinalıların çıkartmış olduğu gözetleyici düşmanı görüp strateglere haber verdi. Onlar da yirmi gemi ile düşmanın üzerine gittiler; ancak Dorieus kaçarak Rhoiteion burnu yakınlarında trierlerini çabucak karaya çekmeye çalıştı. **3** Atinalılar peşini bırakmamışlardı: gemiden gemiye ve sahil boyunca dövüş başladı, nihayet Atinalılar hiçbir sonuç alamadan, asıl kuvvetlerinin demirli bulunduğu Madytos'a çekildiler. **4** Ama Ilion'da Athena'ya sunular sunmakta olan Mindaros muharebeyi görmüştü; yardıma yetişmek için sahile koştu, trierlerini indirip denize açıldı: amacı Dorieus'un gemilerini kendi donanmasına katmaktı. **5** Fakat Atinalılar yolunu kesip dövüşe başladılar: muharebe Abydos sahili boyunca sabahtan akşama kadar sürdü. Bir noktada kazanır, bir noktada kaybederlerken, ansızın on sekiz gemi ile Alkibiades göründü[1]. **6** Bu müdahale karşısında Peloponnesoslular kaçıp Abydos'a sığındılar. Onlara yardım etmek amacı ile, Pharnabazos[2] at sırtında denize daldı, ilerleyebildiği kadar ilerledikten sonra, atlı ve yaya askerlerini yanına çağırarak, dövüşmeye başladı; **7** kıyıdan az ötede Peloponnesoslular gemilerini yanyana dizmiş, dövüşü sürdürüyorlardı. Sonuç olarak Atinalılar düşmanın otuz gemisini boş durumda ele geçirdikten, düşmanın eline düşen kendi gemilerini de kurtardıktan sonra, Sestos'a çekildiler. **8** Limanda kırk gemi bırakarak, küçük birlikler halinde Helle denizinden

[1] 1) Thukydides'ten öğrendiğimize göre, VIII 108,1, Alkibiades Sisam'dan gelmektedir; sürgün hali devam etmekle birlikte, Atina donanmasının denizcileri onu strateg seçmişlerdi.

[2] Daskyleion satrapı Pharnabazos'un ordugahı Abydos bölgesinde idi, Diod. XIII 45,6.

ayrılıp vergi toplamaya gittiler; yalnız strateglerden biri, Thrasyllos, olayları bildirmek, adam ve gemi istemek üzere Atina'ya gitti.

ALKIBIADES TUTUKLANIYOR, FAKAT KAÇIYOR (410)

9 Tam bu sırada[3] Tissaphernes Helle denizine geldi; Alkibiades yanına konuklara verilmesi adet olan armağanlardan çok daha başka armağanlar da alarak bir trierle onu karşılamaya çıktı. Ancak Tissaphernes, Kraldan Atinalılara savaş ilan etme emrini aldığını ileri sürerek, Alkibiades'i yakalatıp Sardeis'te hapse attırdı. **10** Ne var ki otuz gün sonra Alkibiades, Karya'da ele geçen Mantitheos'la[4] birlikte, birer at bulup, gece vakti kaçarak Klazomenai'e sığınmayı başardı.

ATİNA DONANMASI TOPLANIYOR

11 Sestos'ta kalan Atinalılar, Mindaros'un altmış gemi ile saldırıya geçeceğini haber alınca, gece vakti Kardia'ya çekildiler. Klazomenai'de bulunan Alkibiades de beş trier ve bir sürat gemisi ile oraya geldi. Peloponnesos donanmasının Abydos'tan Kyzikos'a gittiğini öğrenerek, karadan Sestos'a gitmek üzere yola çıktı, gemilerine de yarımadanın etrafını dolaşıp aynı yere gelmelerini emretti. **12** Gemiler gelince, düşmanla çarpışmak amacı ile denize açılacağı sırada, yirmi gemisi ile Makedonya'dan dönen Theramenes çıkageldi; derken gene yirmi gemi ile Taşoz'dan Thrasybulos geldi: vergi toplamaktan dönüyorlardı. **13** Alkibiades, onlara büyük yelkenlerini açıp peşi sıra gelmeleri için haber göndererek, Parion'a sefer etti; seksen altı gemiden oluşan donanma Parion'da toplandı. O gece demir alıp ertesi gün kahvaltı vaktine doğru Prokonnesos'a ulaştılar.

KYZIKOS MUHAREBESİ

14 Mindaros'un ve, piyadesi ile, Pharnabazos'un Kyzikos'ta olduklarını orada öğrendiler[5]. O gün orada kaldılar; ertesi gün Alkibiades meclisi toplayıp askerlerine denizde, karada ve kentin surları etrafında dövüşmek gerekeceğini söyledi: "çünkü bizde para yok", dedi, "oysa düşman Kraldan istediği kadar para

[3] Ksenophon işaret etmemekle birlikte, 410 yılı burada başlar, krş. Beloch, *Griech. Geschichte* II 2, s.242.

[4] Atinalı olan bu adam üç yıl sonra Pers kralına gönderilen heyete dahil olacaktır, bk. I 3,13.

[5] Kyzikos'un Peloponnesoslular'ın eline düştüğüne dair Ksenophon'da herhangi bir kayıt yoktur, krş. Diod. XIII 49.

çekiyor." **15** Bir gün önce demir attıkları vakit, gemilerinin sayısını düşmana bir bildiren olur korkusu ile, en küçüğüne varıncaya kadar, bütün gemileri bir arada tutmuştu; ayrıca, karşı sahile geçmeye çalışırken yakalanacak olanların idam edileceğini ilan etmişti. **16** Toplantıdan sonra, muharebe hazırlıklarını tamamlayarak, şiddetli bir yağmur altında Kyzikos yönünde denize açıldı. Kyzikos'a yaklaştığı sırada hava açtı, güneş çıktı: Mindaros'a ait altmış geminin limanın açıklarında manevra yaptığını, kendisinin onlarla limanın arasına girmiş olduğunu gördü. **17** Peloponnesoslular, Atina trierlerinin öncekinden çok daha fazla sayıda olduğunu ve limanın ağzına gelmiş bulunduklarını görünce, sahile doğru kaçtılar; yanyana demir atıp üzerlerine gelen düşmanla dövüşmeye başladılar. **18** Fakat Alkibiades yirmi gemilik bir kuvvetle sahili dolaşıp başka bir noktada karaya çıktı. Bunun farkına varan Mindaros da karaya çıktıysa da dövüş esnasında vurularak öldü, yanındakiler ise çözülüp dağıldılar. Atinalılar düşman gemilerini toplayıp Prokonnesos'a götürdüler; ancak, Syrakusaililer tarafından ateşe verildikleri için, Syrakusai gemilerine el koyamadılar.

ALKIBIADES PROPONTIS'TE HAREKETE GEÇİYOR

Ertesi gün Atinalılar oradan kalkıp Kyzikos'a doğru ağır ağır ilerlemeye başladılar; **19** Kyzikos ahalisi, kentlerinin Peloponnesoslular ve Pharnabazos tarafından terk edildiğini görerek, kapılarını Atinalılara açtılar. **20** Alkibiades orada yirmi gün kaldı; Kyzikoslulardan ağır bir vergi aldı ise de, onlara daha başka kötülük etmeden, yeniden Prokonnesos'a dönmek üzere yola çıktı. Oradan Perinthos ve Silivri'ye yollandı; **21** Perinthoslular askerlerin kente girmelerine izin verdiler, Silivririler ise, onları içeri sokmamakla birlikte, para yardımında bulundular. **22** Oradan Kalkhedon arazisinde Khrysopolis'e gelip, kenti tahkim ettiler, bir gümrük örgütü kurdular ve Karadeniz'den gelen gemilerden yüzde on ölçüsünde gümrük almaya başladılar. Orada nöbet tutmaları için iki strategin, Theramenes ile Eumakhos'un emrinde otuz gemi bıraktılar; bu gemiler o mevkii koruyacak, boğazdan çıkan gemileri denetleyecek ve her fırsatta düşmana zarar verecekti. Öbür strategler yelken açıp Helle denizine doğru yollandılar. **23** Mindaros'un yardımcısı[6] Hippokrates'in Isparta'ya gönderdiği bir mektup ele geçti ve Atina'ya gönderildi; bu mektupta şöyle denilmekteydi: "Gemilerimiz elden gitti, Mindaros öldü. Adamlarımız aç. Ne yapacağımızı şaşırdık."

[6] Ἐπιστολεύς (donanma komutanının katibi, muavin) hakkında bk. Beloch, *Griech. Gesch.* II 2, ss.284-289.

PELOPONNESOSLULAR YENİ BİR DONANMA İNŞA EDİYOR

24 Fakat Pharnabazos, Peloponnesos ordusunun bütün birlikleri ile müttefiklerine, canlar sağ oldukça, birkaç tahta parçası için umutsuzluğa kapılmanın doğru olmayacağını söyleyerek, -Kıralın ülkesinde istedikleri kadar ağaç vardı- hepsine birer palto ve ikişer aylık ücret verdi; sonra gemicileri silahlandırarak eyaletinin sahillerine nöbetçi olarak dikti. **25** Ayrıca müttefik kentlerin strateg ve trierarkhlarını toplayıp onlardan Antandros'ta her birinin yitirmiş olduğu sayıda gemi inşa etmesini istedi[7]: para verdi ve ihtiyaçları olan ağacı Ide dağından getirtmelerini söyledi. **26** Gemilerin yapımı sırasında, Syrakusaililer hem Antandros ahalisi ile işbirliği ederek surların bir kısmının tamamlanmasını sağladılar, hem nöbet tutmadaki gayretleri ile herkesin gönlünü kazandılar: bu nedenle Syrakusaililere Antandros'ta iyiliksever ünvanı verildi ve vatandaşlık hakkı tanındı. Bu önlemleri aldıktan sonra, Pharnabazos Kalkhedon'u kurtarmak üzere yola çıktı.

SYRAKUSAILİ STRATEGLER GERİ ÇAĞRILIYOR

27 İşte bu sıralarda Syrakusaili strategler halk oyu ile ülkelerinden sürülmüş oldukları haberini aldılar. Bunun üzerine askerleri toplayıp, Hermokrates'in[8] ağzından, başlarına gelen bu felaketten, yasalara aykırı olarak topluca sürgün edilmiş olmaktan duydukları teessürü dile getirdiler. Bununla birlikte askerlerini, önceleri olduğu gibi, gelecekte de gayretli olmaya, gerçek birer asker olarak verilen emirleri yerine getirmeye teşvik ettiler; sonra, kendilerinin yerine atanan komutanlar gelinceye kadar görevi üstlenecek bir komuta heyeti seçmelerini talep ettiler. **28** Buna karşılık askerler ve özellikle trierarkhlar, deniz piyadeleri ve dümenciler, bağrışarak komutayı bırakmamalarını istediler. Fakat strategler vatana karşı gelmenin doğru olmayacağını söylediler. Öte yandan kendilerinden şikayetçi olanlar varsa, onlara da söz vermek gerekiyordu, "ancak", diyordu Hermokrates, "tek başınıza kendi çabanızla denizlerde bunca zafer kazandığınızı, bunca düşman gemisi ele geçirdiğinizi; başkaları ile birlikte, komutamız altında, nasıl yenilmez bir

[7] Büyük ormanlarla kaplı Ide dağının eteğinde bulunan Antandros'un önemli bir gemi yapım merkezi olduğunu Thukydides söyler, IV 52. Antandroslular Tissaphernes'in garnizonunu kovduktan sonra dahi (411'de, bk. Thuk. VIII 108) Peloponnesoslulara sadık kalmış görünüyorlar.

[8] Atinalıların Sicilya seferi bozgunla sonuçlandığı zamandan beri Hermokrates oligark partinin başında bulunuyordu.

kuvvet haline geldiğinizi, daima onur mevkiinde olduğunuzu ve bunu bizim marifetimiz ile sizin karada ve denizde gösterdiğiniz gayrete borçlu olduğunuzu unutmayınız." **29** Şikayeti olan çıkmayınca, askerlerin arzusuna uyarak, yerlerini alacak kimseler -yani Epikydes oğlu Demarkhos, Menekrates oğlu Myskon, Gnosias oğlu Potamis- gelinceye kadar görev başında kaldılar. Hemen hemen bütün trierarkhlar Syrakusai'e döndüklerinde onları vatana çağırtacaklarına yemin ettiler, hepsine övgüde bulundular ve istedikleri yere gitmelerine izin verdiler; **30** fakat Hermokrates'le yaptıkları özel bir görüşmede en çok onun yönetimini, onun davranışını özleyeceklerini söylediler; gerçekten Hermokrates her gün, sabah akşam, tricrarkhlar, dümenciler ve deniz piyadeleri içinde en yetenekli bulduklarını çadırının yanında toplar, söyleyeceği veya yapacağı şeyleri onlara anlatır, kimini irticalen, kimini de hazırlıklı olarak konuşturur, talim ettirirdi.**31** Hermokrates'in savaş meclisinde gördüğü saygınlığın esas nedeni buydu; herkesin kanısına göre en güzel sözleri o söyler, en güzel fikirler ondan gelirdi. Önceleri Hermokrates, bizzat Astyokhos'un tanıklığına[9] dayanarak, Isparta'da Tissaphernes'i suçlamış, herkesi de sözlerinin doğruluğuna inandırmıştı. Bu sefer Pharnabazos'un yanına gitti, para istemeden ondan para aldı, ve o para ile Syrakusai'e dönüşünü sağlamak üzere paralı asker ve trierler donatmaya koyuldu. O bu işle meşgul iken, yeni atanan strategler Syrakusai'den Miletos'a gelip gemilerin ve ordunun başına geçtiler.

PASIPPIDAS GERİ ÇAĞRILIYOR

32 Hep o sıralarda Taşoz'da[10] patlak veren siyasi bir ihtilafta Isparta yanlıları ile Isparta harmostu Eteonikos kentten atıldılar. Tissaphernes'le beraber bu olaydan sorumlu tutulan Ispartalı Pasippidas yurdundan sürüldü; Pasippidas'ın müttefiklerden topladığı donanmanın komutasını almak için Kratesippidas gönderildi; Kratesippidas komutayı Khios'ta aldı.

[9] 412-411 yıllarında Peloponnesos donanmasının komutanı olan Astyokhos Tissaphernes'in siyasetine alet olmuştu, bk. Thuk. VIII 83-85; fakat Isparta'ya döndükten sonra, belki de cezalandırılma korkusu ile, Hermokrates'le bir olup Pers satrapını iki yüzlülükle ve tayfalara az para vermekle suçlamıştı.

[10] Hatzfeld, *o.c.* s.35, Atinalıların Taşoz'a çok önce dönmüş olmaları gerektiğini ileri sürmektedir; diğer taraftan Karya satrapı olan Tissaphernes'in bu ada ile ilişkisini izah edemeyerek Θάσῳ yerine Ἰάσῳ okunmasını öneriyor. Iasos, 405 yılında Lysandros'un Atinalıların elinden aldığı bir Karya kentidir.

AGIS ATİNA SURLARINA KADAR SOKULUYOR

33 Gene o sıralarda, Thrasyllos'un Atina'da bulunduğu günlerde, erzak tedariki için Dekeleia'dan kalkan bir birliğin başında bulunan Agis Atina surlarının altına kadar sokuldu; bu durum karşısında Thrasyllos kentteki birliklerle beraber ahaliyi de kitle halinde surların dışına çıkartıp Lykeion yakınında muharebe düzenine soktu: düşman ilerleyecek olursa, dövüşmeye hazır idiler. **34** Bunu gören Agis süratle geri çekildi: artçılarından sadece bir iki kişi Atinalıların hafif silahlı askerleri tarafından öldürüldü. Bu olay Atinalıları Thrasyllos'un isteklerine daha yatkın kıldı; bir kararname ile bin hoplit, yüz atlı ve elli trier seferber etmesine izin verildi.

ISPARTALILAR KLEARKHOS'U BYZANTION'A GÖNDERİYORLAR

35 Öte yandan Agis buğday yüklü birçok geminin Pire'ye akın ettiğini görerek[11], denizden gönderilen buğdayın geçtiği yollar tutulmadıkça, ordusunun bu kadar zamandan beri Atinalıları karadan kuşatmış olmasının bir yarar sağlamayacağını beyan etti; en iyisi, esasen Byzantion prokseni olan Rhamphias oğlu Klearkhos'u Kalkhedon ve Byzantion'a göndermekti. **36** Önerisi kabul edilince, Klearkhos, bir bölümü Megara'dan gelmiş bulunan, bir bölümü de öbür müttefikler tarafından sağlanan on beş gemiyi donatarak -bunlar savaş gemisi olmaktan çok nakliye gemileriydi- denize açıldı. Gemilerinden üçü, Helle denizinde gelen geçen gemileri sürekli olarak denetleyen dokuz Atina gemisi tarafından tahrip edildi; öbürleri kaçıp † Sestos'a[12] sığındılar. Oradan da zarar görmeden Byzantion'a ulaştılar. **37** [Böylece yıl sona erdi. O yıl içinde Kartacalılar Hannibal'in komutasında yüz bin kişilik bir ordu ile Sicilya'ya bir sefer yaparak üç ayda iki Yunan kentini, Selinus ile Himera'yı ele geçirdiler.]

II. Bölüm

1 Ertesi yıl [doksan üçüncü Olimpiyada rastlayan bu yıl iki atlı yarış arabalarının yarışmalara dahil edildiği yıldı; koşuyu Elisli Euagoras kazanmış,

[11] Dekeleia Parnes dağının yamacındadır. Buradan Pire limanının ağzı görülmektedir.

[12] Yayıncılar elyazmalarında görülen Σηστὸν'un muhafaza edilemeyeceğini haklı olarak ileri sürüyorlar, çünkü Sestos Atinalıların elinde olduğundan Klearkhos oraya sığınamamıştır, krş. I 1,11 ve 2,13.

stadion yarışında ise Kyreneli Eubatas galip gelmiştir: Ispata'da ephor, Euarkhippos idi, Atina'da ise arkhont, Euktemon'du] Atinalılar Thorikos'u tahkim ettiler[13].

THRASYLLOS'UN ASYA'DAKİ HAREKATI (409)

Thrasyllos da, kararname gereğince kendisine verilen gemilerin başına geçip, gerekirse peltast olarak görev yapabilmeleri için, gemicilerine beş bin kalkan imal ettirdikten sonra, yaz başlangıcında Sisam'a yelken açtı. **2** Burada üç gün kaldıktan sonra Pygela'ya hareket etti; ülkeyi talan etti, kenti kuşatma altına aldı; Pygela'nın yardımına gelen bir miktar Miletoslu şurada burada rastladıkları hafif donatımlı Atinalı askerleri önlerine kattılar; **3** bunun üzerine peltastlarla iki hoplit bölüğü hafif piyadenin yardımına koşarak Miletosluların hemen hepsini öldürdüler, aşağı yukarı iki yüz kalkan ele geçirip bir zafer anıtı diktiler. **4** Ertesi gün Notion'a sefer ettiler; oradan, hazırlıklarını tamamlayıp Kolophon üzerine yürüdüler: Kolophon ahalisi onlara teslim oldu. Ertesi gün Lidya'ya girdiler: ekinler olmuştu; birçok köyü ateşe verip para, insan ve bol miktarda ganimet elde ettiler. **5** Bölgenin yönetimi ile görevli olan Pers Stages, Atinalıların ordugahtan çıkıp her biri bir yana dağılarak ganimet peşinde koşmalarından yararlanmak istediyse de, atlıların imdada yetişmesi üzerine sadece bir esir aldı, yedi kişi de öldürdü. **6** Bunun üzerine Thrasyllos ordusunu sahile çekti; niyeti denizden Ephesos'a gitmekti. Onun bu girişiminden haberdar edilince, Tissaphernes büyük bir ordu topladı ve herkesi Artemis'in yardımına çağırmak için her tarafa atlılar gönderdi. **7** Thrasyllos Lidya'ya yaptığı akının on yedinci günü Ephesos'a gitmek üzere denize açıldı; hoplitleri Koressos yakınlarına, atlıları, peltastları, deniz piyadesini ve öbür birlikleri kentin öte tarafına düşen bataklığın yanına çıkardıktan sonra[14], gün doğarken her iki kuvveti harekete geçirdi. **8** Ephesoslular Tissaphernes'in getirdiği müttefik kuvvetler ve -esasen limanda bulunan yirmi gemi ile, Hippon oğlu Eukles ve Aristogenes oğlu Herakleidas'ın komutasında limana yeni giren beş geminin mürettebatını oluşturan- Syrakusaililerle birlikte bir çıkış yaptılar. Aralarında iki de Selinus gemisi vardı. **9** Bütün bu kuvvetler önce Koressos'ta karaya çıkmış olan hoplitlere saldırdılar; onları bozguna uğratıp, yüz kadar asker öldürdükten ve düşmanı denize sürdükten sonra, bataklığın yakınında toplanmış olan kuvvetlerin üzerine yürüdüler. Atinalılar

[13] Bu önlem Dekeleia'da yerleşen Ispartalılara karşı Laureion maden ocaklarının güvenliği için alınmış olsa gerek.

[14] V. yüzyılda Ephesos'un merkezi Ayasoluk tepesinde olduğuna göre, Koressos tepesi kentin bir kilometre ötesindedir. Oysa Hellenistik devirde kent Koressos'un yamaçlarına yayılmıştır.

orada da bozuldular ve yaklaşık üç yüz kişi kaybettiler. **10** Ephesoslular bu çevrede bir, Koressos yakınında da başka bir zafer anıtı diktiler; en yiğit Syrakusai ve Selinus cenkçileri, birlik olarak ve kişi olarak, pek çok kahramanlık ödülü aldılar; Ephesos'ta yerleşmek isteyeceklere, ayrıca, süresiz olarak vergi bağışıklığı tanındı; hatta Selinuslulara, kentleri yıkıma uğrayınca[15], vatandaşlık hakkı bile verildi.

11 Atinalılar, kendilerine ölülerini toplama olanağını sağlayan bir mütarekeden sonra, Notion'a döndüler; orada ölülerini gömüp doğru Lesbos ve Helle denizine yollandılar, **12** Lesbos adasının Methymna limanında demir atmış yatarlarken, Ephesos'tan gelmekte olan yirmi beş Syrakusai gemisinin sahil boyunca ilerlediğini gördüler: yollarını kesip tayfaları ile dört gemiyi ele geçirdiler, öbürlerini ta Ephesos'a kadar kovaladılar. **13** Thrasyllos, biri dışında, bütün esirleri Atina'ya gönderdi; alıkoyduğu Alkibiades'le kardeş çocukları olan ve onunla birlikte sürgün edilen Atinalı Alkibiades idi; onu taşlatarak öldürttü. Oradan kalkıp Sestos'ta bulunan kuvvetleri almaya gitti; sonra bütün ordu ile Lapseki'ye geçti.

14 Kış gelip çattı: Pire'de, taş ocaklarında hapsedilmiş olan Syrakusaili esirler, kayaları delerek geceleyin kaçıp, kimi Dekeleia'ya, kimi Megara'ya sığınmayı başardılar. **15** Lapseki'de Alkibiades bütün birlikleri bir kuvvet haline getirmek istedi, fakat oradaki askerler Thrasyllos'un yeni gelen askerleri ile karışmaya razı olmadılar; kendileri hiç yenilmemişlerdi, öbürleri ise oraya bir yenilgi ile gelmişlerdi: öyle diyorlardı. Birlikler tahkim ettikleri Lapseki'de kışı bu ruh durumu içinde geçirmeye hazırlanıyorlardı. **16** Bu arada Abydos'a bir akın yapıldı. Pharnabazos önemli atlı kuvvetleri ile yetişti, fakat yenilerek kaçmak zorunda kaldı. Alkibiades atlıları ile ve Menandros'un komutasında bulunan yüz yirmi hoplitle peşine düştü, ancak düşman basan karanlıktan yararlanarak elinden kurtuldu. **17** Bu muharebeden sonra askerler kendiliklerinden bir araya geldiler ve Thrasyllos'un askerleri ile dostluk kurdular. Kış esnasında kıtaya birkaç çıkarma daha yapıp Kıralın ülkesini talan ettiler.

18 Bu arada Ispartalılar Malea burnundan kaçak olarak Koryphasion'a gelen heilotlarla bir anlaşmaya varıp, onları serbest bıraktılar[16]. Gene o tarihlerde Trakhis

[15] Selinus'un yıkımı ertesi yıla, 408'e rastlar.

[16] 413 yılında Sicilya'daki kuvvetleri takviye amacı ile gönderilen donanmanın başında bulunan Demosthenes, Kythera'nın karşısına düşen sahile çıkmış ve orada, Heilotların kaçıp sığınmaları için, bir tahkimli mevki kurmuştu. Bu mevkiin Malea burnu yakınında olduğu anlaşılıyor. Bu münasebetle Ksenophon çok önemli bir olaya da değinmiş oluyor: onun bu cümlesinden Atinalıların on altı yıllık bir işgalden sonra Pylos'tan (Koryphasion, Ispartalıların Pylos'a verdikleri isimdir) atılmış oldukları anlaşılıyor.

Herakleia'sında Akhaialılar, Oiteli düşmanları ile giriştikleri bir meydan muharebesinde, yerleşicilere ihanet ettiler; bu ihanet sonucunda, aralarında Isparta harmostu Labotes de olmak üzere, yerleşicilerden yedi yüz kadar insan öldü[17]. [Böylece bu yıl sona erdi: bu yıl içinde Medler Pers Kralı Dareios'a isyan ettilerse de yeniden egemenliğine boyun eğdiler.]

III. Bölüm

KALKHEDON'UN ETRAFINDA HAREKAT BAŞLIYOR (408)

1 Ertesi yıl Foça'daki Athena tapınağı bir yıldırım isabeti ile yandı. Kışın sona erdiği günlerde [Pantakles'in ephorluğu, Antigenes'in arkhontluğu zamanında, ilkbaharın başlangıcında, savaşın yirmi üçüncü yılında], Atina donanması bütün kuvvetleri ile Prokonnesos'a gitti. **2** Oradan Kalkhedon ve Byzantion'a yönelip, Kalkhedon yakınında ordugah kurdu. Kalkhedon ahalisi, Atinalıların gelmekte olduğu haberini alınca, yağma edilebilecek neleri varsa, hepsini götürüp komşuları Bitinya Traklarına emanet ettiler. **3** Fakat Alkibiades bir miktar hoplitle atlılarını alıp, donanmaya sahil boyunca izlemesi için emir verdikten sonra, Bitinyalıların topraklarına girdi ve Kalkhedon halkına ait malların teslimini istedi: reddederlerse, onlara savaş ilan edeceğini söyledi. Bitinyalılar isteğine boyun eğdiler. **4** Alkibiades onlarla bir antlaşma imzalayıp aldığı ganimetle ordugahına döndükten sonra, bir denizden öbür denize varan ve dereyi olanaklar oranında içine alan ahşap bir duvar çekerek bütün ordusu ile Kalhedon'u kuşattı: **5** Isparta harmostu Hippokrates durmayıp, birliklerini kentten çıkardı ve muharebeye hazırlandı; Atinalılar karşısına geçip cephe aldılar. Pharnabazos bu arada duvarın dışından ordusu ve güçlü süvari birlikleri ile harmostun bu hareketini desteklemeye çalışıyordu. **6** Böylece Hippokrates'in komutasındaki hoplitlerle Thrasyllos'un komutasındaki hoplitler uzun süren bir muharebeye tutuştular: nihayet bir miktar hoplit ve süvarisi ile Alkibiades yetişti. Hippokrates öldürüldü, ordusu kente sığınmak zorunda kaldı: **7** dere ile duvar arasındaki geçidin darlığı yüzünden Hippokrates'le birleşemeyen Pharnabazos da karargahının bulunduğu Kalkhedon Herakleion'una çekildi.

[17] Thermopylai'de Atina'ya karşı bir üs bulundurmak isteyen Ispartalılar 426 yılında Herakleia'yı kurmuşlardı, Thuk. III 92. Akhaia ve İyon soyundan olan topluluklar -bu arada burada söz konusu edilen Phthiotisli Akhaioların- bu kentin kuruluşuna katılmaları önlenmişti.

PHARNABAZOS'LA ANLAŞMA

8 Bundan sonra Alkibiades, para toplamak üzere, Helle denizi ve Khersonesos'a gitti. Öbür strateglerle Pharnabazos arasında, Pharnabazos'un -Kalkhedon'un yararına olmak üzere- Atinalılara yirmi talant vermesi ve Atina elçilerini Kralın katına çıkarması konusunda bir anlaşma yapıldı; **9** Kalkhedonluların Atinalılara her zamanki vergilerini vereceklerine, gecikenleri ödeyeceklerine, Atinalıların ise, elçileri Kralın yanından dönünceye kadar, Kalkhedon ahalisi ile muharebe etmeyeceklerine dair Pharnabazos'a yemin verip, yemin alındı. **10** Alkibiades yeminde hazır bulunmamıştı. O, Silivri'yi kuşatma altında tutuyordu; kenti ele geçirdikten sonra[18], Khersonesos'ta yığın yığın silah altına aldığı gençlerin, Trakyalı askerlerin ve üç yüzden fazla atlının başında Byzantion'a döndü. **11** Pharnabazos Kalkhedon'da, onun Byzantion'a gelmesini bekliyordu, çünkü onun da yemin etmesini gerekli buluyordu. Alkibiades geldi, ancak Pharnabazos'un da kendi yüzüne karşı yeminini yenilemedikçe, yemin etmeyeceğini bildirdi. **12** Bunun üzerine Alkibiades Khrysopolis'te, Pharnabazos'un temsilcileri Mitrobates'le Arnapes'in karşısında; Pharnabazos da Kalkhedon'da, Alkibiades'in temsilcileri Euryptolemos'la Diotimos'un karşısında devletleri adına ant içtiler; ayrıca, birbirlerine kişisel güvence de verdiler[19]. **13** Sonra Pharnabazos, Krala gidecek elçilerle Kyzikos'ta buluşmak üzere, hemen yola çıktı. Atinalıların elçi olarak gönderdiği adamlar Dorotheos, Philokydes, Theogenes, Euryptolemos ve Mantitheos'tu; Argoslular bu heyete Kleostratos'la Pyrrholokhos'u katmışlardı. Yolda bir de Isparta heyeti vardı: Pasippidas ve arkadaşlarından oluşuyordu; Syrakusai'den sürülmüş olan Hermokrates'le kardeşi Proksenos da onlarla beraberdi.

BYZANTION KUŞATILIP ALINIYOR

14 Pharnabazos elçileri götüre dursun, Atinalılar bir duvarla çevirdikleri Byzantion'u kuşatmışlar, surlarını uzaktan atışlarla ve saldırılarla tehdit ediyorlardı. **15** Isparta harmostu Klearkhos Byzantion'da bulunuyordu; yanında birkaç perioik, bir miktar neodamod[20], Megaralı Heliksos emrindeki Megaralılar[21] ve

[18] Atina ile Silivri arasında imzalanan mütarekenin metni muhafaza edilmiştir: IG I 2, n.116.

[19] Bu kişisel güvencelere rağmen, Pharnabazos dört yıl sonra Alkibiades'i katlettirmiştir, Plut. *Alkib.* 37.

[20] Perioikler bir kısım vatandaşlık haklarına sahip olmakla birlikte siyasi haklara sahip değillerdi. Neodamodlar ise azat edilmiş Heilotlardır. Her iki kategori askeri hizmete tabi idi.

[21] Esasen Byzantion bir Megara yerleşmesi idi.

Koiratadas'ın emrindeki Boiotialılar vardı. **16** Atinalılar zor kullanarak sonuç alamayacaklarını görünce, bazı Byzantionluları kenti teslim etmeye kandırdılar. **17** Kimsenin böyle bir şey yapabileceğini aklından geçirmeyen harmost Klearkhos, elinden gelen gayreti göstererek her türlü önlemi aldıktan sonra, kenti Koiratadas ve Heliksos'a emanet ederek, karşı sahile geçip Pharnabazos'un yanına gitti; ondan askerlerinin ücretlerini almak, bir yandan da deniz kuvvetlerini toplamak istiyordu: bunların bir bölümü Pasippidas tarafından Helle denizinde alakonmuştu, dağılmışlar, devriye geziyorlardı; bir bölümü de, Mindaros'un yardımcısı[22] olan Agesandridas'ın emrinde Trakya sahillerinde bulunuyordu; ayrıca, Antandros'ta daha başka gemiler inşa ettirmek ve hepsi ile bir donanma oluşturup Atinalıların müttefiklerini hırpalamak ve böylece Atina ordusunu Byzantion kuşatmasından vazgeçirmek istiyordu. **18** Fakat Klearkhos ayrıldıktan sonra, kenti düşmana teslim etmek isteyenler eyleme geçtiler; bunlar Kydon, Ariston, Anasikrates, Lykurgos ve Anaksilaos'tu; **19** bu sonuncusu, sonradan, bu ihanet yüzünden idam talebi ile Isparta'da mahkemeye verilmiş, fakat o, kente ihanet etmek şöyle dursun, tam tersine kenti kurtardığını ileri sürerek beraat etmiştir; çocukların, kadınların açlıktan öldüğünü görüyordu; o, Ispartalı değil, Byzantionlu idi; mevcut erzakı Klearkhos Isparta ordusuna tahsis etmişti; düşmanları işte bu yüzden kente sokmuştu, para için değil, Ispartalılardan nefret ettiği için de değil! **20** Bu adamlar, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, gece vakti Thrakion denen meydana götüren kapıyı açıp Alkibiades'le ordusunu içeri soktular. **21** Olan bitenden habersiz olan Heliksos'la Koiratadas bütün kuvvetlerini agoraya sevk ettiler; fakat düşman bir anda her yanı işgal edince, kendileri için teslim olmaktan başka çare kalmadı[23]. Esirler Atina'ya gönderildi, fakat Koiratadas Pire'de gemiden indirilirken, kargaşadan yararlanarak gizlice kaçtı ve Dekeleia'ya sığındı.

IV. Bölüm

KRALA GÖNDERİLEN ELÇİ HEYETLERİ (407)

1 Pharnabazos'la elçiler Byzantion'da olup bitenleri kışı geçirmekte oldukları Frikya'nın Gordion kentinde öğrendiler. **2** İlkbaharın başında, Kralın yanına git-

[22] Ἐπιβάτης kelimesi buradan başka Thuk. VIII 61,2 ve Anon. Oxyr. 17,4'de geçer. Görevinin ne olduğu bilinemiyor.

[23] Diodoros, XIII 66-67 ve Plutarkhos *Alk.* 31'e göre kentin alınmasında yalnız bu ihanetin değil, bir savaş hilesinin de rolü vardır.

mek üzere yola çıktılar; yolda, iç Asya'dan gelmekte olan Ispartalı elçilerle karşılaştılar[24]; bunlar Boiotios'la maiyeti idi; yanlarında haberciler de vardı. Söylediklerine göre, Isparta hükümetinin Kraldan talep ettiği her şeyi elde etmişlerdi.

KYROS KRALİYET KUVVETLERİNİN BAŞINA GEÇİYOR

4 Kyros'la da karşılaştılar: bütün deniz kuvvetlerinin başına geçmeye ve Ispartalılarla birlikte savaşmaya gidiyordu; yanında, bütün Küçük Asya halkına hitap eden, Kralın mührünü taşıyan bir de mektup vardı; mektupta, daha başka şeyler arasında, şu yazılı idi: "Ben Kyros'u Kastolos'ta[25] toplanmakta olan birliklerin *karanos*'u olarak gönderiyorum." *Karanos* efendi demektir. **4** Bunları işitince, üstelik Kyros'u da görünce, Atinalı elçiler ne olursa olsun Kralın yanına gitmek için direttiler; olmazsa, yurtlarına dönmeye kararlı idiler. **5** Fakat Kyros Pharnabazos'tan ya elçileri kendisine teslim etmesini yahut da vatana dönmelerine engel olmasını talep etti, çünkü Atinalıların bu işlerden haberdar olmalarını istemiyordu. **6** Pharnabazos, kah Krala götüreceğini, kah vatanlarına göndereceğini söylemek suretiyle -"böylece benden şikayetçi olmazsınız" diyordu- elçileri uzun zaman oyalamayı başardı; **7** aradan üç yıl geçti, nihayet onları serbest bırakmak için Kyros'tan izin istedi, yemin etmiş olduğunu, Krala götürmediğine göre, onları hiç olmazsa deniz kıyısına bırakması gerektiğini söyledi. Sonunda elçiler Ariobarzanes'e gönderildi; ondan onlara eşlik edecek adamlar istendi; Ariobarzanes elçileri Mizya'da Kios'a sevk etti; onlar da oradan bir gemiye binip ordugahlarının bulunduğu yere gittiler.

ALKIBIADES ATİNA'YA DÖNÜYOR

8 Askerleri ile birlikte yurduna dönmeyi arzu eden Alkibiades vakit kaybetmeden Sisam'a hareket etti; oradan donanmanın yirmi gemisi ile Karya'da Keramikos körfezine gitti ve topladığı yüz talantla Sisam'a döndü. **9** Öbür yandan Thrasybulos otuz gemi ile Trakya'ya hareket etti, orada Isparta tarafına geçen kentlerden başka, savaşların, iç karışıklıkların ve açlığın acıklı bir duruma

[24] Ksenophon, I 3,13'de Pers kralının yanına gönderilen Isparta heyetinin başında Pasippidas'ın bulunduğunu söylediğine göre, Boiotios'un başkanlığındaki bu heyetin başka bir heyet olduğu kuşkusuzdur. Ancak Ksenophon bu heyetin Krala ne zaman gönderildiğini söylemiyor.

[25] Kastolos Lydia'da bir kenttir. Anadolu'daki askeri birliklerin onu çeviren ovada toplandıkları anlaşılıyor, krş. *Anab.* I 1,2; 9,7.

düşürdüğü Taşoz'u ele geçirdi. **10** Thrasyllos ise ordunun geri kalan kuvvetleri ile Atina'ya döndü: o daha gelmeden, Atinalılar henüz sürgün olan Alkibiades'i, kentte bulunmayan Thrasybulos'u, Atina'da bulunanlar arasından da üçüncü olarak Konon'u strateg seçmişlerdi.

11 Alkibiades, topladığı parayı alarak, yirmi gemisi ile Sisam'dan Paros'a, Paros'tan da doğru Gytheion'a geçti; burada hem Ispartalıların tezgaha koyduğu söylenen otuz trier sorununu araştırmak, hem de kendi dönüşü konusunda vatandaşlarının ne düşündüğünü öğrenmek istiyordu. **12** Atinalıların onun lehinde olduğunu, hatta daha şimdiden strateg seçtiklerini, yakınlarının, özel olarak da olsa, kendisini aramaya geldiklerini görerek, yelken açıp Pire'ye gitti. Pire'ye varışı Plynteria bayramının kutlandığı, Athena heykelinin örtülü tutulduğu güne rastladı. Bunda onun için ve kent için bir uğursuzluk görenler oldu. Gerçekten böyle bir günde hiçbir Atinalı ciddi bir işe girişmeyi göze alamaz. **13** Gelişi münasebeti ile Pire'den ve Atina'dan büyük bir kalabalık, gemilerin olduğu yere sökün etmişti; herkes merak içinde Alkibiades'i görmek istiyordu. İçlerinden bir kısmı, vatandaşlar arasında en yetenekli insanın o olduğunu söylüyordu, bir o "haksız yere sürgüne gönderiliyorum" diye kendini savunmuştu[26]; ne çare ki o, kendisi kadar yetenekli olmayan, ancak iftira etmekte pek usta olan, devlet işlerine kendi çıkarları için karışan insanların çevirdiği dolaplara kurban gitmişti, oysa Alkibiades kendi olanakları ile kentin olanaklarını devletin lehine kullanmaktan bir an geri kalmamıştı. **14** Mysterlere karşı saygısızlıkla suçlandığı zaman, derhal mahkemeye sevkini istemiş olduğu ileri sürülüyordu; ama düşmanları, yerinde olan bu isteği geciktirme yolunu tutmuşlar, sonra, Atina'da bulunmamasından yararlanarak, onu vatanından etmişlerdi[27]. **15** İşte o zaman, bir köle durumuna düştüğü için, çaresizlik içinde, en nefret ettiği düşmanlarına hizmet etmek zorunda kalmıştı; her gün, her an öldürülme tehlikesi ile karşı karşıya idi; -vatandaş ve akraba- en yakınlarının ve bütün kent halkının yanlış yolda olduğunu görüyordu; görüyordu, ama sürgündü, yardım edecek durumda değildi. **16** Esasen, diyorlardı onun gibi insanlar değil ihtilallerden, siyasi değişikliklerden dahi hoşlanmazlar; demokrat rejim sayesinde o kendisine yaşıtlarınınkinden üstün, kendisinden daha yaşlı olanlarınkine eşit bir durum sağlamıştır; düşmanları ise onun eskiden ne ise o olduğu görüşünde idiler †.....; fakat, deniyordu, sonradan, en iyi vatandaşları yok

[26] Söz konusu olan suç Eleusis mysterlerinin parodisidir. Alkibiades'in 411 yılının yazında Sisam'da yapılan bir askeri toplantıda kendini savunmuş olduğu anlaşılıyor, Thuk. VIII 81,2.

[27] Gerçekten Alkibiades Sicilya seferine çıkmadan mahkemesinin görülmesini istemişse de, bu istek reddedilmiş; hareketinden sonra Thessalos onu mahkemeye vererek geri çağrılmasına ve mahkum edilmesine neden olmuştur, Thuk. VI 29,1 ve 61,4; Plut, *Alk.* 21.

etmeyi başarınca, meydan bu adamlara kalmıştı, bu nedenle de vatandaşlar onlara itibar etmişlerdi, çünkü öbürleri, onlardan daha iyi olanlar, artık ortalıkta yoktu[28]. **17** Başkaları ise başa gelen felaketlerin tek sorumlusunun o olduğunu, gelecekte kentin karşılaşacağı tehlikelerin sorumluluğunu da tek başına yüklenmesinin olası bulunduğunu söylüyorlardı.

18 Alkibiades, gemisi kıyıya yanaşıp demir atmış olduğu halde, karaya çıkmakta acele etmedi: düşmanlarından çekiniyordu; güvertede dikilmiş, yakınlarının orada olup olmadığını öğrenmeye çalışıyordu. **19** Akrabası Peisianaks oğlu Euryptolemos'u, ailesinin öbür bireylerini ve onlarla birlikte dostlarını görünce, gemiden inmeyi göze aldı ve kimsenin ona dokunmaması için tetikte olan adamları ile birlikte kente yollandı. **20** Konsey ve Mecliste kutsala saygısızlık ettiği suçlamasına karşı kendini savundu, bir haksızlığa kurban gittiğini söyledi; orada buna benzer daha birçok söz söylendi, karşı çıkan da olmadı, çünkü Meclis itirazlara asla tahammül etmiyordu: sonunda olağanüstü yetkilerle başkomutan atandı; devletin geçmişte sahip olduğu gücü ihya edebilecek tek adamın Alkibiades olduğu kanısı egemendi. Alkibiades, savaş durumu dolayısiyle, kendisi Atina'ya dönünceye kadar denizden yapılmış olan Mysterler alayının, ordunun koruyuculuğunda, karadan yapılmasını sağladı[29].

ALKIBIADES ANDROS'A, ORADAN SİSAM'A GİDİYOR

21 Bundan sonra bin beş yüz hoplit, yüz elli atlı, yüz de gemiden oluşan bir kuvvet topladı. Ve vatana dönüşünün beşinci ayında[30], Atina ittifakından ayrılan Andros'a saldırmak üzere yelken açtı: kara harekatını yönetmekle görevli strateg olarak seçilen Leukolophides'in iki oğlu, Aristokrates'le Adeimantos, onunla birlikte idiler. **22** Alkibiades ordusunu Andros topraklarında Gaureion dolaylarına çıkardı. Atina ordusu bir çıkış yapan Androsluları bozdu ve kente kapanmaya zorladı; orada bulunan Ispartalılarla bir miktar Androslu asker öldürülmüş oldu. **23** Alkibiades bir zafer anıtı dikti, birkaç gün sonra da Sisam'a gitti; orasını üs olarak kullanarak harekata devam etti.

[28] Oligarkların 411 ihtilaline telmih vardır.

[29] Mysterleri alaya aldığına inanıp kızanların gönlünü kazanmak için Alkibiades böyle bir çareye başvurmuş olsa gerek.

[30] Alkibiades Atina'ya haziran ayında dönmüştü; Mysterler için düzenlenen alay eylül ayında yapılırdı. Bu hesaba göre Alkibiades ekim ayında sefere çıkıyor.

V. Bölüm

LYSANDROS ASYA'YA GEÇİYOR. KYROS'TAN ASKER ÜCRETLERİNİN ARTTIRILMASINI SAĞLIYOR

1 Bu olaylardan birkaç zaman önce Ispartalılar, komuta süresi sona eren Kratesippidas'ın yerine komutan olarak Lysandros'u göndermişlerdi. Lysandros Rodos'a gelip bir miktar gemi aldıktan sonra Kos ve Miletos'a gitti, oradan Ephesos'a geçti. Burada, yetmiş gemisinin başında, Kyros'un Sardeis'e gelmesini bekledi. Gelince, Ispartalı temsilcilerle birlikte onu görmeye gitti. **2** Görüşmede Tissaphernes'ten şikayet edildi, neler yaptığı anlatıldı ve Kyros'tan bu savaşı canla başla yürütmesi istendi. **3** Kyros babasından aldığı talimatın bu yolda olduğunu söyledi, kendisi de esasen başka türlü düşünmüyordu, elinden geleni yapacaktı; beş yüz talant alıp gelmişti; bu para yetmeyecek olursa, babasının verdiğinden başka kendi servetini de kullanacaktı; bu da yetmezse, üzerinde oturduğu, gümüş ve altından yapma koltuğu da feda etmekten çekinmeyecekti. **4** Berikiler onun bu azmini övdüler ve gemicilerin ücretini bir Atina drahmisi olarak saptamasını istediler[31], çünkü, diyorlardı, ücret yükseltilirse, Atinalı gemiciler kendi gemilerini terk edecekler, kendisi de böylece bu savaş için daha az para harcamış olacaktı. **5** Kyros onlara hak verdi, ancak Kraldan aldığı talimatın dışına çıkamayacağını söyledi; daha önce yapılan anlaşmalara göre, Ispartalıların emirlerinde tutmak isteyecekleri her gemi için ayda otuz mina ödenecekti. **6** Lysandros o an için sustu; fakat yemekten sonra, Kyros, şerefine kadeh kaldırıp kendisini en çok ne şekilde memnun edebileceğini sorduğu zaman, o: "Ücreti gemicí başına bir obol arttırmak sureti ile" şeklinde cevap verdi. **7** Sonuç olarak gemicilerin ücreti üçten dört obole çıkarılmış oldu. Kyros gerekeni ödedikten sonra bir aylık ücreti de peşin verdi; bu, ordunun gayretini çok arttırdı.

8 Bu haber üzerine Atinalılar umutsuzluğa kapıldılar, Tissaphernes aracılığı ile Kyros'a elçi göndermek istediler. **9** Fakat Kyros, Tissaphernes'in ricalarına rağmen, elçileri kabul etmedi; oysa Tissaphernes, bizzat kendisinin, Alkibiades'in telkini ile, yaptığını ona da yaptırmak istiyordu; Kyros hiçbir Yunan devletinin kudret kazanmasına olanak tanımamalıydı; onlar birbirleriyle uğraşmalı, hepsi zayıf düşmeliydi.

[31] Bir Atina drakhmesi altı obol eder. Pazarlık sonucunda gemicilerin ücreti dört obol olarak saptanıyor.

10 Lysandros donanmasını topladıktan sonra Ephesos'ta bulunan doksan gemisini karaya çekip hareketsiz kaldı; gemilerin tamiri ve yamanması ile meşgul oldu.

NOTION MUHAREBESİ

11 Öte yandan Alkibiades[32], Thrasybulos'un Helle denizinden çıkıp Foça'yı kuşattığını haber alınca, yanına gitmek için boğazı geçti; birliğin başına kendi dümencisi Antiokhos'u koydu ve ona Lysandros'un gemileri ile çatışmamasını tembih etti. **12** Fakat Antiokhos kendi gemisinden başka bir gemi daha alarak Notion'dan kalkıp Ephesos limanına [33] girdi ve Lysandros'un gemilerinin burunlarını sıyırarak geçti. **13** Lysandros önce denize indirdiği birkaç gemi ile peşine düştü, sonra, Atinalılar önemli bir kuvvetle Antiokhos'un yardımına çıkınca, bütün donanmasını muharebe düzenine sokup üzerlerine gitti. O zaman Atinalılar da Notion'da mevcut bütün teknelerini denize indirdiler: hazır olan denize açıldı. **14** Başlayan deniz muharebesinde Ispartalılar düzenli olarak, Atinalılar ise dağınık bir durumda dövüştüler; sonuçta Atinalılar on beş trier kaybedip kaçtılar. Bu gemilerdeki tayfaların büyük bir bölümü kurtuldu, bir bölümü ise esir düştü. Lysandros ele geçirdiği gemileri alıp Notion burnunda bir zafer anıtı diktikten sonra Ephesos'a döndü, Atinalılar ise Sisam'a sefer ettiler. **15** Bu olaylar üzerine Alkibiades Sisam'a geldi ve bütün donanması ile Ephesos limanına gitti: gemilerini limanın ağzına dizip, düşmanın muharebeyi kabul etmesini bekledi. Fakat Lysandros karşısına çıkmadı, çünkü donanması onunkinden çok daha zayıftı; bunun üzerine Alkibiades Sisam'a döndü. Çok geçmeden Ispartalılar Delphinion'la Teos'u aldılar.

ATİNA'DA MEMNUNİYETSİZLİK. YENİ STRATEGLER ATANIYOR. ALKİBİADES KENDİLİĞİNDEN SÜRGÜNE GİDİYOR

16 Deniz muharebesinin haberi Atina'ya ulaşınca, Alkibiades'e karşı derin bir hoşnutsuzluk baş gösterdi; genel kanıya göre onun ihmali ve kararsızlığı yüzünden donanma kayba uğramıştı; böylece on yeni strateg seçmekte tereddüt edilmedi: bunlar Konon, Diomedon, Leon, Perikles, Erasinides, Aristokrates, Arkhestratos, Protomakhos, Thrasyllos ve Aristogenes idi. **17** Alkibiades ordudaki

[32] Atina donanmasının Sisam'dan kalkıp Notion'a gelmiş olması farz edilmelidir. Ephesos limanının kontrolü Notion'dan çok daha kolaydı, krş. Diod. XIII 71,1.

[33] Bu yüzyılda Ephesos kentinin Ayasoluk'ta olduğu unutulmamalıdır. Liman da, Ayasoluk'un eteklerini yalayan geniş koyda idi.

saygınlığını da kaybettiğini görerek, bir trierle Khersonesos'ta sahip olduğu kaleye çekildi. **18** Bunun üzerine, Atinalıların kararına uyarak, Konon, başında bulunduğu yirmi gemi ile Andros'tan kalkıp, donanmanın komutasını almak üzere Sisam'a geldi. Konon'un yerine de Andros'a dört gemi ile Phanosthenes gönderildi: **19** bu kişi Thurionlu iki trierle karşılaşıp, onları tayfaları ile birlikte esir aldı; Atinalılar esirleri alakoydular, fakat komutanları Dorieus'a acıdılar: bu adam Rodoslu idi, Atinalılar onu ve yakınlarını idama mahkum etmiş oldukları için ne Rodos'a (burada vatandaşlık hakkına sahipti), ne de Atina'ya dönebiliyordu. Dorieus'u fidye bile istemeden salıverdiler. **20** Sisam'da Konon donanmayı umutsuzluk içinde buldu; yüzden fazla gemide görev yapan tayfaları yetmiş gemide topladı; sonra bunları alıp öbür strateglerle birlikte denize açıldı ve düşman sahillerinin bir şu bir bu noktasına çıkartmalar yaparak arazilerini alan talan etti.

[Böylece bu yıl sona erdi; bu yıl içinde Kartacalılar yüz yirmi trier ve yüz yirmi bin piyade askeri ile Sicilya'ya yaptıkları bir sefer sonucunda aç bıraktıkları Akragas'ı ele geçirdiler: muharebede yenik düştükleri halde, yılmayıp kenti kuşatmayı yedi ay sürdürmüşlerdi.]

VI. Bölüm

1 Bir ay tutulmasına[34] ve Atina'da eski Athena tapınağının yanmasına tanık olunan ertesi yıl [Pithyas'ın ephorluğu, Atina'da ise Kallias'ın arkhontluğu zamanında] Ispartalılar, komuta süresi sona eren Lysandros'un yerine donanma komutanı olarak Kallikratidas'ı gönderdiler.

KALLIKRATIDAS ISPARTA DONANMASININ BAŞINA GEÇİYOR. LYSANDROS'LA ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK (406)

2 Lysandros gemileri Kallikratidas'a teslim ederken, ona denizlere egemen ve bir deniz muharebesinde zafer kazanmış olarak donanmayı devrettiğini söyledi. Kallikratidas da ona, Ephesos'tan çıkıp, Atina donanmasının demirli bulunduğu Sisam'un solundan geçerek Miletos'a gelmesi ve gemileri orada devretmesi önerisinde bulundu: ancak o zaman denizlere egemen olduğunu kabul edecekti. **3** Fakat Lysandros, komuta başkasında iken çaba gösterisinde bulunmaktan hoşlanmadığını söyleyince, Kallikratidas Lysandros'tan

[34] Bu ay tutulması 15 nisan 406 tarihinde vuku bulmuştur.

devraldığı gemilere Khios'tan, Rodos'tan ve daha başka müttefik kentlerden sağladığı elli tekne daha kattı. Mevcudu yüz kırk gemiyi bulan bu kuvvetle düşmana meydan okumaya hazırlanıyordu. **4** Fakat Lysandros'un dostlarının birtakım dolaplar çevirmekte olduklarını fark etmekte gecikmedi: bu adamlar verdiği emirleri isteksizce yerine getirmekle kalmıyor, kentlerde Ispartalıların donanma komutanlarını değiştirmekle büyük bir yanılgıya düştükleri görüşünü de yaymaya çalışıyorlardı: bu göreve yatkın olmayan insanların atandığı sık sık görülüyordu; denizcilik bilgileri zayıf, başkalarına nasıl davranılacağını bilmeyen insanlardı, bunlar; denizcilikten anlamayan, Asya'da kimsenin tanımadığı insanları göndermekle devlet adamları bir felakete neden olabilirlerdi, iddiaları buydu. Bu durum karşısında Kallikratidas yanında bulunan Ispartalıları toplayıp onlara:

5 "Bana kalsa, yurdumdan dışarı adım atmazdım. Lysandros olsun, bir başkası olsun, denizcilik işlerinde benden daha deneyimli olduğunu iddia edene kişisel olarak hiçbir itirazım yok. Ama ne çare ki devlet donanmanın başına beni gönderdi; bana düşen, emirleri gücümün yettiği kadar yerine getirmektir. Size gelince, bana onur veren, ancak kentimize bir suç olarak yüklenen bu atama üzerine -durumu benim kadar siz de biliyorsunuz- ne düşündüğünüzü söyleyin: ben burada kalmalı mıyım, yoksa buradaki durumu anlatmak üzere vatana mı dönmeliyim?"

KALLIKRATIDAS KYROS'TAN HOŞLANMIYOR

6 Herkes devletin emirlerine uyması, gelirken aldığı talimata göre hareket etmesi gerektiğini söyledi; hiç kimse buna aykırı bir şey söylemeye cesaret edemedi. O da, bunun üzerine, Kyros'un yanına giderek gemicilerin ücretini istedi; Kyros iki gün sabretmesini söyledi. **7** Kallikratidas'ın bu ertelemeye canı sıkıldı; kapı aşındırmalarına[35] öfkelenerek Yunanlıların pek zavallı olduklarına hayıflandı: para için barbarlara olmadık dalkavukluğu yapıyorlardı; vatana sağ ve salim dönerse, elinden geldiğince Atinalılarla Ispartalıları barıştırmaya çalışacaktı; bu ruh durumu içinde Miletos'a döndü; **8** oradan trierler göndererek Isparta'dan para istetti, bir yandan da Miletos meclisini toplayarak şu konuşmayı yaptı:

[35] Αἱ θύραι "kapı" demektir; Doğu hükümdarlarının sarayı kastedilir, krş. Bab-ı ali.

MILETOSLULARDAN PARA SAĞLIYOR

"Miletoslular, benim için yurdumu yönetenlere uymak bir zorunluluktur. Size gelince, ben bu savaşa bütün gücünüzle katılmanızı gerekli buluyorum, çünkü barbarlar arasında yaşıyorsunuz: onlardan görmediğiniz kötülük kalmadı. **9** Para istemek için Isparta'ya gönderdiğim adamlar dönünceye kadar, en kısa bir süre içinde düşmana en büyük zararları vermekte öbür müttefiklere örnek olmak size düşer; **10** gerçekten, Lysandros alıp başını gitmeden önce elindeki parayı, sanki fazla imiş gibi, Kyros'a iade etti. Kyros da, görüşme talebi ile yanına vardığım zaman, bu görüşmeyi sürekli olarak erteledi; benim de durmadan kapısını aşındırmaya gönlüm razı olmadı. **11** Bugünden paranın geleceği güne kadar bize edeceğiniz hizmetlere karşılık duyacağımız minnetin gereğini yapacağımıza size söz veriyorum. Haydi, tanrıların yardımı ile barbarlara gösterelim ki biz, karşılarında eğilmeden de, düşmanlarımızı cezalandıracak kudretteyiz."

12 Onun bu şekilde konuşması üzerine, birçok kimse, ve özellikle karşı partiden olmakla suçlananlar, korktukları için, kalkıp söz aldılar: para sağlamanın yolları üzerinde durdular ve kişisel olarak katkıda bulunabileceklerini bildirdiler. Kallikratidas bu parayı aldı ve Khios'ta gemici başına beş drahmilik bir yolluk topladıktan sonra, donanması ile Lesbos adasında düşman elinde bulunan Methymna'ya gitti.

METHYMNA'YI ELE GEÇİRİYOR

13 Fakat Methymnalılar onu kente sokmak istemediler: kentte bir Atina garnizonu vardı, üstelik iktidar Atina yanlısı partinin elindeydi: bu durumda Kallikratidas saldırıya geçti ve kenti zorla ele geçirdi. **14** Askerler ne buldularsa yağma ettiler; esirlere gelince, Kallikratidas onları agoraya toplattı; müttefikler Methymna ahalisinin de öbürleri ile birlikte köle olarak satılmalarını istiyorlardı, fakat Kallikratidas, kendisi komutan kaldıkça ve gücü yettiği sürece, bir tek Yunanlının dahi köle durumuna düşürülmesine izin vermeyeceğini kesin olarak ifade etti. **15** Ertesi gün özgür insanları serbest bıraktırdı, yalnız Atina garnizonunu oluşturan askerlerle köleleri satışa çıkardı; Konon'a da haber gönderdi, onu denizlerin belalısı olmaktan vazgeçireceğini bildirdi. Konon'un şafak sökerken donanması ile denize

açıldığını görünce, peşine düştü ve yolunu keserek Sisam'a sığınmasına engel oldu[36].

ATİNA DONANMASI LESBOSTA ABLUKA EDİLİYOR

16 Konon kaçmayı başardı, çünkü gemileri çok süratli idi; bunu da pek çok tayfa içinden en iyi kürekçileri seçmiş ve belirli sayıda gemiye bindirmiş olmasına borçluydu. Yanında on strategten ikisi, Leon'la Erasinides, olduğu halde Lesbos adasında Midilli'ye sığındı. Kallikratidas <onun> yetmiş <gemisine> karşılık yüz <kırk> gemi ile peşinden giderek limana girdi. **17** Konon çabuk davranmak isteyince, kent ahalisi tarafından engellenerek, limanın ağzında muharebeye tutuşmak zorunda kaldı ve otuz gemi kaybetti: tayfalar karaya çıkıp kurtuldular; geriye kalan kırk gemisini surların dibinde sahile çektirdi. **18** Kallikratidas gemilerine liman içinde demir attırarak, girişe egemen durumda, Konon'u ablukaya aldı. Sonra, Methymna ahalisi içinde silah altına alınmaya elverişli ne kadar insan varsa, hepsini toplayıp kara yolu ile getirtti, ordusunu da Khios'tan naklettirdi; bu arada Kyros'un gönderdiği para geldi.

KONON'UN BİR TRİERİ ABLUKAYI YARARAK ATİNA'YA DURUMU BİLDİRMEYİ BAŞARIYOR

19 Konon karadan ve denizden kuşatıldığını ve erzak temin etmesine olanak bulunmadığını, buna karşılık kentin kalabalık olduğunu, Atinalıların ise durumu bilmemeleri nedeniyle yardıma gelemediklerini görünce, en süratli iki gemisini denize indirtti ve gün doğmadan tayfaların yerlerini almasını istedi: gemilerinden en iyi kürekçileri seçmiş, deniz piyadesini iki güverte arasına yerleştirmiş, ok siperlerini[37] gerdirmişti. **20** Gündüzün böyle hazır beklettiği tayfaları Konon, akşam olunca, gemiden indirtiyordu; düşman farkına varmasın diye bu iş karanlık bastıktan sonra yapılıyordu. Beşinci gün, iki gemi yeteri kadar erzak yükleyip, tam öğle vakti, limanın ağzında demirlemiş bulunan düşmanın nöbeti gevşettiği, hatta bir kısmının uykuya daldığı bir sırada limandan çıkıverdi; biri Helle denizine, öbürü açık denize yollandı. **21** Limanın ağzında nöbet tutan düşmanlar çapaların halatlarını keserek telaşla harekete geçtiler;

[36] Diodoros, XIII 77, 1-2, Konon'un Sisam'dan kalkıp Methymna'yı kurtarmaya geldiğini, geç kalınca Yüz Adalardan (Ἑκατὸν νῆσοι) birine gidip demir attığını söyler. Bu açıklama olmasa, Ksenophon'un burada anlattıklarını anlamak olanaksız olur.

[37] Παραρρύματα kelimesi ile kürekçileri oklardan koruyan siperler kastedilir; bunlar bezden ya da kıldan yapmaydı ve gemilerin iki yanına gerilirdi.

tam karaya çıkmış yemek yemekte oldukları için kargaşa büyüktü; gemilere atlayıp açık denize doğru kaçan geminin peşine düştüler, güneş batarken yetişip muharebeye tutuştular; galip gelerek gemiyi yedeğe aldılar ve tayfası ile birlikte ordugaha götürdüler. **22** Helle denizine doğru kaçan gemi ise kurtulmayı başardı; Atina'ya ulaşıp ablukayı haber verdi. Diomedon kuşatılan Konon'a yardım etmek amacı ile, on iki gemi ile gelip Midilli kanalında demir attı. **23** Fakat Kallikratidas ani bir baskınla on gemisini ele geçirdi; Diomedon, biri kendi bindiği gemi olmak üzere iki gemi ile kaçabildi.

ATİNALILAR YARDIMA YENİ BİR DONANMA GÖNDERİYOR

24 Atinalılar olan bitenden ve kuşatmanın sürdüğünden haberdar olunca, yüz on gemilik bir donanma ile yardıma yetişme konusunda karar aldılar; bu gemilere özgür ya da köle ne kadar silah taşıyacak yaşta insan varsa, hepsini bindirdiler; gemilerin mürettebatını otuz gün içinde tamamlayarak yola çıktılar; gemilerde çok sayıda süvari de vardı. **25** Önce Sisam'a gittiler; orada onlara on gemi daha katıldı; bundan başka öbür müttefiklerden otuzdan fazla gemi topladılar; gemilerinin bir kısmının seferde olabileceğini hiç hesaba katmadan, herkesi bu gemilere binmeye zorladılar. Böylece donanmanın gemi sayısı yüz elliyi aştı. **26** Kallikratidas yardımcı kuvvetlerin Sisam'a varmış olduğunu öğrenince, Eteonikos'un komutasına verdiği elli gemiyi orada bırakarak, geri kalan yüz yirmi gemi ile denize açılıp Lesbos adasının Malea burnuna geldi; akşam yemeğini orada yediler; **27** Atinalılar da o gün Arginusai adalarına varmış, akşam yemeklerini yiyorlardı; bu adalar Midilli'nin karşısına düşer.

ARGINUSAI MUHAREBESİ

28 Kallikratidas gece vakti yakılan ateşleri görüp, yakanların Atinalılar olduğunu öğrenince, gece yarısı denize açılmak istedi; amacı bir baskın yapmaktı, ancak gök gürültüleri ile boşanan şiddetli bir yağmur harekete engel oldu. Yağmur dinince, gün ağarırken Arginusai'e yollandı, **29** Atinalılar da açılıp düşmanın solundan ilerlediler. Şu şekilde dizilmişlerdi: sol kanada komuta eden Aristokrates on beş geminin başındaydı, ondan sonra gene on beş gemi ile Diomedon geliyordu; Aristokrates'e Perikles, Diomedon'a ise Erasinides destekti; Diomedon'un yanında Sisamlılar on gemilerini bir sıra olarak dizmişlerdi; başlarında bir Sisamlı, Hippeus vardı; arkadan

taksiarkhların on gemisi geliyordu[38]; bunlar da tek sıra olmuşlardı; onları nauarkhların üç gemisi ile müttefiklere ait birkaç gemi daha destekliyordu. **30** Sağ kanada Protomakhos komuta ediyordu, on beş gemisi vardı; yanında, o da on beş geminin başında, Thrasyllos bulunuyordu; Protomakhos'a Lysias, Thrasyllos'a da Aristogenes destekti. Lysias'ın da on beş gemisi vardı. **31** Atinalıların bu şekilde dizilmelerinin nedeni hatlarının yarılmasını önlemek kaygısı idi; çünkü gemilerinin sürati düşüktü.

Karşılarına çıkan Isparta donanması ise tek bir hat üzerine dizilmişti; yarma ve çevirme hareketlerine hazır durumda idi, çünkü Ispartalıların gemileri daha süratliydi. **32** Sağ kanada Kallikratidas komuta ediyordu. Kallikratidas'ın dümenci subayı Megaralı Hermon ona çekilme önerisinde bulundu, çünkü Atinalıların trierleri üstün sayıdaydı; fakat Kallikratidas cevap olarak kendisi ölürse Isparta'nın daha kötü yönetileceğini olası görmediğini, buna karşılık kaçmanın onursuzluk olacağını söyledi. **33** Bunun üzerine muharebe başladı; uzun zaman dövüştüler: önce toplu, sonra dağınık düzende. Fakat gemisinin bir düşman gemisine rampa ettiği sırada, Kallikratidas'ın denize düşüp kaybolması ve Protomakhos'un komuta ettiği sağ kanadın düşmanın sol kanadındaki kuvvetleri yenilgiye uğratması üzerine, Peloponnesoslular bozuldular; büyük bir kısmı Khios'a, bazıları da Foça'ya sığındılar; Atinalılar ise Arginusai'e döndüler. **34** Atinalılar tayfaları ile birlikte yirmi beş gemi kaybetmişlerdi; bu tayfalardan ancak denizin sahile sürdüğü birkaç kişi kurtulmuştu. Peloponnesoslular tarafında ise Ispartalılar sahip oldukları on geminin dokuzunu, müttefikler de altmıştan fazlasını kaybetmişlerdi.

MUHAREBEDEN SONRA ATİNALI STRATEGLERİN ALDIĞI KARARLARIN UYGULANMASINA FIRTINA ENGEL OLUYOR

35 Atinalı strategler trierarkh olan Theramenes'le Thrasybulos'a ve birkaç taksiarkha kırk yedi gemi ile gidip kazaya uğrayan gemileri ve tayfalarını kurtarma görevini verdiler; geri kalan kuvvetlerle de Eteonikos'un komutasında Midilli karşısında demir atmış bulunan düşman kuvvetlerine saldırmaya karar verdiler. Karar buydu, ancak şiddetini gittikçe arttıran rüzgar ve kopan fırtına girişime engel oldu; bu nedenle bir zafer anıtı dikip, oldukları yerde kaldılar.

[38] Taksiarkhlar piyade subayları olduklarına göre, bu gemilerin hoplit taşıyan nakliye gemileri olduğu düşünülmelidir. Belki de bu hoplitler muharebe Arginusai adalarına intikal edebilir olasılığı göz önünde tutularak hazır bulundurulmuştur.

36 Hizmet gemisi Eteonikos'u deniz muharebesinin her aşamasından haberdar etmişti: Eteonikos gemicileri limandan gürültü etmeden ayrılmaları ve kimse ile görüşmemeleri konusunda uyararak gemiyi geri gönderdi: başlarında çelenklerle ordugaha ani olarak çıkagelecekler, Kallikratidas'ın kazandığını bağıra çağıra müjdeleyecekler ve Atinalıların bütün gemilerini kaybettiklerini ilan edeceklerdi. **37** Adamlar aldıkları talimata göre hareket ettiler: karaya çıktıklarında, Eteonikos adet olan şükran sunularını sundu, sonra askerlere akşam yemeklerini yemelerini emretti, tüccarlardan da mallarını sessizce gemilere yükleyip Khios'a gitmelerini istedi (rüzgar pupadan esiyordu); trierler aynı hedefe en kısa zamanda ulaşmalıydı. **38** Kendisi, ordugahı ateşe verdikten sonra, piyade kuvvetlerini Methymna'ya götürdü. Konon, düşmanın çekilmesi ve daha elverişli bir rüzgarın esmesi üzerine, gemilerini suya indirdi ve Arginusai'den ayrılıp denize açılan Atina donanmasını karşılamaya gitti; onlara Eteonikos'un hareketleri üzerine bilgi verdi. Atinalılar rotalarını Midilli'ye çevirdiler, oradan Khios'a yollandılar; oradan da hiçbir girişimde bulunmadan tekrar Sisam'a hareket ettiler.

VII. Bölüm

ZAFER KAZANAN STRATEGLER GÖREVDEN ALINIYOR

1 Atinalılar, Konon dışında bütün strategleri görevden aldılar[39]; yerlerine Konon'dan başka Adeimantos'u ve üçüncü olarak Philokles'i atadılar. Deniz muharebesine katılan strateglerden Protomakhos'la Aristogenes Atina'ya dönmediler; **2** öbür altısı, Perikles, Diomedon, Lysias, Aristokrates, Thrasyllos ve Erasinides, rıhtıma çıkınca, Atina'da demokrat partinin başında bulunan ve iki obollük tazminatın dağıtımı ile görevli olan Arkhedemos, Erasinides'i ihtiyati bir para cezası kestirerek mahkemeye verdi: onu Helle denizinden gelen ve devlete ait olan paranın bir kısmına el koymuş olmakla suçluyordu; ayrıca strateg olarak da onu suçlu buluyordu. Mahkeme Erasinides'in tutuklanmasına karar verdi. **3** Sonra strategler konseyde deniz muharebesi ve fırtınanın şiddeti hakkında açıklamada bulundular. Timokrates'in öbür strateglerin de tutuklanarak halk meclisine verilmeleri gerektiği konusunda yaptığı öneri üzerine, konsey strategleri tutuklattı.

[39] Ksenophon bize komutanların niçin derhal azledilmiş olduklarını açıklamıyor. Öyle anlaşılıyor ki, yirmi beş gemi ile birlikte sulara gömülen üç, dört bin insanın akıbeti Atina'da büyük bir teessür ve şuursuz bir infial uyandırmıştır. Yargılama esnasında dönen siyasi dolaplar bu infiali istismara çalışmıştır.

STRATEGLER KENDİLERİNİ SAVUNUYOR

4 Bunun üzerine meclis toplandı: başta Theramenes olmak üzere, birçok kişi strategleri suçladı. Theramenes'e göre, hesap vermeliydiler, çünkü kazazedeleri toplamamışlardı[40]. Başka bir mazeret gösteremeyeceklerini kanıtlamak için, Theramenes strateglerin konseye ve meclise göndermiş oldukları bir mektubu ileri sürüyordu: bu mektupta strategler neden olarak yalnızca fırtınayı göstermekteydiler. **5** Strategler söz aldı, her biri kendini savunma konusunda kısa bir konuşma yaptı: çünkü yasanın tanıdığı konuşma süresi kendilerine tanınmadı. Olanları anlattılar, kendilerinin düşmanın üzerine gittiklerini, kazaya uğrayanların kurtarılması için trierarkhlar içinde yetenekli ve strateglik yapmış kimselere, Theramenes'le Thrasybulos'a ve onlar kadar değerli daha başka subaylara görev vermiş olduklarını söylediler. **6** İlle de birilerini suçlamak gerekiyor idiyse, kurtarma konusunda görev alan kimselerden başkasına suç yüklenemezdi: "Gene de, bizi suçlu durumuna düşürüyorlar diye, onların suçlu olduğunu iddia edecek değiliz", dediler, "kazaya uğrayanların toplanmasına fırtınanın şiddeti engel olmuştur." **7** Tanık olarak dümencileri ve sefere katılan daha birçok kimseyi gösterdiler. Bu sözleriyle halkı ikna etmek üzere idiler: birçok vatandaş onları desteklemeye hazırlanıyordu; fakat sorunun bir dahaki toplantıya bırakılmasına (gerçekten geç olmuştu, kalkan eller görülemeyecekti) ve konseyin daha önce toplanarak sanıkların nasıl yargılanacakları üzerine bir öneri getirmesine karar verildi. **8** Araya Apaturia bayramı girdi: bu bayramda her bir phratriadan olan insanlar ve akrabaları kendi aralarında toplanırlar. Fırsattan yararlanarak, Theramenes'le arkadaşları siyahlar giyinmiş, başları kazınmış insanlardan bir kalabalık oluşturdular (bayram dolayısiyle ortalıkta bu kıyafette pek çok insan dolaşıyordu) ve bunların, sanki ölenlerin yakınları imiş gibi, meclise gelmelerini istediler; ayrıca konseyde strategleri suçlaması için Kalliksenos'u kandırdılar.

[40] Hatzfeld'e göre, *o.c.* s.60, Diodoros ve Diodoros'a uyan bazı modern tarihçiler burada denize dökülenlerin cesetleri söz konusu olduğunu zannetmekle yanılıyorlar: strateglere yüklenen suç, gemi parçalarına tutunup dalgalarla pençeleşen kazaya uğrayanları toplamamış olmalarıdır.

MECLİSİN YENİ OTURUMU: KALLIKSENOS'UN ÖNERİSİ

9 Meclis bu koşullar altında toplandı; konsey Kalliksenos'un önerisi üzerine, şöyle bir kararla gelmişti: "Strateglere yöneltilen suçlamalar ve strateg-teglerin savunmaları bundan önceki toplantıda dinlendiği için, oya geçilmeli, Atinalılar oylarını phyle phyle vermelidirler; her phyle için iki kap konmalı; sözcü phyleleri dolaşıp, deniz muharebesini kazananları toplamadıkları için strategleri suçlu bulanların oylarını birinci kaba, aksi kanıda olanların ise ikinci kaba atmalarını belirtmelidir. **10** Suçlu olduklarına hükmedilirse, cezaları ölüm olmalı, kendileri Onbirlere teslim edilmeli, mallarına devletçe el konulmalı, tanrıça bunun onda birini almalıdır." **11** Tam bu sırada meclise bir adam geldi: bir un varili üzerinde kurtulduğunu söylüyordu. Ölümle pençeleşen arkadaşları ona bir görev vermişler: kurtulursan git strateglerin vatan uğruna bunca yiğitlik göstermiş olanları denizden toplamadıklarını Atina halkına bildir, demişlerdi. **12** Öbür yandan Peisianaks oğlu Euryptolemos ile daha başkaları Kalliksenos'un yasaya aykırı bir öneride bulunduğu için suçlu görülmesini talep ettiler. Bazıları bu görüşü olumlu karşıladılar; fakat kalabalık, milletin istediği şekilde hareket etmesine engel olunmasını şiddetle protesto etti. **13** Hatta söz alan Lykiskos, iddialarından vazgeçmezlerse, bu adamların da strateglere uygulanan usulle yargılanmalarını istedi: kalabalık büyük gürültülerle onu destekledi; böylece Euryptolemos'la arkadaşları iddialarından vazgeçmek zorunda kaldılar.

14 Prytanlardan bazılarının yasaya aykırı olan bu oylama usulünü oya koymayacaklarını söylemeleri üzerine, Kalliksenos ayağa kalkarak onları da aynı şekilde suçladı. Kalabalık, engel olanlar mahkemeye verilsin diye bağrışmaya başladı. **15** Prytanlar korkudan öneriyi oya koymayı kabul ettiler, yalnız Sophroniskos'un oğlu Sokrates buna yanaşmadı: o, yasaya aykırı hiçbir şey yapmayacağını beyan etti. **16** Bunun üzerine Euryptolemos kürsüye gelerek strategleri savundu, dedi ki:

EURYPTOLEMOS STRATEGLERİ SAVUNUYOR

"Atinalılar, ben kürsüye biraz suçlamak için çıktım; Perikles'in yakın akrabam, Diomedon'un da dostum olmalarına aldırmıyorum; ama biraz da onları savunmak için, nihayet biraz da kentimiz bakımından en yararlı bulduğum şeyleri öğütlemek için çıktım. **17** Ben bu adamları suçlu buluyorum, çünkü, Theramenes'le Thrasybulos'a kırk yedi gemi ile gidip kazaya uğrayanları toplamaları için emir verildiği halde, onların bu emri yerine getirmemiş olduklarını

konseye ve size bir mektupla bildirmek isteyen arkadaşlarını bu niyetlerinden caydıran onlardır. **18** Oysa şimdi sorumluluğu, hatayı işleyenlerle paylaşıyorlar; o zaman gösterdikleri yüksek gönüllülüğe karşılık şimdi bizzat o adamların ve başkalarının saldırılarına hedef olarak idam edilme tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş bulunuyorlar. **19** Hayır, bu böyle olmamalı, beni dinleyiniz, insanların ve tanrıların yasalarına uyunuz: hakikate erişmenin en iyi yolu budur; ileride tanrılara ve kendinize karşı böylesine büyük bir hata işlemiş olmanın pişmanlığını duymaktan ancak bu suretle kurtulacaksınız. Öğütüme uyarsanız, kimse, ne ben ne de bir başkası sizi aldatamayacaktır: siz suçluları bilerek ve bizzat saptayacağınız bir ceza ile (ya toplu halde, ya da ayrı ayrı) cezalandırabilirsiniz; başkalarının değil, kendi aklınıza güvenerek, bu adamlara kendilerini savunabilmeleri için sadece bir günlük bir süre tanımanızı istiyorum.

20 Siz hepiniz, ey Atinalılar, bilirsiniz ki Kannonos'un kararnamesi yürürlüktedir; bu kararnameye göre, bir insan Atina halkına karşı suçlu ise, savunmasını hazırlayıp halkın karşısına çıkar ve eğer suçlu olduğu anlaşılırsa, idam edilir ve Barathron'a atılır, mallarına devletçe el konulur, bunun onda biri de tanrıçaya verilir. **21** Ben strateglerin bu kararnameye göre yargılanmalarını öneriyorum ve, Zeus hakkı için, arzu ederseniz, mahkemeye ilk olarak benim akrabamı, Perikles'i verelim: onu koca kentimizden üstün tutmam doğrusu ayıp olur. **22** Yahut da, yeğlerseniz, yargılanmalarına kutsala saygısızlık edenler ve hainler ile ilgili yasaya göre yapın: bir insan vatana ihanet ederse ya da kutsal bir eşya çalarsa, sevk edildiği mahkemede hüküm giydiği takdirde, Attike topraklarında gömülemez, mallarına da devletçe el konulur. **23** Bu iki yasadan hangisini yeğlerseniz, bu adamlar o yasaya göre mahkeme önüne tek tek çıkarılsın; gün üçe bölünsün: önce meclisiniz toplanıp, onlar suçlu olsun olmasın, yargılama usulünü saptasın; sonra iddianame okunsun ve nihayet suçlular kendilerini savunsunlar. **24** Bunlar yapılırsa, suçlular en ağır cezalara uğrayacak, suçsuzlar ise tarafınızdan beraat ettirilecek ve haksız yere ölüme mahkum edilmeyecekler, ey Atinalılar. **25** Böylece siz yasaya, tanrılara ve ettiğiniz yemine saygıdan ayrılmadan hüküm vermiş olacaksınız; bu sayede düşmanın yetmiş trierini ele geçiren, onu perişan eden insanları mahkemesiz ve yasaları çiğneyerek idam etmeyecek, size karşı yürüttükleri savaşta Ispartalılardan yana hareket etmiş olmayacaksınız!

Korkunuz nedir de bu kadar acele ediyorsunuz? **26** Yasaya uygun olarak yürütülecek bir yargılamada istediğinizi idam, istediğinizi beraat ettirememek midir endişeniz? Ama, Kalliksenos'un tek oyu ile konseyden meclise önerilmesini sağladığı usul gibi yasalara aykırı bir usul izlerseniz, böyle bir endişeniz

olmayacak, değil mi? **27** Ne var ki, suçsuz olduğu halde, bir insanı idam ettirirseniz, belki bir gün pişman olursunuz; pişmanlık ise, unutmayınız, çok acı ve yıpratıcı bir duygudur: hele işlediğiniz hata bir insanın canına mal olmuşsa! **28** Bu davranışınız insanlarda dehşet uyandıracaktır: demokratik yönetimi yıkan, sonra da Oinoe'yi düşmanımız Thebaililere teslim eden Aristarkhos'a[41] kendisini savunması için bir günlük süre veren siz değil misiniz? Ona yasanın tanıdığı hakları tanımadınız mı? Pek iyi, nasıl olur da her bakımdan kararlarınıza uygun şekilde hareket eden, üstelik düşmanı yenen strategleri bu aynı haklardan yararlandırmazsınız? **29** Hayır, Atinalılar, bunu yapamazsınız: duygularınızı dizginleyin, kudretinizin en büyük kaynağı olan yasalara saygı gösterin, onların dışına çıkarak hiçbir işe kalkışmayın!"

Strateglerin suçlu duruma düşmesine neden olan olaylara dönelim. Muharebeyi kazanıp karaya çıktıktan sonra, Diomedon batan gemilerin yüzen parçaları ile denize dökülenleri toplamak üzere, bütün donanma ile dizi halinde denize açılalım diye öneride bulundu; Erasinides ise vakit geçirmeden Midilli'ye sığınan düşmana topluca saldırılmasını istedi; fakat Thrasyllos her iki işin aynı zamanda yapılabileceğini söyledi: gemilerin bir kısmı orada bırakılabilir, ötekilerle de düşmana saldırılabilirdi; **30** önerisi kabul edilecek olursa, sekiz strategin her biri kendi filosundan bu işe üç gemi ayırmalı; bunlara taksiarkhların on, Sisamlıların gene on, nauarkhların da üçer gemisi katılmalıydı. Hepsi kırk yedi gemi ediyordu: kazaya uğrayan gemiler on iki olduğuna göre, her birine dört gemi düşüyordu. **31** Orada bırakılan trierarkhların arasında Thrasybulos'la Theramenes de vardı, şu, bundan önceki toplantıda strategleri suçlayan adam..Donanmanın geri kalan kuvvetleri ile düşmana karşı saldırıya geçildi. Şimdi, bütün bu işte eksik ya da yanlış bir taraf var mı? Doğrusu şudur: düşmana karşı yapılan harekatta işlenmiş bir hata varsa, hesabı bu görevi üzerine almış olanlardan sorulsun, öbür yandan kurtarma işi ile görevlendirildikleri halde, strateglerin emirlerini yerine getirmeyenler, denize dökülenleri toplamadıkları için mahkemeye verilsin. **32** Fakat benim onlar için de, bunlar için de söyleyeceğim söz şudur: strateglerin hazırladığı planı fırtına engellemiştir. Bunu doğrulayanlar var: kendi olanakları ile canlarını kurtaranlar ve hatta batmakta olan gemisinde canını güçlükle kurtarabilen bir strategimiz. Ne yazık ki o anda kendisi kurtarılması gereken bu adamın da görevini yapmayanlarla birlikte ortak bir hüküm giymesini isteyenler var içinizde! **33** Hayır Atinalılar, zaferin mutluluğunu tatmışken, yenik düşmüş olmanın

[41] Aristarkhos oligarkların 411 ihtilalinin önde gelen simalarındandır, krş. Thuk. VIII 90,92,98.

mutsuzluğuna uğrayanlar gibi hareket etmeyiniz ve, tanrıların tayin ettiği kaçınılmaz bir olayla karşılaşmışken, akılsızca bir şiddet göstermeyin, çaresizlik içinde kalanları birer hain olarak mahkum etmeyin: onlar sadece aldıkları emri fırtına yüzünden yerine getirememişlerdir. Kötü insanlara uyarak zafere ulaşanları idam ettirmek değil, başlarına çelenkler geçirmek doğru olur!"

STRATEGLER İDAM EDİLİYOR. ATİNALILAR SONRADAN PİŞMAN OLUYOR

34 Bu konuşmasından sonra Euryptolemos sanıkların Kannonos'un kararnamesine uygun olarak ayrı ayrı yargılanmalarını talep eden bir öneride bulundu; oysa konseyin önerisi hepsinin toptan bir hüküm giymesi şeklindeydi. Bu iki öneri el kaldırma usulü ile oya konduğunda, gerçi Euryptolemos'un önerisi kabul edildi, ancak Menekles'in usulsüzlük iddiası ile yeminli muhalefeti üzerine[42] yeni bir oylama yapıldı ve konseyin ileri sürdüğü önerinin kazandığı anlaşıldı. Yapılan oylamada deniz muharebesine katılan sekiz strateg ölüme mahkum edildi. Atina'da bulunan altısı idam edildi.

35 Çok geçmeden Atinalılar pişman oldular ve halkı aldatanların bir ön soruşturma için meclis katına çıkarılmasına, hüküm verilinceye kadar kendilerine birer kefil bulmalarına, bu sanıkların arasında Kalliksenos'un da yer almasına karar verdiler. Kalliksenos'la birlikte daha dört kişi meclise sevk edildi; kefil olanlar onları tutuklattılar; fakat sonradan bir halk ayaklanmasından yararlanarak -Kleophon'un öldürüldüğü ayaklanma idi-[43] hüküm verilmeden önce kaçmanın yolunu buldular. Pireliler kente döndükleri zaman geri gelen ve halkın nefret duyguları ile karşılaşan Kalliksenos açlıktan öldü.

[42] Ὑπομνύναι "(dava açacağına dair) yeminle güvence vermek": Atina'da, çıkarılmak istenen bir kararname ya da yasanın gayri meşru olduğunu düşünen yurttaş öneri sahibinin aleyhinde dava açacağına dair yeminle güvence verirdi. Bu durumda dava bir sonuca bağlanıncaya kadar kararname ya da yasa yürürlüğe konmazdı. Öneren, önerisini geri de alabilirdi. Öyle anlaşılıyor ki, Euryptolemos, Menekles'ten çekinerek önerisini geri almış, meclis de yeni bir oylamaya geçmiştir.

[43] Bu ayaklanma 405/404 yılının kış mevsiminde vuku bulmuştur, krş. Beloch, *Griech. Gesch.* II 1, s. 427, not 2.

II. KİTAP

I. Bölüm

ISPARTALI ETEONIKOS ORDUDA BAŞ GÖSTEREN BİR İSYAN HAREKETİNİ BASTIRIYOR

1 Khios'ta Eteonikos'un komutasında bulunan askerler, yaz süresince, mevsimin ürünlerinden yararlanmak ve ücret karşılığında tarlalarda ırgat olarak çalışmak suretiyle kendi gıdalarını kendileri sağlama olanağını bulmuşlardı. Fakat kış basıp erzak tedarik edemez, üstlerini başlarını, ayakkabılarını temin edemez olunca, aralarında anlaşıp Khios kentini ele geçirmeye karar verdiler; bu işe taraftar olanların bir saman çöpü taşıması uygun görüldü; amaç, kaç kişi oldukları kendilerince bilinmesiydi. **2** Bu gizli anlaşmadan haberdar olan Eteonikos, bu durum karşısında nasıl davranması gerektiğini kestiremedi, çünkü saman çöpü taşıyanlar çok kalabalıktı. Gerçekten, onları karşısına alıp açıktan savaşım vermek tehlikeli olurdu, çünkü silaha sarılabilirler, kenti ele geçirerek duruma hakim olurlarsa, düşmanca davranışları ile bütün vaziyeti berbat edebilirlerdi; öbür yandan önemli sayıda müttefik askerinin öldürülmesi de ağır sonuçlar doğurabilirdi: öbür Yunanlılarda nefret duyguları uyanabilir, askerlerin görevlerine karşı şevki kırılabilirdi. **3** Bu durumda, yanına on beş hançerli adam alarak dolaşmaya başladı ve yatırıldığı revirden çıkan, gözlerinden hasta, üzerinde saman çöpü taşıyan biri ile karşılaşınca, onu öldürdü. **4** Ortalık karıştı: herkes o adamın niçin öldürüldüğünü öğrenmek istiyordu. Eteonikos adamın bir saman çöpü taşıdığı için bu akıbete uğradığının duyulmasını sağladı. Saman çöpü taşıyanlardan haberi duyan çöpünü attı: herkes üzerinde saman çöpü ile görülmekten korkuyordu.

5 Bunun üzerine Eteonikos Khios ahalisini toplayıp, gemicilerin parasını verebilmek ve yeni bir ayaklanmaya kalkışmalarına engel olmak için, kendilerinden yardım talebinde bulundu; bu yardım yapıldı. Bu arada tayfaların gemilere binmeleri için emir verdi; sonra gemileri bir bir dolaşarak, sanki olanlardan hiç haberi yokmuş gibi, herkese teşvik edici ve övücü sözler söyledi ve her birine bir aylık ücret verdi.

6 Bu olaydan sonra Khios ahalisi ile diğer müttefikler Ephesos'ta bir toplantı yapıp Isparta'ya son durum üzerine bilgi vermek ve donanmanın başına Lysandros'un getirilmesini istemek amacı ile elçiler göndermeye karar verdiler.

Lysandros bundan önceki donanma komutanlığı sırasında -Notion'da düşmanı yendiği zaman- kendini müttefiklere sevdirmişti. **7** Bu elçilerle birlikte, aynı talimatı alan Kyros'un temsilcileri de yola çıkarıldı.

LYSANDROS FİİLİ OLARAK DONANMANIN BAŞINA GEÇİYOR

Ispartalılar Lysandros'u yardımcı olarak atadılar; donanma komutanlığına ise Arakos'u getirdiler: çünkü yasalar bir adamın iki kez donanma komutanı olmasına olanak tanımıyordu; ama gerçekte deniz kuvvetlerini Lysandros'un emrine vermiş oldular: [savaşın yirmi beşinci yılıydı.]

[**8** Kyros'un Autoboisakes'le Mitraios'u idam ettirdiği yıldır bu yıl. Bu iki adam Dareios'un kızkardeşinin, yani Dareios'un babası olan Kserkses'in kızının çocukları idi. İdam edilmelerinin nedeni, onunla karşılaştıkları zaman ellerini *kore*'lerine sokmamış olmalarıydı (bu hareket yalnızca kralla karşılaşıldığı zaman yapılan bir harekettir): *kore kheiris*'ten daha uzun bir yendir; insan elini içine soktu mu, hiçbir hareket yapamaz. **9** Hieramenes ve karısı Dareios'a bu derece aşırı bir küstahlığa göz yummanın doğru olmayacağını söylediler; Dareios da adamlar gönderip, hasta olduğu bahanesiyle Kyros'u yanına çağırttı.]

10 Ertesi yıl [Arkhytas'ın ephor, Aleksias'ın da Atina'da arkhont olduğu yıl] Lysandros Ephesos'a geldi ve Khios'ta bulunan Eteonikos ile gemilerinin kendisinin olduğu yere gelmeleri için haber gönderdi; şurada burada dağınık vaziyette bulunan gemileri de toplatıp tamirleri ile meşgul olurken, Antandros'ta yenilerini tezgaha koydurdu. **11** Daha sonra Kyros'un yanına varıp, ondan para istedi; beriki kralın verdiği ödeneğin, hatta çok fazlasının tükendiğini söyledi, her nauarkhın ne aldığını gösterdi; ama gene de bir miktar para vermekten geri kalmadı. **12** Lysandros parayı alarak,trierlerin komutasına trierarkhlar atadı[1] ve tayfalara alacaklı oldukları parayı ödedi. Atinalı strategler de bir yandan boş durmuyor, -Sisam'da donanma ile ilgili- hazırlıkları sürdürüyorlardı.

[1] Sparta donanmasının trierleri başında trierarkhlar bulunduğuna göre (krş. Thuk. IV 11,3), burada söz konusu olan yeni inşa edilen gemiler olsa gerek.

KYROS ONA TALİMAT VERİYOR, GELİR KAYNAKLARI SAĞLIYOR

13 Bu sırada Kyros Lysandros'u çağırttı: babasından bir haberci gelmiş, babasının hasta olduğu, kendisini yanına çağırdığı haberini getirmişti. Babası isyan eden Kaduslara karşı seferdeydi ve o sıralarda Kadusların ülkesine[2] yakın olan Medya'nın Thamneria kentinde bulunuyordu. **14** Lysandros yanına vardığında, ona çok üstün bir donanmaya sahip olmadıkça Atinalılarla muharebeye tutuşmaması konusunda talimat verdi: Kral da, kendisi de büyük servet sahibi idiler, pek çok sayıda gemi donatmaları için para bakımından bol olanakları vardı. Kentlerden toplanan ve doğrudan doğruya kendisine ait olan vergileri ona bir bir saydı, fazladan sahip olduğu paraları ona verdi; sonra, devletine ve bizzat Lysandros'a beslediği dostça duyguları teyit ederek, babasının yanına gitmek üzere yola çıktı.

LYSANDROS KARYA VE RODOS SULARINDA KOL GEZİYOR

15 Kyros bütün yetkilerini Lysandros'a devredip kendisini çağırtmış olan hasta babasının yanına gitmek üzere hareket ettikten sonra, Lysandros askerlerin ücretlerini dağıtıp, donanması ile Karya'da Keramos körfezine gitti. Orada, Atinalıların müttefiki olan Kedreiai'a saldırarak, ertesi gün kenti hücumla aldı ve insanlarını köle ilan etti: kent ahalisinin yarısı Yunanlı, yarısı barbardı. Oradan Rodos'a gitti. **16** Bu sıralarda Atinalılar Sisam'daki üslerinden kalkarak Kralın arazisini talan ediyor, Khios ve Ephesos'a akınlar düzenliyor, denizde düşmanla boy ölçüşmeye hazırlanıyorlardı. Başlarındaki strateglere Menandros'u, Tydeus'u ve Kephisodotos'u da katmışlardı.

İKİ TARAFIN DONANMALARI HELLE DENİZİNDE TOPLANIYOR

17 Lysandros Rodos'tan kalkıp İyonya sahillerini izleyerek Helle denizine gitti: amacı boğazdan çıkan gemileri denetlemek ve Isparta'dan ayrılan kentleri baskı altında tutmaktı[3]. Atinalılar ise açık denizi yeğleyerek, Khios'a doğru yola çıktılar, çünkü Asya sahilleri onlara düşmandı; **18** Lysandros kıyı kıyı giderek Abydos'tan Lapseki'ye geçti; bu kent Atinalıların müttefikiydi; Abydoslularla öbür müttefikler karadan geldiler:

[2] Kadusların ülkesi Hazar denizinin güney-batısındadır.
[3] ἐπὶ τὰς πόλεις'i Hatzfeld'ten farklı olarak "kentlere baskı yapmak" anlamında anlıyorum.

başlarında Ispartalı Thoraks vardı. **19** Saldırıya geçerek kenti zorla ele geçirdiler; şarabı, buğdayı, her türlü erzakı bol olan kent askerler tarafından yağma edildi; Lysandros bütün özgür insanları serbest bıraktırdı. **20** Onları adım adım izleyen Atinalılar yüz seksen gemi ile Khersonesos'ta Elaius'a gelerek demir attılar. Orada öğle yemeğini yerlerken Lapseki olaylarından haberdar edildiler: hemen Sestos'a hareket ettiler. **21** Oradan, hiç vakit kaybetmeden, erzaklarını alıp Lapseki karşısına düşen Aigos-Potamoi'e[4] sefer ettiler; bu noktada Helle denizinin genişliği yaklaşık on beş staddır. Akşam yemeklerini orada yediler.

LYSANDROS'UN KURNAZLIĞI

22 Ertesi gece, Lysandros gün ağarırken herkesin kahvaltı edip gemilere binmesi için işaret verdi; sanki bir deniz muharebesine girişecekmiş gibi her hazırlığı yaptırıp ok siperlerini[5] de gerdirdikten sonra, hiçbir geminin sıradan çıkmamasını ve öne geçmemesini emretti. **23** Güneş doğarken, Atinalılar limanın açıklarında muharebeye hazır vaziyette dizilip cephe aldılar. Fakat Lysandros yerinden kıpırdamadı; gün ilerledi, Atinalılar da geldikleri gibi Aigos-Potamoi'e döndüler. **24** Lysandros en süratli gemilerine Atinalıları izlemeleri, karaya çıktıkları zaman ne yaptıklarını gözetlemeleri ve geriye dönüp kendisine bildirmeleri için emir verdi. Onlar dönünceye kadar da adamlarının gemilerden inmemelerini istedi. Bu manevrayı dört gün tekrar ettirdi: her defasında da Atinalılar denize açılıp düşmanı beklediler.

25 Alkibiades kalesinden Atinalıların hiçbir kentin bulunmadığı ıssız bir kumsalın karşısında demir atmış olduklarını, erzaklarını bulundukları yerden on beş stad[6] ötede olan Sestos'tan getirttiklerini görmüştü; buna karşılık düşmanın barındığı bir liman vardı; kente yakın olduğu için istediğini kolaylıkla sağlayabiliyordu; onlara demirledikleri yeri iyi seçmediklerini söyledi, gidip Sestos'a demirlemelerini öğütledi: orada bir liman ve kentleri olacaktı: "Orada olduktan sonra", dedi, "muharebe etmenin zamanını kendiniz seçersiniz." **26** Fakat strategler, özellikle Tydeus'la Menandros, çekilip gitmesini istediler: şimdi komutan kendileriydi, o değildi. Alkibiades çekilip gitti.

[4] Aigos-Potamoi "Keçi Dereleri" demektir. Lapseki'nin tam karşısına düşen bu sahilde bugün Karaköy adında bir köy ve bir sel yatağı var.

[5] Metinde kullanılan kelime παραρρύματα değil, παραβλήματα'dır.

[6] Hatzfeld 15 rakamını kabul etmiyor; bunun 105 ya da 115 şeklinde düzeltilmesi gerektiğini düşünüyor, çünkü 15 stad 3 kilometre etmez, oysa Sestos'la Aigos-Potamoi arasındaki mesafe 20 kilometreden fazladır.

27 Atinalıların karşı sahile gelişlerinin beşinci günü idi; Lysandros, emirlerine uyarak düşmanın hareketlerini izleyenlere yeni bir talimat verdi: düşmanın karaya çıkıp Khersonesos'ta etrafa dağıldıkları zamanı kollayacaklar -gün geçtikçe Atinalı erler daha içerilere yayılıyorlardı, çünkü gidip buğdayı uzak köylerden satın alıyorlardı, ayrıca muharebeyi bir türlü kabul etmediği için Lysandros'u küçümsüyorlardı-, derhal geri dönmek üzere yola çıkacaklar ve boğazın ortasına geldiklerinde bir kalkan kaldırıp işaret vereceklerdi. Adamları verilen emirleri yerine getirdiler.

ATİNA DONANMASI AIGOS-POTAMOI'DE BASKINA UĞRUYOR

28 Lysandros hemen denize açılma işaretini verdi: Thoraks'ın komutasındaki piyade birlikleri de gemilere bindirildi. Konon düşmanın saldırıya geçtiğini görünce, gemilerine derhal harekete geçerek karşı koymaları için işaret verdi. Fakat tayfalar dağılmışlardı, gemilerin bir bölümü iki dizi kürekçi, bir bölümü de tek dizi kürekçi toparlayabilirken, bir bölümü büsbütün boş kaldı; yalnız Konon'un gemisi ile yanındaki yedi gemi toplu halde ve tayfaları tamam olmak üzere denize açılabildi; Paralos gemisi de onlarla birlikteydi; öbür gemiler daha sahilden uzaklaşamadan Lysandros'un eline düştü. Tayfaların büyük bir kısmı karada esir alındı; bu arada kaçıp tahkimli mevkilere[7] sığınanlar da oldu. **29** Her şeyin mahvolduğunu anlayınca, dokuz gemisini alıp kaçan Konon, Lapseki'nin kalesi olan Abarnis'e uğrayarak, orada Lysandros'un donanmasına ait büyük yelkenleri ele geçirdi; sonra sekiz gemi ile Kıbrıs'ta Euagoras'ın yanına gitti; Paralos gemisi ise, olayları haber vermek üzere Atina'ya yollandı. **30** Lysandros gemileri, esirleri ve diğer ganimeti Lapseki'ye götürdü; bütün strategleri ve özellikle Philokles'le Adeimantos'u emniyet altına aldı. Harekatın başarı ile sonuçlanmasından sonra, aynı gün Miletoslu korsan Theopompos'u olayları bildirmek üzere Isparta'ya gönderdi. Theopompos Isparta'ya üçüncü gün vardı ve durumu bildirdi.

31 Bundan sonra Lysandros müttefikleri toplayıp esirler hakkında bir karara varmalarını istedi. Atinalılara birçok suç yüklendi: o ana kadar yapmış oldukları ve ileride yapmayı karar altına aldıkları, devletler hukukuna aykırı eylemler bir bir

[7] Denize kadar uzanıp kumsalları sınırlayan tepelerde, bu kumsalları korumak ve düşman çıkartmalarına karşı koymak amacı ile kurulmuş birçok kalenin mevcut olduğu, bugün hala görülen yıkıntılardan anlaşılmaktadır; τειχύδρια ile bunlar kastedilmiş olsa gerek.

sayıldı: Atinalılar, deniz muharebesini kazanırlarsa, bütün esirlerin sağ elini kesmeyi tasarlamışlardı; bir keresinde de, biri Korinthoslu, öbürü Androslu iki trier ele geçirmişler, bütün adamlarını denize atmışlardı: bu adamların öldürülmesini Atinalı strateg Philokles istemişti. **32** Daha birçok şey söylendi, sonunda esirler arasında ne kadar Atinalı varsa, hepsinin öldürülmesine karar verildi; yalnız Adeimantos bu kararın dışında tutuldu, çünkü mecliste, esirlerin ellerinin kesilmesi yolunda alınan karara yalnız o karşı çıkmıştı. Bu adam sonradan donanmayı düşmana teslim etmekle suçlandırıldı. Lysandros Philokles'e [Androslularla Korinthosluları denize attıran oydu], önce Yunanlılara devletler hukukuna aykırı davranmak konusunda ön ayak olduğu için, hangi cezaya çarptırılmaya layık olduğunu sordu, sonra da onu kendi eli ile öldürdü.

II. Bölüm

LYSANDORS HELLE DENİZİNDE KOL GEZİYOR

1 Lapseki'deki işlerini yoluna koyduktan sonra, Byzantion ve Kalkhedon'a gitti. Bu iki kent ahalisi, bir anlaşma ile Atina garnizonlarını uzaklaştırdıktan sonra, onu konuk etti; Byzantion'u Alkibiades'e teslim edenlere gelince, bunlar önce Karadeniz'e kaçtılar, oradan Atina'ya sığınarak Atina vatandaşı oldular. **2** Bir yandan da Lysandros Atinalı garnizon askerlerini ve nerede olursa olsun her bulduğu Atinalıyı Atina'ya gönderiyordu; Atina'ya sağ salim varmalarına da özen gösteriyordu, ancak başka bir tarafa gitmelerine izin vermiyordu, çünkü kentte ve Pire'de toplanan halk ne kadar kalabalık olursa, yiyecek sıkıntısının o kadar çabuk baş göstereceğini hesaplıyordu. Byzantion ve Kalkhedon'da Isparta harmostu Sthenelaos'u bırakıp, kendisi Lapseki'ye dönerek gemilerinin bakımı ile meşgul oldu.

ATİNA'DA TELAŞ VE HEYECAN

3 Paralos gemisinin gece vakti ulaştığı Atina'da felaket haberi duyulmuştu; Pire'de yükselen feryat Uzun Surlar boyunca yayılarak kente vardı; kötü haber ağızdan ağıza dolaşıyordu. O gece kimsenin gözüne uyku girmedi; herkes ölenlerin arkasından ağlamakla birlikte, daha çok kendi sonunun ne olacağını düşünmekten kendini alamıyordu: Ispartalıların kurduğu bir yerleşme olan Melos'u kuşatıp ele

geçirdikleri vakit, Meloslulara ne kötülük ettilerse, Histiaiai, Skione, Torone, Aigina[8] ve daha nice Yunan kentinin ahalisine neler ettilerse, şimdi aynına kendilerinin katlanmak durumunda olacaklarını düşünüyorlardı. **4** Ertesi gün meclisi topladılar; birinin dışında bütün limanların girişlerinin kapatılmasına, surların bir bir gözden geçirilmesine, nöbetçiler dikilmesine ve bir kuşatmaya karşı kentte alınması gereken her türlü önlemin alınmasına karar verdiler.

ATİNA'NIN EGEMENLİĞİ SONA ERİYOR

Onlar bu işlerle meşgul oladursunlar, **5** Lysandros iki yüz gemisi ile Helle denizinden çıkarak Lesbos'a geldi ve, Midilli dahil, adanın bütün kentlerine egemenliğini kabul ettirdi; sonra on trierle Eteonikos'u Trakya kalelerine gönderdi; Eteonikos bütün ülkeyi Isparta'nın egemenliği altına aldı. **6** Öbür Yunan devletleri de deniz muharebesinden sonra Atinalılardan ayrılmakta gecikmediler, yalnız Sisam halkı ittifaka sadık kaldı; aristokratları kılıçtan geçiren Sisamlılar kentte iktidarlarını sürdürdüler.

ATİNA KARADAN VE DENİZDEN KUŞATILIYOR

7 Bu olaylardan sonra, Lysandros Dekeleia'da bulunan kıral Agis'e ve Isparta'ya adam gönderip iki yüz gemi ile gelmekte olduğunu bildirdi. Isparta'daki ikinci kıral Pausanias'ın talimatına uyarak, Ispartalılar mevcut kuvvetleri ile yola çıktılar; Argosluların dışında[9] bütün Peloponnesoslular onlara katıldılar. **8** Bütün kuvvetler bir araya geldikten sonra, Pausanias başkomutanlığı alarak, Atina yakınlarında Akademeia'da [bu bir gymnasion adıdır] ordugah kurdu. **9** Bu arada Lysandros Aigina'ya gelerek kenti Aiginalılara teslim etti: ne kadar sürgün Aiginalı varsa, hepsini elinden geldiği kadar toplamaya çalışmıştı; Meloslulara ve kentlerinden yoksun edilen öbür Yunanlılara da aynı şekilde davranmıştı. Sonra Salamis'i yağma etti ve yüz elli gemi ile gelip Pire'nin karşısında demirledi ve ticaret gemilerinin limana girmelerine engel oldu.

[8] Bu olaylar hakkında bk. Thuk. V 116; I 114; V 3; 32; II 27.

[9] Atina ile Argos arasında 420 yılında bir savunma ittifakı yapılmıştı; bu ittifak 416'da yenilenmiş (bk. Thuk. V 47 ve V 82,5), fakat özellikle 412'den itibaren işlemez hale gelmişti. Böyle olmakla birlikte Argos Atina'nın düşmanları ile birlik olup müttefikine saldırmamıştır.

10 Karadan ve denizden kuşatıldıklarını gören Atinalılar ne yapacaklarını şaşırmışlardı: ellerinde ne gemi ne müttefik kalmıştı, buğdayları bile yoktu; düşündükçe iyice anlıyorlardı ki, karşı safta bulunmaktan başka suçları olmayan küçük kentlerin ahalisine, ceza olsun diye değil, haddini bilmezlikle, kötü ruhla yaptıklarının aynını görmekten kurtulmalarına olanak yoktu. **11** Bu nedenlerle vatandaşlık haklarından yoksun ettikleri insanlara haklarını iade ediyor, cesaretlerini yitirmemeye çalışıyorlardı; kentte açlıktan ölenler bir hayli olmakla beraber, kimse mütareke lafını ağzına almıyordu.

İLK GÖRÜŞMELER BAŞLIYOR

Fakat buğdayın büsbütün tükendiği gün gelip çattı. Atinalılar Agis'e elçiler gönderdiler: Uzun Surları ve Pire'yi elden çıkarmamak koşulu ile Isparta'nın müttefiki olmayı kabul ediyorlardı: bu esaslar çerçevesinde bir antlaşma yapmaya hazırdılar. **12** Agis elçilere Isparta'ya gitmelerini söyledi: kendisi bu konuda tam yetkiye sahip değildi. Elçilerin durumu Atinalılara bildirmeleri üzerine, Atinalılar onları Isparta'ya gönderdiler. **13** Lakonike arazisine yakın olan Sellasia'ya vardıklarında, ephorlar onlara önerilerinin neler olduğunu sordular ve -öneriler Agis'e yapılmış olanlardan pek farklı değildi- derhal oradan çekilmelerini emrettiler: gerçekten barış yapmak istiyorlarsa, daha iyi düşünüp gelmeliydiler. **14** Elçiler dönüp Atinalılara durumu bildirince, herkes umutsuzluğa kapıldı: köle edileceklerini ve yeni bir elçi heyeti gidip gelinceye kadar daha birçok kişinin açlıktan öleceğini düşünüyorlardı. **15** Bununla birlikte kimse surların yıktırılması ile ilgili bir öneride bulunmak istemiyordu, çünkü Arkhestratos konseyde en iyi çarenin Isparta'nın istediği koşullarla barış yapmak olduğunu söylediği için hapse atılmıştı: Ispartalıların ileri sürdüğü koşullar Uzun Surların her iki yanından on stadlık bir kısmın yıktırılmasını öngörüyordu; hatta bu yolda öneride bulunulmasını yasaklayan bir karar bile alındı.

ATİNALILAR THERAMENES'İ LYSANDROS'A GÖNDERİYORLAR

16 Durum böyle iken, Theramenes mecliste, şayet kendisi Lysandros'a gönderilecek olursa, Ispartalıların surlar konusunda niçin kent ahalisini köle durumuna düşürmek için mi, yoksa kendi güvenlikleri bakımından mı bu kadar ısrar ettiklerini öğrenmiş olarak geleceğini söyledi. Gönderildi ve Lysandros'un yanında üç ay, hatta fazla kaldı; Atinalıların yiyecekleri büsbütün tükenip koşulan her türlü şarta razı olacakları anı kolladı.

17 Dördüncü ay dönüp mecliste durumu açıkladı: Lysandros onu o güne kadar alıkoymuştu, şimdi ise Isparta'ya gitmesini istiyordu: çünkü sorulan sorulara kendisi, Lysandros, değil, ephorlar cevap vermeye yetkiliydi.

ATİNALILAR ISPARTA'YA YENİ BİR ELÇİ HEYETİ GÖNDERİYOR (404)

Bunun üzerine dokuz kişi ile birlikte Isparta'ya gitmek üzere tam yetkili elçi olarak seçildi. **18** Bu arada Lysandros bir Atinalı sürgün olan Aristoteles'i birkaç Ispartalı ile birlikte ephorlara gönderdi: kendisinin Theramenes'e barış ve savaş konusunda söz yetkisinin ephorlarda olduğu şeklinde cevap verdiğini bildirmesini istedi. **19** Theramenes'le öteki elçiler Sellasia'ya vardılar: kendilerine ne gibi önerilerle geldikleri sorulunca, barış yapma konusunda tam yetkili olduklarını bildirdiler. Bunun üzerine ephorlar Isparta'ya gelmelerine izin verdiler. Elçiler Isparta'ya varınca bir toplantı yapıldı; bu toplantıda Atinalıların aleyhinde en şiddetli konuşmaları Korinthoslularla Thebaililer yaptılar, ama daha başka birçok Yunanlı da aleyhte konuştu: Atinalılarla görüşmelere girişmemeli, onları yok etmeliydi.

BARIŞ KOŞULLARI

20 Fakat Ispartalılar, Yunanistan'ın en büyük tehlikelerle karşılaştığı bir zamanda büyük ve şerefli işler başarmış olan bir Yunan kentini köleliğe mahkum etmeyi reddettiler. Şu koşullarla barış yapmaya razı idiler: Uzun Surlarla Pire surları yıktırılacak, on iki gemi dışında bütün gemiler teslim edilecek, sürgünler geri çağrılacak, Isparta'nın düşman dediğine düşman, dost dediğine dost olacaklar, karada ve denizde Ispartalıların emrinde nereye sevk edilirlerse, oraya gideceklerdi. **21** Theramenes'le heyete dahil öbür elçiler bu koşulları Atina'ya bildirmek üzere yola çıktılar; kente girerlerken büyük bir kalabalık etraflarını aldı: herkes hiçbir şey elde edemeden dönmüşlerdir diye endişeliydi, çünkü kaybedecek zaman yoktu: açlıktan ölenlerin sayısı gittikçe artıyordu.

ATİNA BARIŞ KOŞULLARINI KABUL EDİYOR

22 Ertesi gün elçiler Ispartalıların hangi koşullarla barış yapmaya razı olduklarını açıkladılar. İlk olarak Theramenes konuştu, Ispartalılara uymak, Uzun Surları yıkmak gerektiğini söyledi. Aleyhte konuşanlar oldu, fakat pek çok kişi ondan yana çıktı, sonuçta barış koşullarının kabul edilmesine karar verildi[10].

[10] Barış koşulları 404 yılının nisan ayında kabul edilmiştir.

23 Bunun üzerine Lysandros Pire limanına girdi, sürgünler de kente döndüler: o gün Yunanistan için özgürlüğün doğduğu düşüncesinin yarattığı coşku ile çalgıcı kadınların çaldığı flütlerin nağmeleri arasında surların yıktırılmasına başlandı.

[SİCİLYA OLAYLARI]

24 [Bu yıl böylece sona erdi. O yılın ortalarında Kartacalıların Syrakusaililer tarafından yenilgiye uğratılmaları, ama kendilerinin de Sicilya Yunanlılarının terk ettiği Akragas kentini açlığa mahkum ederek ele geçirmeyi başarmaları üzerine Hermokrates'in oğlu Dionysios Syrakusai tiranı oldu.]

III. Bölüm

ATİNA'DA OTUZ KİŞİLİK BİR YÖNETİM KURULUYOR

1 Ertesi yıl [o yıl Olimpiyadların yapıldığı yıldır: stad yarışını Tesalyalı Krokinas kazandı. Isparta'da ephor Endios, Atina'da ise arkhont Pythodoros idi: oligark yönetim zamanında seçildiği için, Atinalılar Pythodoros'un adını anmazlar, onlar için o yıl "yönetimsiz geçen" yıldır. Oligark yönetimin kurulması şu şekilde oldu:] **2** halk otuz kişilik bir heyet seçti: bunlar geleneklere uygun bir anayasa hazırlayacaklar ve bu anayasaya göre kenti yöneteceklerdi. Seçilenler şunlardı: Polykhares, Kritias, Melobios, Hippolokhos, Eukleides, Hieron, Mnesilokhos, Khremon, Theramenes, Aresias, Diokles, Phaidrias, Khaireleos, Anaitios, Peison, Sophokles, Eratosthenes, Kharikles, Onomakles, Theognis, Aiskhines, Theogenes, Kleomedes, Eristratos, Pheidon, Drakontides, Eumathes, Aristoteles, Hippomakhos ve Mnesitheides. **3** Bu işler tamamlandıktan sonra, Lysandros Sisam'a hareket etti, Agis de kara ordusunu Dekeleia'dan çekip terhis etti; birlikler kendi kentlerine dağıldılar.

TESALYA OLAYLARI

4 Aşağı yukarı o sıralarda, güneşin tutulduğu gün[11], Tesalya'nın tamamını egemenliği altına almayı tasarlayan Pheraili Lykophron, Larissalılar ve daha başkaları gibi kendisine karşı koyan Tesalyalıları muharebede yendi, onlara büyük kayıplar verdirdi.

[11] 3 eylül 404'de güneş tutulmuştur.

[SİCİLYA OLAYLARI]

[**5** Gene o sıralarda Syrakusaili tiran Dionysios, Kartacalılarla yaptığı bir muharebede yenik düşerek Gela ile Kamarina'yı boşalttı. Az sonra da Syrakusaililerle birlikte olan Leontinoililular Dionysios ve Syrakusaililerden ayrılarak kendi kentlerine döndüler. Hemen ardından Syrakusaili Dionysios tarafından Katane'ye sürüldüler[12].]

LYSANDROS SİSAM'I ALIYOR

6 Lysandros'un dört bir yandan kuşatma altına aldığı Sisamlılara gelince, bunlar başlangıçta hiçbir görüşmeye yanaşmak istemediler: fakat tam Lysandros'un saldırıya geçeceği sırada, her bir özgür vatandaşın bir manto alıp her şeyini kentte bırakmak koşulu ile kentten ayrılması esası üzerinde bir antlaşmaya razı oldular; bu koşullarla da kenti bırakıp gittiler. **7** Lysandros kenti ve içindeki malı mülkü eski halka iade ettikten sonra, düzeni korumak için on kişilik bir yönetim kurup müttefik donanma birliklerinin kendi kentlerine dönmelerine izin verdi; **8** kendisi Isparta gemileri ile Isparta'ya döndü: beraberinde ele geçirilen gemilerin mahmuzlarını, on ikisi dışında Pire limanında teslim aldığı bütün trierleri ve kentler tarafından kendisine verilen çelenkleri getiriyordu; bundan başka savaşı sürdürmesi için Kyros'un kendisine ayırdığı vergilerden kalma dört yüz yetmiş gümüş talant ve yaptığı seferlerde kendisinin ele geçirdiği ganimet de yanındaydı. **9** Lysandros bunların hepsini yaz sonunda Ispartalılara teslim etti. [Savaş başlayalı yirmi sekiz yıl altı ay olmuştu; bu yıllar boyunca birbiri ardından ephor olanların adları şudur: önce Aineias gelir, savaş onun ephorluğu zamanında, Euboia'nın ele geçirilişinden sonra imzalanan otuz yıllık barışın on beşinci yılında başlamıştı; Aineias'tan sonra gelenler: **10** Brasidas, Isanor, Sostratidas, Eksarkhos, Agistratos, Angenidas, Onomakles, Zeuksippos, Pityas, Pleistolas, Kleinomakhos, Ilarkhos, Leon, Khairilas, Patesiadas, Kleosthenes, Lykarios, Eperatos, Onomantios, Aleksippidas, Misgolaidas, Isias, Arakos, Euarkhippos, Pantakles, Pityas, Arkhytas ve Endios'tur. Lysandros bu anlatılan işleri Endios'un ephorluğu zamanında başarmış ve ülkesine dönmüştür.]

OTUZLAR YÖNETİMİ

11 Otuzlar Uzun Surların ve Pire'yi çevreleyen surların yıktırılmasından hemen sonra seçilmişlerdi: kenti, hükümle-

[12] Atılların sürülmesine neden, oligarkların bir ayaklanma girişimidir, bk. Diod. XIII 11.

rine göre yönetecekleri anayasayı hazırlamak görevi ile seçilmiş olmalarına rağmen, anayasayı hazırlama ve ilan etmeyi geciktirme yolunu tuttular; bu arada konseyi ve öbür yönetim örgütlerini keyiflerine göre düzenlemekten geri kalmadılar. **12** Sonra, ilk önce demokrat yönetim zamanında sykophantlıkla geçindikleri ve namuslu vatandaşların başına bela kesildikleri herkesçe bilinen kimseleri yakalatıp idam ettirdiler; konsey de onların mahkumiyet kararını seve seve verdi; sykophantlıkla ilgileri olmadığı konusunda vicdanları rahat olanlar bundan hiç ürkmediler.

BİR ISPARTA GARNİZONU ATİNA'YA YERLEŞİYOR

13 Fakat kenti istedikleri gibi yönetmenin yollarını aramaya koyulunca, ilk çare olarak Aiskhines'le Aristoteles'i Isparta'ya gönderdiler: bu ikisi Atina'ya bir garnizon gönderilmesi konusunda Lysandros'un kendilerini desteklemesini sağladılar: kent kötü vatandaşlardan temizlenip düzenli bir yönetime kavuşuncaya kadar garnizon Atina'da kalmalıydı. Garnizon askerlerinin masrafları Atinalılar tarafından ödenecekti. **14** Lysandros ikna oldu ve garnizon askerlerinin harmost Kallibios ile birlikte Atina'ya gönderilmesi için o ikisi ile işbirliği yaptı. Otuzlar, garnizonu elde edince her çevirdikleri işte Kallibios'un onayını almak için ona olmadık dalkavukluğu ettiler. Kallibios, emirlerine istedikleri kadar asker ayırınca, kötü ve değersiz insanları tutuklamaktan vazgeçerek, bir kenara atılmaya asla katlanamayacaklarına inandıkları, muhalefete geçerlerse çevrelerine pek çok sayıda taraftar toplayacak kudrette oldukları kanısını taşıdıkları kimseleri tutuklatmaya başladılar.

THERAMENES'LE KRITIAS'IN ARASI AÇILIYOR

15 İlk zamanlarda Kritias'la Theramenes arasında fikir birliği ve dostluk vardı: fakat sonradan Kritias pek çok insanı öldürmeye taraftar görününce -demokratlar tarafından sürgüne gönderilmiş olduğunu bir türlü unutamıyordu-, Theramenes onun bu tutumuna karşı çıktı: demokrat yönetim zamanında saygınlık görmüş olduğu halde, namuslu vatandaşlara bir kötülüğü dokunmamış olan bir insanı öldürtmek asla doğru değildi: "Nihayet sen de ben de", diyordu, "kent halkının gönlünü kazanmak için çok şey söyledik, çok şey yaptık"; **16** Kritias da ona (henüz araları açılmamıştı) cevap olarak, karşılarına dikilecek en tehlikeli rakiplerinden kurtulmak isteyenlere engel olunamayacağını söylüyordu: "Ve şayet",

diyordu, "bir değil de otuz kişiyiz diye, bu yönetimi tiranlık kabul etmemizi ve o şekilde ondan yararlanmamızı doğru bulmuyorsan, gerçekten safsın." **17** Fakat haksız idamların sayısının artması karşısında bir araya gelip devlet yönetiminin nereye varacağını endişeyle soranların gittikçe çoğaldığı görülünce, Theramenes tekrar itiraz etti, yönetime yeter sayıda vatandaşın katılması sağlanmazsa oligark rejimin tutunmasına olanak olmayacağını söyledi.

ÜÇBİNLER

18 Bu durum karşısında Kritias'la öbür Otuzlar endişe etmeye başlayarak ve özellikle vatandaşların Theramenes'in çevresinde toplanmasından çekinerek, devlet işlerine katılacakların sayısını üç bin olarak saptadılar, **19** fakat Theramenes buna da itiraz etti: mademki en dürüst vatandaşların devlet işlerine katılmaları isteniyordu, namuslu insanların sayısını üç bin olarak saptamak saçmaydı; böyle bir rakamın hikmeti neydi? O üç bin kişinin dışında hiç mi erdemli insan yoktu, o üç bin kişi içinde hiç mi kötüsü yoktu? "Hem sonra", diyordu, "görüyorum ki biz birbirine tamamiyle zıt iki işe girişmiş bulunuyoruz: bir yandan zorlu bir yönetim kurmaya çalışıyoruz, bir yandan da bu yönetimi yönetilenlerden daha zayıf duruma düşürüyoruz."

ATİNALILARIN ELLERİNDEKİ SİLAHLAR TOPLATTIRILIYOR

20 Böyle söylüyordu. Otuzlar üçbinleri agorada, listenin dışında kalanları ise çeşitli yerlerde toplayarak, geçit resmi yaptırdılar; sonra <silahları bırakıp çekilmelerini> emrettiler ve orada olmayışlarından yararlanarak garnizon askerlerinin ve kendileri ile aynı görüşte olan yurttaşların marifeti ile, üçbinlerin silahları dışında, bütün silahları toplattılar; bunları akropole taşıtarak tapınağa yığdırdılar. **21** Bundan sonra, artık her istediklerini yapacak duruma geldikleri kanısı ile, birçok insanı düşmanlık yüzünden, birçoğunu da servetlerine el koymak için öldürttüler. Garnizon askerlerinin ücretlerini ödeyebilmek için de, içlerinden her birinin bir metoik yakalatmasına, yakalanan metoiklerin öldürülmesine ve mallarına el konulmasına karar verdiler; **22** Theramenes'ten de seçeceği bir metoiki tutuklatmasını istediler. Fakat o: "Ben" dedi, "vatandaşların en erdemlisi olduklarını iddia eden insanların sykophantların bile yapmaktan çekineceği kötülükleri yapmalarını doğru bulmuyorum. Onlar hiç olmazsa mallarına el koydukları insanların yaşamasına izin veriyorlardı; biz, sırf mallarına el koymak için, hiçbir kötülük etmemiş olan

insanları öldürtmeye kalkışıyoruz; olur mu böyle şey? Böyle bir davranış sykophantlarınkinden çok daha hak ve adalete aykırı olmaz mı?" **23** Otuzlar, istedikleri gibi hareket etmelerine engel olacağını düşünerek, Theramenes'e karşı bir düzen kurdular; konsey üyeleri ile ayrı ayrı görüşerek, Theramenes'i yönetimi yıkmaya kalkışmakla suçladılar. Cüretli olduklarına inandıkları birtakım gençlerin, koltukları altında bir hançerle hazır bulunmalarını istedikten sonra, konseyi topladılar. **24** Theramenes'in de gelmiş olduğunu görünce, Kritias ayağa kalkarak şunları söyledi:

KRITIAS KONSEY KATINDA THERAMENES'İ SUÇLUYOR

"Konsey üyeleri, içinizde idam edilenlerin sayısını durumun haklı gösteremeyeceği kadar kabarık bulanlar varsa, şunu düşünsün ki, rejim değişikliğinin meydana geldiği yerlerde böyle şeyler olağandır; üstelik burada oligark yönetimi kurmak için ihtilal yapanlara düşman olanlar pek çoktur, çünkü her şeyden önce kentimiz Yunanistan'ın en kalabalık kentidir; ayrıca halk pek uzun bir zamandan beri özgür yaşamaya alışmıştır. **25** Ama biz demokrasinin bizim ve sizin gibi insanlar için uğursuz bir rejim olduğunu biliyorduk; kurtarıcımız Ispartalıların demokrasiden hiçbir zaman hoşlanmayacaklarını, soylu ailelere ise daima güven duyacaklarını da biliyorduk; bunları bildiğimiz için Ispartalıların onayı ile bugünkü yönetimi kurduk. **26** Birinin oligarklığa karşı olduğunun farkına vardık mı, elimizde ise, onu ortadan kaldırıyoruz, ama asıl içimizden biri çıkar da kurulan rejime zarar vermeye kalkarsa, onun ceza görmesi bizce özellikle doğru olur. **27** İşte farkına vardık: şu gördüğünüz Theramenes yok mu? Elindeki bütün olanakları bizim ve sizin mahvınıza kullanıyor. Bunun böyle olduğuna inanınız: bir an düşünürseniz, göreceksiniz ki kimse bugünkü durumu Theramenes'in eleştirdiği kadar eleştirmemekte; kimse, demokrat önderlerden birini ortadan kaldırmak istediğimiz zaman, onun kadar engel olmamaktadır. Kuşkusuz, bu tavrı daha başlangıçta takınsaydı, onu düşmanımız bilecektik, ama gene de ona kötü bir insan gözüyle bakmamız doğru olmayacaktı.

28 Ne var ki Ispartalılara karşı güven ve dostluk politikasını başlatan, demokratik rejimin yıkılması için ön ayak olan, başlangıçta size teslim edilenlerin cezaya çarptırılmaları için bizi herkesten çok teşvik eden bu adam şimdi, tam bizim ve sizin demokrasiye açıkça cephe aldığımız bir sırada, durumdan hoşnutsuzluk duyuyor: belli, amacı kendisini emniyete almak, bizi ise olup bitenlerin

sorumluluğu ile karşı karşıya bırakmaktır. **29** Bu nedenle, onu yalnız düşmanlığından dolayı değil, size ve bize ihanet ettiği için de cezaya çarptırmak yerinde olacaktır. Gerçekten görünmeyen bir tehlikenin önlenmesi, belli bir tehlikenin önlenmesinden ne kadar daha güçse, ihanet de düşmanlıktan o kadar tehlikelidir ve o ölçüde nefret uyandırır: insanlar düşmanları ile anlaşma yaparlar ve aralarında yeniden güven bağları kurarlar, fakat suçüstü yakalanan bir hainle hiç kimse hiçbir zaman anlaşmaz ve bir daha ona güvenmez.

30 Bu adamın böyle davranması yeni bir şey değil, o yaradılıştan haindir; bunu bilesiniz diye size yaptıklarını anımsatacağım. Bu adam vaktiyle, babası Hagnon[13] sayesinde demokrat partide saygınlık görürdü; öyle olduğu halde demokrat rejimi Dörtyüzler rejimine çevirmekte en büyük çabayı o göstermiştir, Dörtyüzler arasında sivrilenlerden biri de odur. Fakat oligarklığa karşı bir muhalif kuvvetin oluştuğunu anlar anlamaz, halkı Dörtyüzlerin üzerine sevk edenlerin başında geldi: işte onun için ona "kothornos" derler; **31** çünkü "kothornos" dediğin her iki ayağa uyar gibi gelir, ama her ikisinden de çıkar. Öyle ama, Theramenes, yaşamaya layık bir insan, yalnız arkadaşlarını karışık durumlara sevk etmekte, sonra da, ilk çıkan engel karşısında, yüz geri etmekte usta olmakla kalmamalı; bir gemide imiş gibi, elverişli rüzgarı buluncaya kadar gayret etmesini bilmelidir; böyle yapmaz, önümüze çıkan ilk engel karşısında dümen kırarsak, hedefe nasıl ulaşabiliriz? **32** Her ihtilalin birçok vatandaşın canına mal olduğu bir gerçektir, ama sen kaypaklığın yüzünden oligark parti içinde pek çok kişinin demokratlara, demokrat parti içinde de pek çok kişinin oligarklara kurban gitmesine neden oldun. Bu o adamdır ki, strateglerden Lesbos yakınlarında cereyan eden deniz muharebesi sırasında denize dökülen Atinalıları toplamak için emir aldığı halde, dökülenleri toplamamış, sonra da strategleri suçlayarak onların idamına neden olmuş ve bu sayede kendi canını kurtarmıştır.

33 Pek iyi, daima yalnız çıkarını düşündüğü, doğruluğu, dostluğu umursamadığı herkesce bilinen bir insanı esirgemek doğru mudur? Kendimizi korumayacak mıyız? Onun ne kadar dönek olduğunu hep biliyoruz, bize de aynı şeyi yapmasını önlemeliyiz. Size onu ihbar ediyoruz: bu adam bizim aleyhimize çalışıyor, bize ve

[13] Hagnon bir kaç kez strateg seçilmiş ve 437 yılında Amphipolis yerleşmesinin kurucusu olarak gönderilmiştir. Sicilya felaketinden sonra, gereken önlemlerin alınması için kurulan on πρόβουλοι konseyinin üyesi olmuştur (413); bk. Thuk. IV 102 ve Lys. XII 65.

size ihanet ediyor. Akıllıca hareket ettiğimiz konusunda kanı sahibi olmak için şunu da düşünmelisiniz: **34** dünyanın en güzel anayasası olarak Ispartalılarınki bilinir: orada ephorlardan biri, çoğunluğa uyacak yerde hükümeti kötülemeye, yapılan işlere engel olmaya kalkarsa, bu adamın bizzat ephorlar ve vatandaşların tümü tarafından ağır bir cezaya çarptırılmamasına olanak var mıdır? Böyle bir şey düşünebilir misiniz? İşte siz de, akıllı iseniz, onun canını değil, kendi canınızı koruyun, çünkü onun kurtulması, şimdi size muhalefet edenlerin cüretini çok arttırabilir, ama ölürse kentin içinde ve dışında herkesin umutları kırılacaktır."

THERAMENES KENDİNİ SAVUNUYOR

35 Bu sözleri söyledikten sonra yerine oturdu. Theramenes kalktı: "Yurttaşlarım", dedi, "bu adamın benim aleyhimde söylediği son sözü ilk olarak ele alacağım. Suçlamalarımla strateglerin ölümüne neden olduğumu iddia ediyor. Ne var ki aleyhte konuşmaya başlayanın ben olmadığım kesindir: onlar iddia ettiler, kendilerinden emir aldığım halde Lesbos sularında cereyan eden muharebe sırasında denize dökülenleri toplamadığımı ileri sürdüler. Ben de kendimi savundum, dedim ki fırtına yüzünden değil adamlarımızı kurtarmak, denizde seyretmenin bile olanağı yoktu; vatandaşlar doğru konuştuğuma hükmettiler; onlar ise kendi kendilerini suçlar duruma düştüler. Çünkü hem denize dökülenleri kurtarmanın olanaklı olduğunu ileri sürmüş, hem o zavallıları kendi kaderlerine terk edip, oradan uzaklaştıklarını itiraf etmiş oluyorlardı.

36 Fakat ben Kritias'ın yanlış bilgiye sahip olmasına şaşmıyorum: çünkü bu olaylar zamanında o burada değildi; Tesalya'da Prometheus'un yanında demokratları örgütlendirmekle ve Penestleri efendilerine karşı silahlandırmakla meşguldü[14]: **37** Dileyelim ki bu adamın orada yaptıklarından hiçbiri burada gerçekleşmesin. Ancak onunla bir noktada aynı fikirdeyim, o da şudur: sizi iktidardan düşürmeyi isteyen biri varsa, düşmanlarımızın kuvvetlenmesi için çalışıyorsa, o adamın cezaların en büyüğüne çarptırılması gerçekten yerinde olacaktır: ancak bu şekilde hareket edenin kim olduğu konusunda sanırım ki siz pek ala hüküm verecek durumdasınız, yeter ki geçen olayları ve şu sırada her birimizin nasıl davrandığını gözden geçiresiniz.

[14] Tesalya'da büyük arazi sahiplerine dayanan feodal bir rejim vardı. Beylerin arazisinde çalışan halk köle durumunda idi, bunlara Penest denirdi. Prometheus'un ne rol oynadığını iyi bilemediğimiz bu ihtilal sayesinde ülke Lykophron'un yönetimi altında birliğe kavuşturulmuştur, bk. Beloch, *Griech. Gesch.* III 1, s.21.

38 Durum şudur: sizlerin konseye seçilmeniz, yöneticilerin atanması ve herkesce sykophant oldukları bilinen kimselerin mahkemeye verilmeleri söz konusu olduğu sürece, hepimiz aynı fikirdeydik; fakat bu adamlar namuslu ve dürüst yurttaşları tutuklatmaya başladıkları anda onların karşısına dikildim. **39** Biliyordum ben: Salamisli Leon, gerçekten temiz olan ve öyle bilinen, kimseye bir kötülüğü dokunmamış olan bu adamın ölümü elbette kendisi gibi temiz insanların arasında dehşet uyandıracaktı, korktukları için de bizim rejime düşman olacaklardı. Biliyordum: Nikias'ın[15] oğlu Nikeratos'un, bu zengin adamın, halkı kışkırtıcı her türlü hareketten -babası gibi- daima kaçınmış olan bu adamın tutuklanması onun benzerlerini bize düşman edecekti. **40** Hele bir de Antiphon'u -savaşta iki süratli trieri donatmış olan bir adamı!- idam ettirince, anladım ki vatanlarına candan bağlı olanların hepsi bize kuşku ile bakacaklardı. Her birimizin bir metoik tutuklamamız gerekiyor dendiği zaman da itiraz ettim: bunlar ölürse, bütün metoiklerin rejime düşman olacakları meydanda idi. **41** Halkın elinden silahları alındığı zaman da itiraz ettim: kentin zayıf düşürülmesini doğru bulmuyordum; nitekim şunun farkına varmıştım ki, Ispartalılar bile canımızı esirgerken, sınırlı sayıda kalarak kendilerine yararlı olamayacak duruma düşmemizi önlemeyi amaçlıyorlardı; çünkü bizi aç bırakmışlardı, isteseler bu durumu biraz daha uzatırlar, hepimizin hakkından gelirlerdi. **42** Ben ücretli muhafızlar tutma fikrini de hoş karşılamadım; çünkü bizzat vatandaşlarımızı göreve çağırabilirdik, sayılarının da biz yöneticilerin yönettiklerimize kolayca egemen olmamıza olanak tanıyacak oranda olmasına dikkat edebilirdik. Dahası var: gördüm ki kentte birçok insan kurduğumuz yönetime düşman olmuş, birçok vatandaş sürgüne gönderilmiş: bu durumda ne Thrasybulos'un, ne Anytos'un[16], ne de Alkibiades'in sürülmelerini doğru bulmadım, çünkü biliyordum: halkın başına geçecek yetenekli önderlerin ortaya çıkmasına fırsat verirsek, yönetime göz koyanlar, taraftarlarının ne kadar çok olduğunu görürlerse, muhalefetin kuvvet kazanacağı kesindi.

43 Pek iyi, bu yolda açık açık öğütlerde bulunan bir adam sizce nasıl bir adamdır? Partisine sadık bir adam mı, yoksa hainin biri mi? Hayır, Kritias, düşmanların çoğalmasına engel olanlar, kendi taraftarlarının sayısını arttırmanın yolunu gösterenler hiçbir zaman karşı tarafa kuvvet kazandırmazlar. Aksine, şu servetlere haksız yere el koyanlar, hiçbir kötülük etmemiş insanları ölüme

[15] Nikias, Sicilya seferini felaketle sona erdiren generaldir.

[16] 403 yılında demokrasi rejiminin yeniden kurulmasında ve 399 yılında Sokrates'in mahkemeye verilip mahkum edilmesinde büyük rol oynayan adam bu Anytos'tur.

gönderenler yok mu, işte onlar düşmanlarımızın sayısını kabartıyor ve o iğrenç açgözlülükleri yüzünden yalnız dostlarına değil, kendilerine de ihanet ediyorlar. **44** Doğru söylediğimi başka yoldan kanıtlamanın olanaksız olduğunu farzetsek bile şöyle düşünün: sizce acaba Thrasybulos, Anytos ve öbür sürgünler burada benim dediklerimin mi olmasını, yoksa bu adamların yaptıklarının mı olmasını yeğlerler? Kanımca onlar bu durumda kentin kendi taraftarları ile dolup taştığına hükmediyorlar; oysa vatandaşların büyük çoğunluğu bizi tutsaydı, onlar için topraklarımızın herhangi bir noktasına ayak basmak kolay olmayacaktı.

45 Benim durmadan fikir değiştiren yapıda bir adam olduğum iddiasına gelince, bu konuda da şunu dikkate alın: yönetim Dörtyüzlere bizzat halkın oyu ile devredildi, bu kesin: halk, demokrasi olmasın da, hangi yönetim olursa olsun, Ispartalıların ona daha çok güveneceklerini biliyordu. **46** Fakat Ispartalılar buna rağmen hiç de daha yumuşak davranmadılarsa, öte yandan strateglerimiz Aristoteles, Melanthios ve Aristarkhos'un rıhtım üzeride kale inşa ettirmedeki amaçlarının limana düşmanı sokmak ve bu sayede kenti kendi emirlerinde ve dostlarının emrinde tutmak olduğu ortaya çıktıysa, ben de bunun farkına varıp engel olduysam, buna dostlara ihanet etmek mi denir?[17]

47 Bana "kothornos" diyor, iki tarafa uymaya çalışıyormuşum da ondan; pek iyi, tanrılar için, ya iki tarafın da hoşuna gitmeyene ne isim vermeli? Demokrat yönetim zamanında sen halkın baş düşmanı bilinirdin; aristokrasi döneminde ise, soylu insanların baş düşmanı oluverdin.

48 Ben, Kritias, köleler ve, sefalet yüzünden bir drahmiye devleti satmaya hazır olanlar yönetime katılmadıkça doğru dürüst bir demokrasinin kurulamayacağını düşünenlerle daima savaşmışımdır; aynı şekilde kenti küçük bir zümrenin zorbaca yönetimine terk etmedikçe doğru dürüst bir oligarşinin kurulamayacağını düşünenlere daima karşı çıkmışımdır. Ben devleti atları ya da kalkanları ile savunmaya gücü yetenlerle yönetmenin en doğru siyaset olduğuna eskiden beri inanırım, bugün de başka türlü düşünmüyorum[18]. **49** Şimdi, Kritias, demokrasi döneminde ya da tiranlık döneminde, benim onurlu ve namuslu insanları vatandaşlık hakkından yoksun etmeye kalkıştığımı gösteren bir tek olay biliyorsan, söyle: benim bu şekilde hareket ettiğim ya da vaktiyle bu şekilde hareket etmiş

[17] Bu olaylar için bk. Thuk. VIII 89-91. Ksenophon'un χῶμα, Thukydides'in ise, VIII 90,4, χηλή dedikleri, Eetioneia yarımadasıdır.

[18] Dörtyüzlerin düşmesinden sonra. 411 yılında Theramenes'in gösterdiği faaliyet için bk. Thuk. VIII 97.

olduğum ispat edilirse, en feci işkencelere uğratıldıktan sonra ölmeyi hakettiğimi ben de kabul edeceğim."

KRITIAS THERAMENES'İ YAKALATIP İDAM ETTİRİYOR

50 Theramenes susunca, yükselen seslerden konseyin duygularının ondan yana olduğu anlaşıldı. Kritias, konseyin Theramenes için oy kullanmasına izin verirse, Theramenes'in işin içinden sıyrılacağını, bunun ise yaşamsal önemi olduğuna inandığı için, gidip bir aralık Otuzlarla görüştü, sonra çıktı, hançerli gençlere parmaklığın[19] önünde, konseyin gözüne iyice gözükecek şekilde durmalarını emretti. **51** Geri döndü ve : "Konsey üyeleri", dedi, "bence önder gerçek bir önder ise, arkadaşlarının aldatıldığını gördüğü zaman, müdahele eder. Ben de öyle yapacağım. Esasen şurada ayakta gördüğünüz şu adamlar, açıktan açığa oligark yönetime zarar veren bu adama karşı hoşgörü ile davranmamıza seyirci kalmak niyetinde değiller. Yeni yasalarımıza göre, Üçbinlere dahil olanlardan hiçbiri sizin oyunuz olmadan idam ettirilemez, fakat liste dışı olanları öldürtmek Otuzların yetkisi içindedir. İşte ben de, dedi, şu Theramenes'i listeden çıkartıyorum[20], bunu hepinizin onayı ile yapıyorum. Bu adamı ölüme biz göndereceğiz" diye konuştu.

52 Bu sözeri işitir işitmez, Theramenes bir sıçrayışta kendini Hestia'nın sunağına attı ve: "Ben de", dedi, "varıp meşruluğun ta kendisine yalvarıyorum: beni ya da içinizden istediği birini listeden silmek hakkı Kritias'a verilmesin; bu adamların listede olanlar için çıkardıkları bir yasa var: sizin ve benim hakkımda bu yasa uygulansın. **53** Tanrılar için, bilmez miyim? Bu sunak beni hiçbir suretle korumayacak, fakat ben size bu adamların insanlara en büyük haksızlıkları ettikleri gibi, tanrılara da en büyük saygısızlığı yapmaktan çekinmediklerini ispat etmek istiyorum. Doğrusu, ey onurlu ve dürüst vatandaşlarım, size de şaşıyorum: bakıyorum, siz kendinizi korumuyorsunuz; oysa pekala biliyorsunuz ki, benim adımın silinmesi sizin adlarınızın silinmesinden daha kolay değil." **54** Bunun üzerine Otuzların sözcüsü Onbirlere Theramenes'i tutuklamaları emrini verdi: Onbirler adamları ile içeri daldılar: başlarında dünyanın en cüretli ve en yüzsüz adamı, Satyros, vardı. Kritias onlara: "Theramenes'i size teslim ediyoruz", dedi,

[19] Bu parmaklık konsey salonunda üyelerle dinleyicileri ayırırdı, krş. Aristoph. *Atlılar* 641, 675.

[20] Aristoteles, *Ath. Pol.* 37, oligarkların 411 ihtilaline karşı koymuş olanları Üçbinlerin listesinden hariç tutan bir yasadan söz ediyor. Bu doğru ise, Kritias'ın Theramenes'i listeden çıkarması yasaya uygundur. Theramenes'in itirazı ise dayanıksızdır.

"yasal olarak hüküm giydi. Alın, götüreceğiniz yere götürün, gereğini yapın." **55** O böyle der demez, Satyros Theramenes'i tutup sunaktan çekmeye başladı, adamları da ona yardım ettiler. Bekleneceği gibi, Theramenes tanrıları ve insanları olanlara tanık tutuyordu. Konseyde tek kıpırtı yoktu: herkesin gözü parmaklığın önünde duran Satyros kılıklı insanlarda ve salonun ön tarafını dolduran muhafızlardaydı: o adamların hançerleri ile geldiklerini bilmeyen yoktu. **56** Görevliler Theramenes"i alıp götürdüler; meydandan geçerken, Theramenes bağıra çağıra kendisine yapılan muameleyi aleme ilan etti.

Onun bir sözü daha nakledilir. Satyros ona: "Susmazsan, senin için fena olur" demiş, o da: "Sanki susarsam fena olmayacak mı?" diye karşılık vermiş. İnfaz zamanı gelip çatınca, baldıran otunu içerken de, son yudumu zar oyununda olduğu gibi, önüne fırlatarak: "Güzel Kritias'ın şerefine" demiş. Bilmiyor değilim: aslında bunlar aktarılmaya değmez birtakım güzel sözlerdir; ancak şu da var ki, bence, bu adam hayran olunacak bir adamdır: ölümle yüz yüze geldiği zaman bile, ne sağduyusunu yitirmiş, ne de nükte yapmaktan vazgeçmiştir.

IV. Bölüm

OTUZLAR İŞİ BÜSBÜTÜN AZITIYOR

1 İşte Theramenes böyle öldü. Otuzlar keyfi yönetimlerini artık korkusuzca yürütecekleri düşüncesi ile, listenin dışında kalanların kente girmelerini yasakladılar; bir yandan da bu kimselerin taşınmaz mallarını kendi aralarında ve dostlarıyla paylaşmak niyeti ile, o adamlardan bir kısmını gidip arazilerinde yakalattılar. Kaçabilen Pire'ye sığındı; burada da birçok tutuklama olunca, Megara ve Thebai kaçaklarla doldu.

THRASYBULOS VE SÜRGÜN ARKADAŞLARI PHYLE'Yİ ELE GEÇİRİYORLAR

2 Bu olaylar üzerine Thrasybulos yetmiş kadar arkadaşı ile Thebai'den hareket ederek Phyle tahkimli mevkiini[21] hücumla ele geçirdi. Otuzlar, Üçbinlerin ve süvarilerin başında kentten çıkıp yardıma koştular; hava çok güzeldi. Hedefe varınca, gençlerden bazıları büyük bir cüretle tahkimli mevkie saldırdılar, fakat hiçbir sonuç alamadan yara bere içinde geri

[21] Otuzların yıktırmadığı anlaşılan bu kale Atina-Thebai yoluna hakimdi.

çekildiler. **3** Otuzlar iaşe yollarını kesmek ve mevkii kuşatma altına almak amacı ile, bir siper kazdırmaya hazırlanırken, gece vakti şiddetli bir kar başladı; kar yağışı ertesi gün de sürdü. Bu yüzden kente dönmek zorunda kaldılar, fakat Phyle'dekiler onların ağırlık taşıyıcılarına büyük kayıplar verdirdiler. **4** Koruyucu bir kuvvet bulundurmazlarsa, düşmanın tarlaları talan etmek sureti ile iaşesini sağlayacağını bildikleri için, sınır yönünde, Phyle'nin yaklaşık on beş stad berisine, hemen hemen tam mevcutlu olarak Isparta garnizon askerleri ile iki phylenin süvarilerini gönderdiler. Bu kuvvetler sık bir çalılıkta ordugah kurup nöbetçilerini diktiler.

KENTLİ SÜVARİLERİ BAŞARISIZLIĞA UĞRATIYORLAR

5 Fakat Thrasybulos -bu arada Phyle'de toplanmış bulunan- yedi yüz adamını alıp geceleyin kaleden çıktı; nöbetçilerin olduğu yere üç ya da dört stad kadar yaklaşıp adamlarına silah bıraktırdı, ses çıkarmadan bekledi. **6** Gün doğmak üzereydi, herkes kalkıyor, silahının başından ayrılıp görevi olan günlük işini tutmaya gidiyordu, tavla erleri atların tımarı ile meşgul oluyor, gürültü ediyorlardı: böyle bir anda Thrasybulos'un adamları silah başı edip saldırıya geçtiler; birkaç düşmanı at sırtından yere devirdiler, hepsini bozguna uğratıp altı yedi stad kovaladılar: hoplitler yüz yirmiden fazla ölü verdiler; süvarilerden Yakışıklı adı ile tanınan Nikostratos'la yataklarında basılan iki başka süvari öldüler. **7** Hareket noktalarına çekilip bir zafer anıtı diktikten sonra, silahları ve ele geçirdikleri bütün ganimeti toplayıp Phyle'ye döndüler. Kentten yardıma gelen süvariler karşılarında tek düşman bulamadılar; ölülerin, yakınları tarafından kaldırılmasını bekledikten sonra, kente döndüler.

OTUZLAR ELEUSIS'TE KENDİLERİNE BİR SIĞINAK HAZIRLIYORLAR

8 Bunun üzerine Otuzlar, durumun artık kendileri için güven verici olmadığını düşünerek, Eleusis'e sahip çıkmak istediler; gerekirse oraya sığınacaklardı[22]. Kritias'la diğer Otuzlar süvarilere gerekli talimatı verdikten sonra, Eleusis'e gittiler. Kent ahalisinin sayısını saptamak ve garnizonu takviye etmek için ne kadar kuvvete ihtiyaç olduğunu öğrenmek istediklerini bahane ederek bir geçit resmi †..... yaptırdılar ve herkesi kaydolmaya

[22] Eleusis surlarla çevrili bir kentti; bundan başka kutsal araziyi koruyan çepeçevre surlar da vardı.

zorladılar: her kaydolanın deniz tarafına bakan küçük bir kapıdan çıkmasını emrettiler. Sahilde kapının iki yanına süvarilerini dizmişlerdi: bunların yardımcıları çıkanları bağlayıp götürüyorlardı. Bütün ahali böylece tutuklandıktan sonra, Otuzlar onları Onbirlere teslim etmesi için hipparkh Lysandros'a emir verdiler. **9** Ertesi gün listeye dahil olan hoplitlerle süvarileri Odeon'da topladılar. Kritias ortaya çıkıp: "Arkadaşlar", dedi, "biz bu yönetimi kendimiz için olduğu kadar sizin için de kuruyoruz. Şu halde saygınlık ve onuruna katıldığınız gibi, sorumluluklarına da katılmalısınız. Şimdi tutukladığımız Eleusis halkını mahkum etmelisiniz ki, umutlarımızda da korkularımızda da ortak olalım." Sonra bir yer gösterdi: herkes oyunu orada açık olarak kullanacaktı. **10** Bu konuşma sırasında Ispartalı garnizon askerleri, silah elde Odeon'un yarısını işgal etmiş durumdaydı. Bu nedenle sadece kendi işleri güçleriyle meşgul olan vatandaşlar bile isteğini uygun karşıladılar.

THRASYBULOS PİRE'Yİ ELE GEÇİRİYOR (403)

Bunun üzerine Thrasybulos sayısı artık bini bulan Phyle'deki adamları ile gece vakti Pire'ye geldi. Otuzlar haber alır almaz Ispartalı kuvvetler, süvariler ve hoplitlerle karşı saldırıya geçtiler; Pire'ye götüren araba yolunu izleyerek ilerlediler. **11** Phyleliler önce onların ilerlemesine engel olmaya çalıştılar, fakat surların çevresi büyüktü, çok muhafıza gerek vardı, oysa kendileri az sayıda idiler; bu nedenle kuvvetlerini çekip Munikhia'da topladılar.

MUNIKHIA MUHAREBESİ

Kentliler gelip Hippodamos meydanında toplandılar ve Munikhia Artemis'inin tapınağı ile Bendideion'a giden yolu genişliğince kaplayacak şekilde dizildiler; bu kuvvetlerin derinliği elli sıradan az değildi. Bu düzenle yürüyüşe geçtiler. **12** Phyleliler karşılık olarak aynı şekilde yolu kapladılar, fakat derinliğine on sıra hoplitten fazlasını dizemediler. Ancak bunların arkasından peltophorlar, hafif donatımlı kargı atıcıları geliyordu, daha arkadan ise taş atıcıları[23]. Bunların sayısı kabarıktı, çünkü Pirelilerden de katılanlar olmuştu. İki taraf karşı karşıya gelince, Thrasybulos askerlerine kalkanlarını yere bıraktırdı, kendi de yere koydu, fakat öbür silahları üstündeydi, sonra ortaya çıkarak:

[23] Acele ile silah altına alınan bu adamlar gerekli şekilde donatılmış olmaktan uzaktı. Bu nedene Ksenophon "taş atıcıları"ndan söz ediyor, sapanları olmadığı için onlara σφενδονῆται diyemiyor. Aynı şekilde "peltophorlar" yani "*pelte* (hafif kalkan) taşıyıcıları" diyor, πελτασταί diyemiyor.

THRASYBULOS ASKERLERİNİ TEŞVİK EDİYOR

13 "Yurttaşlarım", dedi, "bir kısmınıza bildirmek, bir kısmınıza da anımsatmak isterim ki, şu üzerimize yürüyenlerden sağ kanadı oluşturan kuvvetler sizin dört gün önce bozguna uğratıp kovaladığınız kuvvetlerdir; sol kanadın ucunda olanlar ise Otuzlardır: hiçbir suçumuz olmadığı halde, bizi yurdumuzdan eden, evimizden kovan, en sevdiklerimizin varına yoğuna el koyan onlardır. İşte şimdi onların hiçbir zaman akıllarından geçirmedikleri, bizim ise daima olması için dua ettiğimiz bir durumla karşı karşıyayız. **14** Bakın, elimizde silah, karşılarına çıkmış bulunuyoruz. Tanrılar, bizim yemekte, uykuda, çarşıda tutuklandığımıza, bazılarımızın hatta Atina'da dahi bulunmadığı bir anda -onlardan ne zarar gelebilirdi?- sürüldüğüne tanık oldukları için, şimdi açıkça bizimle beraber dövüşüyorlar. Hava açık iken, bize yarayacaksa, fırtına çıkarıyorlar; sayıca çok üstün bir düşmanla çatıştığımız zaman da onların sayesinde zafer anıtları dikebiliyoruz. **15** Bu sefer de bizi öyle bir araziye sevk etmiş bulunuyorlar ki, düşmanlarımız, bayır yukarı çıktıkları için, ön saflarının üstünden bize karşı ne mızrak ne de kargı kullanamayacaklar: biz ise bayır aşağı, mızrak, kargı, taş, ne fırlatırsak isabet kaydedecek, pek çok düşman yaralayabileceğiz. **16** Belki içinizde en ön saftakilerin eşit koşullarla dövüşmek zorunda kalacağını düşünenler vardır; oysa şayet siz (size de öylesi yakışır) canla başla atışa başlarsanız, yolu dolduran o kalabalıktan hiç kimse darbelerden kurtulamayacaktır; hepsi kalkanlarını siper ederek onursuzca kaçacaktır: bu sayede, bir körler sürüsü ile savaşır gibi, darbelerimizi istediğimiz gibi indirebileceğiz ve saldırıya geçerek düşmanı perişan edeceğiz.

17 Haydi arkadaşlar, öyle davranmalısınız ki, her biriniz zaferin baş etkeni olduğu duygusuna kapılmalıdır. Tanrı isterse, bu zafer bize şimdi yurdumuzu, ocağımızı, özgürlüğümüzü, onurumuzu, çoluğu çocuğu olanlara çoluğu çocuğunu da iade edecektir. Ne mutlu içimizde zafere ulaşıp ömürlerinin bu en güzel gününü görecek olanlara! Fakat içinizden ölenler de mutluluğa erecektir: ne kadar zengin olursa olsun hiçbir insan onlarınki kadar güzel bir anıta sahip olmayacak! Sırası gelince paian'a ben başlayacağım: Enyalios! Enyalios! diye haykırmaya başlayınca da hep birlikte hamle yapalım, bize edilen hakaretlerin intikamını alalım bu adamlardan!"

18 Bu sözlerden sonra düşmana dönüp kıpırdamadan durdu, çünkü kahin içlerinden biri vurulup ölmedikçe ya da yaralanmadıkça saldırıya geçilmemesi uyarısında bulunmuştu: "Bu dediğim olunca", demişti, "biz başta ilerleyeceğiz, arkamdan gelen sizlere zafer, bana ise ölüm nasip olacak, duygularım beni yanıltmıyorsa."

OTUZLAR BOZGUNA UĞRUYOR

19 Dediği doğru çıktı: herkesin silaha sarıldığı sırada, sanki kaderin tahriki ile öne fırladı ve düşmanın üzerine giderken vurulup öldü. Mezarı yolun Kephisos'u aştığı noktada[24] bulunmaktadır. Öbürleri galip geldiler ve düşmanı ovaya kadar kovaladılar. Bu muharebede Otuzlardan Kritias'la Hippomakhos öldüler, Pire'nin on yöneticisinden de Glaukos'un oğlu Kharmides; bunlardan başka daha yetmiş kadar insan öldü. Galip gelenler düşmanlarının silahlarını topladılar, fakat hiçbir vatandaşı soyup giysilerini almadılar. Bu olayı izleyen günlerde, mütareke yapılıp ölüler sahiplerine teslim edildikten sonra, iki taraf buluşup görüşmelere başladılar.

KLEOKRITOS PARTİLERİ BARIŞTIRMAYA UĞRAŞIYOR

20 Gizemcilerin sözcüsü, sesinin güzelliği ile ünlü Kleokritos, herkesi susturduktan sonra: "Yurttaşlarım", dedi, "bizi niçin kovuyorsunuz? Biz size hiçbir zaman kötülük etmedik; en ulu törenlere, en ulu kurban sunuşlarına, en güzel bayramlara sizinle birlikte katıldık, sizinle aynı korolarda oynadık, aynı okullarda okuduk, aynı saflarda hizmet ettik, ve nihayet sizinle birlikte her iki tarafın ortak kurtuluşu ve özgürlüğü için karada olsun denizlerde olsun pek çok tehlikelere göğüs gerdik. **21** Analarımızın ve babalarımızın tanrıları için, birçoğumuzu birbirimize bağlayan akrabalık, hısımlık ve dostluk adına, tanrılardan ve insanlardan korkun: vatana karşı suç işlemekten vazgeçin, bu dinsiz ve imansız Otuzlara uymayın: onlar kişisel çıkarları uğrunda, sekiz ay içinde, bütün Peloponnesosluların on yıllık savaş süresince öldüremedikleri kadar çok Atinalı öldürdüler. **22** Barış içinde beraberce vatandaş

[24] Bu nokta Atina-Pire yolu üzerinde, muharebenin cereyan ettiği alandan yüzlerce metre ötededir.

olarak yaşamamız pekala olanaklı iken, bunlar savaşların en çirkinine, en yamanına, dince kesinlikle hoş görülmeyenine, tanrıların ve insanların en çok nefretini kazanmış olanına neden oldular: bizi birbirimize düşürdüler. Şunu biliniz ki, içinizde ölenler arasında arkasından yalnız sizin değil, bizim de pek çok gözyaşı döktüğümüz insanlar var."

OTUZLARIN YÖNETİMİ SONA ERİYOR

Böyle konuştu; sağ kalan önderler biraz da onun bu sözlerinin etkisi ile kuvvetlerini kente çektiler. **23** Ertesi gün eski gururlarından eser kalmamış olan Otuzlar kendi başlarına gelip konsey binasında toplandılar; postalara dağılmış Üçbinlerin nöbet tuttukları her yerde bir tartışmadır gidiyordu. Zorbalık etmiş olanlar ve bu yüzden korku içinde olanlar Pire'dekilere boyun eğmemek gerektiğini var güçleriyle iddia ediyorlardı; fakat kendi suçsuzluklarına inananlar, bu felaketlere hiç gerek olmadığına gittikçe daha çok inanıyorlar ve öbürlerini de ikna etmeye çalışıyorlardı: Otuzların emirlerine uyulmaması, kentin mahvına sebep olunmaması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Nihayet Otuzların yönetimine son verilmesine ve yeni yöneticilerin seçilmesine karar verdiler. Ve her phyle'den bir kişi olmak üzere on kişi seçtiler[25].

KENTTEKİLERİN DURUMU GÜÇLEŞİYOR

24 Otuzlar Eleusis'e çekildiler; Onlar ise hipparkhların yardımı ile, son derece endişeli olan ve birbirlerinden kuşkulanan kent halkının yönetimini ele aldılar. Süvariler atlarını, kalkanlarını alıp gidiyor, geceleri Odeon'da yatıyorlardı; güvensizlik yüzünden karanlık basınca, kalkanları kollarında surlar boyunca devriye geziyorlardı; şafak sökünce, atlarına binip devriye gezmeyi sürdürüyorlardı: korkuları her an Pire'den gelebilecek güçlerin saldırısına uğramaktı. **25** Öbür yandan, Pire'deki her sınıftan kalabalık bir kitlenin bir kısmı odundan, bir kısmı da hasırdan kendine kalkan imal etmekle ve bunları beyaza boyamakla meşguldü. Aradan on gün geçmeden, kendileri ile birlikte dövüşmeyi kabul edecek herkese, yabancı dahi olsa[26], vergi eşitliği tanıyacakları konusunda güvence vererek, hoplit ve hafif donatımlı piyadelerden oluşan güçlü birliklerle sık sık çıkışlar yapmaya

[25] Bu geçici yönetim için bk. Arist. *Ath. Pol.* 38 1; Lys. XII 54-57.

[26] Vergi eşitliği, *isoteleia*, normal olarak metoiklere, yani Atina'da yerleşmiş olan yabancılara, tanınırdı. Burada bu hak henüz Atina'da yerleşmemiş olan yabancılara da tanınıyor.

başladılar; yetmiş kadar da süvarileri vardı: bunlar atlarına yem tedarik edip odun ve erzak topladıktan sonra dönüyor, geceyi Pire'de geçiriyorlardı. **26** Kentlilerden ise kimse silahı ile çıkmıyordu; ancak süvariler bazen çıkıp Pireli yağmacıları yakalıyor ve piyadelerine kayıp verdiriyorlardı. Bir defasında erzak tedariki için kendi tarlalarına giren Aksioneli birkaç kişiye rastladılar. Hipparkh Lysimakhos bunları da kılıçtan geçirdi: yalvarmalarına, birçok süvarisinin bu davranışı hiçbir suretle onaylamamasına aldırmadı. **27** Pireliler de misilleme olarak tarlalarda esir aldıkları süvarilerden, Leontis phyle'sinden Kallistratos'u öldürdüler. Kendilerine artık büyük bir güven gelmişti: o kadar ki kentin surlarına saldırmaktan bile çekinmiyorlardı. Bilmem şunu da anlatmanın yeri midir: kentlilerden bir makina ustası, Pirelilerin makinalarını Lykeion tarafındaki yoldan ilerleteceklerini öğrenince, ne kadar yük arabası varsa, hepsini seferber ettirdi ve taşıdıkları iri taşları rastgele yol üstüne dökmelerini istedi. Dediği gibi yapıldı, her taş saldıranların karşısında zorlu bir engel oluşturdu.

OTUZLAR VE KENTTEKİLER ISPARTALILARDAN YARDIM İSTİYORLAR

28 Otuzların Eleusis'ten, listeye dahil vatandaşların ise kentten Isparta'ya elçiler göndererek, Atina halkının Isparta ile ittifakı bozduğu iddiası ile yardım talep etmeleri üzerine, Lysandros karadan ve denizden kuşatıp iaşe yollarını kestiği takdirde, Pire halkının kolayca hakkından gelebileceğini düşündü; bu hesapla elçilere yüz talant borç verilmesini, aynı zamanda kendisinin karadan harmost olarak, kardeşi Libys'ün ise donanma komutanı olarak gönderilmeleri için uğraştı.

LYSANDROS OTUZLARIN YARDIMINA GELİYOR

29 Ve Isparta'dan hareketle Eleusis'e gelip, Peloponnesoslu hoplitlerin bu kentte toplanmalarını emretti. Donanma komutanlığına atanan kardeşi ise, iaşe taşıyan gemilerin limana girmemesi için denizde kol gezmeye başladı. Böylece durum değişmiş oldu: aç kalma sırası bu sefer Pirelilere geldi; buna karşılık kenttekiler Lysandros'a büyük umutlar bağladılar.

PAUSANIAS PELOPONNESOS ORDUSUNUN BAŞINDA ATTIKE'YE GİRİYOR

Olayların bu şekilde gelişmesi üzerine, kral Pausanias sefer başarı ile sonuçlanırsa, hem ün sahibi olur, hem Atinalıları kendine bağlar diye Lysandros'u kıskanarak ephorlardan üçünü kandırıp düzenli ordunun başında Isparta'dan hareket etti. **30** Bütün müttefikler onunla birlikte yola çıkmışlardı; yalnız Boiotialılarla Korinthoslular sefere katılmadılar: antlaşmaya aykırı bir hareketlerini görmedikleri Atinalılarla savaşırlarsa, yeminlerini bozmuş olacaklarını ileri sürüyorlardı; ama onların bu şekilde hareket etmelerinin gerçek nedeni, Ispartalıların Atina topraklarını ele geçirmek ve kendilerine mal etmek istediklerini bilmeleri idi. Pausanias Pire'nin yakınında, Halipedon denen mevkide ordugah kurdu[27]; kendisi sağ kanada komuta ediyordu; Lysandros paralı askerlerle sol kanatta idi.

PİRE YAKININDA MUHAREBE

31 Pausanias Pire'ye adam gönderip herkesin evlerine dönmesini talep etti; fakat dinleyen olmadı, o da onlara karşı iyi niyetler beslediğini belli etmemek amacı ile, laf olsun diye saldırıya geçti. Bu saldırıdan hiçbir sonuç almadan geri döndü; sonra, ertesi gün iki Isparta taburu ve Atina süvarilerinden üç phyle ile surlar boyunca, Sağır Liman denen bataklığa kadar[28] ilerledi: Pire'yi kuşatmaya en elverişli mevkii saptamaya çalışıyordu. **32** Dönmekte iken, bir miktar düşman hücum ederek yürüyüşünü engellemek istedi; buna kızarak, süvarilerine dolu dizgin saldırmalarını, en genç on sınıfın erlerine de süvarilerin peşinden gitmelerini emretti; kendisi geri kalan kuvvetlerle bu harekatı destekledi. Düşmanın otuz kadar hafif donatımlı piyadesi öldürüldü, öbürleri de ta Pire tiyatrosuna kadar kovalandı. **33** Orada Pire partisinin bütün peltastları ile hoplitleri silahlarını kuşanmakla meşgul idiler. Hafif piyade kargı, mızrak, ok ve taş yağdırarak derhal saldırıya geçti. Ispartalılar pek çok yaralı vererek, hırpalanmış bir vaziyette adım adım çekildiler; fakat düşman baskısını gitgide arttırıyordu. Bu çarpışmada ikisi de polemarkh olan Khairon'la Thibrakhos, Olympia galibi Lakrates ve şimdi mezarları Kerameikos kapısının önünde bulunan daha birkaç Ispartalı öldü[29]. **34** Durumu izleyen

[27] Halipedon mevkii Pire'nin kuzeyine düşer.

[28] Pire limanının kuzeyinde bir bataklıktır.

[29] Yakın zamanlarda meydana çıkarılan bu toplu mezarın içinde on üç iskelet bulunmuştur. Aynı yerde ele geçen bir yazıt parçasında Ispartalı iki polemarkhın adı okunmaktadır: Khairon ile Thibrakos, bk. B.C.H. LIV, s.460.

Thrasybulos hoplitleri ile yetişti ve kuvvetlerini sekiz saf derinliğinde Tuzla'nın önüne dizdi. Her yandan sıkıştırılan Pausanias, dört beş stad geride bir tepeye çekilerek Ispartalılarla müttefik birliklere yanına gelmelerini emretti. Bütün piyadelerini derinliğine dizdikten sonra, Atinalıların üzerine yürüdü. Atinalılar ilk saldırıya dayandılar, fakat sonradan bir bölümü Tuzla'nın çamurları içine itildi, bir bölümü de bozuldu; yüz elli kadar ölü verdiler.

PAUSANIAS PARTİLERİN KENDİ ARALARINDA GÖRÜŞMELERİNİ İSTİYOR

35 Pausanias bir zafer anıtı dikerek çekildi; bu olanlara rağmen, hala onlara kin gütmüyordu; hatta gizlice adam yollayıp Pire'dekilere gönderecekleri elçilerin kendisine ve orada bulunan ephorlara neler söylemeleri gerektiğini öğretiyordu. Pireliler onun tavsiyelerine uydular. Bir yandan da kenttekilerin arasını açmaya çalışıyor, onlardan elden geldiğince kalabalık bir heyet halinde yanına gelmelerini ve kendilerinin Pire'dekilerle savaşmakta bir çıkarları olmadığını söylemelerini, iki tarafın barışıp Ispartalılarla dost geçinmesini arzu ettiklerini bildirmelerini istiyordu. **36** Bu sözleri ephor Naukleidas da büyük bir memnunlukla dinledi (sefere krallarla birlikte iki ephorun çıkması adetti; bu defa görev ona ve başka bir ephora düşmüştü; her ikisi de Lysandros'tan yana olmaktan çok Pausanias'tan yana idiler). Bu nedenle gerek Isparta ile mütareke yapmaya yetkili olan Pire heyetini, gerek yetki almamış olan kent temsilcilerini, Kephisophon'la Meletos'u, Isparta'ya göndermekten memnunluk duydular. **37** Bu heyetlerin Isparta'ya hareketinden sonra, kente egemen olanlar da adam göndererek ellerinde tuttukları sur kısmını teslim etmeye, kendileri de Ispartalılara koşulsuz olarak teslim olmaya hazır olduklarını bildirdiler: "Ancak", diyorlardı, "madem ki Ispartalılarla dost olduklarını iddia ediyorlar, o halde Pire'dekiler de Pire'yi ve Munikhia'yı size teslim etsinler". **38** Ephorlarla meclis üyeleri[30] hepsini dinledikten sonra, Atina'ya on beş adam gönderdiler: bunların görevi Pausanias'la işbirliği ederek, her çareye başvurmak sureti ile partileri barıştırmak olacaktı.

[30] Ksenophon Isparta meclisine ἐκκλησία ya da ἔκκλητοι der. Oysa o meclisin asıl adı Apella'dır.

PARTİLER BARIŞIYOR

Partiler şu koşullarla barıştılar: iki parti aralarındaki barışı koruyacaklardı; Otuzlar, Onbirler ve Pire'yi yöneten Onlar dışında, vatandaşlar evlerine döneceklerdi; kent halkından kendini güven altında hissetmeyenler, gidip Eleusis'e yerleşeceklerdi. **39** Görüşmeler sona erince, Pausanias ordusunu terhis etti, Pire'dekiler de silahları ile akropole çıkıp, Athena'ya kurbanlar kestiler. Dönüşte strategler meclisi topladılar; bu münasebetle Thrasybulos şu konuşmayı yaptı:

40 "Ey kent halkı, kendinizi iyi tanıyın. Kendinizi gerçekten en iyi tanımanın yolu düşünmenizdir: neyinize güveniyorsunuz da bizi yönetmeye kalkıyorsunuz? Acaba bizden daha mı adilsiniz? Değilsiniz, çünkü halk sizden daha fakir olduğu halde, hiçbir zaman para hırsı ile size haksızlık etmedi; siz ise, hepimizden zengin olduğunuz halde, kazanç hırsı ile nice çirkin suçlar işlediniz! Adalet bakımından bir iddianız olamayacağına göre, bakın bakalım yiğitlikte mi bizden üstünsünüz. **41** Bu konuda yargıya varmak için birbirimizle nasıl dövüştüğümüzü anımsamaktan daha iyi bir çare var mı? Yoksa akılca mı üstün olduğunuzu ileri süreceksiniz, siz ki surlara, silahlara, paraya, Peloponnesoslu müttefiklere sahip olduğunuz halde, bunların hiçbirine sahip olmayan bizlerin karşısında perişan oldunuz? Ama belki de Ispartalılara güvendiğiniz için üstünlük iddiasında bulunacaksınız. Olanak var mı buna? Isıran köpekler zincire vurulup kurbanlarına teslim edilmez mi? İşte onlar da sizleri kötülük ettiğiniz bu halkın eline teslim edip gittiler. **42** Ancak sizden, dostlarım, yeminle bağlandığınız antlaşmaların hiçbirini hiçbir suretle çiğnememenizi istiyorum[31]: öbür meziyetlerinizin yanında şu meziyete de sahip olduğunuzu, yeminine sadık ve dini bütün insanlar olduğunuzu göstermelisiniz,"

Bu ve buna benzer sözler söyleyip, düzeni bozucu harekette bulunulmamasını ve eski yasaların uygulanmasını öğütledikten sonra, meclisi dağıttı. **43** Hemen yeni yönetim kuruldu, devlet işleri de yoluna girmiş oldu. Aradan zaman geçmişti[32], Eleusis'tekilerin para ile yabancı asker topladığı duyulunca, halk hep birden onlara karşı seferber oldu, görüşmeye gelen strategler öldürüldü, öbürlerinin yanına dostları ve akrabaları gönderilerek barış sağlandı. Kin güdülmeyeceğine dair yemin edildi; bugün hala her iki taraf siyasal yaşama katılıyor; demokratlar yeminlerini tutuyorlar.

[31] Edilen yemin genel affa dairdir.
[32] Bk. bu konuda Arist. *Ath. Pol.* 40,5.

III. KİTAP

I. Bölüm

ISPARTALILAR, PERS KRALINA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ SAVAŞIMDA KYROS'UN TARAFINI TUTUYORLAR (402-401)

1 Atina'daki parti kavgaları böylece sona erdi. Bu olaylardan sonra Kyros Isparta'ya elçiler göndererek, Atinalılarla yaptıkları savaşta kendisinin Ispartalıların tarafını tutmuş olduğunu,şimdi de Ispartalıların kendi tarafını tutmasını beklediğini bildirdi. Ephorlar bu talebi haklı bularak, o zamanki donanma komutanı Samios'a[1] Kyros'un emrine girmesi ve emirlerine uyması konusunda talimat verdiler. Samios Kyros'un her istediğini şevkle yaptı. Kyros'un donanması ile birleşen donanmasının başında, sahil boyunca ilerleyerek Kilikya'ya vardı ve Kilikya Kralı Syennesis'in[2] Krala karşı sefere çıkmış olan Kyros'a karada direnmesine fırsat vermedi. **2** Kyros'un nasıl ordu topladığı, bunun başında ağabeyine karşı nasıl yürüdüğü, muharebenin nasıl cereyan ettiği, kendisinin nasıl öldüğü, o öldükten sonra Yunanlıların denize varıp nasıl kurtuldukları, bütün bunlar Syrakusaili Thesmistogenes'in[3] kitabında yazılıdır.

ASYA'DAKİ YUNAN KENTLERİ ISPARTA'DAN YARDIM TALEP EDİYORLAR (400)

3 Fakat, Kyros'a karşı yapılan savaşta pek değerli hizmetlerde bulunduğu Kralca kabul edilen Tissaphernes, eski eyaleti ile vaktiyle Kyros'un yönettiği eyaletin[4] satraplığına atanır atanmaz, ilk iş olarak bütün İyon kentlerinden kendisine tabi olmalarını talep etti. Bu kentler hem özgürlüklerini korumak istediklerinden hem, Kyros sağ iken, Kyros'u ona yeğledikleri için korktuklarından onu surların içine kabul etmediler ve Isparta'ya elçiler gönderdiler: madem ki onlar bütün Yunanlıların önderi durumunda idiler,

[1] Bu aynı nauarkhın adı *Anabasis* I 4,2'de Pythagoras'tır. Beloch, *Griech. Gesch.* II 2, s.276, adının Πυθαγόρας Σαμίου ya da Σάμιος Πυθαγόρου olacağını tahmin ediyor.

[2] Kilikya V. yüzyılın sonunda Perslere vergi ödemekle birlikte yerli bir hükümdar hanedanının yönetimi altında idi.

[3] Themistogenes, Ksenophon'un takma adıdır; bk. Plut. *De glor. Ath.* 345 e.

[4] Kyros'un yönetimine verilen eyalet İyonya ve Lidya satraplıklarını içine alıyordu, bk. I 4,3.

Asya'daki Yunanlılarla da ilgilenmeli, ülkelerinin talan edilmesine engel olmalı, özgür kalmalarını sağlamalıydılar.

ISPARTALILAR ASYA'YA THIBRON'U GÖNDERİYORLAR

4 Ispartalılar onlara harmost olarak Thibron'u gönderdiler; bu komutanın emrine neodamod sınıfından bin askerle Peloponnesos kuvvetlerinden dört bin kişi verildi. Thibron ücretlerini kendisi sağlayacağı vaadi ile, Atinalılardan da üç yüz süvari istedi. Atinalılar Otuzlar zamanında süvari olarak hizmet etmiş olanların içinden üç yüz kişi seçip gönderdiler: bu adamların ülkeden uzaklaşmalarını ve gittikleri yerde yok olmalarını demokrat parti için kazanç sayıyorlardı. **5** Bu kuvvetlerle Asya'ya geçtikten sonra, Thibron bu kıtadaki Yunan kentlerinden de asker topladı: zaman öyle bir zamandı ki, bütün kentler bir Ispartalıdan gelecek her türlü emre uymaya hazırdılar. Bu ordu ile Thibron, süvari kuvvetlerini †....., ovaya inmeye cesaret edemiyordu; ancak bulunduğu bölgenin yağma edilmesine engel olmakla yetiniyordu.

ONBİNLER ONUN KUVVETLERİNE KATILIYOR (399)

6 Fakat Kyros'la beraber iç Asya'ya sefer etmiş olan birliklerden kurtulanlar gelip de kuvvetlerine katılınca, Thibron düzlükte de Tissaphernes'e karşı koymaya başladı; birkaç kenti de ele geçirdi: bunlar onun tarafına kendi rızaları ile geçen Bergama ve Teuthrania ile Halisarna idi. Bu iki kenti Ispartalı Demaratos'un soyundan olan Eurysthenes'le Prokles yönetiyorlardı. Bu ülkeyi Kral, Yunanistan seferine katılmış olması dolayısiyle, Demaratos'a bağışlamıştı. Gorgion ile Gongylas da onun tarafına geçtiler. Bunlar iki kardeşti. Biri Gambreion ve eski Gambreion'un, öbürü Myrina ile Gyrneion'un hükümdarı idiler. Bu kentler de Kralın Gongylos'a birer armağanı idi, çünkü Eretrialılar arasında bir o Medlerden yana çıktığı için sürgün edilmişti. **7** İyi tahkim edilmemiş daha başka kentler de vardı: bunları Thibron silah kuvveti ile ele geçirdi. Boyun eğmek istemeyen Mısırlı Larisa[5] diye bilinen Larisa kentini çevirip kuşatma altına aldı. Kenti başka türlü ele geçiremeyeceğini görünce, bir kuyu açtırdı, oradan, kentin suyunu kesmek amacı ile, bir tünel kazdırmaya başladı. Fakat kentliler birkaç kez surlardan çıkıp kuyuyu odun ve taşla doldurunca, tahtadan bir "kaplumbağa" inşa ettirip kuyunun ağzını

[5] Mısırlı denmesinin nedeni Büyük Kyros'un oraya bir miktar emektar askerini yerleştirmiş olmasıdır, krş. Ksen. *Kyroup.* VII 1,45.

örttürdü. Ancak Larisalılar geceleyin bir çıkış yaparak bunu da ateşe vermeyi başardılar. Ephorlar Thibron'un hiçbir başarı elde edemediğini görerek, Larisa kuşatmasından vazgeçirip onu savaşı sürdürmek üzere Karya'ya gönderdiler.

DERKYLIDAS THIBRON'UN YERİNİ ALIYOR

8 Karya yolunda, Ephesos'a ulaştığı sırada, ordunun komutasını almak üzere Derkylidas geldi; her şeye bir çare bulmasını bilmekle tanınan bir adamdı, ona Sisyphos derlerdi. Thibron ülkesine döndü ve mahkum edilerek sürgüne gitti, çünkü müttefikler onu ordusuna dost ülkeleri yağma etme iznini vermiş olmakla suçluyorlardı. **9** Derkylidas'a gelince, orduyu devralır almaz, Tissaphernes'le Pharnabazos'un birbirlerine güvenmediklerinin farkına vararak, Tissaphernes'le anlaştı ve ordusunu Pharnabazos'un topraklarına sevk etti: her ikisi ile savaşmaktansa biri ile dövüşmeyi yeğliyordu. Esasen Derkylidas Pharnabazos'a eskiden beri düşmandı. Çünkü, Lysandros'un donanma komutanı olduğu sıralarda, Abydos harmostu iken Pharnabazos'un iftirasına uğrayarak, kalkanla nöbet tutma cezasına çarptırılmıştı[6]: bu, görevine düşkün Ispartalılar için bir yüz karasıdır, çünkü disiplinsizliği görülenlere verilen bir cezadır. Bu nedenle Pharnabazos'a karşı giriştiği harekatı büyük bir şevkle yürüttü. **10** Daha ilk anda komuta işinde Thibron'dan ne kadar üstün olduğunu gösterdi; gerçekten, Pharnabazos'un yönetiminde olan Aiolis kısmına ulaşıncaya kadar ordusunu hep dost araziden geçirdiği halde, müttefiklerine en ufak bir zarar vermedi.

MANIA İLE MEIDIAS'IN HİKAYESİ

Aiolis'in bu kısmı Pharnabazos'a aitti, fakat ülkeyi, onun adına, yaşadığı sürece Dardanoslu Zenis yönetmişti. O hastalanıp ölünce, Pharnabazos satraplığı bir başkasına vermeye hazırlanırken, Zenis'in karısı -o da Dardanoslu idi-, Mania, büyük bir kafile ile yola çıktı; bizzat Pharnabazos'a sunacağı armağanlardan başka, odalıklarının ve ona en çok sözü geçenlerin gönlünü kazanmaya yarayacak armağanlar da yanına almayı ihmal etmemişti. **11** Görüşme başlayınca: "Pharnabazos", dedi, "kocam sana her bakımdan sadıktı, vergilerini de senin övgünü ve iltifatlarını kazanacak şekilde öderdi. Bak ben sana onun kadar hizmet edebilirim:

[6] Thukydides'in söylediğine göre, VIII 62,1, Abydos "Derkylidas'la Pharnabazos'a teslim" olmuştu (411). Yani kentte, satrapın emri altında, bir de Ispartalı harmost bulunuyordu. Burada anlatılan olay 408/407 yıllarına aittir.

bir başka satrap atamana ne gerek var? Beni beğenmeyecek olursan, görevi benden alıp her zaman bir başkasına devredebilirsin." **12** Bu öneri karşısında, Pharnabazos kadının satrap olmasına karar verdi. Mania, ülkenin yönetimini ele aldıktan sonra, vergileri ödemekte kocasından aşağı kalmadı; üstelik, kaç kez Pharnabazos'un yanına gittiyse, her defasında ona armağanlar getirdi, ne zaman da o konuk geldiyse, herkesten daha iyi ve daha hoşa gidecek şekilde ağırlamakta kusur etmedi; **13** devraldığı kentleri onun egemenliği altında tutmakla yetinmeyerek, ona bağlı olmayan kentler arasında, birer sahil kenti olan Larisa'yı, Hamaksitos'u ve Kolonai'i ele geçirdi: emrindeki paralı Yunan askerlerini surlara hücum ettirirken, kendisi harekatı bindiği arabasından izledi. Gözüne girenlere, kimsenin küçümseyemeyeceği armağanlar verirdi: bu sayede paralı askerleri ile ünlü sanlı bir kuvvet meydana getirmişti. Pharnabazos'un düzenlediği seferlere, özellikle Mizyalılara ve Pisidyalılara[7] karşı yapılan seferlere o da katılmaktan geri kalmıyordu, çünkü bu kavimler Kralın ülkesine zarar veriyorlardı. Bu nedenle Pharnabazos ona olağanüstü bir saygı gösteriyor, danışmak için yanına çağırdığı bile oluyordu.

14 Mania artık kırkını aşmıştı: kızının kocası olan Meidias, bir kadın hüküm sürerken onun özel bir vatandaş gibi yaşamasını yakıştıramadıklarını söyleyen bazı kimselerin tahriklerine kapılarak, kadının -tiranlıklarda daima görüldüğü gibi- herkesten korkmasından, buna karşılık kendisine güvenmesinden ve bir kadının damadını sevebileceği kadar sevmesinden yararlanarak, anlatıldığına göre, odasına dalmış ve onu boğmuş. Kadının oğlunu da öldürmüş: on yedi yaşlarında, çok yakışıklı bir delikanlı imiş. **15** Meidias, bu işleri becerdikten sonra, birer tahkimli kent olan Skepsis ve Gergis'ten ayrılmadı. Mania'nın hazinesi oradaydı. Öbür kentler onu kabul etmedi; bu kentlerin garnizonları Pharnabazos'a sadık kaldılar. Bunun üzerine Meidias armağanlar göndererek Pharnabazos'tan, Mania'ya yaptığı gibi, ülkeyi yönetmesine izin vermesini istedi. Fakat Pharnabazos "armağanların senin olsun, oraya vardığımda armağanlarına da sana da el koyacağım" şeklinde cevap gönderdi. "Mania'nın intikamını almazsam, bu dünyada kalmayayım" diyordu.

[7] Daskyleion satraplığının Büyük Frikya'yı içine aldığı, dolayısiyle sınırının Pisidya'ya kadar vardığı anlaşılıyor. Bu durum V. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir, bk. Beloch, *Griech. Gesch.* III 2, s.151.

DERKYLIDAS HAREKATI BAŞLATIYOR

16 Derkylidas'ın gelişi bu zamana rastlar. Bir gün içinde Larisa[8], Hamaksitos ve Kolonai sahil kentlerini kendi rızaları ile teslim aldı. Aiolis kentlerine adamlar göndererek bağımsızlıklarını ilan etmelerini, kendisini surların içine kabul etmelerini ve ittifak yapmalarını istedi. Neandria, Ilion ve Kokylis ahalileri razı oldular: esasen bu kentlerdeki Yunan garnizonları, Mania öldükten sonra, eskisi gibi el üstünde tutulmuyorlardı. **17** Fakat çok tahkimli bir mevki olan Kebren'deki garnizon, kentin Pharnabazos'a sadık kalmasını sağlarsa, ödüllendirileceğini umarak, Derkylidas'ı kabul etmek istemedi. O da buna kızarak saldırıya geçmeye hazırlandı. Fakat ilk gün kestiği kurbanlar hayıra alamet çıkmayınca, ertesi gün gene kesti. Bunlar da iyi çıkmayınca, üçüncü gün gene denedi; dördüncü güne kadar inat etti; oysa çok sabırsızlanıyordu, çünkü Pharnabazos yetişmeden bütün Aiolis'e egemen olmak için acele ediyordu. **18** Athenadas adında Sikyonlu bir bölük komutanı, Derkylidas'ın anlamsız işlerle zaman yitirdiği, kendisinin ise Kebrenlileri susuz bırakmayı başarabileceği düşüncesi ile, birliğinin başında saldırıya geçti ve su kaynağını tahrip etmeye çalıştı. Fakat kentliler bir karşı hücumla onu yaraladılar, iki de adamını öldürdüler, öbürlerini kılıç darbeleri ve ok atışları ile kaçırdılar. Derkylidas'ın bu işe canı sıkılmıştı: bundan sonra yapacağı saldırıda askerlerinin eskisi gibi atılganlık göstermeyeceklerinden korkuyordu. Tam bu sırada, surların içinden Yunanlıların gönderdiği elçiler geldi: bu adamlar başlarındaki komutanın yaptığını beğenmediklerini, kendilerinin barbarlarla olmaktansa Yunanlılarla olmayı yeğ tuttuklarını söylediler. **19** Görüşmeler sürerken, komutanın da bir adamı çıkageldi: daha önce gelenlerin söylediklerini kendisinin de onayladığını bildiriyordu. O gün hayırlı kurbanlar kesmiş olan Derkylidas, hiç zaman yitirmeden silah başı ettirip askerleri ile kentin kapısına dayandı: kent ahalisi kapıyı ardına kadar açarak onu içeri aldı. Burada da bir garnizon bırakarak derhal Skepsis ve Gergis üzerine yürüdü.

MEIDIAS'I KURNAZLIKLA ALT EDİYOR

20 Her an Pharnabazos'un çıkagelmesini bekleyen Meidias, kent halkından da artık çekindiğinden, Derkylidas'a adam gönderdi ve, rehine vermek koşulu ile,

[8] Burada söz konusu olan Mısırlı Larisa değil, Troas'ın küçük bir kentidir.

kendisiyle görüşmeye hazır olduğunu bildirdi. Buna karşılık, Derkylidas müttefiklere ait kentlerden birer rehine gönderip, hangilerini beğenirse ve ne kadar isterse, o kadarını alıkoymasını bildirdi. On rehine alıkoyduktan sonra, Meidias kentten çıkıp Derkylidas'la buluştu ve hangi koşullarla onunla ittifak yapabileceğini sordu. O da kent ahalisinin özgür ve özerk olmasına izin verirse, bunun olabileceği cevabını verdi. Hem bunları söylüyor hem Skepsis'e doğru ilerliyordu. **21** Meidias, kentlilerin iradesine karşı gelerek onun kente girmesine engel olamayacağını bildiğinden, girmesine razı oldu. Derkylidas Skepsislilerin akropolüne çıkıp Athena'ya kurban kestikten sonra, Meidias'ın muhafızlarını oradan çıkarıp, kenti vatandaşlara devretti ve özgür insanlara yaraşır bir şekilde devleti yönetmelerini istedi; sonra ordusunu Gergis üzerine sevk etti. Birçok Skepsisli vatandaş peşine takıldı: ona saygı gösteriyor, olan bitenden duydukları memnunluğu dile getiriyorlardı. **22** Yanında yürüyen Meidias Gergislilerin kentini kendisine bırakmasını rica etti. Derkylidas hiçbir hakkından yoksun edilmeyeceğini söyledi. Hem konuşuyor hem, yanında Meidias, kentin kapısına yaklaşıyordu; ordusu barış düzeninde iki erle koldan onu izliyordu. Ahali kulelerin tepesinden -kuleler de bir hayli yüksekti- Meidias'ın onunla beraber olduğunu görerek ok atmıyordu. Derkylidas'ın Meidias'a dönerek: "Meidias, emret de kapıyı açsınlar, sen de önüme düş, seninle birlikte tapınağa giderek Athena'ya kurban kesmek istiyorum" demesi üzerine, Meidias kapıyı açtırmakta tereddüt etti; etti ama hemen, tutuklanmaktan korktuğu için emir verdi. **23** Girdikten sonra, Derkylidas Meidias'la birlikte akropole çıktı; askerlerine surlar boyunca mevzi almalarını emrederek, kendisi adamları ile Athena'ya kurbanlar kesti. Kurbanlar kesildikten sonra, Meidias'ın mızrakçılarına kendi ordusunun başında yer almalarını emretti; bundan böyle ücretlerini kendisi verecekti, çünkü Meidias'ın artık korkacağı bir şey kalmamıştı. **24** Şaşkına dönen Meidias: "Ben gideyim de", dedi, "seni kabul için yapılacak törenle ilgileneyim" Beriki: "Zeus için, olmaz öyle şey", dedi, "ben kurbanlarımı kesmişim, benim seni değil, senin beni konuk etmen ayıp olur[9]. Kal burada: yemek hazırlanıncaya kadar, karşılıklı haklarımızın ne olduğunu inceler, ona göre hareketlerimizi ayarlarız." **25** Oturdular, Derkylidas sordu: "Söyle bana Meidias", dedi, "baban her şeyini sana mı bıraktı?" Öbürü: "Elbette", diye cevap verdi. Derkylidas: "Pek iyi, kaç evin var? Ne kadar arazin, ne kadar otlağın var?" diye sordu. Meidias'ın söylediklerini kaydederken, hazır bulunan Skepsisliler: "Bu

[9] Öyle anlaşılıyor ki Gergis'te ve Skepsis'te Athena'ya "kenti koruyan tanrıça" olarak tapınılıyordu. Derkylidas ona kurban kesmekle kente sahip çıktığını ifade ediyor. Böyle olunca da Meidias onu değil, o Meidias'ı konuk etmek durumundadır.

adam seni aldatıyor. Derkylidas" diye atıldılar. **26** Derkylidas onlara: "Siz de pek ince elemeyin" diye karşılık verdi. Babasının mallarının listesini çıkardıktan sonra: "Söyle bana", dedi, "Mania kimin hizmetindeydi?" Hepsi bir ağızdan Pharnabazos'un emrinde olduğunu söylediler. Derkylidas: "Pek iyi, onun malları da Pharnabazos'a ait değil miydi?" diye sorunca, "Evet, aitti" dediler. "O halde o mallar bizim olmalıdır", diye devam etti, çünkü biz galip durumdayız; Pharnabazos'la savaş halinde olduğumuzu biliyorsunuz. Haydi biriniz Mania'nın, daha doğrusu Pharnabazos'un servetinin bulunduğu yeri göstersin." **27** Bazı kimseler önüne düşüp, onu Mania'nın evine götürdüler. Bu evi kendine mal etmiş olan Meidias da onlarla birlikte gitti. İçeri girince Derkylidas kahyaları çağırttı, onları uşaklara yakalattı, sonra, Mania'nın herhangi bir şeyini çalarken yakalanırlarsa, derhal kılıçtan geçirilecekleri uyarısında bulundu. Hazine kendisine gösterildi. Her şeyi gözden geçirdikten sonra, kilit altına aldı, mühürletti ve nöbetçiler dikti. **28** Çıkarken, kapının önünde bulduğu taksiarkh ve lokhaglara: "Arkadaşlar", dedi, "sekiz bin kişilik[10] bir ordunun bir yıllık ücreti burada hazır duruyor; bundan sonra ele geçireceklerimizi de saymıyorum." Böyle dedi, çünkü bunu duyunca daha disiplinli ve daha gayretli olacaklarını biliyordu. Meidias ona: "Benim nerede oturmam gerekiyor, Derkylidas?" diye sordu. O da: "Hak ve adalet nerede derse orada, Meidias" diye karşılık verdi, "yani vatanın olan Skepsis'te, babanın evinde."

II. Bölüm

PHARNABAZOS'LA MÜTAREKE YAPILIYOR

1 Bu işi böylece sonuca bağladıktan sonra, sekiz günde dokuz kenti alan Derkylidas, kışı dost arazide geçirmekle, Thibron gibi, müttefiklere yük olmamanın, süvari kuvvetlerinin üstünlüğüne güvenen Pharnabazos'un Yunan kentlerine zarar vermesini önlemenin çarelerini arıyordu. Bu düşünce ile, Pharnabazos'a adam gönderip barışı mı savaşı mı yeğlediğini sordurdu. Pharnabazos, Aiolis'in kendine ait olan Frikya bölgesini tehdit eden bir kale haline getirildiğini düşünerek, mütareke yapmayı uygun buldu.

[10] III 1,4'e göre Thibron Asya'ya 5 300 askerle geçmişti. Anadolu'daki Yunan kentlerinin 2 bin kadar adamla (bk. Diod. XVI 36,1) Onbinlerden arta kalan 5-6 bin (bk. Diod. XVI 37,1 ve *Anab.* VII 7,23) adam da eklenirse, Derkylidas'ın emrinde 12 ya da 13 bin asker bulunması gerekir. 8 binden söz edildiğine göre, geri kalanların çeşitli kentlerde garnizon olarak bırakıldığı, işelerinin bu kentler tarafından sağlandığı anlaşılmaktadır.

DERKYLIDAS BİTİNYA'YA GEÇİYOR

2 Bunun üzerine Derkylidas gidip Bitinya Trakyasında[11] kışladı. Bu iş Pharnabazos'un da hoşuna gitmedi değil; çünkü Bitinyalılar birçok kez onunla savaşmışlardı. Burada kendini her bakımdan güven içinde duyan Derkylidas Bitinya'da mal ve can yağmacılığına başladı ve bol miktarda erzaka kavuştu. Günler böyle geçerken, karşı sahilden Seuthes'in gönderdiği iki yüz kadar süvari ve üç yüz kadar peltasttan oluşan Odrys takviye kuvvetleri geldi[12]; bu adamlar Yunan ordugahına yirmi stad mesafede bir ordugah kurup etrafını kazıklarla çevirdiler ve Derkylidas'tan ordugahın korunması için bir miktar hoplit istediler; sonra akınlar yaparak ülkeyi yağma etmeye koyuldular: pek çok insan ve mal ele geçirdiler.

BİTİNYALILAR ODRYSLERİN ORDUGAHINI ELE GEÇİRİYOR

3 Ordugahları aldıkları esirlerle dolmuş durumda iken, Bitinyalılar, akın yapanlarla ordugahın korunması ile görevlendirilen Yunanlıların kaç kişiden oluştuğunu öğrenerek, çok büyük bir peltast ve süvari kuvveti topladılar ve, şafak sökerken, sayıları iki yüzü bulmayan hoplitlere ansızın saldırdılar. Ordugaha iyice sokulup ok ve kargı atışına başladılar. İnsan boyundaki kazık çemberinin içine sıkışıp kalan hoplitler, yaralı ve ölü verdikleri halde, hiçbir direnme gösteremeyeceklerini anlayınca, çakılı kazıkları söküp düşmanın üzerine atıldılar. **4** Fakat düşman onların hamle yaptığı her noktada geri çekiliyordu; peltastlar hoplitlerin elinden kolayca kurtuluyorlardı: hem kaçıyorlar, hem de kargı yağdırmayı sürdürüyorlardı; böylece her çıkış girişimi hoplitlere ağır kayıplara mal oluyordu. Sonunda, bir ağıla kapatılmış gibi sıkışıp kalan hoplitler kargı darbeleri altında yere serildiler. İçlerinden yalnız on beş kişi kurtulup Yunan ordugahına sığındı; bunlar durumu çabuk kavrayıp, muharebe cereyan ederken kendilerine bir yol açıp Bitinyalıların ilgisizliğinden yararlanarak kaçmayı başaranlardı. **5** Bu başarıyı bir çırpıda elde eden Bitinyalılar, Odryslerin çadırlarını bekleyenleri de öldürdükten sonra, bütün esirleri alarak uzaklaştılar. Yunanlılar durumu öğrenip yetişinceye kadar ordugahta ölenlerin çıplak vücutlarından başka bir şey kalmamıştı. Odrysler dönüp geldikleri zaman ölülerini

[11] Bitinya Trakyası ya da Asya Trakyası, *Anab.* VI 4,1, denen bu bölge İstanbul Boğazından Karadeniz Ereğlisine kadar uzanır.

[12] Odrysler kıralının emrinde olan bu prensten *Anabasis*'in son kitabında epey söz edilir. Onbinlerin yardımı ile ülkesine yeniden hakim olduktan sonra, Onbinlerin Thibron'a iltihak etmeye karar verdikleri sırada Isparta ile bir dostluk anlaşması yapmış olması olasıdır.

gömdüler, onların şerefine bol bol şarap içip bir de at yarışı düzenlediler[13] ve Yunanlılarla birlikte ordugah kurmaya razı olarak Bitinya'yı yakıp yıkmayı sürdürdüler.

ISPARTALI MÜFETTİŞLER GELİYOR. DERKYLIDAS'IN KOMUTANLIK SÜRESİ UZATILIYOR (398)

6 Bahar gelince Derkylidas Bitinyalıların ülkesinden ayrılıp Lapseki'ye gitti. Oradayken, Isparta hükümetinin gönderdiği Arakos, Naubates ve Antisthenes geldiler. Bu adamlar Asya'daki genel durumu incelemek ve Derkylidas'a komutasının bir yıl uzatıldığını bildirmek için gelmişlerdi; ayrıca, aldıkları talimata göre, askerleri toplayarak, bundan önceki davranışlarının ephorlar tarafından beğenilmediğini, ancak son zamanlarda zorbalıktan vazgeçtikleri için ephorların takdirini kazanmış olduklarını onlara söyleyeceklerdi; ileride de kötü hareketlerine izin verilmeyecek, müttefiklere karşı dürüst davranırlarsa, takdir edileceklerdi. **7** Toplantı yapılıp askerlere gerekli açıklamalarda bulunulunca, Kyros'un askerlerinin başındaki adam[14]: "Isparta vatandaşları", dedi, "biz eskiden ne idiysek gene oyuz; ancak o zamanki komutan başkaydı, şimdiki komutan başka. Niçin o zaman yanlış hareket ettiğimizi, şimdi ise etmediğimizi artık anlarsınız."

8 Derkylidas'la ana yurttan gelen müfettişler bir çadırda toplantı halinde iken, bir ara, Arakos'un adamlarından biri, oraya Isparta'da bulunan Khersonesos elçilerini bırakıp da gelmiş olduklarını anımsattı. Müfettişlerin anlattığına göre, bu adamlar Khersonesos'taki tarlalarını süremekten şikayetçi idiler. Çünkü Trakyalılar, mal ya da insan, ne bulurlarsa, alıp götürüyorlarmış. Şayet bir denizden öbür denize bir sur çekilirse, hem ora ahalisi hem Isparta'dan gelmek isteyecek çiftçiler tarıma elverişli bol ve verimli topraklara sahip olabileceklermiş. Onun için, diyorlardı, bu işi çözümlemek üzere Isparta'dan bir Ispartalı komutan ve askeri bir kuvvet gönderildiğini duyarsak, şaşmayız. **9** Derkylidas bu konuşmalardan esinlenerek aklına geleni onlara söylemedi. Onları Ephesos yönüne gönderdi: yol üzerindeki Yunan kentlerinin barış ve refah içinde yaşadıklarını görecekleri için seviniyordu. Konuklar yola çıktılar.

[13] Trakların ölülerin arkasından düzenledikleri oyunlar hakkında bk. Herodotos V 8.

[14] Bu komutanın Ksenophon olduğu kesindir, çünkü Onbinleri Thibron'un emrine verenin o olduğu konusunda hiçbir kuşku yoktur. Ksenophon'un bu askerlerin başında 394 yılına kadar kalmış olması mümkündür.

PHARNABAZOS'LA YAPILAN MÜTAREKE YENİLENİYOR. DERKYLIDAS KHERSONESOS'A GEÇİYOR

Derkylidas, görevinin başında kalması kesinleştiğinden Pharnabazos'a yeniden adam göndererek kış döneminde olduğu gibi mütarekeyi mi, yoksa bu kez savaşı mı yeğlediğini sordu. Pharnabazos bu kez de mütarekeyi seçince, Derkylidas, Pharnabazos'un sınırlarına yakın olan kentlerin[15] de barış içinde yaşamalarını sağladıktan sonra, ordusu ile Helle denizini aşıp Avrupa'ya ayak bastı; dost Trak kavimlerinin arazisinden geçerek, Seuthes'in konuğu olarak, Khersonesos'a vardı. **10** Burada on bir on iki kentin bulunduğunu, toprağın son derece verimli ve iyi olduğunu, ancak gerçekten anlatıldığı gibi, Trakların akınlarına karşı korumasız olduğunu öğrendi; ölçüp, berzahın genişliğinin otuz yedi stad olduğunu gördü; hiç zaman kaybetmeden, kurban kesip inşaata başladı: inşaatın yapılacağı araziyi kısım kısım askerlere tahsis etti; kendilerine düşen inşaat kısmını ilk bitirecek olan askerlere ödül vereceğini, öbürlerine de gösterecekleri beceriye göre armağanlar dağıtacağını söyledi: bu suretle baharda başladığı surları sonbahardan önce tamamlamayı başardı[16]. On bir kent, birçok liman, ekilmeye elverişli geniş ve verimli tarlalar, ağaç dikilmiş büyük araziler ve her çeşit hayvan sürülerini besleyecek sayısız ve birbirinden güzel otlaklar bu surlarla korunmuş oldu.

DERKYLIDAS ASYA'YA DÖNÜYOR (397)

11 Bu işi başardıktan sonra, yeniden Asya'ya geçti. Kentlerin durumunu inceleyerek genel olarak her şeyin yolunda olduğunu gördü. Yalnız Khioslu sürgünlerin tahkimli bir mevki olan Atarneus'u ellerinde tuttuklarını, burasını üs olarak kullanmak suretiyle İyonya'da mal ve canlara zarar verdiklerini ve bu talanların geliri ile geçindiklerini öğrenmiş oldu. Bol miktarda buğdaya sahip olduklarını işiterek, gelip çevrede ordugah kurdu ve kenti kuşattı; sekiz ayda onları yola getirdi, kentin yönetimini Pelleneli Drakon'a verip, oradan geçtiği zaman kendisine konak yeri olsun diye, bu tahkimli mevkie bol miktarda erzak yığdıktan sonra, [Sardeis'ten üç günlük mesafede olan] Ephesos'a hareket etti.

[15] Söz konusu olan, Pharnabazos'a karşı bağımsızlıklarını korumuş olan Yunan kentleridir, yani Abydos, Lapseki, Kalkhedon ve Kyzikos, krş. Beloch, *Griech. Gesch.* III 1, s.35.

[16] Yüz elli yıl önce Miltiades bu aynı yerde bir sur inşa ettirmişti, krş. Herod. VI 36.

DERKYLIDAS KARYA'YA GEÇİYOR

12 O güne kadar Tissaphernes, Derkylidas, bölgedeki Yunan kentleri ve barbarlar barış içinde yaşamışlardı. Fakat bu sıralarda İyon kentlerinin temsilcileri Isparta'ya varıp Yunan kentlerine özerklik vermenin Tissaphernes'in keyfine kalmış bir iş olduğunu; ancak, şayet Tissaphernes'in yaşadığı Karya'da işler karışırsa, Tissaphernes'in kendilerine özerklik vermekte gecikmeyeceği düşüncesinde olduklarını söylediler; bunun üzerine ephorlar Derkylidas'a haber saldılar: ordusunu alıp Karya'ya geçmesini, donanma komutanı Pharaks'ın gemileri ile sahil boyunca ilerlemesini istediler. Bu emirler yerine getirildi.

13 Bir rastlantı olarak tam o günlerde Pharnabazos Tissaphernes'in yanında bulunuyordu: bunun nedeni hem Tissaphernes'in başkomutan seçilmiş olması, hem kendisinin onunla birlikte savaşa katılmaya, ve beraberce Yunanlıları Kralın topraklarından atmaya hazır olduğunu temin etmek istemesiydi; aslına bakılırsa gerçekte Pharnabazos Tissaphernes'in komutan seçilmesini kıskanıyor ve Aiolis'ten yoksun edilmiş olmasına bir türlü razı olamıyordu. Tissaphernes onu dinledikten sonra: "Sen hele benimle Karya'ya geç de", dedi, "bunları sonra düşünürüz." **14** Karya'ya gittiler ve orada tahkimli noktalara yeter sayıda kuvvetler yerleştirdikten sonra, tekrar İyonya'ya dönmeyi uygun buldular. Derkylidas onların yeniden Menderes'i geçtiklerini haber alınca, Pharaks'a, Tissaphernes'in bölgenin korumasız kalmasını fırsat bilip akınlar yaparak malları ve canları götürmesinden endişe duyduğunu söyleyerek, o da nehri geçti.

İKİ ORDU MAGNESIA'DA KARŞILAŞIYOR

Düşmanın bir hayli ileride, Ephesos arazisinde olduğunu tahmin ederek, komutanlar başta yürür, ordu da onları bozuk düzen izlerken ansızın karşı höyüklerin üstünde[17] düşman gözetleyicilerinin belirdiğini fark ettiler **15** ve, derhal yakın höyüklerin ve ovada bulunan kulelerin tepesine tırmanınca, yolları üzerinde beyaz kalkanlı Karyalıların, o bölgede bulunan Pers ordusunun tüm birliklerinin, iki satrapın emrinde bulunan Yunan kuvvetlerinin ve çok büyük sayıda süvari birliklerinin muharebe düzeninde bekler olduklarını gördüler; Tissaphernes'in süvarileri sağ kanatta, Pharnabazos'unkiler sol kanatta idiler. **16** Durumu görünce, Derkylidas taksiarkhlarla lokhaglara birlikleri sekiz saf halinde dizmelerini emretti;

[17] Menderes Magnesia'sı çevresinde tumulus şeklinde birçok mezar vardır.

peltastların ve iyi kötü ne kadar süvari varsa, hepsinin iki uçta yer almalarını istedi. Kendisi kurban kesmeye koyuldu. **17** Peloponnesos'tan gelen kuvvetler sükunet içinde savaşmaya hazırlanıyordu; fakat Priene, Akhilleion[18], adalar ve İyon kentlerinden gelen askerler öyle davranmadı; içlerinden bir kısmı silahlarını ekinlerin arasına atarak kaçtılar: Menderes ovasında ekin iyice boy vermişti; saflarını terk etmeyenlerin de fazla dayanmayacakları belliydi.

MÜTAREKE YAPILIYOR

18 Gelen haberlere göre, Pharnabazos muharebe edilmesini istiyordu; fakat Tissaphernes, bizzat çarpışmış olduğu için, Kyros ordusunun yiğitliğini hesaba katıyor, bütün Yunanlıların böyle olduklarını düşünerek, muharebeye girişmekten çekiniyordu; bu nedenle Derkylidas'a adamlar göndererek kendisi ile buluşup görüşmek istediğini bildirdi. Derkylidas maiyetindeki süvari ve piyadelerden en iri yapılı olanları yanına alıp elçileri karşılamaya çıktı, ve onlara: "Görüyorsunuz ya", dedi, "ben kendi hesabıma dövüşe hazırım; ama mademki o benimle görüşmek istiyor, bir itirazım yok. Ancak bu iş olacaksa, karşılıklı olarak güvence ve rehineler alıp vermeliyiz." **19** Bu yolda alınan karar uygulandı; bunun üzerine ordular birbirinden uzaklaştı; barbar ordusu Karya Tralleis'ine, Yunan ordusu da Leukophrys'e çekildi: burada çok kutsal bir Artemis tapınağı, bir de bir stadtan daha büyük bir göl vardı; gölün kumlu dibinden içilir sıcak bir su sürekli kaynardı. O gün bunlar oldu; ertesi gün anlaştıkları yerde buluştular ve hangi koşullarla barış yapmaya razı olacaklarını birbirlerine sormayı kararlaştırdılar. **20** Bu soruya Derkylidas: "Kralın Yunan kentlerine özerklik vermesi koşuluyla", Tissaphernes'le Pharnabazos ise: "Yunan ordusunun ülkeden, Isparta harmostlarının da kentlerden çekilmeleri koşuluyla" şeklinde cevap verdiler. Karşılıklı koşullar öğrenildikten sonra, görüşmeler Derkylidas tarafından Isparta'ya, Tissaphernes tarafından da Krala ulaştırılıncaya kadar sürecek bir mütareke yapıldı.

ELİS'LE SAVAŞ (400)

21 Derkylidas'ın Asya'da yönettiği harekat bu şekilde gelişirken, Elislilere eskiden beri düşmanca duygular besleyen Ispartalılar -bunun çeşitli nedenleri vardı:

[18] Akhilleion, Priene yakınında bir kasabadır.

her şeyden önce Elisliler bir zamanlar Atina, Argos ve Mantineia ile ittifak yapmışlardı, sonra hüküm giydikleri iddiası ile[19], Ispartalıları at ve atletizm yarışmalarına sokmamakta ısrar ediyorlardı; bu da yetmiyormuş gibi, arabasını bazı Thebaililere emanet eden Lykhas, galipler ilan edilirken arabacısının başına çelenk geçirmek için stadyuma girmek isteyince, Elisliler onu, o yaşlı adamı, kırbaçla döverek kovmuşlardı; daha sonra bir tanrı sözcüsünün talimatına uyarak, Zeus'a kurban kesmek için gönderilen Agis'e engel olmuşlar, Yunanlıların Yunanlılara açtıkları savaşlarla ilgili olarak tanrıya danışmanın pek eski bir gelenek gereği yasak olduğunu bahane ederek, tanrıdan savaşta zafer dilemesine izin vermemişlerdi; o da kurban kesemeden dönmüştü- **23** işte bütün bu nedenlerle Elislilere düşman olan ephorlar ve meclis bu adamlara hadlerini bildirmeye karar verdiler. Elis'e elçiler göndererek, komşu kentlere[20] özerklik vermelerinin haksever bir davranış olacağı Isparta hükümetinin görüşü olduğunu bildirdiler. Fakat Elisliler, o kentler üzerinde fetih hakları olduğu için, bu talebi reddedince, ephorlar seferberlik ilan ettiler.

ELIS TOPRAKLARININ BİRİNCİ İSTİLASI

Ordusunun başında, Agis Akhaia üzerinden geçerek Larisos'tan Elis'e taarruz etti. **24** Ordu düşman arazisine girmiş, yakıp yıkmaya başlamışken bir deprem oldu. Bunun tanrının bir işareti olduğunu kabul eden Agis, düşman arazisinden çekilerek orduyu terhis etti. Bu olaylardan cüretleri büsbütün artan Elisliler Isparta'ya düşman olduğunu bildikleri kentlere temsilciler gönderdiler.

ELIS'E KARŞI İKİNCİ BİR SEFER YAPILIYOR (399)

25 Fakat bir yıl geçmeden ephorlar Elis'e karşı yeniden seferberlik ilan ettiler; Boiotialılar ve Korinthosluların dışında bütün müttefikler, Atinalılar dahil[21], bu sefere katıldılar. Agis Aulon üzerinden saldırıya başlar başlamaz, Lepreonlular Elislilerden ayrılarak onun tarafına geçiverdiler[22]; Makistoslular da öyle yaptı, onları Epitalionlular izledi. Irmağı geçmekte iken, Letrinoi, Amphidoloi ve Margana ahalileri de ona katıldılar.

[19] Bu konuda bk. Thuk. V 49.

[20] Söz konusu olan kentler Pisatis, Triphylia ve Akroreia kentleridir. Bunlar VI. ve V. yüzyıllarda Elislilerin eline geçmişti.

[21] Atinalılar 404 barışının koşulları gereğince Peloponnesos ittifakına katılmışlardı.

[22] Beloch'a uyarak, *Griech. Gesch.* III 1, s.18, Hatzfeld, *o.c.* s.128, Ksenophon'un burada yanılmış olabileceğini düşünüyor, çünkü Lepreon daha Nikias barışından önce Elislilerden ayrılmıştı, Thuk. V 31; 62,1.

26 Bunun üzerine gidip Olympia'da Olymposlu Zeus'a kurbanlar kesti; bu kez kimse ona engel olmaya kalkmadı. Kurban kestikten sonra, ülkeyi yakıp yıkarak Elis kentine yürüdü; yolda pek çok hayvan ve esir ele geçirdi. Bunu haber alan daha birçok Arkadialı ve Akhaialı heyecanla gelip ordusuna katıldılar ve böylece yağmadan pay almak fırsatını buldular. Bu askeri seferin Peloponnesos'un iaşesini sağlamak için girişilmiş bir sefer olduğu söylense yeridir. **27** Kentin dolaylarına sokulup dış mahallelerle görkemli gymnasionları talan etmeye koyuldu; kenti ele geçirmediyse, genel kanıya göre, bunu başaramadığından değil -çünkü kentin surları bile yoktu-, istemediği için yapmadı.

Ülkeyi yağma eden ordusunun Kyllene dolaylarında bulunduğu sıralarda, Ksenias'ın taraftarları, şu babasının paralarını ölçekle saydığı söylenen adamın taraftarları, kentin Ispartalılara geçmesini sağlamak amacı ile, ellerinde kılıç, toplandıkları evden sokağa dökülüp katliama başladılar; öldürülenler arasında demokratların önderi Thrasydaios'a benzeyen biri de vardı: Thrasydaios'un öldüğü sanıldı; bu zanla bütün umutlarını yitiren demokratlar sindiler, **28** etrafa ölüm saçanlar ise her şeyin olup bittiğine inandılar; onlardan yana olanlar da silahlarını kapıp meydana koştular. Oysa Thrasydaios hala sarhoş olduğu yerde uyuyordu. Halk onun ölmediğini haber alınca, arı beyinin etrafına toplanan arılar gibi, evinin çevresine akın ettiler. **29** Thrasydaios'un halkın başında harekete geçmesi ile başlayan çarpışmada zafer demokratlara kaldı; katliamı başlatanlar kaçıp Ispartalılara sığındılar. Agis'e gelince: Agis çekilip Alpheios'un yakınlarında bulunan Epitalion'da harmost Lysippos'un komutasında bir garnizon bırakıp, Elisli sürgünleri de oraya yerleştirdikten sonra, çekilip tekrar Alpheios'un berisine geçti ve orduyu terhis ederek yurduna döndü.

ISPARTA İLE ELIS ARASINDA BARIŞ KOŞULLARI (398)

30 Yazdan arta kalan günlerle onu izleyen kış ayları Lysippos'la askerlerinin Elislilerin ülkesinde yaptıkları mal ve can yağmaları ile geçti. Bahar olunca Thrasydaios Isparta'ya elçiler gönderip, Phea surlarının yıktırılmasına, Kyllene'ye, Triphylia kentleri olan Phriksa ve Epitalion'a, bundan başka Letrinoi. Amphidoloi ve Margana'ya[23], Arkadialılarla kendi aralarında anlaşmazlık konusu olan Akroreia ile Lasion'a özerklik verilmesine razı oldu. Bununla beraber Heraia ile Makistos arasında bulunan Epeios üzerinde Elisliler hak

[23] Bu üç kent Alpheios'un kuzeyinde, dolayısiyle Triphylia'da değil, Pisatis'tedir.

iddia ediyorlardı: bütün o toprakları kentin o zamanki yöneticilerinden otuz talanta satın almışlardı, para da ödenmişti. **31** Fakat Ispartalılar o fikirde değildi: bir şeyi kendilerinden zayıf olandan zorla satın almakla ona zorla el koymak arasında adalet açısından fark olmadığı düşüncesi ile, onları bu kentin de özerkliğini tanımaya zorladılar. Olymposlu Zeus'un tapınağının başkanlığı konusunda ise, yönetimi ele almalarının üzerinden çok zaman geçmemiş olmasına rağmen, Elislileri tapınaktan atmadılar, çünkü onlara rakip çıkanlar köylü idiler ve bu işi başarmaları düşünülemezdi. Verilen ödünler sonucunda barış yapıldı ve Elisliler Ispartalıların müttefiki oldu. Isparta ile Elis arasındaki savaş bu şekilde sona erdi.

III. Bölüm

AGIS'İN ÖLÜMÜ

1 Bundan sonra Agis Delphoi'e giderek ganimetin onda birini tanrıya adadı; dönerken Heraia'da hastalandı: yaşı artık çok ilerlemişti. Isparta'ya getirildiği zaman hala hayatta idi. Fakat kente varır varmaz öldü: insan halinin gerektirmeyeceği kadar görkemli bir cenaze töreni yapıldı. Yas günleri geçmiş, yeni bir kral seçme zamanı gelmişti: Agis'in oğlu olduğunu iddia eden Leotykhidas ile ölenin kardeşi Agesilaos arasında mücadele başladı. **2** Leotykhidas: "Bak Agesilaos, yasa kralın kardeşinin değil, oğlunun kral olmasını istiyor; ancak oğlu yoksa, o zaman kardeşi olabilir" diyordu. Öbürü: "İyi ya, benim kral olmam gerekiyor" diye cevap veriyordu. "Ben yok muyum? Nasıl olur?" "Pekala olur, babamdır dediğin adam senin onun oğlu olmadığını iddia ederdi." "Ama annem ondan çok daha iyi bilir, o bugün de onun oğlu olduğumu söylüyor." "İyi ama Poseidon bir depremle gerçek babanın[24] herkesin gözü önünde ananın yatak odasından fırlayıp kaçmasına sebep olmakla daha o zaman senin yalancı olduğunu ortaya koydu. Hiç aldanmaz diye bilinen zaman da onun tanıklığını destekledi: o adamın anneni sana gebe bıraktıktan sonra odadan çıkıp kaçtığı günün üzerinden dokuz ay geçti, sen doğdun."

AGESILAOS KIRAL SEÇİLİYOR

Birbirlerine böyle diyorlardı. **3** Bu arada seçkin bir kahin olan Diopeithes, Leotykhidas'tan yana çıkarak, ulusun aksayan bir saltanattan kendini koru-

[24] Gerçek babası Alkibiades'tir, krş. Plut. *Ages.* 3; *Alk.* 23; Lys. 22; Pausan. III 8,7.

ması gerektiği konusunda Apollon'un bir kehaneti olduğunu ileri sürdü. Lysandros ona karşı Agesilaos'un tarafını tuttu ve karşılık olarak, tanrının, düştüğü için topallayan bir adamdan halkın korunmasını istemiş olamayacağını ileri sürdü: tanrı kral soyundan olmayan bir adamın kral olmasına karşı uyarıda bulunmuş olmalıydı. Herakles soyundan olmayanlar kenti yönetirlerse, işte o zaman krallık gerçekten her bakımdan aksayacaktı. **4** Her iki tarafı dinledikten sonra, vatandaşlar Agesilaos'u kral seçtiler.

KINADON KOMPLO KURUYOR

Agesilaos kral seçileli daha bir yıl olmamıştı; bir gün resmi törenlerden birinde kent adına kurban keserken, kahin tanrıların çok korkunç bir komplo haberi verdiklerini söyledi. İkinci bir kurban kesti: kahin işaretlerin daha da endişe verici olduğunu söyledi. Sıra üçüncü kurbandaydı, kahin: "Agesilaos", dedi, "işaretler sanki düşmanların içine düşmüş olduğumuzu gösteriyor." Bunun üzerine Koruyucu ve Kurtarıcı tanrılara[25] kurban kesmeyi sürdürdüler ve güç bela birkaç hayırlı işaret görür görmez bıraktılar. Kurban töreninin üzerinden dört gün geçmişti: adamın biri ephorlara başvurup bir komplo ihbarında bulundu; bu işin başında Kinadon vardı: **5** Kinadon sağlam yapılı ve azimli bir gençti, fakat Eşitler sınıfından[26] değildi. Ephorlar ihbarcıya: "Bu işi sence nasıl yapacaklar?" diye sordular; o da Kinadon'un kendisini alıp meydanın bir ucuna götürdüğünü, meydanda bulunan Spartiatları saydırdığını söyledi. "Ben de", diye devam etti, "kralı, ephorları, senatörleri ve daha başkalarını sayıp -kırk kadar idiler- sordum: bunları bana ne diye saydırdın, Kinadon?" O da: "Onları kendine düşman bil", dedi, "ama geri kalanların hepsi senin dostun: meydanda dört binden fazla müttefikin var." Sonra Kinadon ona sokaklarda rastladıkları kimi yerde bir, kimi yerde iki düşman göstermiş, fakat öbürleri hep müttefikleri imiş; kent dışındaki Spartiatlara gelince, her mülkte yalnız bir düşman, yani mülk sahibi, ama çok sayıda müttefik varmış. **6** Ephorlar bu işi bilenlerin kaç kişi olduğunu da sordular: Kinadon onu da söylemiş, işin başında olanlar sayıca az, fakat güvenilir kimselerle anlaşmışlarmış: bu adamlar da bütün Heilotların, Neodamodların, Alt Sınıf mensuplarının ve Perioiklerin onlarla

[25] Koruyucu tanrılar, kenti her türlü kötülükten koruyan tanrılardır. Kurtarıcı tanrılarla ise Dioskurlar kastedilmiştir.

[26] Bunlar arazi sahibi olanlardır. Ksenophon onlara Spartiatlar da der. Öbür sınıflardan farklı olarak arazi sahipleri bütün haklara sahiptirler. Ahalinin küçük bir azınlığını oluşturuyorlardı.

beraber olduğunu bildirmişler: nitekim ne zaman bunların yanında Spartiatlardan söz açılsa, hiçbiri onları, hem de çiğ çiğ, yemekten duyacağı zevki gizleyemiyormuş. Ephorlar bir daha sordular: "Silahları nereden bulacaklar?" **7** Kinadon ona demiş ki: "İçimizde askerlik yapanlar yeteri kadar silaha sahiptirler", askerlik yapmayanlara gelince, Kinadon onu demirciler çarşısına götürmüş ve orada bulunan yığın yığın hançerleri, kılıçları, şişleri, baltaları, keserleri, orakları göstermiş. Bunların çiftçilikle, odunculukla, taşçılıkla uğraşanlar için hep birer silah olduğunu söylemiş; öbür mesleklere gelince, bunların birçoğunda kullanılan aletler, hele silahsız insanlara karşı, etkili bir silah yerine geçermiş. İhbarcıya bu işlerin ne zaman olacağını da sordular: kendisine kentten ayrılmaması konusunda uyarıda bulunulduğunu söyledi.

8 Bu açığa vuruş üzerine, ephorlar çok iyi hazırlanmış bir plan karşısında olduklarını anladılar ve telaşa kapıldılar. Küçük meclis denen meclisi dahi toplamadan, her biri bir yerde birkaç senatörle bir araya gelip, Kinadon'u ve daha birkaç genci görevle Aulon'a göndermeye karar verdiler: bazı Aulonlularla adları skytale'de[27] yazılı olan heilotları tutuklayıp getirmelerini isteyeceklerdi. Orada güzelliği dillere destan olan ve, genç ihtiyar, oraya varan her Ispartalıyı baştan çıkardığı söylenen kadını da alıp geleceklerdi, emir buydu. **9** Daha önce de Kinadon ephorlara bu çeşit hizmetlerde bulunmuştu. Bu sefer de tutuklanması gereken kimselerin adlarının yazılı bulunduğu skytale ona emanet edildi. Gençlerden kimleri götüreyim diye sorması üzerine: "Git", dediler, " hippagretlerin[28] en yaşlısına söyle, sana orada hazır bulunanlardan altı ya da yedi kişi versinler." Her türlü önlem alınmış, hippagrete kimleri göndereceği, gönderilenlere tutuklanacak adamın bizzat Kinadon olduğu önceden haber verilmişti. Kinadon'a da, tutuklananların yaya gelmelerini istemedikleri için, yanına üç araba verdiklerini söylediler. Amaç bu işin tek hedefinin kendisi olduğunu elden geldiğince ona sezdirmemekti. **10** Onu kent içinde tutuklamak istemediler, çünkü komploya karışanların sayısı hakkında bir fikirleri yoktu; hem Kinadon'un suç ortaklarının kimler olduğunu, onlar daha ihbar edildiklerinin farkına varmadan öğrenmek istiyorlardı; böylece kaçmalarını da

[27] Σκυτάλη "değnek" demektir. Mektubu gönderenle alan aynı ölçüde birer değneğe sahiptirler. Mektubu yazan bir papyri değneğe sıkıca sarar, sonra üzerine yazacağını yazardı. Değnekten çıkarıldığı zaman papyrin üzerindeki yazı anlaşılmaz hale gelirdi. Görevli o anlaşılmaz mektubu alacak olana teslim etti mi, o, mektubu kendi değneğe sarar, böylece içindekileri okurdu, bk. Plut. *Lys.* 19.

[28] Üç kişi olan hippagretler, üç yüz atlıdan oluşan kraliyet muhafız birliğinin subayı idiler.

önleyebileceklerdi. Kinadon'u yakalamakla görevlendirilenler onu muhafaza altına alacaklar ve suç ortaklarının kimler olduğunu öğrenip adlarını zaman geçirmeden ephorlara bildireceklerdi. Ephorlar bu işe o kadar önem veriyorlardı ki, Aulon'a gönderdikleri adamlara yardım etmesi için ayrıca bir süvari taburuna talimat verdiler.

11 Kinadon tutuklandı, bir süvari Kinadon'un açığa vurduğu adların listesi ile geldi: kahin Teisamenos'la ele başları derhal tutuklandılar. Kinadon getirilip sorguya çekilince, her şeyi itiraf etti ve suç ortaklarını ele verdi; nihayet bu işi yapmaktaki amacının ne olduğunu sordular. O da: "Amacım Isparta'da kimseden sonra gelmemekti" dedi. Bunun üzerine, derhal ellerini ve boynunu bir teşhir tahtasına geçirdiler: kırbaçlarla, öğendirelerle döve dürte, onu ve arkadaşlarını kentin sokaklarında dolaştırdılar. Onlara verilen ceza bu oldu.

IV. Bölüm

ISPARTALILAR KRALIN SAVAŞ HAZIRLIKLARINDAN HABERDAR EDİLİYORLAR

1 Bu olaylardan bir süre sonra, Syrakusaili Herodas adında biri, bir armatörle birlikte Fenike'de bulunduğu sıralarda, Fenikeli trierlere dikkat etti: bir kısmı başka limanlardan geliyor, bir kısmının tayfası o limanda sağlanıp hazır bekletiliyor; bir kısmının donatımı tamamlanıyordu; toplanmakta olan o gemilerin üç yüzü bulacağını da duyunca, Yunanistan'a kalkan ilk gemiye atlayıp Ispartalılara haber verdi: bu hazırlıkların Kralla Tissaphernes tarafından yapıldığı kanısındaydı, ancak kime karşı yapıldığını bilmiyordu. **2** Ispartalılar telaş içinde müttefikleri toplayıp durumu görüşmeye koyuldular: donanma sayesinde Yunanlıların büyük bir üstünlük sağlayacağını düşünen; kara kuvvetleri konusunda, Kyros'la birlikte sefer etmiş olan piyadelerin sonuçta kendilerini kurtarmayı başarmış olduklarını göz önünde tutan Lysandros, otuz Spartiat, iki bin kadar neodamod, altı bin kadar da müttefik asker verilmek koşulu ile, Agesilaos'u Asya'ya yapılacak bir seferin komutasını kabul etmeye ikna etti. Bir düşüncesi daha vardı: onunla beraber gitmek istiyordu; amacı, Asya'daki kentlerde kendisi tarafından kurulmuş olan, fakat sonradan, o kentlerin eski anayasalarına dönmelerini emreden ephorlar tarafından kaldırılmış olan Onlu yönetimleri, Agesilaos'un yardımı ile, yeniden kurmaktı.

ISPARTALILAR AGESILAOS'U BİR SEFERİ KUVVETİN BAŞINDA ASYA'YA GÖNDERİYORLAR. LYSANDROS'U YANINA VERİYORLAR (396)

3 Agesilaos seferin komutasını üzerine almaya hazır olduğunu bildirince, Ispartalılar her istediğini sağladılar. Altı aylık erzak da verdiler. Gerekli kurbanlar ve özellikle uğurlu bir deniz yolculuğu sağlayacak kurbanlar kesildikten sonra, yola çıktı; daha önce, kentlere haber salarak, her birine orduya katkısının ne olacağını ve askerlerini nerede bulunduracağını bildirmişti; kendisi gidip Aulis'te Agamemnon'un Troya'ya hareket ederken kurban kestiği yerde, kurban kesmek istiyordu. **4** Oraya vardığında, Boiotarkhlar, onun kurban kesmekte olduğunu haber alarak, süvariler gönderip töreni sürdürmemesini söylettiler ve boğazlanmış bulunan hayvanları sunaktan alıp attırdılar. Agesilaos, tanrıları tanık tutarak, büyük bir öfke içinde trierine binip demir aldı. Gerastos'a gelerek, olanakların elverdiği kadar büyük bir seferi kuvvet topladıktan sonra, Ephesos'a doğru yelken açtı.

TISSAPHERNES'LE MÜTAREKE YAPIYOR

5 Ephesos'a varınca, Tissaphernes önce niçin geldiğini, ne istediğini sordurdu. Agesilaos: "Ülkemiz, Yunanistan'da olduğu gibi, Asya'daki kentlerin de özerk olmasını istiyor" şeklinde cevap verdi. Tissaphernes: "Ben Krala haber gönderinceye kadar mütareke yapmaya razı isen", dedi, "umarım, buradan istediğini elde etmiş olarak ayrılırsın, ister misin?" "İsterim elbette, senin tarafından aldatılacağımı düşünmesem." "İyi, benim <bu işi> hiçbir hileye başvurmadan <yapacağıma> dair sana güvence verebiliriz." <"Biz de sana güvence verebiliriz: öyle ki> hileye başvurmazsan, bizden mütareke süresince eyaletine hiçbir zarar gelmeyecektir." **6** Bu görüşmelerden sonra Tissaphernes kendisine gönderilen Herippidas, Derkylidas ve Megillos'un karşısında hileye başvurmadan barış yapacağına dair yemin etti, onlar da Agesilaos adına ona, dediği gibi hareket ederse, mütareke koşullarına uyacaklarına yeminle güvence verdiler. Fakat Tissaphernes ettiği yemini çabuk çiğnedi: nitekim barışı sürdüreceği yerde, elinde bulunan ordudan başka Kraldan ikinci bir ordunun gönderilmesini sağladı. Buna karşılık Agesilaos, her şeyin farkında olmasına rağmen, mütareke koşullarına saygı gösterdi.

AGESILAOS İLE LYSANDROS ARASINDA ANLAŞMAZLIK

7 Agesilaos Ephesos'ta günlerini rahat ve huzur içinde geçiriyordu, ama kentlerin siyasal durumu karışıktı: ne, Atinalıların zamanında olduğu gibi demokrasi vardı, ne de, Lysandros zamanında olduğu gibi, Onlu yönetimler duruyordu. Bu neden ve, bundan başka, herkesin Lysandros'u tanıması nedeni ile, halk Lysandros'un çevresinde toplanmıştı: herkes isteklerinin yerine getirilmesi için onun Agesilaos nezdinde girişimde bulunmasını istiyordu. Bu yüzden saygılı bir kalabalık peşinden ayrılmıyordu: o kadar ki, sanki Agesilaos özel bir kişiydi de kral olan Lysandros'tu. **8** Agesilaos bu işe içerlediğini neden sonra meydana vurdu; Otuzlar ise duydukları hasetten dillerini tutamıyorlardı: Lysandros'un bir kraldan daha şatafatlı bir şekilde yaşamakla yasaya aykırı hareket ettiğini söyleyerek, gelip gidip Agesilaos'a şikayette bulunuyorlardı.

Agesilaos, Lysandros'un şunu bunu alıp yanına gelmeye başladığını görünce, onunla ilişkisi olduğunu bildiği adamların hiçbirinin isteğini yerine getirmeden, hepsini geri çevirdi. Lysandros her istediğinin aksi yapıldığını görünce, işin iç yüzünü anladı ve kalabalığın peşine takılmasını önledi, kendisi ile işbirliği etmek isteyenlere de açıkça söyledi: kendisi yanlarında oldukça, istediklerinin hiçbiri olmayacaktı. **9** Öbür yandan, kendisine yapılan bu hakarete üzüldüğü için, Agesilaos'un yanına varıp: "Agesilaos", dedi, "dostlarını küçük düşürmeyi çok iyi bilirmişsin." O da: "Zeus için, öyle", dedi, "benden büyük görünmek isteyenleri küçük düşürürüm, ama beni yükseltmek için çalışanlara saygı göstermesini bilmezsem, o zaman utanmalıyım." Lysandros: "Belki de senin davranışın benimkinden daha doğrudur", dedi. "Bu durumda senden bir ricam var: ne senin yanında eli kolu bağlı oturup kendimden utanmak istiyorum, ne de sana engel olmak. Bana bir görev ver, gönder beni. Nerede olursam olayım, sana yararlı olmaya çalışacağım." **10** Agesilaos Lysandros'un bu ricasını yerine getirmeye karar verdi ve onu Helle denizi bölgesine gönderdi. Lysandros orada Pers Spithridates'in[29] Pharnabazos'un hakaretine uğradığını[30] öğrenince, onunla temas kurdu ve, çocukları, serveti ve iki yüz kadar süvarisi ile, kendi tarafına geçmesini sağladı. Spithridates'in çevresindeki insanları ve eşyalarını Kyzikos'ta bırakarak, onu ve oğlunu gemiye bindirip Agesilaos'un yanına getirdi. Agesilaos bundan çok

[29] Oksyrrhynkhos Anonymi bu adamdan Spithradates diye söz ediyor. Belki de adın doğru şekli budur.

[30] Pharnabazos Spithridates'in kızını odalık olarak istemekle ona hakaret etmişti, bk. Ksen. *Ages.* III 3.

memnun oldu ve derhal Pharnabazos'un yönetimi altında bulunan ülke ile ilgili bilgi istedi.

MÜTAREKE BOZULUYOR

11 Kralın kendisine gönderdiği orduya çok güvenen Tissaphernes Agesilaos'a, Asya'dan çekilmezse savaş ilan edeceğini bildirdi. Müttefiklerle orada bulunan Ispartalı askerler büyük bir heyecana kapıldılar, çünkü Agesilaos'un emrindeki kuvvetleri Kralın topladığı ordunun yanında çok zayıf buluyorlardı. Fakat Agesilaos memnun bir çehre ile elçilere Tissaphernes'e kendi minnet duygularını ifade etmelerini söyledi: çünkü yeminini bozmakla o, tanrıları kendine düşman, Yunanlılara ise dost kılmıştı. Sonra askerlerine derhal sefere çıkmak üzere hazırlanmalarını emretti, Karya üzerine yürürken geçeceği kentlere de ordusu için pazar kurmaları konusunda talimat verdi. İyonlara, Aiollere ve Helle denizi ahalisine de sefere katılmak üzere emrine verecekleri birlikleri Ephesos'a göndermelerini emretti.

AGESILAOS FRİKYA'YA YÜRÜYOR

12 Tissaphernes Agesilaos'un emrinde süvari birlikleri bulunmadığını, Karya'nın öte yandan süvarilerin hareketlerine elverişli bir arazi olmadığını biliyordu ve yeminini tutmadı diye Agesilaos'un kendisine kızdığını tahmin ediyordu: bu nedenlerle onun gerçekte Karya üzerine yürüyüp kendi kişisel mülküne saldıracağını düşünüyordu[31]. Onun için bütün piyade kuvvetlerini Karya'ya kaydırdı, süvarilerini de dolaştırıp Menderes ovasına götürdü: süvarinin harekatına elverişli olmayan araziye varmalarına fırsat vermeden, Yunanlıları süvarisi ile ezeceğini ümit ediyordu. Oysa Agesilaos, Karya'ya yürüyeceğine, birden yön değiştirip Frikya'ya gitti[32]. Yolu üzerindeki kentleri hükmü altına aldı ve, bunlara hiç beklenmedik bir zamanda saldırdığı için, büyük miktarda para ele geçirdi.

DASKYLEION MUHAREBESİ

13 Bu ana kadar ordusu hiçbir tehlike ile karşılaşmadan ilerlemişti; fakat, Daskyleion'a yaklaştıkları sırada, öncü olarak çıkardığı süvariler, ötede ne oldu-

[31] Tissaphernes'in ölüm tarihine kadar, Karya Sardeis satraplığına dahil olmuştur, bk. Beloch, *o.c.* III 2, s.141.

[32] Ksenophon'un Frikya dediği Daskyleion satraplığıdır.

ğunu keşfetmek için, atlarını bir tepeye doğru sürdükleri anda, Rhatines ile Pharnabazos'un üvey kardeşi Bagaios'un emrindeki süvariler de -sayıca Yunanlılardan üstün değillerdi- Pharnabazos'un emri ile tesadüfen aynı tepeye doğru ilerliyorlardı. Birbirlerini dört plethrondan daha yakın bir mesafede görünce, önce her iki taraf şöyle bir durdu: Yunan süvarileri, piyadeler gibi, dört saf olmuştu, barbarlar ise ön saflarını on ikişer kişiden oluşturmuş, derinliğine dizilmişlerdi. İlk an geçtikten sonra, barbarlar saldırıya geçtiler. **14** Çarpışma başlayınca, Yunanlıların fırlattığı mızraklardan hedefi tutturanların hepsi kırıldı. Persler ise kızılcıktan yapma kargıları ile bir anda on iki süvari ile iki at öldürdüler. Bunun üzerine Yunan süvarileri dönüp kaçtılar. Agesilaos hoplitleri ile yetişince bu sefer de barbarlar çekildi; içlerinden bir Pers öldü.

AGESILAOS SAHİLE DÖNÜYOR

15 İki tarafın süvari birlikleri arasında cereyan eden bu çarpışmadan sonra, Agesilaos yoluna devam edip etmeme konusunda karar vermek için kurban kesmeye koyulunca, kurbanların ciğerlerinde lob olmadığı görüldü. İşaretler böyle çıkınca, yön değiştirerek denize doğru ilerledi. Elinde yeterli sayıda süvari birlikleri olmazsa, düzlük arazide savaşamayacağını düşünerek, durmadan kaçak dövüşmekten kurtulmak için süvari birlikleri oluşturmanın zorunlu olduğu kanısına vardı. Ve o bölgedeki bütün kentlerin en zengin ailelerinin birer at beslemeleri emrini verdi. Orduya bir at, silah ve sağlam bir adam sağlayanların sefere katılmaktan bağışık tutulacaklarını ilan etmekle de, arzusunun, herkesin kendi yerine ölecek birini bulmakta gösterdiği gayretle orantılı bir çabuklukla yerine gelmesini elde etmiş oldu[33].

EPHESOS'TA TOPLADIĞI ORDUSUNU TALİM ETTİRİYOR (395)

16 Bundan sonra, ilkbaharın başında, ordusunun tümünü Ephesos'ta topladı: talim etmelerini sağlamak için piyade birlikleri içinde en sağlam vücutlu erlerden oluşan birliğe, süvari birlikleri içinde de birinci gelene ödüller vaat ederek, yarışmalar düzenledi; aynı şekilde peltastlarla okçular arasında kendi alanlarında en büyük başarıyı gösterecek olanlara armağanlar vaat etti. Bütün gymnasionların idman yapan insanlarla, hippodromun at sürenlerle dolup taştığı, kargı atıcılarının ve okçuların talim edip durdukları

[33] Ksenophon İyon kentlerinin savaşçılık niteliklerine güvenmiyordu.

görülüyordu. **17** Yalnız onlar değil, bütün kent Agesilaos sayesinde imrenilecek bir görünüm sergiliyordu: meydan her çeşit satılık at ve silahlarla dolmuştu: demirciler, doğramacılar, bronz işçileri, saraçlar, boyacılar hep silah imal ediyordu; kent gerçekten bir savaş araçları yapım evine dönmüştü. **18** Agesilaos'un önden, askerlerin arkadan başlarındaki çelenklerle gymnasionlardan çıkıp hep birlikte çelenklerini Artemis'e adadıklarını görenlere cesaret geliyordu; gerçekten insanların tanrılara taptıkları, savaş için talim ettikleri, kendilerini disipline alıştırdıkları bir yerde herkeste güzel ümitlerin doğması doğal değil midir? **19** Düşmanları küçümsemenin de dövüşte insana kuvvet verdiğini bildiği için, Agesilaos korsanlar tarafından ele geçirilen barbarların çıplak satılmaları için tellallara talimat verdi: askerler onların o, hiç soyunmadıkları için, bembeyaz ve, hep arabada gittikleri için, adalesiz ve gevşek vücutlarını görünce, bu savaşın kadınlarla yapılacak bir savaştan farklı olmayacağına inanmaya başladılar.

20 Agesilaos Yunanistan'dan ayrılalı tam bir yıl olmuştu; Lysandros'un başkanlığındaki Otuzlar artık vatana dönüyorlardı, yerlerini alacak olan Herippidas ve arkadaşları da gelmiş bulunuyorlardı. Agesilaos bunlardan Ksenokles ile Adaios'u süvari kuvvetlerinin başına getirdi; Skythes'i neodamod hoplitlerin, Herippidas'ı Kyros'un eski askerlerinin[34], Mygdon'u da müttefik kentlerin gönderdikleri birliklerin komutanı olarak atadıktan sonra, onlarla derhal ülkenin en tahkimli bölgesine saldıracağını bildirdi, çünkü daha o andan itibaren vücutlarını ve ruhlarını dövüşe hazırlamalarını istiyordu. **21** Fakat Tissaphernes bu sözleri kendisini bir kez daha aldatmak için söylediğine, Karya'nın bu sefer gerçekten istila edileceğine hükmetti ve önceki gibi piyade kuvvetlerini Karya'ya kaydırdı, süvarilerini de Menderes ovasına yerleştirdi.

AGESILAOS SARDEIS BÖLGESİNE GEÇİYOR. PAKTOLOS MUHAREBESİ

Fakat Agesilaos onu aldatmak istememişti; bildirmiş olduğu gibi, zaman yitirmeden Sardeis arazisini istila etti. Üç gün süreyle düşmana rastlamadan ilerledi ve ordusuna bol miktarda erzak sağlayabildi, ancak dördüncü gün düşman süvarisi yetişti[35]. **22** Süvari komutanı, ağırlık taşıyıcılarının başına Paktolos ırmağını geçip ordugah kurmasını emretti, kendisi

[34] Herippidas'ın Ksenophon'un yerine getirilmiş olması büyük bir olasılıktır.

[35] Ksenophon, Diodoros, XIV 80, ve Oksyrrhynkhos Anonymi muharebeden önceki günleri ve muharebeyi birbirinden farklı şekilde anlatıyorlar. Anonymin hikayesi Ksenophon'unkinden daha inandırıcıdır.

ise süvarileri ile birlikte Yunan ordusunun yağma için etrafa dağılan hizmet adamlarına saldırdı ve birçoğunu öldürdü. Bunu haber alan Agesilaos süvarilerine yardıma koşmalarını emretti. Yardımın geldiğini gören Persler toplanıp, karşı önlem olarak, derinliğine uzayıp giden bir düzene girdiler. **23** İşte o zaman Agesilaos, düşmanın piyade kuvvetlerinin henüz gelmemiş olduğunu, buna karşılık emrindeki birliklerin hepsinin orada bulunduğunu görerek, muharebeye tutuşmanın tam sırası olduğunu düşündü. Kurban kesip, saflarını düzenli süvari birliklerinin üzerine sürdü, en genç on sınıfa mensup hoplitlerin hücum adımı ile aynı hedefe saldırmalarını, peltastların da onların önünde koşar adım ilerlemelerini emretti. Ayrıca hücuma geçmeleri için süvarilerine emir gönderdi; kendisi asıl kuvvetlerle arkadan gelecekti. **24** Persler süvarilerin hücumuna dayandılar; fakat düşmanın çeşitli silahları ile birden karşılaşınca, bozuldular: bir kısmı ırmağa döküldü, öbürleri kaçtılar. Peşlerini bırakmayan Yunanlılar düşman ordugahını da ele geçirdiler. Peltastlar, bekleneceği gibi, ortalığı yağma etmeye koyuldular. O zaman Agesilaos, dostu düşmanı içine alan çepeçevre bir ordugah kurdu. Ele geçen para pek çoktu: yetmiş talantı aşıyordu. Agesilaos'un Yunanistan'a götürdüğü develer de bu harekatta ele geçirildi.

TISSAPHERNES İDAM EDİLİYOR. YERİNE GEÇEN TITHRAUSTES AGESILAOS'LA GÖRÜŞMELERE BAŞLIYOR

25 Bu muharebenin cereyan ettiği sırada Tissaphernes Sardeis'te bulunuyordu: bu nedenle Persler onun ihanetine uğradıklarını iddia ettiler. Bizzat Pers kıralı da işlerinin iyi gitmemesinden Tissaphernes'i sorumlu tutarak, Tithraustes'i yollayıp kellesini uçurttu. Bu işi hallettikten sonra, Tithraustes Agesilaos'a elçiler gönderdi. Bunlar: "Agesilaos", dediler, "sizin ve bizim başımıza gelen bu işlerden sorumlu olan adam cezasını buldu. Kral şimdi senin yurduna dönmeni, Asya'daki kentlerin özerk olmalarını ve eskisi gibi kendisine vergi ödemelerini arzu ediyor." **26** Agesilaos cevap olarak hükümetine danışmadan bunu yapamayacağını bildirince, karşı taraf: "Pek iyi", dedi, "öyleyse hükümetinin görüşünü öğreninceye kadar git Pharnabazos'un eyaletinde konakla, çünkü düşmanının cezasını veren benim." Agesilaos: "O halde", dedi, "bu yolculuk için ordumun ihtiyacı olan erzakı sağla." Tithraustes otuz talant verdi: Agesilaos bu parayı alıp Frikya'nın Pharnabazos'a ait bölgesine yollandı[36].

[36] Söz konusu olan kuzey Frikya'dır.

27 Kyme üstüne düşen düzlükte bulunduğu sırada, hükümetinden donanmanın komutasını da kendisine devreden bir emir geldi: istediği bir adamı donanma komutanı atayacaktı. Bu emri verirken Ispartalılar şöyle düşünmüşlerdi: Agesilaos her iki kuvvetin başına geçerse, hem piyadenin gücü, hem de donanmanın gücü çok artacaktı, çünkü biri iki kuvvetin birleşmesinden yararlanacak, öbürü de gerek olan yerde piyadenin desteğini bulacaktı[37]. **28** Bu emri alınca Agesilaos işe koyuldu: ilk olarak adalardaki ve sahildeki kentlere istedikleri sayıda trier inşa etmeleri için emir gönderdi. Kentlerin inşa etmeyi üzerlerine aldıkları gemilerle birlikte Agesilaos'un gözüne girmek isteyen özel kişilerin yaptırdıkları gemiler de hesaplanırsa, yeni trierlerin sayısı yüz yirmiyi buldu. **29** Karısının kardeşi Peisandros'u donanma komutanı atadı: Peisandros gayretli ve sağlam ruhlu bir adamdı, fakat durumun gerektirdiği önlemleri alabilecek kadar deneyimli değildi. Peisandros donanmanın başına geçmek için ayrıldı: Agesilaos da Frikya'ya varmak üzere yoluna devam etti.

V. Bölüm

PERS ALTINI İLE YUNANİSTAN'DA ISPARTA'YA KARŞI BİRLİK KURULUYOR

1 Bu arada Tithraustes Agesilaos'un Kralın kudretini küçümsediğini ve hiçbir suretle Asya'dan çekilmeyi düşünmediğini, aksine Pers krallığını ortadan kaldırmak konusunda büyük ümitler beslediğini anlar gibi olmuştu: bu işin içinden nasıl çıkacağını bilemeyerek, Rodoslu Timokrates'e elli gümüş talant değerinde para vererek Yunanistan'a gönderdi: ondan bu parayı, en sağlam bir güvence karşılığında ve Ispartalılara savaş ilan etmek koşulu ile, kentlerin yöneticilerine dağıtmaya çalışmasını istedi. Timokrates Thebai'de Androkleidas, Ismenias ve Galaksidoros'u, Korinthos'ta Timolaos ile Polyanthes'i, Argos'ta da Kylon'la arkadaşlarını bulup bu parayı dağıttı. **2** Atinalılar para almamakla birlikte[38] savaşa hazırdılar: †..... umuyorlardı. Parayı kabul edenler kendi kentlerinde Ispartalılara iftiralarda bulunmaya başladılar; yurttaşlarında Ispartalılara karşı nefret uyandırmayı başarınca, en önemli kentler arasında ittifak kurulmasını sağladılar.

[37] Konon'un başında bulunduğu Atina donanmasının gösterdiği faaliyet böyle bir önlem alınmasını gerekli kılmıştır.

[38] Oksyrrhynkhos Anonymi ile, II 2, Pausanias, III 9,8, öyle demiyorlar. Bu iki yazara göre, Atina'da Epikrates'le Kephalos para almışlar.

THEBAILİLER SAVAŞ ÇIKARMAK İÇİN UĞRAŞIYORLAR

3 Thebai'deki yöneticiler, savaşı başlatacak biri çıkmazsa, Ispartalıların müttefikleri ile yaptıkları mütarekeyi bozmak istemeyeceklerini bildikleri için, Opuslu Lokrislileri, Phokislilerle kendi aralarında bir ihtilaf konusu olan bölgeden para †.....meye ikna ettiler; bunda başarı sağlanırsa Phokislilerin Lokris'i istila edeceklerini çok iyi biliyorlardı. Yanılmadılar da, çünkü Phokisliler derhal Lokris'e girip ülkeyi korkunç bir şekilde yağma ettiler. **4** Bunun üzerine Androkleidas'la taraftarları Thebailileri Lokrislilerin yardımına yetişmeye ikna etmekte güçlük çekmediler: çünkü Phokisliler ihtilaflı bir araziyi değil, kendilerine dostluk ve ittifak bağları ile bağlı olan Lokris'i istila etmişlerdi. Thebaililer karşı saldırya geçip, Phokis'e girerek ülkeyi yakıp yıkmaya başlayınca, Phokisliler hiç zaman yitirmeden yardım talep etmek için Isparta'ya elçiler gönderdiler: savaşı kendileri başlatmamış, kendilerini korumak amacı ile Lokrislilere hücum etmişlerdi; bunu önemle belirtiyorlardı. **5** Ispartalılar Thebaililerle savaşmak fırsatının çıkmış olmasına sevindiler: onlara eskiden beri düşmanlık duyuyorlardı; Thebaililer Dekeleia'da Apollon'un ganimet payı üzerinde kendilerine karşı hak iddia etmişlerdi ve Pire seferine katılmaktan sakınmışlardı. Korinthosluları ikna edip bu sefere katılmaktan alıkoyan gene onlardı[39]. Agesilaos'un Aulis'te kurban kesmesine engel olduklarını, boğazlanan hayvanları sunaktan alıp attıklarını da unutmuyorlardı. Üstelik Thebaililer Agesilaos'un Asya seferine de katılmamışlardı. Üzerlerine bir ordu gönderip, takındıkları bu küstahça tavıra son vermenin tam zamanı olduğunu da hesaplıyorlardı: gerçekten Asya'da durum kendi lehlerine idi, Agesilaos kazanıyordu, Yunanistan'da ise kendilerini zor duruma düşürecek başka bir savaşa girişmiş bulunmuyorlardı.

ISPARTALILARIN SAVAŞ PLANI

6 Vatandaşların düşüncesi böyle olunca, ephorlar seferberlik ilan ettiler, sonra Lysandros'u Phokis'e gönderip, Phokis, Aita, Herakleia, Malis ve Ainia birliklerinin başına geçerek Haliartos'a gitmesini emrettiler. Başkomutan seçilen Pausanias, Ispartalılar ve diğer Peloponnesoslu müttefiklerle gelecek ve onunla orada belli bir günde buluşacaktı. Lysandros kendisine verilen emirlerin hepsini yerine getirdi, üstelik Orkhomenosluları Thebaililerden ayırmayı başardı. **7** Öbür

[39] Bk. II 4,30.

yandan Pausanias, sınırı aşma törenini tamamladıktan sonra, Tegea'da ordugah kurarak müttefik birliklerin komutanlarını çevredeki kentlere gönderdi ve o kentlerden gelecek olan kuvvetleri beklemeye koyuldu. Ispartalıların ülkelerini istila etmeye hazırlandıkları besbelli olunca, Thebaililer Atina'ya elçiler gönderdiler. Elçiler şöyle konuştu:

THEBAILİ ELÇİLERİN ATİNALILARA SÖYLEDİKLERİ SÖZLER

8 "Saygıdeğer Atinalılar, savaşın sonuçlandığı sırada, aleyhinizde oy kullandığımızı ileri sürerek bizi kınamanız hiç haklı değildir. Çünkü bu konuda kentimiz oy kullanmış değildir; sadece bir adam, o zaman müttefikler meclisinde üye olan bir adam, bu yolda bir öneride bulunmuştur[40]. Ama Ispartalılar bizi Pire üzerine yürütmek istedikleri zaman, onların peşine düşüp bu sefere katılmamaya karar verenler Thebaili vatandaşların tümüdür. Şu halde Ispartalıların bize kızmalarının başlıca nedeni sizlersiniz, onun için sizin kentimize yardım etmenizi istemekte kendimizde hak görüyoruz. **9** Hele siz, kentte kalanların partisine mensup olanlar, Ispartalılara daha da büyük bir hırsla saldırmalısınız; çünkü, oligark bir yönetim kurmanıza neden olduktan sonra, sanki sizi destekleyecekmiş gibi büyük kuvvetlerle geldikleri halde, sizleri halka teslim ediverdiler. Onlara kalsaydı, siz çoktan yok olmuştunuz: neyse ki demokratlar hayatınızı bağışladı.

10 Bundan başka, saygıdeğer Atinalılar, vaktiyle sahip olduğunuz egemenliği yeniden kurmak istediğinizi hepimiz biliyoruz. Bu planınızı gerçekleştirmek için Ispartalıların zulmüne uğrayanlara yardım etmekten daha iyi bir yol bulunabilir mi? Pek çok halkın üzerinde egemenlik kurduklarına bakıp korkmayın; aksine bundan cesaret alın: düşünün ki vaktiyle egemenliğiniz altında tuttuğunuz insanlar ne kadar çok idiyse, düşmanlarınız da o oranda çoktu. Ne var ki sizi bıraksalar, kime sığınacaklarını bilmedikleri sürece, size besledikleri nefreti gizlediler; ama Ispartalılar başa geçer geçmez gerçek duygularını açığa vurdular. **11** Bu kez de, bizler ve sizler kalkan kalkana verip Ispartalılara cephe aldığımızı gösterirsek, emin olun içlerinden birçoğu onlara beslediği kini açığa vuracaktır. Biraz düşünürseniz, doğru söylediğimizi anlamakta gecikmeyeceksiniz. Gerçekten bugün hala onların tarafını tutan var mı? Argoslular ezelden beri onların düşmanı değil mi? **12** Büyük

[40] Bu adam Erianthes'tir, Plut. *Lys.* 15; Aigos-Potamoi muharebesinde Boiotialı gemilerin komutanı idi; bu sıfatla da müttefikler meclisinde üye idi.

bir arazi parçasından ve çeşitli kentlerden yoksun bırakılan Elisliler de şimdi onlara düşman oldular. Ya Korinthoslulara, Arkadialılara, Akhaialılara ne demeli? Bunlar, size karşı yürütülen savaşta, Ispartalıların sürekli ısrarları ile her cefaya, her tehlikeye, her masrafa katıldılar, ama sonra, Ispartalılar istediklerini elde edince, onları hangi iktidara, hangi itibara, ele geçirdikleri hangi servete ortak ettiler? Aksine, heilotları harmost yapmayı uygun gören Ispartalılar, bir zaman özgür olan müttefiklerinin karşısına, zafere ulaştıktan sonra, efendi olarak dikildiler. **13** Fakat asıl Ispartalıların oyununa gelen, sizden ayırdıkları devletlerdir, bu meydanda: gerçekten onlara özgürlük yerine çifte köleliği reva gördüler: harmostların zorba yönetimi yetmiyormuş gibi, bir de Lysandros'un her kentte kurduğu Onlar yönetimine[41] boyun eğiyorlar. Ya size karşı yapılan savaşta onlara en büyük yardımları esirgemeyen Asya kralı sizlerin safında onlara karşı dövüşmüş olsaydı, bugün içinde bulunduğundan başka bir durumda mı olurdu?

14 Şu halde bu kadar açık bir haksızlığa uğrayanların yeniden başına geçecek olursanız, hiçbir zaman erişemediğiniz bir kudrete erişebileceğinizi düşünmek doğru olmaz mı? Gerçekten o zamanlar siz sözünüzü yalnız deniz devletlerine geçiriyordunuz; şimdi ise bize, Peloponnesoslulara, vaktiyle size tabi olan kentlere ve bizzat Krala -dünyanın en kudretli adamına- egemenliğinizi kabul ettirebilirsiniz. Doğrusu biz Ispartalılar için çok değerli bir müttefiktik, siz de bunu biliyorsunuz, fakat şimdi sizin safınızda, Ispartalılarla birlikte dövüştüğümüz zamankinden çok daha büyük bir gayret göstereceğimiz doğaldır, çünkü şimdi biz, o zamanki gibi ne adalılar ne de Syrakusaililer için, yani birtakım yabancılar için dövüşmeyeceğiz, bizzat kendi hakkımızı savunacağız. **15** Şu da iyi bilinmelidir ki, Ispartalıların iktidarını yıkmak sizin vaktiyle sahip olduğunuz egemenliği yıkmaktan çok daha kolaydır. Çünkü sizin bir donanmanız vardı ve donanması olmayanlara hükmediyordunuz; onlar ise hem sayıca çok değiller, hem kendilerinden birkaç kat kalabalık ve kendileri kadar silahlı bir insan topluluğunu yönetiyorlar. İşte bizim size söyleyeceğimiz budur: saygıdeğer Atinalılar, biz sizleri kendi kentimizden çok sizin kentiniz için hayırlı olacak bir girişime davet ettiğimiz görüşündeyiz."

[41] Ephorların 402 yıllarında İyonya kentlerindeki Onlu yönetimleri kaldırmış olduğu anlaşılıyor. Bunun nedeni, Kyros'la aralarının bozulmasını istememeleri olabilir. Fakat öbür bölgelerde, (örneğin Helle denizi bölgesinde olduğu gibi) Onlu yönetimlerin muhafaza edilmiş olması olasıdır.

ATİNALILAR BOIOTIA'YA BİR ORDU GÖNDERMEYE KARAR VERİYORLAR

16 Elçi bu konuşmasından sonra sustu. Birçok Atinalı aynı görüşü savundu, yardım etme kararı oybirliği ile alındı. Oylamanın sonucunu bildirirken, Thrasybulos şu noktaya da dikkati çekti: Pire surlarının yıkılmış olduğu bir sırada, gördükleri iyiliğe daha büyük bir iyilikle karşılık vermeyi göze alıyorlardı: "Çünkü sizler bize karşı yapılan sefere katılmamakla yetindiniz", dedi, "oysa biz, onların saldırısına uğrarsanız, onlara karşı sizin yanınızda dövüşeceğiz." **17** Ülkelerine dönen Thebaililer kendilerini savunmak, Atinalılar ise onlara yardım etmek için hazırlığa başladılar. Fakat Ispartalılar artık zaman yitirmiyorlardı: Pausanias ulusal kuvvetlerle Peloponnesos ordusunun başında Boiotia'ya doğru yürüyordu. Yalnız Korinthoslular sefere katılmamışlardı. Lysandros, Phokisli, Orkhomenoslu ve bölgedeki kentlerden toplanan kuvvetleri sevk ve idare ederek, Haliartos'a Pausanias'tan önce vardı. **18** Orada oturup Isparta ordusunu bekleyeceği yerde, kendi kuvvetleri ile Haliartos surlarının ta altına sokuldu. Önce onları özerkliğe kavuşmaları için kendi tarafına geçmeye razı eder gibi oldu; fakat, surların içinde bulunan birtakım Thebaililer buna engel olunca, surlara saldırdı.

LYSANDROS HALIARTOS'TA YENİLGİYE UĞRAYIP ÖLÜYOR

19 Haber alan Thebaililer hoplitleri ve süvarileri ile derhal yetiştiler. Nasıl oldu belli değildir: belki düşmanlar Lysandros'a ani bir baskın yaptılar, belki de o geldiklerini gördü, ama, onları yeneceğini ümit ederek, oradan ayrılmadı. Kesin olan bir şey varsa, o da muharebenin Haliartos'un surları altında cereyan etmiş olmasıdır: Haliartos kentinin kapısı önünde bir zafer anıtı dikilidir. Lysandros öldü, askerleri dağlara doğru kaçtılar, Thebaililer de onları var kuvvetleri ile kovaladılar. **20** Kovalarlarken tepelere çıktılar; burada çetin bir arazi üzerinde dar bir geçide daldılar: işte o zaman hoplitler dönerek onları kargı ve ok yağmuruna tuttular. Ön saflarda bulunan iki ya da üç Thebaili vurulup öldü; düşman üzerlerine bayır aşağı taşlar yuvarlıyor, şiddetle hücum ediyordu. Thebaililer sırtlarını dönüp bayır aşağı kaçmaya başladılar; iki yüzden fazla ölü verdiler. **21** Thebaililer, kendi kayıplarının düşmanın kayıplarından aşağı olmadığını düşünerek, o günü üzüntülü geçirdiler; fakat ertesi gün, Phokislilerle bütün öbür kuvvetlerin gece vakti yurtlarına döndüklerini işitince, durumu çok daha büyük bir güvenle değerlendirmeye başladılar. Sonra, Pausasias'ın Isparta ordusunun başında çıkagelmesi ile, kendilerini yeniden büyük tehlike içinde gördüler; orduda herkesin endişe içinde sus

pus olduğunu anlatırlar. **22** Ancak ertesi gün, Atinalıların gelip de yanlarında yer aldıklarını, Pausanias'ın ise ilerlemediğini ve muharebeye girişmediğini görünce, Thebaililerin morali iyice düzeldi.

PAUSANIAS MÜTAREKE YAPIP ÇEKİLİYOR

Bu arada Pausanias polemarkhlarla pentekonterleri toplamış[42], onlarla muharebeye tutuşmanın mı yoksa mütareke yapıp Lysandros'un erlerinin cesetlerini toplamanın mı daha doğru olacağını görüşüyordu. **23** Pausanias ve diğer Ispartalı komutanlar Lysandros'un ölmüş olup ordusunun yenilerek çekildiğini, Korinthosluların bu sefere hiçbir suretle katılmadıklarını düşünüyorlardı; süvariyi de hesaba katmalıydılar; düşmanın önemli süvari kuvvetleri vardı, kendi süvarileri ise az sayıdaydı; en çok üzerinde durdukları konu da, ölülerin surların dibinde yatmasıydı; öyle ki kazansalar bile, düşmanlar burçların tepesinden ölüleri toplamalarına kolayca engel olabilirdi; bütün bu nedenlerle bir mütareke yapıp ölüleri toplamaya karar verdiler. **24** Fakat Thebaililer ölüleri ancak ülkelerinden çekilmeleri koşulu ile iade edeceklerini bildirdiler. Onlar da buna razı oldular ve ölülerini alıp Boiotia'dan çıktılar. Bu olaylar çekilmekte olan Ispartalıları umutsuzluğa düşürmüştü, Thebaililer ise küstahlaşmışlardı, öyle ki bir düşman erinin bir tarlaya girdiğini görseler, döve döve yola kadar kovalıyorlardı. Ispartalıların yaptığı bu sefer işte böyle sonuçlandı.

PAUSANIAS'IN MAHKEMESİ VE ÖLÜMÜ

25 Pausanias yurda döndüğü zaman idam talebi ile mahkemeye verildi. Ona yüklenen suçlar, buluşacakları günü aralarında saptamış oldukları halde, Haliartos'a Lysandros'tan sonra gitmesi; ölüleri muharebe ederek toplamaya çalışacağı yerde, bu işi mütareke yolu ile çözümlemesi, Pire'deki Atinalı demokratları toplayıp kente sokması idi. Üstelik mahkemeye de gelmemişti; ölüme mahkum edildiyse de, Pausanias Tegea'ya kaçtı ve orada hastalanarak öldü. Yunanistan'da cereyan eden olaylar işte bunlardır.

[42] Isparta ordusunda taktik birliğin 600 kişisi bir *mora* oluşturur; mora'nın başı polemarkhtır. Polemarkhın emrinde iki lokhag vardır. Mora sekiz kısma bölünür; her birinin başında bir pentekonter bulunur.

IV. KİTAP

I. Bölüm

AGESILAOS'UN FRİKYA HAREKATI

1 Sonbahar gelince, Agesilaos Pharnabazos'un yönetiminde bulunan Frikya bölgesine girdi ve ülkeyi yakıp yıkmaya, bulduğunu talan etmeye koyuldu; bölgedeki kentlerin bir kısmını silah zoru ile, bir kısmını da kendi rızaları ile teslim aldı[1]. **2** Sonra Spithridates'in[2], birlikte Paflagonya'ya geçerlerse, kendisini Paflagonların kralı ile görüştüreceği ve bir ittifak yapmalarını sağlayacağı konusunda vaadde bulunması üzerine, hemen yola çıktı: kabilelerin hiç olmazsa bir kısmını Kraldan ayırmak eski bir emeliydi.

OTYS'ÜN EVLENME KONUSU

3 Paflagonya'ya vardığında, Otys[3] onu görmeye geldi; aralarında bir ittifak imzaladılar: Otys Kral tarafından çağrıldığı zaman, yanına gitmeyi reddetmişti. Gene Spithridates'in telkini ile, Otys Agesilaos'un emrine bin süvari ve iki bin peltast verdi. **4** Agesilaos gördüğü bu iyiliğe minnettardı, Spithridates'e: "Söyle bana, Spithridates", dedi, "kızını Otys'e vermek istemez misin?" Beriki: "Elbette isterim", diye cevap verdi, "ama koca bir ülkeye egemen olan kudretli bir kral, benim gibi bir sürgünün kızını almaya pek hevesli olmasa gerek." Evlenme konusunda o gün başka bir şey konuşulmadı. **5** Fakat Otys harekete hazırlanıyordu, Agesilaos'a veda etmeye gelmişti; işte o zaman Agesilaos, Spithridates'i uzaklaştırdıktan sonra, Otuzların[4] önünde bu konuyu yeniden açtı: **6** "Söyle bana, Otys", dedi, "Spithridates'i soyca nasıl bulursun?" Otys onun soyca Perslerin hiçbirinden aşağı kalmadığını söyledi. "Oğlunu da gördün, değil mi? Ne kadar

[1] Ksenophon'un kısaca değindiği bu harekat için bk. *Anon. Oxyr.* XVIII 33 - XX 38.

[2] Spithridates için bk. III 4, 10.

[3] Bu kişinin adı çeşitli metinlerde başka başka şekiller almaktadır: Kotys (*Ages.* 3,4 ve Plut. *Ages.* 11), Gyes (*Anon. Oxyr.* XVII 2), Thys (Theopompos, bk. Athenaios IV 144b, X 415d).

[4] Otuzlar dediği, Isparta yönetiminin orduların yanında görevlendirdiği kimselerdir. Her yıl yeniden seçilirlerdi.

yakışıklı." "Görmez olur muyum? Dün akşam yemekte beraberdik." "Söylediklerine bakılırsa, kızı bu oğlandan da güzelmiş." Otys: "Zeus hakkı için, gerçekten öyledir" dedi. **7** Agesilaos: "Bak, biz artık dostuz", dedi, "beni dinlersen, bu kızı almalısın. Her şeyden önce kız çok güzel (kocaların en büyük dileği de bu değil midir?); sonra babası soylu bir aileden; kudretine gelince, Pharnabazos'un ona ettiği kötülüğün öcünü alabilecek kadar kudretli, nitekim onu bu koca ülkeden atmayı başarmış. **8** Şunu iyi bil ki", diye sözünü sürdürdü, "düşmanından öç alabilen bir insan, dostuna iyilik edebilecek güçtedir. Dediğimi yaparsan, yalnız Spithridates değil, ben ve bütün Ispartalılar da seni yakınımız bileceğiz; hatta, tüm Yunanistan'a egemen olduğumuza göre, bütün Yunanlıların desteğini kazanmış olacaksın; bunu böyle bil. **9** Sözümü dinlersen, senin için dünyada kimseye yapılmayan görkemli bir düğün yapacağız. Karının düğün alayına o kadar süvari, peltast ve hoplit katılacaktır ki hiçbir geline böylesine kalabalık bir düğün alayı nasip olmamıştır." **10** Bunun üzerine Otys: "Spithridates'le anlaştın da mı böyle konuşuyorsun, Agesilaos?" diye sordu. Agesilaos: "Tanrılar için hayır", dedi, "sana bunu açmamı o istemedi; ancak düşmanlarımdan öç almaktan duyduğum zevk ne kadar büyük olursa olsun, dostlarıma iyilik etme fırsatını bulduğum zaman, bundan duyduğum haz daha da büyük oluyor." **11** "Pek iyi, o halde ne diye bu işe razı olup olmadığını ona da sormuyorsun?" Bunun üzerine Agesilaos: "Herippidas[5], arkadaşlarınla git, bu isteğimize onu razı et", dedi. **12** Herippidas'la arkadaşları kalktılar, Spithridates'i ikna etmeye gittiler. Dönmeleri gecikince, Agesilaos: "Otys, istersen, onu çağırtalım, yanımıza gelsin: bence onu en iyi kandırabilecek insan sensin", dedi ve Spithridates'le öbürlerini çağırttı. **13** Daha içeri girerlerken, Herippidas: "Agesilaos", dedi, " konuştuklarımızı uzun boylu anlatmama gerek yok. Sonuç şu: Spithridates senin uygun göreceğin her şeyi yapmaya hazır." **14** Agesilaos: "Pek iyi", dedi, "o halde ben senin, Spithridates, kızını hayırlısı ile Otys'e vermeni, senin de kızı almanı uygun buluyorum. Ancak kızı buraya kara yolu ile bahardan önce getirtmemize olanak yok."[6] Otys: "Neden olmasın?" dedi, "sen istedikten sonra denizden pekala gelebilir." **15** Bunun üzerine el sıkıştılar, sonra Otys'ü uğurladılar.

[5] Herippidas Otuzların başıdır.

[6] Spithridates'in kızı Kyzikos'ta bulunuyordu; bk. III 4, 10. Bu sahne Agesilaos'un dostlarının iyiliği için nasıl çalıştığını göstermek amacı ile kaleme alınmıştır. Fakat girişim boşa gitmiş ve bu düğün hiçbir zaman olmamıştır; krş. IV 1, 27.

AGESILAOS DASKYLEION'DA KIŞLIYOR

Otys'ün acele ettiğini gören Agesilaos derhal bir trier hazırlatarak gidip kızı alması için Ispartalı Kallias'a emir verdi, sonra Daskyleion'a[7] hareket etti. Pharnabazos'un sarayı oradaydı, çevresinde birçok köy vardı; bunlar erzaktan yana zengin köylerdi. Çevrili parklarda ve açık kırlarda dünyanın en güzel av hayvanları yaşıyordu. **16** Oradan her çeşit balığın bulunduğu bir dere de akıyordu. Avlanmasını bilenler için çok da kuş vardı. Agesilaos kışı geçirmek için ordugahını burada kurdu; ordusunun iaşesini buradan ve yaptığı akınlarla çevreden sağlamaktaydı.

17 Daha önce herhangi bir saldırıya uğramamış oldukları için, askerler erzak sağlamada ihmalci ve tedbirsiz davranmayı adet edinmişlerdi, ama bir gün ovada her biri bir tarafa dağılmış bulunduğu bir sırada, karşılarında Pharnabazos'u buluverdiler: yanında iki tırpanlı araba ve dört yüz kadar süvari vardı. **18** Düşmanın üzerlerine yürüdüğünü görünce, Yunanlılar acele ile toplandılar, yedi yüz kadar idiler; fakat Pharnabazos vakit kaybetmedi, arabaları başa geçirdi, kendi de süvarileri ile arkadan gelerek saldırı emrini verdi. **19** Arabaların Yunanlıların arasına dalıp saflarını dağıtması üzerine, süvariler bir anda yaklaşık yüz kişi öldürdüler, öbürleri Agesilaos'un olduğu yana doğru kaçtılar: Agesilaos hoplitleri ile uzakta değildi. **20** Bu olaydan iki ya da üç gün sonra, Spithridates Pharnabazos'un yüz altmış stad kadar ötede büyücek bir kasaba olan Kaue'de ordugah kurmuş olduğunu öğrendi ve durumu derhal Herippidas'a bildirdi. **21** Herippidas parlak bir başarı peşindeydi: gitti, Agesilaos'tan iki bin kadar hoplit, bir o kadar peltastla Spithridates'in süvarilerini, Paflagonları ve Yunanlılardan gönüllü olarak gelmek isteyecekleri kendi emrine ayırmasını istedi. **22** Agesilaos'tan vaat alınca, kurban kesmeye koyuldu; akşama doğru hayıra yorulacak belirti çıkınca, kurban törenine son verdi. Sonra, askerlerine akşam yemeklerini yiyip ordugahın önünde toplanmalarını emretti. Karanlık basmıştı: ordugahtan çıkıp gelenler, gelecek olanların yarısı bile değildi. **23** Fakat girişiminden vazgeçerse, öbür Otuzlara alay konusu olmak korkusu ile, elindeki kuvvetle yola çıktı. **24** Gün doğarken Pharnabazos'un ordugahına ani bir baskın yaptı: ön karakollarda bulunan Mizyalılar ağır kayıplara uğradılar, düşman dağılıp kaçtı, ordugah zaptedildi, bir yığın kap kacak ve Pharnabazos'un rahatını sağlamak için bulundurulan birçok eşya ele geçirildi; bundan başka birçok ağırlığa ve bir miktar yük hayvanına el kondu. **25** Gerçekten

[7] Daskyleion için bk. E. Akurgal, *Les Fouilles de Dascyleion*, Anatolia I (1956) ss. 20-24.

Pharnabazos kuşatılmak korkusu ile, karargahını belli bir yere kurmuyor, göçebeler gibi durmadan yer değiştiriyor ve konaklama yerini gizli tutmaya çalışıyordu. **26** Paflagonlarla Spithridates ele geçirdikleri ganimeti alıp götürmeye kalkışınca, Herippidas yollarına taksiarkhlarla lokhagları çıkarıp Spithridates'in ve Paflagonların elinde ne varsa hepsini toplattı: niyeti esir satmaya memur edilenlere bol sayıda esir teslim etmekti[8]. **27** Fakat öbürleri kendilerine bu şekilde davranılmasına katlanamadılar: haksızlığa ve hakarete uğradıklarını ileri sürerek, gece olunca ağırlıklarını toplayıp Sardeis'te bulunan Ariaios'un yanına gitmek üzere yola çıktılar. Ariaios'a güveniyorlardı, çünkü bu adam da Krala karşı gelmiş, onunla savaşmıştı[9]. **28** Spithridates'in, Megabates'in[10] ve Paflagonların kendisini terk etmeleri, Agesilaos için bu sefer sırasında yediği darbelerin en büyüğü oldu.

AGESILAOS'LA PHARNABAZOS BULUŞUYORLAR (394)

29 Kyzikoslu bir Apollophanes vardı; Pharnabazos'a eski bir dostluk bağı ile bağlıydı ve o sıralarda Agesilaos'un konuğu idi. İşte bu adam Agesilaos'a, bir dostluk antlaşması yapmaları için Pharnabazos'u alıp gelebileceğini umduğunu söyledi. **30** Beriki razı olunca, karşılıklı yeminler ve el sıkışmalardan sonra, Apollophanes Pharnabazos'u alıp önceden anlaştıkları yere geldi. Agesilaos'la yanında bulunan Otuzlar çimenlerin üzerine uzanmış, beklemekte idiler. Pharnabazos çok zengin bir donatımla gelmişti. Ama uşaklar altına halı sermeye davranınca -Persler halı olmazsa rahat etmezler- Agesilaos'un sadeliğini görerek, kendi rahatına bu kadar düşkün olmasından utandı; ve o da olduğu gibi yere uzandı. **31** Önce birbirlerini selamladılar, sonra Pharnabazos sağ elini uzattı, Agesilaos da aynı hareketle karşılık verdi. Sonunda Pharnabazos söze başladı: o daha yaşlıydı: **32** "Ey Agesilaos ve ona eşlik eden siz Ispartalılar, sizler Atinalılarla savaşırken, ben sizin dost ve müttefikiniz idim[11]; donanmanızı güçlendiresiniz diye para verdim, karada sizinle birlikte bizzat dövüşerek düşmanı ta denize kadar kovaladım, bilirsiniz[12]. Beni bir zamanlar Tissaphernes'i suçladığınız gibi iki yüzlü bir hareketimden dolayı

[8] Başkomutan ganimetin tek sahibi idi; ganimeti sattırmak yetkisi kendisine aitti. Askerlerinin ücreti çoğu zaman ancak bu sayede ödenebilmekteydi.

[9] Ariaios Kyros'un emrinde Krala karşı savaşmıştı, krş. *Anab.* I 8, 5; 9, 31; II 2, 1. Bu sıralarda ise Tithraustes tarafından Sardeis satraplığını yönetmekle görevlendirilmiş bulunuyordu, krş. *Anon. Oxyr.* XIV 3.

[10] Megabates, Spithridates'in oğlunun adıdır.

[11] Krş. Thuk. VIII 6, 1: Pharnabazos 413'te Isparta'ya mali yardım önerisinde bulunmuştu.

[12] Bk. I 1, 6.

ya da iki yüzlü bir sözümden dolayı suçlayamazsınız. **33** Size karşı bu şekilde davrandığım halde, sizin yüzünüzden şimdi öyle bir duruma düştüm ki, vahşi hayvanlar gibi artıklarınızı toplamasam, kendi ülkemde yiyecek bulamayacağım. Babamın bana bıraktığı saraylar, ağaç ve av dolu parklara gelince, -benim zevkimdi onlar- hepsinin yakılıp yıkıldığına tanık olmaktayım. Belki ben kutsal nedir, doğru nedir bilmiyorum; siz bana öğretin: bu yaptıklarınız gerçekten minnetin ne olduğunu bilen insanların yapacağı iş midir?" **34** O böyle konuştu. Utançlarından Otuzların hiçbiri ağzını açmadı. Agesilaos bir süre sonra: "Pharnabazos", dedi, "bilirsin herhalde: Yunanistan'da da insanlar birbirlerine konuk olurlar. Bunlar, mensup oldukları kentler arasında savaş çıktığı zaman, ulusal ordularının saflarında yer alır ve gerektiğinde konukluk bağı ile bağlandıkları kimselerle dövüşürler ve hatta, kader bu, birbirlerini öldürdükleri bile olur. İşte biz de şimdi Kralınızla savaş halindeyiz ve ona ait olan her şeyi düşman bilmek zorundayız, dostluğunu her şeyin üstünde tutmamıza rağmen. **35** Şayet senin sadece efendi değiştirmen, Krala değil de bize hizmet etmen söz konusu olsaydı, ben kendi payıma sana böyle bir öğütte bulunmazdım: ama sen bizden yana olup hiç kimseye secde etmeyebilirsin, efendisiz yaşayabilir, gelirlerini rahat rahat yiyebilirsin. Esasen benim gözümde özgürlük her şeyin üstündedir. **36** Kaldı ki yoksul, ama özgür ol da demiyorum: bizim ittifakımızdan yararlan, Kralın kudretini değil, kendi kudretini arttır, şimdiki kölelik arkadaşlarını egemenliğin altına al, onların sana bağımlı olmalarını sağla. Öyle değil mi? Hem özgür, hem zengin olduktan sonra, her bakımdan mutlu olmak için neye gereksinimin olabilir?" **37** Pharnabazos: "Düşündüğümü size açıkça söylemeliyim", dedi. "Bunu senden bekleriz." "Pekala: şayet Kral başka bir strateg gönderir de beni onun emrine verirse, dostunuz ve müttefikiniz olacağım, kararım budur. Fakat komutayı bana verirse -şeref duygusu da bence böyle emreder- iyi biliniz ki sizinle bütün gücümle savaşacağım." **38** Bu sözleri dinledikten sonra Agesilaos onun elini tuttu ve: "Aziz dostum", dedi, "bu soylu duygularla bizim dostumuz olmanı dilerim. Sana şunu da söyleyeyim ki", diye ekledi, " ülkeni derhal terk edeceğim ve bundan böyle, üzerine yürüyecek başka düşmanlar bulduğumuz sürece, bize düşman da olsan, seni ve sana ait olan şeyleri esirgeyeceğiz."[13]

39 Bu sözler üzerine görüşmeye son verdi. Pharnabazos atına atlayıp uzaklaştı, fakat Parapita'dan olan oğlu -henüz yakışıklı bir delikanlı idi- geride kaldı

[13] Bu görüşme birçok bakımlardan ilgi çekicidir. Agesilaos kurnazlık edip Pharnabazos'u kendi tarafına çekmeye çalışıyor; fakat böyle bir anlaşma olursa uyruklarının Pharnabazos'u o an terk edeceklerini hiç hesaplamıyor. Öte yandan tam anlamı ile bir doğulu olan Pharnabazos'un onur anlayışına diyecek yok!

ve Agesilaos'un yanına koşup: "Agesilaos", dedi, "seni konuğum ilan ediyorum." "Ben de kabul ediyorum." "Hatırla bunu o halde", diyerek Agesilaos'a kargısını verdi: güzel bir kargı idi. Agesilaos kargıyı aldı ve katibi Idaios'un atının sırtındaki çok güzel haşayı çıkararak karşılıkta bulundu. Delikanlı atına atlayıp babasının peşinden gitti. **40** Sonradan bu delikanlı, babaları Pharnabazos'un başlarında bulunmamasından yararlanan kardeşi tarafından yönetimden uzaklaştırılıp sürgün edilince[14], Agesilaos'tan himaye gördü; hatta bir Atinalıya, Eualkes'in oğluna aşık olunca, Agesilaos, dostunun hatırı için, bu çocuğun, yarışanların en büyüğü olmasına rağmen, Olympia'da stad yarışına alınması için elinden geleni yaptı.

AGESILAOS FRİKYA'DAN ÇEKİLİYOR

41 O günkü durumda Agesilaos, Pharnabazos'a söz vermiş olduğu gibi, ülkeden çıkmak üzere derhal yola koyuldu. İlkbaharın gelmesine bir şey kalmamıştı. Thebe ovasına varınca[15], Artemis Astyrene'nin tapınağının bulunduğu arazide ordugah kurdu ve ülkenin her bir yanından gelen takviye birliklerini mevcut kuvvetlerine kattı. Niyeti elinden geldiğince Asya'nın iç bölgelerine girmekti: böylece beride kalacak bütün kabilelerin Kraldan ayrılacaklarını umuyordu.

II. Bölüm

ISPARTALILAR AGESILAOS'U GERİ ÇAĞIRIYOR

1 Agesilaos bu işlerle meşguldü. Bu arada Ispartalılar Yunanistan'a para sokulduğunu ve en büyük kentlerin aralarında anlaşıp kendilerine savaş açmak üzere olduklarını kesin olarak öğrenince, durumu tehlikeli bularak sefer yapmalarının gerekli olduğu kanısına vardılar. **2** Bir yandan sefere hazırlanırlarken, bir yandan da hiç zaman geçirmeden Epikydidas'ı Agesilaos'a gönderdiler. Epikydidas geldi, genel durumu açıkladı ve devletin, kendisinden bir an önce vatanının yardımına koşmasını istediğini bildirdi. **3** Agesilaos, nice ün kazanma vesilesinin, nice umutlarının yok olup gittiğini düşünerek anlatılanları üzüntü ile dinledi; bununla birlikte, müttefiklerini toplayıp, onlara hükümetinden aldığı

[14] Söz konusu olay üzerine bir bilgimiz yoktur. Hatta bu metinden Parapita'nın oğlunu sürgüne gönderenin kendi kardeşi mi, yoksa Pharnabazos'un kardeşi mi olduğu bile anlaşılmıyor.

[15] Thebe ovası Edremit körfezinin doğusundadır.

talimatı açıkladı ve vatanının yardımına yetişmesinin zorunlu olduğunu söyledi: "Ancak orada durum düzelirse", dedi, "aziz müttefiklerim, emin olunuz ki sizi unutmayacağım; gene aranızda olacağım ve çıkarlarınız uğrunda çaba göstereceğim." **4** Bu sözleri dinleyenlerin çoğu gözyaşlarını tutamadı; hepsi[16] Agesilaos'la birlikte Isparta'nın yardımına gitmeye karar verdi: orada durum düzelirse, Agesilaos'u alıp yeniden Asya'ya döneceklerdi. **5** Ve beraberce yola çıkmak için hazırlığa başladılar. Ancak Agesilaos Euksenos'u harmost olarak Asya'da bıraktı, emrine de dört bin kişiyi aşan bir kuvvet verdi; bu kuvvet kentlerin güvenliğini sağlayacaktı; kendisi, askerlerin çoğunlukla Yunanlılarla savaşmaktansa orada kalmayı yeğlediklerini gördüğünden, öbür yandan yanına elden geldiğince seçme ve çok sayıda savaşçı almak istediğinden, en güçlü birliği göndereni ödüllendireceğini ilan ederek, kentler arası bir yarışma düzenledi; aynı şekilde paralı asker bölüklerine komuta eden lokhaglar arasında da bir yarışma başlattı; sefere en iyi donatılmış bin hoplit, okçu ya da peltast bölüğü ile katılacak olan komutana ödül vaat etti. Süvari komutanlarına da içlerinden en iyi atları ve en iyi donatılmış süvari birliğini sağlayana ödül verileceğini bildirdi. **6** Yarışma sonuçlarının Asya'dan Avrupa'ya, Khersonesos'a geçildikten sonra açıklanacağını duyurdu: iyi bilmeliydiler ki yarışmaya ancak sefere katılan birlikler kabul edilecekti. **7** Ödüllerin büyük bir bölümü son derece güzel işlenmiş hoplit ve süvari silahlarından ibaretti: bir miktar da altın çelenk vardı. Bütün bu ödüllerin değeri dört talanttan aşağı değildi. Gerçi bu büyücek bir masraftı, ama böylece orduya kazandırılan silahların değeri yapılan masraftan çok fazla idi. **8** Dediği gibi, hakem heyetini Helle denizini aştıktan sonra kurdu: Ispartalılardan Menaskos, Herippidas ve Orsippos'u, müttefiklerden ise kent başına bir adam seçti. Yarışma sonuçlandıktan sonra, Agesilaos ordusunun başına geçerek, Kralın Yunanistan'ı istila etmek için izlemiş olduğu yolu izledi.

YUNANİSTAN'DA ASKERİ HAREKAT

9 Bu arada ephorlar seferberlik ilan ettiler; Ispartalılar, Agesipolis'in henüz çocuk yaşta olduğunu göz önünde tutarak, kral ailesine mensup olan ve çocuğun vasisi bulunan Aristodemos'tan ordunun başına geçmesini istediler. **10** Isparta ordusu ulusal sınırları aştığı zaman, düşmanlar kuvvetlerini birleştirmiş bulunuyorlardı: toplanmışlar, en elverişli koşullar altında muharebe etmenin çarelerini görüşüyorlardı. **11** Korinthoslu Timolaos bu münasebetle söz alarak:

[16] Asya kentlerinin temsilcileri kast ediliyor.

"Sayın müttefikler", dedi, "bence ırmakların durumu ne ise, Ispartalıların durumu da odur. Gerçekten ırmaklar kaynaklarına yakın yerde büyük değildir, geçilmeleri de kolaydır; fakat kaynaklarından uzaklaştıkça, başka suların sularına karışması ile akıntıları hız ve güç kazanır; **12** aynı şekilde Ispartalılar hareket anında henüz yalnızdırlar, ancak ilerledikçe ve kentlerden gelen birlikleri kendi kuvvetlerine kattıkça çoğalırlar ve baş edilmesi güç bir kuvvet olurlar. Benim bildiğim" dedi, "arıları yok etmek isteyenler, bu işe arılar ortalıkta uçuşurken girişirlerse, kendilerini arıların iğnelerinden koruyamazlar; fakat arılar kovanlarında iken kovanı ateşe verirlerse, hiçbir zarar görmeden onları yok etmenin yolunu bulurlar. Bu nedenle ben, düşmanı, henüz Isparta arazisinde iken ya da, buna olanak yoksa, Isparta sınırlarına en yakın bir yerde çarpışmaya zorlamanın tamamiyle bizim lehimize olacağına inanıyorum." Haklı olduğu görülerek önerisi kabul edildi. **13** Komuta konusunda görüşürlerken ve kentlerden gelen birliklerin fazla derinliğine yayılıp düşmanın çevirme hareketini kolaylaştırmasına engel olmak için ordunun kaçar kişilik saflar halinde dizilmesi gerektiği üzerine bir anlaşmaya varmak için uğraşırlarken, Tegealı ve Mantineialı birliklerin katılması ile mevcudu kabaran Isparta ordusu kıyıya ulaştı. **14** İki taraf da ilerlemekteydi: Korinthoslularla müttefikleri Nemea'ya girerlerken, Ispartalılarla müttefikleri de Sikyon'a giriyorlardı. Bunlar Epieikeia üzerinden Korinthos arazisine girmeye çalıştıkları sırada, ilk anda, düşmanın hafif donatımlı piyadesinin sağ yanlarına kargı ve ok yağdırması yüzünden bir hayli kayıp verdiler. **15** Fakat sonra kıyıya inince, deniz boyunca düzlük arazide ilerleyerek ülkeyi yakıp yıkmaya başladılar. Bunun üzerine karşı taraf geri döndü ve sel yatağını önüne alarak ordugah kurdu. Ispartalılar da ileri yürüyüşlerine devam edip düşmanla aralarında on stadlık bir mesafe kalıncaya kadar sokularak orada ordugah kurup hiçbir girişimde bulunmadan beklediler.

NEMEA MUHAREBESİ

16 İki tarafın kuvvetlerinin mevcudunu da bildireceğim. Ispartalı hoplitler yaklaşık altı bin kişilik bir kuvvet oluşturuyorlardı; Elisli, Triphylialı, Akroreialı ve Lasionlu hoplitlerin sayısı üç bin kadardı; Sikyonlular bin beş yüz kişi, Epidauroslu, Troizenli, Hermionlu ve Halieisliler ise üç binden aşağı değildi. Bundan başka altı yüz Ispartalı süvari, üç yüz kadar Giritli okçu ve Marganalı, Letrinoili ve Amphidoloili askerin oluşturduğu dört yüzü bulan bir sapancı kuvveti de sefere katılmıştı. Phleiuslular gelmemişlerdi: bir mütarekeleri olduğunu ileri sürüyorlardı. Isparta tarafındaki kuvvetler işte bundan ibaretti. **17** Düşman tarafında altı bin kadar Atinalı hoplit vardı; Argosluların yedi bin kişi civarında olduğu

söyleniyordu; Boiotialıların sayısı -Orkhomenoslular gelmemişti-[17] beş bin kadar, Korinthoslularınki üç bin kadardı; bütün Euboia'dan gelen hoplitler üç binden aşağı değildi. Hoplit kuvvetleri bundan ibaretti. Süvarilerin sayısına gelince: sekiz yüz kadar Boiotialı -Orkhomenoslular yoktu-, altı yüz kadar Atinalı, Euboia Khalkis'inden de yüz kadar atlı vardı; Opuslu Lokris halkından ise elli kişi kadar hazır bulunuyordu. Korinthos ordusundaki hafif donatımlı piyadenin sayısı da bir hayli kabarıktı: çünkü Lokrisli Ozoller, Meloslular ve Akharnanlar da onlara katılmışlardı.

18 İki tarafın kuvveti buydu. Boiotialılar sol kanatta bulundukları sürece muharebeye başlamakta acele etmediler; ancak Atinalıların Ispartalıların karşısına geçmeleri üzerine, kendileri sağ kanadı oluşturarak Akhaialıların karşısında mevzi alınca[18], hemen kurbanlardan hayırlı belirti alındığını ilan ettiler ve muharebeye hazırlanılması için emir verdiler. Her şeyden önce on altı kişilik saflar kurmayı bir yana bırakarak, bütün kuvvetlerini derinliğine dizdiler, üstelik ilerlerken kanattaki birlikleri ile düşmanı sarmak amacı ile sağa kaydılar[19]. Atinalılar irtibatı kaybetmemek için onların hareketine uymaya mecbur oldular, oysa çevrilme tehlikesinin var olduğunu biliyorlardı. **19** Ispartalılar bir süre düşmanın yaklaşmakta olduğunun farkına varmadılar, çünkü arazi ağaçlarla örtülü idi; düşmanın paian söylediğini işitince işin farkına vardılar ve derhal, karşı önlem olarak, bütün birliklerin muharebeye hazır olmasını emrettiler. Birlikler Ispartalı komutanların talimatına uyarak yerlerini aldıktan sonra, önde gideni yakından izleme emri saftan safa iletildi; bu arada Ispartalılar sağa doğru kayıyorlardı; kanatlarını o kadar yaymışlardı ki, Atinalıların altı phylesi Ispartalıların, dördü ise Tegealıların karşısına düştü. **20** İki düşman kuvvetin arasında bir stad kalmıştı: Ispartalılar, adetlerine uyarak Avcı tanrıçaya[20] bir keçi kurban edip, düşmanın üzerine yürüdüler ve taşan birlikleri ile bir çevirme hareketi yaptılar. Dövüş başlamıştı: Ispartalıların bütün müttefikleri karşılarındaki düşmana dayanamayıp çekilmek zorunda kaldılar; yalnız Pelleneliler karşılarına çıkan Thespislilerle uzun

[17] Bk. III 5, 6: 395 yılında Orkhomenos Thebai'den ayrılmıştı.

[18] Komuta üzerine yapılan görüşmede (§ 13) kentlerin komutayı nöbetleşe almalarına karar verilmiş olsa gerek. Komuta sırası kendisinde olan kentin kuvvetleri sağ kanadı oluşturuyordu. Thebaililer sıranın kendilerine gelip sağ kanada geçmeyi, böylece Ispartalıların tuttuğu cephenin karşısına düşmekten kurtulmayı bekliyorlar.

[19] Thebaililer kuvvetlerini derinliğine dizmekle cepheyi daraltıyorlar; üstelik kalkanla koruyamadıkları sağ yanlarını güven altına almak kaygısı ile sağa kaymakla (Yunan piyadesinde bu kaygı yaygındır, krş. Thuk. V 71) Ispartalıların çevirme hareketini kolaylaştırmış oluyorlar.

[20] Avcı Artemis Isparta, Atina ve daha başka kentlerde aynı zamanda bir savaş tanrıçasıdır, krş. Ksenophon, *Ispartalıların Devleti* 13, 8 ve *Anab.* III 2, 12.

süre dövüştüler: iki taraf da epey kayıp verdi. **21** Ispartalılara gelince, onlar karşılarındaki Atinalı birlikleri yendiler ve çevirme hareketleri sayesinde çok sayıda düşman öldürmeyi başardılar; sonra, bir kayba uğramadıkları için, düzenli bir şekilde ileri hareketlerini sürdürerek öbür dört Atina phylesinin tutmuş olduğu cephe kısmını geçtiler; bu phyleler düşmanı kovalamaktan henüz dönmemişlerdi; bu sayede de Tegealılarla kapıştıkları zaman verdikleri bir iki ölüden başka kayıp vermediler. **22** Ispartalılar bu sefer de geri dönmekte olan Argoslularla karşılaştılar: başlarındaki polemarkh onlara cepheden saldırmakta bir an tereddüt etti; işte o anda, anlatılanlara bakılırsa, erlerden biri, "Bırakalım, ön saftakiler geçsin", diye bağırdı. Bırakmakla önlerinden akıp giden Argosluların açık yanına saldırmak ve düşmana ağır kayıplar verdirmek fırsatını buldular. Bundan sonra, geri dönmekte olan Korinthoslulara da ani bir baskın yaptılar. Bu da yetmiyormuş gibi, kovalamadan dönen bir kısım Thebaililerle karşılaştılar; onlardan da pek çok insan öldürdüler[21]. **23** Bunun üzerine bozulan düşman önce surlara doğru kaçtı, fakat sonra, Korinthoslular onları içeri sokmayınca, eski ordugahlarına dönüp çadır kurdular. Ispartalılar da çekildiler ve düşmanla ilk karşılaştıkları noktaya bir zafer anıtı diktiler. Bu muharebe böyle cereyan etti.

III. Bölüm

AGESILAOS YUNANİSTAN'A GELİYOR

1 Agesilaos Asya'dan ayrılmış acele ile yardıma geliyordu. Amphipolis'te Derkylidas ona Ispartalıların bir zafer daha elde ettiklerini müjdeledi; sekiz kişi kaybetmişlerdi, düşmanın kaybı ise çok büyüktü; ancak müttefiklerinin uğradığı kayıplar da ağırdı: bunu ondan gizlemedi[22]. **2** Agesilaos ona: "Derkylidas, bize kuvvet gönderen kentlerin bu zaferden bir an önce haberdar edilmeleri yerinde olmaz mı?", diye sorunca, Derkylidas: "Zafer haberini alırlarsa, herhalde gayretleri artar", diye cevap verdi. "Sen oradaydın, bu müjdeyi sen vermeyeceksin de kim verecek?" Derkylidas bu öneriye sevindi, çünkü yolculuğu severdi; ona: "Emredersin", dedi. "Evet, emrediyorum", dedi Agesilaos, "senden bir şey daha

[21] Ispartalılar, karşılarındaki altı phyleye mensup Atinalıları bozguna uğrattıktan sonra çevirme hareketlerini sürdürerek, bu birliklerin sağında yer alan kuvvetlerin tuttuğu cephe boyunca ilerliyorlar ve düşmanı kovalamaktan dönmekte olan Argos, Korinthos ve Boiotia birliklerini sıra ile yenilgiye uğratıyorlar.

[22] Müttefikler 1 100, düşmanlar ise 2 800 asker kaybetmişlerdir, krş. Diod. XIV 83.

istiyorum: onlara bildir, işler bundan sonra iyi giderse, söz verdiğimiz gibi, gene onların yanına döneceğiz."

3 Bunun üzerine Derkylidas ilk olarak Helle denizine yöneldi. Agesilaos ise Makedonya'yı geçerek Tesalya'ya vardı. Boiotialıların müttefiki olan Larisalılar, Krannonlular, Skotussalılar, Pharsaloslular ve -o sırada sürgünde bulunan Tesalyalıların dışında- bütün Tesalyalılar peşine düşerek ordusunu hırpalamaya başladılar.

4 O ana kadar orduyu dörtgen şeklinde ilerletmişti; süvarilerinin de yarısını başa geçirmiş, yarısını arkada bırakmıştı[23]; fakat Tesalyalıların arkadan saldırarak yol almasına durmadan engel olduğunu görerek, kendi muhafızları dışında önden giden süvari birliklerini de arkaya gönderdi. **5** İki tarafın süvarileri karşı karşıya gelince, Tesalyalılar at üzerinde hoplitlerle dövüşmenin kendi aleyhlerine olacağını düşünerek, yüz geri edip ağır ağır çekildiler. Berikiler de büyük bir ihtiyatla peşlerine düştüler. **6** Agesilaos her iki tarafın hata işlediğini anlamıştı: güçlü kuvvetli süvarilerden oluşan muhafız birliğini göndererek askerlerine derhal düşmana saldırmaları emrini ulaştırdı; muhafız birliği düşmanı kovalayacak ve dönüp cephe kurmasına izin vermeyecekti. **7** Beklemedikleri bu saldırı karşısında Tesalyalıların bir kısmı arkalarına bakmadan kaçtılar, dönmeye çalışanlar ise atlarının düşmana yan vermiş oldukları sırada esir düştüler. **8** Bununla birlikte Pharsaloslu süvari komutanı Polykharmos yüzünü düşmana çevirmeyi başardı ve adamları ile birlikte dövüşerek öldü. Bundan sonra Tesalyalıların bozgunu korkunç bir hal aldı: bir kısmı vurularak öldü, bir kısmı esir düştü. Düşman kendini Narthakion dağında bulunca kadar soluk almadan kaçtı. **9** Bunun üzerine Agesilaos Pras ile Narthakion arasında bir zafer anıtı dikti ve orada geceledi: dünyanın en iyi binicileri olmakla övünen düşmanı bizzat kurduğu süvari kuvveti ile yenilgiye uğratmış olmasından dolayı çok memnundu. Ertesi gün dost arazide ilerleyerek Phthia Akhaiasındaki[24] dağları aştı ve Boiotia sınırına vardı.

BOIOTIA'DA KNIDOS BOZGUNUNU HABER ALIYOR

10 Boiotia yolunda ilerlerken güneşi hilal şeklinde gördüklerini sananlar oldu[25] ve Ispartalıların bir deniz muharebesinde yenilgiye uğradıkları, nauarkh Peisandros'un bu muharebede öldüğü haberi geldi; muharebenin nasıl cereyan ettiği hakkında da bilgi veriliyordu. **11** İki donanma birbiri ile Knidos sularında

[23] Düşmanın ani saldırısından çekinildiği zaman ordunun normal yürüyüş düzeni budur, krş. *Anab.* III 1, 36.

[24] Tesalya'nın güneyindeki bu bölge Akhaioların ilk yurtlanma bölgesidir.

[25] Güneş tutulmasının tarihi 14 ağustos 394'tür.

karşılaşmıştı: Pharnabazos donanma komutanı sıfatı ile Fenikeli gemilerin başında imiş, Konon Yunan gemileri ile onun karşısında yer almış. **12** Peisandros da donanmasını onun karşısına dizmiş, kendi gemilerinin Konon'un emrindeki Yunan gemilerinden çok daha az sayıda olduğunu görmüş[26]; bu durumda sol kanattaki müttefik gemileri onu bırakıp kaçmışlar, fakat kendisi düşmana karşı koymuş, ancak birkaç mahmuz darbesi yiyen gemisi sahile doğru itilmiş; kıyıya sıkıştırılan tayfalar gemileri terk edip, her biri bir yolunu bulup Knidos'a sığınmışlar, ama o gemisinde kalmış ve dövüşerek ölmüş. **13** Bu habere Agesilaos'un canı önce çok sıkıldı; ama ordusunun büyük çoğunluğunda başarılardan kendine pay çıkaracak, ancak bir güçlük karşısında paylaşma zorunluluğunu duymayacak bir ruh durumunun egemen olduğunu düşünerek kendini hemen toparladı ve Peisandros'un öldüğü, ancak deniz muharebesinin zaferle sonuçlandığı haberinin yayılmasını istedi. **14** Bunu söylerken de hayırlı bir haber almış gibi kurban kesmeye koyuldu; kurban etlerini bol bol dağıttı. Bu sayede, Ispartalıların deniz muharebesini kazandıkları zannından doğan güvenle, Agesilaos'un askerleri düşmanla aralarında çıkan bir çatışmada başarı elde ettiler.

KORONEIA MUHAREBESİ

15 Agesilaos'un karşısında cephe alanlar Boiotialılar, Atinalılar, Argoslular, Korinthoslular, Ainialılar, Euboialılar ve her iki Lokris'ten gelen kuvvetlerdi. Agesilaos'un emrinde ise Isparta birliği olarak Korinthos'tan gelen taburla Orkhomenos'taki taburun yarısı vardı; ayrıca bu sefere katılan Ispartalı Neodamodlar da yanındaydı. Bundan başka Herippidas'ın komuta ettiği paralı askerler, Asya'daki Yunan kentlerinin göndermiş olduğu birlikler, bir de Avrupa kıtasında yol boyunca uğradığı kentlerden topladığı birlikler hazır bulunuyordu. Son olarak da ordusuna Orkhomenoslu ve Phokisli hoplitler katılmıştı. Agesilaos'un peltastları sayıca ağır basıyorlardı; ama süvarilerin sayısı iki tarafta aşağı yukarı denkti. **16** İki tarafın muharebeye sürdüğü kuvvetler bundan ibaretti. Muharebenin nasıl cereyan ettiğini de anlatacağım ve bu muharebenin zamanımızda yapılan muharebelerden hiçbirine benzemediğini göstereceğim. İki ordu Koroneia'nın eteğindeki ovada karşılaştı: Agesilaos'un ordusu Kephisos vadisinden, Thebaililerle müttefikleri ise Helikon'dan geliyorlardı. Agesilaos ordusunun sağ kanadına komuta ediyordu, sol kanadın ucunda ise Orkhomenoslular yer almışlardı. Öte yandan Thebaililer sağ kanatta

[26] Diodoros, XIV 83, 4, Peisandros'un 85, düşmanın ise -90'ı Konun'un emrinde olmak üzere- 170 gemisi olduğunu söyler.

idiler; sol kanadı Argoslular oluşturuyordu. **17** Ordular birbirlerine tam bir sessizlik içinde yaklaştılar; aralarında yalnız bir stad kalmıştı ki, Thebaililer nara atarak saldırıya geçtiler. Aradaki mesafe üç plethrona inince, Herippidas'ın emrindeki paralı askerlerle İyonlar, Aioller ve Helle denizi bölgesinden gelen birlikler onları karşılamak için Agesilaos'un hatlarından öne çıktılar: karşı saldırıya kalkan bütün bu kuvvetler düşmanla mızrak mızrağa gelince onu bozguna uğrattılar. Yalnız Argoslular Agesilaos'un askerlerinin saldırısını beklemeden Helikon dağının yamaçlarına doğru kaçtılar. **18** Bunun üzerine bazı müttefikler Agesilaos'un başına çelenk koymak istediler; ama tam o sırada biri geldi, Thebaililerin Orkhomenosluların saflarını yarıp dağıttıktan sonra ağırlıkların bulunduğu yere gelmiş olduklarını haber verdi. Agesilaos derhal saflarını geri çevirip Thebaililerin üzerine yürüdü; bu arada Thebaililer, müttefiklerinin Helikon'a doğru kaçtıklarını görerek yanlarına varmak için kendilerine bir yol açmak kararı ile, yeniden saf kurmuş ilerlemekteydiler.

19 İşte bu münasebetle Agesilaos cesaretinin sağlam bir örneğini verdi: gerçekten bu durumlarda en güvenli diye bilinen hareket biçimini seçmedi. İsteseydi, kendilerine bir yol açmaya çalışan düşmanların geçmesine izin verir, sonra peşlerine düşerek en arkadaki safları yok edebilirdi; ama öyle yapmadı: Thebaililere cepheden saldırdı: iki taraf birbirine girdi, kalkanlar çarpıştı, dövüştüler, vurdular, vuruldular. Sonunda bir kısım Thebaililer kendilerine Helikon yönünde bir yol açabildi, fakat birçoğu çekiliş sırasında öldürüldü. **20** Zafer kesinleşmiş, Agesilaos'u yaralı olarak piyadesinin yanına taşımışlardı; derken birkaç süvari geldi, seksen kadar eli silahlı düşmanın tapınağa[27] sığınmış olduğunu bildirerek nasıl hareket edeceklerini sordular. Agesilaos, almış olduğu yaralara rağmen, tanrıya neler borçlu olduğunu unutmamıştı: istedikleri yere gitmelerine izin verilmesini emretti, onlara herhangi bir kötülük edilmesine izin vermedi. Bütün bunlardan sonra nihayet -bir hayli geç olmuştu- askerleri akşam yemeklerini yiyip yattılar.

21 Ertesi sabah erkenden polemarkh Gylis'e orduyu muharebe düzenine sokmasını ve bir zafer anıtı dikmesini, herkesin tanrının şerefine[28] başına çelenk geçirmesini, bütün flütçülerin de flütlerini çalmasını emretti. Dediği yapıldı. Öbür yandan Thebaililer haberciler gönderip mütareke yapmak ve ölülerini gömmek istediklerini bildirdiler. Böylece mütareke yapıldı; Agesilaos Delphoi'e giderek ele

[27] Athena Itonia'ya ait olan bu tapınak Boiotia konfederasyonunun dinsel merkezi idi.
[28] Dorların tanrısı Apollon'dur.

geçirdiği ganimetin[29] onda birini tanrıya adadı: adağının değeri yüz talanttan aşağı değildi. Polemarkh Gylis ise ordunun başında Phokis'e hareket etti ve Lokris'i istila etti. **22** O günü askerler köylerdeki eşya ve erzağı yağmalamakla geçirdiler; fakat akşam üzeri, son Ispartalılar da çekilmeye başlayınca, Lokrisliler peşlerine düştüler ve onları ok ve kargı yağmuruna tuttular. Ispartalıların dönüp üzerlerine saldırmaları ve içlerinden birkaç kişiyi öldürmeleri üzerine, kovalamaktan vazgeçtiler; ancak bu sefer de düşmanın sağ yanına geçip ok ve kargı yağdırmayı sürdürdüler. **23** Ispartalılar onları bayır yukarı kovalamak istediler, fakat artık hava kararmıştı: geri çekilirlerken bir kısmı arazinin çok engebeli olması ve önlerini görememeleri yüzünden, bir kısmı da düşman oklarına hedef olarak yere serildiler. Bu olayda gerek polemarkh Gylis, gerekse adamlarından Pelles ve sayıları on sekizi bulan bütün Spartiatlar -kimi taşlanarak, kimi de aldığı yaralarla- can verdiler. Ordugahta yemek yemekte olan askerler[30] yardıma yetişmeselerdi, belki hiçbiri kurtulamayacaktı.

IV. Bölüm

HAREKAT DEVAM EDİYOR (393)

1 Bu olaylardan sonra birlikler yurtlarına gönderildi, Agesilaos da deniz yolu ile Isparta'ya döndü. Savaş bundan sonra da sürdürüldü: Atinalılar, Boiotialılar, Argoslular ve müttefikleri Korinthos'ta, Ispartalılar ise müttefikleri ile birlikte Sikyon'da üslenmişlerdi. Korinthoslular kendi arazilerinin yağma edildiğini, düşmanın tepelerinden ayrılmaması yüzünden zaman zaman ölü de verdiklerini, buna karşılık öbür müttefiklerin barış içinde yaşadıklarını ve tarlalarını sürmek olanağını bulduklarını görüyorlardı: bu durumda çoğunlukta olan aristokratlar barışı arzulamaya başladılar: yaptıkları toplantılarda hep bu konu görüşülüyordu. **2** Argoslular, Atinalılar, Boiotialılar ve Korinthosluların içinde Kraldan para almış olanlarla savaşın başlıca sorumluları, barışa heveslenenler ortadan kaldırılmazsa, kentin yeniden Isparta yanlılarının egemenliği altına düşeceğinden korkarak, bir kıyıma kalkıştılar. Ve ilk olarak kutsala saygıyı hiçe sayan bir karar aldılar: bayram günlerinde yasanın mahkum ettiği insanlar dahi idam edilmezken, onlar, meydanda daha çok insan toplanır, daha çok sayıda insan öldürülebilir düşüncesi ile, bu iş için

[29] Bu ganimetin büyük bir kısmını Agesilaos Asya seferinde elde etmişti, krş. Plut. *Ages.* 19.
[30] Bu birlikler düşmanı kovalamaya katılmayıp ordugaha dönen birliklerdi.

Eukleia bayramının son gününü seçtiler[31]. **3** Görevlendirilenler, kimleri öldüreceklerini önceden bildiklerinden, bekledikleri işareti alır almaz, kılıçlarını çekip hasımlarından bir kısmını dostları ile halka olmuş sohbet ederken, bir kısmını oturduğu yerde, bir kısmını tiyatroda, bir kısmını hakemlik ederken boğazladılar. Aristokratlar durumu anlar anlamaz kaçışmaya başladılar: kimileri meydandaki tanrı heykellerine, kimileri de sunaklara sığındı; fakat bu emri veren ve uygulayan o dinsizler neyin yasal olduğuna, neyin yasal olmadığına aldırmadan, kutsal yerlere sığınanları da kılıçtan geçirmekten çekinmediler; o kadar ki öldürülecekler arasında olmayan, fakat yasalara saygı duyan bazı kimseler bile bu alçakça hareket karşısında kahroldular.

4 Bu olayda birçok yaşlı insan öldü, çünkü meydanı dolduran kalabalığın çoğu yaşlılardan oluşuyordu; gençlere gelince, gençler başlarına gelecekleri sezen Pasimelos'un bir kuşkusu üzerine, Kraneion'dan dışarı adım atmamışlardı[32]. Kopan gürültüyü işitince, üstelik kıyımdan kurtulan birkaç kişinin kaçıp yanlarına geldiğini görünce, zaman yitirmeden koşarak Akrokorinthos'a tırmandılar ve buraya saldıran Argoslularla öbürlerini püskürttüler. **5** Durumu görüşürlerken -yer sarsıntısı olmadığı, rüzgar çıkmadığı halde- bir sütun başlığı bulunduğu sütunun tepesinden kopup yere düştü. Hemen kurbanlar kesildi: belirtileri yorumlayan falcılar[33] bulundukları bu yerden ayrılmalarının daha iyi olacağını söylediler. Gençler de, sanki sürgün cezasına uğramış gibi, önce Korinthos sınırlarını terk ettiler; fakat sonradan dostları, anaları ve kardeşlerinin yanlarına varıp bir hayli dil dökmeleri, hatta iktidarda olanlardan bazılarının kendilerine dokunulmayacağı konusunda yemin edip güvence vermeleri üzerine, içlerinden bir kısmı yurtlarına dönmeye razı oldu.

6 Ancak iktidarda olanların birer tiran gibi davrandığına tanık oluyorlardı; sınır taşlarını sökenlerin, kendi yurtlarına Korinthos değil, Argos diyenlerin devleti ortadan kaldırmak istediklerinin farkında idiler; durup dururken Argos anayasasına uymaya zorlandıklarını ve kentte bir metoik kadar hak hukuk sahibi olmadıklarını

[31] Artemis Eukleia kültü birçok Yunan kentinde yer alırdı. Eukleios ayı bizim ocak-şubat aylarına rastlar. Korinthos'ta bu münasebetle bir de dram yarışması düzenlendiği Ksenophon'un bu sözlerinden anlaşılıyor.

[32] Kraneion Korinthos'un dolaylarında aristokrat bir mahalle idi. Burada bir de gymnasion vardı, krş. Plut. *De exilio* 9, Hesykh. *s.v.* Kraneion. Genç aristokratların bu gymnasionda toplanmış olmaları olasıdır.

[33] Akrokorinthos'un yamaçlarında ve tepesinde çeşitli tapınaklar vardı.

görüyorlardı. Bu durum karşısında içlerinden bazıları bu koşullar altında yaşanamayacağına kanaat getirdiler. Vatanlarını ihya etmeye, onu gene Korinthos yapmaya, özgür kılmaya, katillerden temizlemeye, iyi bir yönetime kavuşturmaya çalışmaları her bakımdan övülecek bir girişimdi, çünkü ya girişimleri başarı kazanacak ve vatan kurtarılacaktı, ya da yenilecekler, girişimlerin en güzeli ve en büyüğü uğrunda çok onurlu bir şekilde öleceklerdi.

ISPARTALILAR MÜDAHELE EDİYOR

7 Pasimelos ve Alkimenes adındaki iki kişiyi sel sularını yüzerek geçmeye ve taburu ile Sikyon'u koruyan polemarkh Praksitas'ın yanına gitmeye sevk eden işte bu duygulardı. İki arkadaş Praksitas'a kendisini Lekhaion'a kadar uzanan surlardan içeri sokmaya hazır olduklarını söylediler. Praksitas onların güvenilir insanlar olduğunu eskiden biliyordu, onlara inandı ve Sikyon'dan ayrılmak üzere olan taburun hareketini erteleyerek, surlara girme çarelerini aramaya koyuldu. **8** İki arkadaş biraz rastlantı sonucu olarak, biraz da kendi çabaları sayesinde, zafer anıtının dikili bulunduğu kapıda[34] birlikte nöbete girdikleri gün, Praksitas taburunun, Sikyonluların ve sürgün Korinthosluların başında harekete geçti. Kapıya kadar sokuldu, fakat içeri girmeye cesaret edemeyerek, orada neler döndüğünü öğrenmek için en güvendiği adamlarından birini gönderdi. Pasimelos'la Alkimenes onu içeri aldılar ve ona her şeyi o kadar büyük bir açık yüreklilikle gösterdiler ki, her şeyi gören adam geri döndüğünde durumun ikisinin aktardığı gibi olduğunu, bir hilenin söz konusu olamayacağını bildirdi. Bunun üzerine Praksitas askerleri ile içeri girdi. **9** Surlar arasındaki mesafe, savaş düzenine giren birliklerin az sayıda olduğu izlenimini verecek kadar büyüktü[35]: bu yüzden askerler dizi dizi kazıklar çakıp, koşulların elverdiği oranda büyük bir hendek kazdılar ve bunun gerisinde mevzi alarak müttefiklerin gelmesini beklemeye koyuldular. Arkalarına düşen limanda Boiotialı askerlerden oluşturulmuş bir garnizon vardı.

[34] Kent kapısının hemen yanında bulunan bu anıtın ne zaman ve kim tarafından dikildiği bilinmemektedir.

[35] Korinthos kentini, limanı olan Lekhaion'a bağlayan iki sur arasının gerçekten çok geniş olduğu anlaşılmaktadır. Batı surunun izleri bulunduğu halde, Doğu suru kesin olarak saptanmış değildir. İkisinin arası 1 500 metre tahmin edilmektedir.

KORINTHOS'UN UZUN SURLARINDA DÖVÜŞÜLÜYOR

Surlara girdikleri geceyi izleyen gün çatışmasız geçti. Ama ertesi gün Argoslular büyük bir telaşla yardıma yetiştiler: Ispartalıların sağ kanatta saf halinde dizilmiş olduklarını, Sikyonluların onların yanında yer aldıklarını, sayısı yüz elliyi bulan Korinthoslu sürgünlerin ise doğudaki sura yan vermiş olduklarını görerek, hemen karşılarına cephe kurdular: Iphikrates'in paralı askerleri doğudaki surun yanında, Argoslular da onların yanındaydı; sol kanadı kentteki Korinthoslular oluşturuyordu. **10** Sayıca üstün olmalarına güvenerek ilerlediler ve Sikyonluları yendiler, kazıkları söküp onları denize kadar kovaladılar ve birçoğunu orada öldürdüler. Küçük bir süvari birliğinin başında bulunan süvari komutanı Pasimakhos Sikyonluların bozguna uğradıklarını görmüştü: atları ağaçlara bağlatıp, peşinden gelen gönüllülerle birlikte Sikyonluların ellerindeki kalkanları kaparak, Argosluların karşısına dikildi. Argoslular kalkanların üzerindeki Σ işaretine aldandılar ve onları Sikyonlu sanarak korkuya kapılmadılar. Pasimakhos'un o zaman: "İkizler için, Argoslular, bu sigmalar size oyun edecek" dediği ve doğruca üzerlerine yürüdüğü söylenir. Küçük kuvveti ile sayıca çok üstün düşmanla giriştiği dövüşte adamlarının bir kısmı ile birlikte öldü.

11 Buna karşılık, Korinthoslu sürgünler karşılarındaki düşmanı yenip ileriye doğru kendilerine yol açmayı ve kent surlarının çevresine kadar sokulmayı başardılar. Sikyonluların yenildikleri haberi üzerine, Ispartalılar mevzilerinden çıktılar ve kazıkları sollarına alarak yardıma koştular. Argoslular Ispartalıların arkalarında olduğunu öğrenince, çark edip kendilerini kazıkların dışına attılar; ancak arka safların sağ tarafında bulunan erler Ispartalılara açık yanlarını verince, onların, darbeleri altında yere serildiler. Öbürleri büyük bir düzensizlikle, surlarla düşman arasına sıkışmış bir durumda kent yönünde çekildiler. Fakat bu sefer Korinthoslu sürgünlerle karşılaşıp onların düşman olduğunu anlayınca, bir kez daha geri çekildiler. Böylece içlerinden bir kısmı merdivenlerden çıkarken surlardan aşağıya atlayıp öldü, bir kısmı merdivenlere sıkıştırılıp düşman darbeleri altında can verdi, bir kısmı da birbirinin üzerine yığılıp boğulmak suretiyle öldü. **12** Ispartalılar öldürecek adam bulmakta sıkıntı çekmediler: tanrı onlara dualarında istemeyi akıllarından geçiremeyecekleri kadar büyük bir fırsat vermişti. Gerçekten korkudan deliye dönen, savunmasız yanını gösteren, hiçbiri dövüşmeye yanaşmayan, tersine yok edilmek için elden geleni yapan bir yığın düşmanı elinin altında bulur da insan, tanrının işidir bu demez mi? Daracık bir alan içinde o kadar çok düşman yığılıp kaldı ki buğday, odun, taş yığınları görmeye alışık olan insanlar o gün ceset

yığınları gördüler. Limandaki Boiotialı askerlerden oluşan garnizon da yok edildi: düşmanın bir kısmı surların üstünde, bir kısmı da gemileri barındıran yapıların damlarında öldürüldü.

13 Bu çarpışmadan sonra Korinthoslularla Argoslular mütareke yapıp ölülerini topladılar: bu arada Ispartalıların müttefikleri de çıkageldi. Kuvvetlerini birleştirdikten sonra, Praksitas önce surlarda bir ordunun geçmesine izin verecek kadar bir gedik açmaya karar verdi[36], sonra ordusunun başında Megara'ya doğru yola çıktı. Saldırıp önce Sidus'u, sonra da Krommyon'u ele geçirdi. Bu tahkimli mevkilerde birer garnizon bırakarak geri döndü ve, dost araziyi koruyacak bir ileri karakol olur düşüncesi ile, Epieikeia'yı tahkim ettikten sonra, orduyu terhis ederek Isparta'ya döndü.

14 O günden sonra iki taraf da büyük çapta harekattan vazgeçti; kentlerin bir kısmı Korinthos'a, bir kısmı ise Sikyon'a garnizonlar göndererek tahkimli mevkileri korumakla yetindiler ve savaşı daha çok emirlerindeki paralı askerler aracılığı ile yürütmeyi yeğlediler.

IPHIKRATES'İN PELOPONNESOS'TAKİ HAREKATI (391)

15 Bu sıralarda Iphikrates Phleius arazisine girmiş, gizli tuttuğu bir mevkie yerleşmişti; kenttekilerin erzak sağlamak için gönderdiği müfrezelere düşüncesizce saldırmaları sonucunda, onlara öyle ağır kayıplar verdirdi ki, Isparta yanlısı oldukları için kovulduklarını ileri süren sürgünleri kente döndürürler diye, o güne kadar Ispartalıları surlardan içeri sokmamış olan Phleiuslular bu kez -Korinthos'tan gelen bu birliklerin saldığı korkunun etkisi ile- Ispartalıları bizzat çağırdılar; hatta bununla da kalmayıp kentin ve kalenin savunmasını onlara bıraktılar. Bununla birlikte, gönülleri sürgünlerle beraber olduğu halde, Ispartalılar, kenti işgalleri altında bulundurdukları sürece, sürgünlerin vatana dönmeleri konusunu ağızlarına almadılar, hatta Phleiuslulara biraz cesaret geldiğini görünce, yasalarında hiçbir değişiklik yapmadan kenti teslim aldıkları gibi geri vererek çekilip gittiler. **16** Bu arada Iphikrates'in askerleri Arkadia'da çeşitli bölgelere akınlar yaparak ülkeyi yağma ediyor, hatta kalelere bile

[36] Aksi halde Korinthos'un güneyindeki dağları aşmak gerekiyordu.

saldırıyorlardı, çünkü Arkadialı hoplitler surların dışına çıkıp onlarla çarpışmak cesaretini gösteremiyorlardı: peltastlardan o kadar korkuyorlardı[37]. Öbür yandan peltastlar da Ispartalılardan çekiniyorlardı: o kadar ki hoplitlerin kargılarının erimine bile sokulamıyorlardı; çünkü bir keresinde son kuralara mensup Ispartalılar onları bu uzaklıktan kovalamış, onlara yetişmiş ve içlerinden bir kısmını öldürmüşlerdi. **17** Peltastları küçümseyen Ispartalıların kendi müttefiklerini daha da küçümsemeleri doğal idi; nitekim peltastların bir saldırısını püskürtmek için Lekhaion'a uzanan surdan bir çıkış yapmış olan Mantineialılar kargı darbeleri ile karşılaşınca bozulup çekilmişler, kaçarken birkaç ölü vermişlerdi: bu nedenle Ispartalılar müttefikleri ile alay etmekten geri durmuyor, onların peltastlardan bebeklerin öcüden korktuğu gibi korktuklarını söylüyorlardı.

Ispartalılar bir tabur asker ve Korinthoslu sürgünlerle Lekhaion'dan ayrılarak, Korinthos kenti çevresinde ordugah kurdular. **18** Bunun üzerine Atinalılar, Korinthos'un Uzun Surlarında açılan gedik nedeniyle, Isparta ordularının Atina'nın kapılarına dayanmasından korkarak, en iyi çarenin Praksitas tarafından açılan gediği örmek olduğunu düşündüler. Bütün birlikleri ile gelip, yanlarına aldıkları duvarcıların ve doğramacıların da yardımı ile batıya bakan Sikyon tarafındaki suru birkaç gün içinde çok sağlam bir şekilde yamadılar; doğudaki surun örülmesinde ise o kadar acele etmediler[38].

19 Ispartalılar Argosluların kendi tarlalarını sürüp ekin kaldırmaktan geri kalmadıklarını ve savaş durumundan memnunluk duyduklarını görerek, bu kez onlara saldırdılar. Ordunun başına geçen Agesilaos onların bütün arazilerini talan etti, sonra Tenea'dan geçen yoldan dağları aşıp bir anda Korinthos'a vardı ve Atinalıların yeni ördükleri surları ele geçirdi. Kardeşi Teleutias on, on iki trierle onu denizden destekliyordu: anaları aynı günde oğullarından birinin karada düşman surlarını, öbür oğlunun ise denizde düşman gemilerini ve tersanelerini ele geçirdiğini görmekle kendini gerçekten mutlu sayabilirdi. Agesilaos bu başarı ile yetinerek müttefik ordusunu terhis etti ve ulusal ordusu ile Isparta'ya döndü.

[37] Peltastların donatımında ve taktiğinde yenilik yapan Iphikrates'tir, krş. Diod. XV 44, Nepos, *Iphicrates* 34.

[38] Ksenophon söylemiyor ama bunu yapabilmek için Atinalıların Lekhaion'u işgal etmiş olmaları gerekir. Nitekim (bk. § 19) Teleutias limanı yeniden ele geçirmek zorunda kalmıştır.

V. Bölüm

AGESILAOS PEIRAION'U ELE GEÇİRİYOR (390)

1 Bu olaylardan sonra Ispartalılar Korinthosluların, sürülerini Peiraion'a[39] götürüp güvence altına aldıklarını ve kent halkının çoğunlukla oraya sığındığını Korinthoslu sürgünlerden öğrenir öğrenmez, Korinthos'a karşı yeni bir sefere çıktılar: komuta gene Agesilaos'a verilmişti. Agesilaos önce Isthmos'a geldi, çünkü Isthmos oyunlarının düzenlendiği aydı. Argoslular oradaydı: Korinthos Argos'a ait imiş gibi, Poseidon'a kurbanlar kesiyorlardı. Agesilaos'un yaklaştığını haber alınca kurban ettikleri hayvanları, hazırladıkları yemekleri, her şeyi yüzüstü bırakıp büyük bir telaşla Kenkhreiai yolundan Korinthos'a doğru çekildiler. **2** Agesilaos onları gördüğü halde peşlerine düşmedi, kutsal arazide çadır kurup tanrıya kurbanlar kesmeye koyuldu, bir yandan da Korinthoslu sürgünlerin Poseidon'a kurbanlarını sunup yarışmaları bitirmelerini bekledi. Fakat Agesilaos'un oradan çekilip gitmesinden sonra, Argoslular Isthmos oyunlarını yeni baştan düzenlediler. O yıl öyle oldu ki, yarışmalarda yarışanlar iki kez yenildi, bazılarında ise aynı kişiler iki kez birinci ilan edildiler.

3 Dördüncü gün Agesilaos ordusu ile Peiraion'a yürüdü. Fakat o yerin iyi korunduğunu görerek, öğleden sonra, sanki Korinthos ihanete uğramış da teslim olmaya hazırmış gibi, birliklerini bu kente yöneltti; kent halkı, içlerinden kente ihanet edenler çıkar korkusu ile, Iphikrates'e başvurarak peltastların büyük bir kısmı ile gelmesini sağladılar[40]. Agesilaos onların gece vakti gelmiş olduklarını haber alınca, gün doğarken, ordusunu geri çevirip Peiraion'a sevk etti. Kendisi ılıcalar yolundan ilerlerken, taburlarından birini dağ yoluna sürdü. O gece kendisi ılıcalarda kaldı[41], taburu ise işgal ettiği tepelerde geceledi. **4** Orada Agesilaos'un küçük, fakat çok isabetli bir buluşu günün konusu oldu: tabura yiyecek getirmeye gidenlerin hiçbiri akıl edip yanına ateş almamıştı; oysa dağlık arazide bulunduklarından ve akşam üstü yağmur ve dolu yağmış olduğundan hava soğuktu, üstelik askerler, yaz olduğu için, hafif giyinmişlerdi; donuyorlardı, karanlık da basmıştı, canları yemek bile istemiyordu. Çare olarak Agesilaos on kişi ile onlara

[39] Peiraion, Korinthos koyu ile Aigosthenes koyunu ayıran dağlık yarımada olsa gerek.
[40] Iphikrates peltastları ile Peiraion'un savunması ile görevlendirilmişti, krş. *Ages.* II 19.
[41] Bugünkü Lutraki ılıcaları.

tencereler içinde ateş gönderdi. Erlerin her biri bir tepeye tırmanınca, her tarafta büyük ateşler yakıldı: odun boldu; askerler yağ sürüdüler, birçoğu yeniden yemeğinin başına oturdu. O gece Poseidon tapınağının[42] yandığına da tanık olundu, ama kimin yaktığını kimse öğrenemedi.

5 Peiraion'dakiler tepelerin işgal edildiğini haber alınca, savunmadan vazgeçtiler; erkek, kadın, köle, özgür yurttaş, herkes sürülerini önlerine katarak Heraion'a[43] sığındılar. Agesilaos ordusu ile kıyı boyunca ilerlemeyi sürdürüyordu; tabur ise tepelerden inerek tahkimli bir mevki olan Oinoe'yi ele geçirdi ve kasabada ne bulduysa el koydu; askerler bütün bir gün zengin köyleri yağma ederek erzak taşıdılar. Heraion'a sığınanlar, kaderlerini Agesilaos'un belirlemesine razı olarak, Heraion'dan çıkmaya başladılar. Agesilaos hükmünü verdi: kıyıma katılanların hepsi sürgünlere teslim edilecek, geri kalan -insan, eşya- ne varsa, satılığa çıkarılacaktı. **6** Bunun üzerine Heraion'dan büyük miktarda esir ve ganimet çıkarılmaya başlandı. Bir yandan da birçok yerden ve bu arada Boiotia'dan elçiler geliyor, hangi koşullarla barış yapılabileceğini öğrenmek istiyorlardı. Elçileri komutan katına çıkaracak olan proksen Pharaks orada olduğu halde, Agesilaos aşırı bir gururla Boiotialıları görmezlikten geldi; oturmuş bataklığı çeviren daire şeklindeki yapının üstünden[44] götürülenleri izliyordu. Ordugahtan gelen Ispartalılar, ellerinde birer mızrak, esirlere nezaret ediyorlardı; herkesin gözü onların üstündeydi: talihli olup başarı kazananları nedense herkes merak edip görmek ister.

AGESILAOS LEKHAION TABURUNUN UĞRADIĞI FELAKETİ HABER ALIYOR

7 Agesilaos elde ettiği başarıdan duyduğu memnunluğu gizlemeye gerek görmeden orada otururken, ağzı köpük saçan atının üstünde bir süvari çıkageldi. Ne haber diye çevresine üşüşenlerin hiçbirine cevap vermedi; Agesilaos'un yanına varınca, atından atladı, ters dönmüş bir yüzle ona doğru koştu ve Lekhaion'daki taburun başına gelen felaketi haber verdi. Bunu işitir işitmez, Agesilaos yerinden fırladı, mızrağını kaptığı gibi polemarkhların, pentekonterlerin ve müttefik birliklerin komutanlarının çağrılmasını sözcüsüne emretti. **8** Komutanlar koşa koşa gelince, Agesilaos onlara

[42] Isthmos kutsal arazisindeki Poseidon tapınağı olsa gerek.
[43] Hera Akraia kutsal arazisi yarımadanın ucunda idi.
[44] Gorgopis gölü. Nasıl bir binadan söz ettiği belli değildir.

-henüz yemeklerini yememişlerdi- bir şeyler yiyip hemen gelmelerini söyledi, kendisi de kurmayları[45] ile yemek yemeden yola çıktı. Silahları ellerinde mızrakçılar hemen yola düştüler: Agesilaos önde yürüyor, onlar arkasından gidiyorlardı. Ilıcaları geçmiş, Lekhaion ovasında ilerliyordu: karşılarına çıkan üç süvari ölülerin kaldırılmış olduğunu haber verdi. Bunu öğrenince, silahları yere bıraktırdı ve kısa bir moladan sonra, askerleri ile yeniden Heraion'a döndü; ertesi gün ele geçirilenleri satışa çıkardı.

9 Boiotialı elçiler çağırtılıp ziyaretlerinin nedeni sorulduğunda, hiçbiri barıştan söz etmedi; bir engel yoksa kente girip askerlerinin yanına varmak istediklerini söylediler. Agesilaos güldü ve: "Biliyorum", dedi, "siz askerlerinizi değil, dostlarınızın elde ettiği başarıyı, bu başarının ne kadar büyük olduğunu kendi gözlerinizle görmek istiyorsunuz. Pekala bekleyin", dedi, "sizi kendim götüreceğim: birlikte olursak, durumu daha iyi değerlendirirsiniz." **10** Dediğini de yaptı: ertesi gün, kurban kesip ordusunu kente doğru ilerletti. Zafer anıtını yıktırmadı, yalnız kalan ağaçları kestirip yaktırdı, bununla da kimsenin karşısına çıkmaya cesaret edemediğini göstermek istedi. Sonra gidip Lekhaion yakınında ordugah kurdu, fakat Thebaili elçilerin kente girmelerine izin vermeyerek onları denizden Kreusis'e yolladı. Böyle büyük bir felakete alışık olmadığı için, Isparta ordusu büyük bir üzüntü içindeydi; yalnız olayda oğullarını, babalarını ya da kardeşlerini yitirenler yasa katılmıyorlardı; bunlar, sanki zafere ulaşmış gibi, bayramlık giysileri ile, ailelerinin başına gelen felaketten gurur duyarcasına ortalıkta dolaşıyorlardı.

TABURUN UĞRADIĞI FELAKETİN HİKAYESİ

11 Taburun başına gelen felaketin hikayesi şöyledir. Amyklaililer, ister seferde olsunlar, ister herhangi bir nedenle ülke dışında bulunsunlar, Hyakinthia bayramlarında[46] paianı söylemek için ne yapar eder yurtlarına dönerler. Agesilaos bayrama rastlayan tarihte ordusundaki bütün Amyklailileri Lekhaion'da bırakmıştı. Oradaki garnizonun başında bulunan

[45] δαμοσία (σκηνή): devlet çadırı; çünkü Isparta kralı sefer sırasında devlet hesabına yer içerdi. οἱ περὶ τὴν δαμοσίαν: çadır arkadaşları, yani polemarkhlarla üç Eşitler: bunlar savaş erkanını oluştururlardı.

[46] Hyakinthia aslında yerel bir kahraman olan Hyakinthos onuruna kutlanan bir bayramdı. Sonradan Apollon Hyakinthos'un yerini almıştır. Bayram temmuz ayında yapılır, üç gün sürerdi. İlk günü tanrının ölümü için yas tutulur, ikinci ve üçüncü günlerde ise tanrının dirilişi için bayram edilir, bu arada paianlar söylenirdi.

polemarkh, surların savunmasını müttefik askerlerden oluşan bir garnizona emanet ettikten sonra, bir hoplit ve bir süvari taburu ile Korinthos kentinin yanından geçerlerken Amyklaililere eşlik etmek üzere onlarla birlikte yola çıktı.

12 Sikyon'un yirmi ya da otuz stad yakınına vardıkları zaman, polemarkh sayısı altı yüzü bulan hoplitleri ile dönüp yeniden Lekhaion yolunu tuttu, süvari komutanına da, taburu ile Amyklaililere arzu ettikleri noktaya kadar eşlik etmesini, sonra dönüp kendisine yetişmesini emretti. Korinthos'ta çok sayıda peltast ve hoplit bulunduğunu bilmiyor değillerdi; fakat daha önce cereyan eden olayların etkisi ile düşmanı küçümsüyor ve hiç kimsenin kendilerine saldırmaya cesaret edemeyeceğine inanıyorlardı. **13** Oysa Atinalı hoplitlerin strategi Hipponikos'un oğlu Kallias[47] ve peltastların komutanı Iphikrates Korinthos'tan onları gözlüyorlardı: kalabalık olmadıklarını, üstelik peltastların ve süvarilerin de desteğinden yoksun olduklarını görünce, peltast birlikleri ile saldırmakla hiçbir tehlikeye girmeyeceklerini düşündüler. Gerçekten, düşman yoluna devam ederse, açık bıraktığı yanına yiyeceği kargı darbeleri ile perişan olacaktı; karşı saldırıya geçerse, son derece çevik olan peltastların hoplitlerden kaçıp kurtulması işten bile değildi. Bu düşünce ile kuvvetlerini kentin dışına çıkardılar. **14** Kallias kentten uzak olmayan bir noktada hoplitlerini safa soktu, Iphikrates de peltastlarını alıp düşman taburuna saldırdı. Kargı darbeleri altında bir miktar yaralı ve ölü veren Ispartalılar savaş yardımcılarına[48] yaralıları ve ölüleri kaldırıp Lekhaion'a taşımalarını emrettiler (koca taburdan gerçek anlamı ile yalnız bunlar kurtuldular); bir yandan da polemarkh son on kuradan genç hoplitleri düşmanın saldırısını püskürtmekle görevlendirdi. **15** Fakat hoplitler yaptıkları karşı saldırıda, aralarındaki bir kargı erimi uzaklığı kapattırmayan peltastlardan birini dahi ele geçiremediler; Iphikrates askerlerine hoplitlerin fazla sokulmasına meydan vermeden çekilmelerini emretmişti; üstelik hoplitler düşman kovalarken olanca hızları ile koştukları için, saflar bozuluyor, dağınık bir halde çekiliyorlardı; bunu fırsat bilen Iphikrates'in askerleri ani bir dönüşle kimi cepheden, kimi düşmanın açık yanını hedef alarak yeniden kargı atışına başlıyorlardı. Daha ilk kovalama sonucunda dokuz on Ispartalıyı yere sermeyi başarmışlardı. Bu onların daha büyük bir cüretle saldırmalarına neden oldu. **16** Askerlerinin uğradığı kayıpları görünce, polemarkh

[47] Kallias, Aristophanes'le Platon'un da sözünü ettikleri zengin kişidir.

[48] "Υπασπισταί denen bu adamlar Isparta ordusunda hoplitin kalkanını taşımakla görevli idiler. Çarpışma sırasında geri hizmetleri görürlerdi.

son on beş kuradan hoplitlere yeniden karşı saldırıya geçme emrini verdi. Ancak birlikleri çekilirken ilkinden daha büyük kayıplara uğradılar. En iyi askerlerinin yere serildiği bir anda süvariler yetişti; bir daha hep birlikte saldırdılar. Peltastlar geri çekilmeye başlayınca, süvariler yanlış bir hareket yaptılar: düşmanı kovalayıp hırpalayacakları yerde, gerek kovalama sırasında, gerek geri çekilirlerken piyadelerle aynı hizayı korumaya çalıştılar. Bu hareketi birkaç kez yinelediler ve her defasında aynı şekilde kayıp verdiler; sonuçta birlikler eridi, askerde gayret kalmadı, buna karşılık düşmanların cüreti arttı ve saldıranların sayısı her defasında çoğaldı. **17** Çaresiz kalarak, denizden iki stad, Lekhaion'dan ise on altı ya da on yedi stad mesafede bulunan küçük bir tepeye topluca çekildiler. Lekhaion'dakiler bunu haber alınca, kayıklara atlayıp kıyıyı izleyerek tepenin hizasına kadar geldiler. Fakat çok hırpalandıkları ve çok ölü verdikleri için, berikilerin maneviyatı iyice bozulmuştu, ellerinden bir şey de gelmiyordu; üstelik hoplitler de saldırıya geçince, tutunamayıp kaçtılar. Bir kısmı denize döküldü, pek azı süvarilerle birlikte Lekhaion'a sığınıp kurtulabildi. Bütün bu çarpışmalarda ve bozgun sırasında aşağı yukarı iki yüz elli asker öldü. Olayın hikayesi budur.

ISTHMOS BÖLGESİNDE HAREKAT SÜRÜYOR

Bu durumda Agesilaos yenilgiye uğrayan taburu alıp hareket etmeyi, Lekhaion'da ise başka bir tabur bırakmayı uygun gördü. Yurda dönüş yolunda konaklayacağı kentlere elinden geldiği kadar geç vakit varmaya, elinden geldiği kadar da erken saatte hareket etmeye çalıştı. Hatta Orkhomenos'tan hareket ettiğinde vakit o kadar erkendi ki, Mantineia'nın yanından geçerken henüz gün ağarmamıştı. Uğranılan yenilginin Mantineia halkında uyandıracağı sevincin askerlerine çok ağır geleceğini düşünmüştü. **19** Iphikrates bundan sonra da birtakım başarılar elde etti. Nitekim Praksitas Sidus ile Krommyon'u ele geçirdiği zaman, bu iki tahkimli mevkide birer garnizon bırakmıştı, Agesilaos da Peiraion'u aldığı zaman Oinoe'ye bir garnizon yerleştirmişti: o garnizonlara rağmen, Iphikrates bütün bu yerleri ele geçirdi. Yalnız Lekhaion Ispartalılarla müttefiklerinin işgalinde idi. Korinthoslu sürgünlere gelince, bunlar, Isparta taburunun felaketinden sonra, Sikyon'dan çıkıp kara yolu ile gelmeye cesaret edemiyorlardı; denizden kıyı boyunca ilerleyerek karaya çıkıyor, baskın yapıyor, kent halkı ile dövüşüp duruyorlardı.

VI. Bölüm

AGESILAOS'UN AKARNANIA'DA GİRİŞTİĞİ HAREKAT (389)

1 Bu olaylardan sonra, eski bir Aitol kenti olan Kalydon'u işgal etmiş ve Kalydonlulara yurttaşlık hakkı tanımış olan Akhaialılar bu kentte bir garnizon bulundurmak zorunda kaldılar. Çünkü kent Akarnanların saldırısına uğruyordu; bir miktar Atinalı ve Boiotialı asker de, Akarnanlarla aralarında yapılmış olan bir ittifak gereğince[49], bu harekata katılmıştı. Böyle bir baskı altında, Akhaialılar Isparta'ya elçi gönderdiler. Elçiler burada Ispartalıların kendilerine hakça davranmadıklarından yakındılar. **2** "Çünkü, efendiler", dediler, "biz her zaman emirlerinize hazırız, yaptığınız seferlere katılıyoruz, nereye sevk ederseniz oraya gidiyoruz. Ama siz, Akarnanlar ve müttefikleri olan Atinalılar ve Boiotialılar tarafından kuşatılmış bulunmamıza rağmen, bu halimizle hiç ilgilenmiyorsunuz. Bizim bu koşullar altında dayanmamıza olanak yok: bu nedenle, ya Peloponnesos'ta sürüp giden savaşla ilişiğimizi keserek, kuvvetlerimizin tümünü körfezin ötesine geçireceğiz, Akarnanlar ve müttefikleri ile dövüşü göze alacağız, ya da hangi koşullarla olursa olsun barış yapmaya çalışacağız." **3** Bu sözlerle, elçiler yaptıkları yardımların karşılığını görmezlerse, Ispartalılara ittifakı bozacakları yolunda üstü kapalı bir uyarıda bulunuyorlardı. Bunun üzerine ephorlarla meclis Akhaialılarla birleşip Akarnanlara karşı savaşmanın zorunlu olduğunu kabul ettiler. Bu işte Agesilaos'u görevlendirerek emrine iki Isparta taburu ile bir o kadar müttefik askeri verdiler. Akhaialılar ise bütün kuvvetlerini seferber ettiler.

4 Agesilaos körfezin karşı kıyısına geçince, köylük yerlerde yaşayan tüm Akarnanlar kentlere sığındı; ve, düşman ordusunun eline düşmesin diye, sürülerini ta içerilere çektiler. Düşman arazisinin sınırına dayanan Agesilaos Akarnanların konfederasyon merkezi olan Stratos'a[50] adam yollayarak, Boiotialılar ve Atinalılarla yaptıkları ittifaktan vazgeçmez, Isparta ile dostlarının yanında yer almazlarsa, ülkelerinin altını üstüne getireceğini ve onlara hiçbir şey bırakmayacağını bildirdi. **5** Fakat Akarnanlar uyarısına aldırmadılar, o da dediğini yaptı: ağır bir yürüyüşle günde on, on iki stad ilerleyerek, geçtiği yerlerde taş üstünde taş bırakmıyordu. Akarnanlar, ordunun bu ağır ilerleyişi karşısında kendilerini güven içinde duyarak, sürülerini dağlardan indirmekte bir sakınca görmediler, hatta tarlalarını sürmeye bile

[49] Akarnanlar Isparta'ya karşı kurulan ittifaka 395 yılından beri katılmış bulunuyorlardı. Diod. XIV 82, 3.

[50] Akarnan konfederasyonu ve merkezinden ilk kez burada söz edilmektedir.

başladılar. **6** Agesilaos düşmanın artık hiç korkusu kalmadığından emin olunca -ülkeyi işgale başladığının on beşinci ya da on altıncı günü idi- sabah erkenden kurbanlarını kesip yola çıktı ve akşama kadar yüz altmış stad yol alarak, Akarnanlı sürülerin çevresinde otladıkları göle ulaştı[51]: sığır ve at sürüleri ile öbür hayvan sürülerini ele geçirdi, birçok da tutsak aldı. Ertesi gün orada kalarak ele geçirdiği ganimeti satışa çıkardı. **7** Fakat bu arada kuvvetli bir Akarnan peltast birliği çıkageldi. Agesilaos çadırlarını dağın eteğine kurmuştu: dağın ovaya uzanan tepelerinde kendilerini güvenlik içinde bulan Akarnanlar mevzilerinden Agesilaos'un askerlerinin üzerine yayları ve sapanları ile ok ve taş yağdırmaya başladılar. Akşam yemeği için hazırlıkların başladığı saat olmasına rağmen, Agesilaos ordugahını ovaya indirmek zorunda kaldı. Akarnanlar ancak hava kararduktan sonra çekildiler; Agesilaos'un askerleri bu sayede nöbetçiler dikerek yatıp uyuyabildiler.

8 Ertesi gün Agesilaos ordusunu geri çekmeye karar verdi. Gölün çevresindeki çayır ve düzlükten çıkmak için, çepeçevre dikilen dağları aşan dar bir geçit vardır: Akarnanlar burada sağlam mevzilere yerleşmişler, düşmanın sağ yanına ok ve kargı yağdırıyorlar, dağın eteklerine kadar inerek saldırıyor, hırpalama hareketleri ile düşmanın ilerlemesine engel oluyorlardı. **9** Saflarından fırlayan hoplitlerle süvarilerin yaptıkları karşı saldırılar onlara bir zarar vermiyordu, çünkü Akarnanlar biraz çekildiler mi, engebeli arazide kendilerini çabucak güven altına alıyorlardı. O kötü koşullar altında geçidi aşmanın güç olacağını düşünen Agesilaos, çok kalabalık olmalarına rağmen, soldan saldıran düşmanlara saldırı ile karşılık vermeyi kararlaştırdı, çünkü sol taraftaki dağlık arazi hoplitlerin ve süvarilerin harekatına daha elverişli idi. **10** Agesilaos kurban kesmeye koyuldu: tören süresince Akarnanlar askerlerin üzerine ok ve kargı yağdırarak onları bir hayli sıkıştırdılar ve ta yanlarına sokulup içlerinden birçoğunu yaraladılar. Fakat o emir verir vermez, son on beş kuradan hoplitler saldırıya geçtiler, süvariler atlarını sürdüler, kendisi de geri kalan kuvvetlerle onları izledi. **11** Ok ve kargılarını fırlatmak için dağın eteğine inen Akarnanlar çok çabuk bozuldular, bayır yukarı kaçarken de pek çok ölü verdiler; ancak Akarnan hoplitleri ile peltastlarının asıl kuvvetleri tepedeydi; burada muharebe düzeni almış, bekliyorlardı: düşmanı karşılayarak ok ve kargılarından başka mızraklarını da fırlatarak süvarilerin bazılarını yaraladılar ve birkaç at öldürdüler. Fakat Ispartalı hoplitlerle göğüs göğüse gelmek üzere iken bozulup kaçtılar: o gün yaklaşık üç yüz ölü verdiler. **12** Bunun üzerine Agesilaos bir zafer

[51] Göl bugünkü Riviou gölü, söz konusu geçit ise gölü Stratos ovasına bağlayan geçit olsa gerek, krş. Oberhümmer, *Akarnanien*, ss. 121-122 (Hatzfeld tarafından anılmıştır).

anıtı dikti. Ondan sonraki günlerde yaptığı akınlarla ülkeyi yakıp yıkmayı sürdürdü: Akhaialıların ısrarı ile kentlerden bazılarına saldırdıysa da, hiçbirini ele geçiremedi. Sonbahar gelince ülkeden çekildi. **13** Akhaialılar onun hiçbir başarı elde edemediği görüşünde idiler, çünkü halkının rızası ile olsun, zorla olsun, bir tek kenti bile ele geçirememişti; onun için ondan hiç olmazsa biraz daha kalıp, Akarnanların tarlalarını ekmelerine engel olmasını rica ettiler. Fakat Agesilaos onlara kendi çıkarlarının aleyhine konuştuklarını söyledi: "Çünkü", dedi, "gelecek yaza ben buraya yeniden geleceğim: bu adamlar ise ne kadar çok ekin ekmiş olurlarsa, barışı o kadar çok arzulayacaklardır." **14** Böyle diyerek Aitolia üzerinden geri çekilmeyi sürdürdü. Öyle yollardan geçti ki, Aitolialılar istemedikçe, büyük ya da küçük hiçbir kuvvet geçemezdi; fakat Aitolialılar Agesilaos'un geçmesine izin verdiler, çünkü Naupaktos'u almalarına yardım edeceğini umuyorlardı. Rhion burnuna ulaştı; buradan gemilere binip körfezi geçerek yurduna döndü: Kalydon'dan gemiye binip Peloponnesos'a geçmesine, trierleri Oiniadai'de üslenmiş olan Atinalılar engel idi.

VII. Bölüm

AKARNANLAR BARIŞ İSTİYOR (388)

1 Kış geçti: bahar olur olmaz Agesilaos, Akhaialılara söz vermiş olduğu gibi, Akarnanlara karşı yeniden seferberlik ilan etti. Akarnanlar bunu haber alınca, kıtanın iç bölgelerinde yaşamaları nedeni ile, ekinleri tahrip edilirse, kentlerinin düşman tarafından kuşatılmış gibi bir duruma düşeceğini düşünerek, Isparta'ya gönderdikleri elçiler aracılığı ile Akhaialılarla barıştılar, Ispartalılarla da ittifak yaptılar. Akarnania olayları böyle sonuçlandı.

AGESIPOLIS'İN ARGOLIS'TEKİ HAREKATI

2 Bundan sonra Ispartalılar, Argos gibi Isparta'nın sınır komşusu olan kuvvetli ve düşman bir kenti arkalarında bırakıp Atinalılara ya da Boiotialılara karşı sefer etmenin tehlikeli olacağını düşünerek, Argos'a karşı seferberlik ilan ettiler. Agesipolis, ordunun başına getirildiğini öğrenip sınırı aşma töreninde kurbanlardan hayırlı belirtiler alınca, Olympia'ya gitti ve Argosluların isteyecekleri mütarekeyi reddederse günah işlemiş olup olmayacağını tanrıya sordu, çünkü Argoslular gerçekten günü geldiği zaman değil, Ispartalıların ülkelerini işgale hazırlandıkları

zaman kutsal aylara girildiğini ileri sürmeyi adet edinmişlerdi[52]. Tanrı ona haksız yere talep edilen bir mütarekeyi reddetmekle günah işlemiş olmayacağını bildirdi. Agesipolis buradan Delphoi'e geçti ve Apollon'a da danışarak mütareke konusunda babası gibi düşünüp düşünmediğini sordu. **3** Apollon kesin olarak aynı karşılığı verdi. Bunun üzerine Agesipolis, kendisi kutsal yerleri ziyaret ettiği günlerde Phleius'ta toplanan ordunun başına geçerek Nemea üzerinden Argolis'e girdi. Argoslular düşmanı durduramayacaklarını anlayınca, adetleri olduğu üzere, başı çelenkli iki sözcü gönderip mütareke önerdiler. Fakat Agesipolis, tanrıların bu öneriyi yerinde bulmadıklarını söyleyerek, mütarekeyi kabul etmedi ve köylerle kentte dehşet uyandıran ileri harekatını sürdürdü.

4 Argolis'e girdiklerinin ilk gecesi idi: o yemeğini yemiş, yemek üstü sunulan sunularla meşgul olunurken, birden tanrının marifeti ile deprem oldu. Karargah mensuplarından başlamak üzere bütün Ispartalılar hemen hep bir ağızdan Poseidon'un[53] paian'ını söylemeye başladılarsa da öbür askerler ülkeden çekilmek gerektiği düşüncesine kapıldılar, çünkü Agis de bir zamanlar, bir yer sarsıntısı olunca, ordusunu Elis'ten çekmişti[54]. Fakat Agesipolis, "tanrı biz istilaya hazırlanırken yeri sarssaydı, sefere engel olmak istediğini düşünürdüm, ama esasen düşman arazisine girmiş bulunduğumuza göre bizi bu yolda teşvik ediyor olsa gerek" şeklinde karşılık verdikten **5** ve buna uygun olarak ertesi gün Poseidon'a kurbanlar kestikten sonra, harekatı sürdürdü. Agesilaos'un Argos'a yaptığı seferin üstünden çok geçmemişti[55]: bu nedenle Agesipolis Agesilaos'un surlara ne kadar yaklaşmış olduğunu, ülkeyi nereye kadar yağma etmiş olduğunu askerlerden sorup öğreniyor ve sanki bir pentathlon yarışmasında imiş gibi rakibini her bakımdan geride bırakmaya çalışıyordu. **6** Hatta bir defasında kentin surlarını çevreleyen hendeğin yeniden berisine geçmeye razı olması için burçlardan ok atışlarının başlaması gerekti. Bir defasında da, Argos kuvvetlerinin büyük bir kısmının Isparta arazisinde bulunmasından yararlanarak, kent kapısına o kadar sokuldu ki girişi bekleyen Argoslular kapıyı telaşla kapayarak, Ispartalılar da birlikte içeri dalarlar korkusu ile, kente girmek isteyen Boiotialı süvarileri dışarda bıraktılar; bu yüzden süvariler koruganların altına sığınıp surlara yarasalar gibi yapışmak zorunda

[52] Dorların büyük bayramı Karneia söz konusudur. Bu bayramda mütareke yapmak dinsel bir gereklilikti (ἱερομηνία). Argoslular, tarihini erteleyerek ya da öne alarak, bundan yararlanmaya çalışıyorlardı. 419'da da öyle yapmışlardı, bk. Thuk. V 54.

[53] Yeri sarsan tanrı Poseidon'dur.

[54] Bk. III 2, 24.

[55] Bk. IV 4, 19.

kaldılar. Ve eğer tam o sıralarda Giritliler[56] Nauplia'ya karşı bir akın yapmasalardı, orada birçok at ve insan oklara hedef olacaktı. **7** Bir süre sonra Eirektai'de konaklamış bulunduğu sırada, ordugahın üzerine bir yıldırım düştü; birkaç kişi çarpılarak, birkaç kişi de geçirdiği heyecandan öldü[57]. Daha sonra Kelusa çayını izleyen bir geçide egemen olan bir yeri tahkim etmek isteği ile kurban kesmeye koyuldu ise de, kurbanların akciğerleri lobsuz çıktı. Bunun üzerine ordusunu geri çekti ve terhis etti. Argosluların beklemedikleri bu baskından gördükleri zarar büyük oldu.

VIII. Bölüm

1 Karada savaş böyle gelişiyordu. Şimdi bu olaylar sırasında deniz üzerinde ve kıyı kentlerinde neler olduğunu anlatacağım: anılmaya değer olayları yazıp önemli olmayanları geçeceğim.

DENİZDEKİ HAREKAT

PHARNABAZOS'LA KONON ADALARI VE SAHİL KENTLERİNİ ZİYARET EDİYORLAR (394)

Ispartalıları deniz muharebesinde yendikten sonra[58] Pharnabazos ile Konon önce adaları ve kıyı kentlerini dolaşarak Ispartalı harmostları kovdular ve kentlerin kalelerini tahkim etmeyeceklerini, kentlerin özerkliklerine saygı göstereceklerini ilan ettiler. **2** Kentler bu habere çok sevindi: hepsi Pharnabazos'u övüyor, ona can ve gönülden konukluk armağanları gönderiyorlardı[59]. Pharnabazos'a bu aklı veren Konon'du; Konon ona, bu şekilde hareket ederse, bütün kentlerin dostluğunu kazanacağını, buna karşılık onları egemenliği altına almak istediği anlaşılacak olursa, her biri ile ayrı ayrı uğraşmak zorunda kalacağını, hatta, farkına vardıkları anda, bütün Yunanlıların birleşmesi tehlikesinin belireceğini söylüyordu. **3** Pharnabazos bu konuda ona inanmıştı. Ephesos'ta karaya çıkıp, Konon'un emrine kırk trier verdikten sonra Sestos'ta buluşmalarını istedi; sonra kara yolu ile kendi eyaletine gitmek üzere yola çıktı.

[56] Giritli okçu birlikleri.
[57] Krş. Paus. III 5, 4.
[58] Knidos deniz çarpışması.
[59] Krş. örneğin Erythrai'in Konon'la ilgili kararnamesi, Dittemberger *Syll.*[3] 126.

DERKYLIDAS DAYANIYOR

Sorun şuydu: onun eski bir düşmanı olan Derkylidas, deniz muharebesinin cereyan ettiği sırada, Abydos'ta bulunuyordu. Ama Derkylidas, öbür harmostlar gibi, bulunduğu kenti terk edip gitmedi; tersine yönetimini elinde tuttuğu Abydos'un Ispartalılarla dost kalmasını sağlıyordu. Abydos halkını topladı ve onlara şöyle dedi: **4** "Sayın ahali, siz bizim kentin eski dostlarısınız, size şimdi Ispartalılara bir iyilik etme fırsatı çıktı. Talihi yaver olana sadakat göstermek bir marifet değildir; ama başı derde giren bir dosta bağlılık göstermesini bilen insanların anısı sonsuza kadar yaşar. Gerçi bir deniz muharebesinde yenildik, ama kudretimizin yok olduğunu iddia ettirecek bir durum da yok henüz; bundan önce de, Atinalıların denizlere egemen oldukları günlerde, bizim kentimiz dostlarına iyilik, düşmanlarına kötülük edecek kudrete sahipti. Öbür kentler talihimizin dönmesine ayak uydurarak bizden ne kadar uzaklaşırlarsa, sadakatinizin değeri gözümüzde o kadar büyüyecektir. Ve eğer içinizde karadan ve denizden kuşatılıp kalmaktan korkanlar varsa, şunu unutmasınlar ki deniz üstünde henüz bir Yunan donanması yoktur. Öte yandan, barbarların denize egemen olmaya kalkışmalarına Yunanistan tahammül etmeyecektir ve kendi çıkarını korumak kararlılığı ile sizin yanınızda yer alacaktır." **5** Bu sözleri dinleyen kent ahalisi isteklerine gönülsüzce değil, seve seve uydu: gelen harmostlar iyi karşılandı, gelmeyenlere ise gelmeleri için haber salındı. Böylece Derkylidas bu amaca hizmet edebilecek yeteri kadar insan topladıktan sonra, Abydos'un karşısına düşen Sestos'a geçti -aradaki uzaklık sekiz stad bile tutmaz- ve Khersonesos'ta Ispartalılar sayesinde[60] toprak sahibi olmuş olanları Sestos'a çağırdı, ayrıca Avrupa'daki kentlerden kovulan harmostların hepsini yanına topladı; onlara cesaretlerini yitirmemelerini söyledi: "Düşünün", dedi, "öteden beri Krala bağlı olan Asya'da bile Temnos gibi -Temnos küçük bir kenttir-, Aigai gibi ve daha başka yerleşim yerleri gibi yerler var: gerekirse Krala boyun eğmeksizin buralarda da yerleşebilirsiniz. Kaldı ki Sestos'tan daha kuvvetli, kuşatılması Sestos'tan daha zor bir yer de yoktur. Çünkü Sestos'u kuşatacak adamın hem bir donanmaya hem piyade kuvvetlerine sahip olması gerekir." Bu ve buna benzer sözlerle onları kaygılarından kurtardı.

6 Abydos ve Sestos'ta oluşan yeni durum karşısında Pharnabazos bu iki kente Ispartalıları kovmaları, yoksa onlara savaş açacağı uyarısında bulundu. Berikiler uyarısını dinlemeyince, Konon'a düşmanın deniz yollarını kesmesini emretti, bir

[60] Bu bölgenin savunulması için bizzat Derkylidas 398'de bir sur yaptırmıştı, bk. III 2, 10.

yandan da Abydoslulara ait araziyi yağma etmeye başladı. Ancak ülkeyi egemenliği altına almayı başaramadı ve yurduna dönmek üzere yola çıktı; bir yandan da ilkbaharda elinden geldiği kadar büyük bir donanma kurabilmek için, Helle denizi bölgesindeki kentlerin dostluğunu kazanmaya çalışması için talimat verdi. Bu şekilde davranmasının nedeni, yaptıkları kötülüklerden dolayı Ispartalılara kızmış olması idi; onun için onların ülkesini istila etmek ve kudreti oranında onlardan öç almak için elinden geldiğince çaba gösteriyordu.

ADALAR DENİZİNDE YENİ HAREKAT (393)

7 Kış bu hazırlıklarla geçti. Bahar olunca Pharnabazos birçok gemi donatıp bir de paralı ordu oluşturduktan sonra, yanında Konon olduğu halde, Adalar denizini aşarak Melos'a geldi ve burasını Isparta'ya karşı üs olarak kullandı. İlk olarak Pherai'de kıyıya çıkıp ülkeyi talan etti, sonra daha başka birçok noktaya çıkarmalar yaparak kıyı bölgesini elinden geldiği kadar tahrip etti. Fakat kıyıların limansızlığından, düşmanın müdahalesinden ve erzak kıtlığından çekinerek, oraları çabucak terk etti ve gemileri ile gelip Kythera adasında Phoinikus'ta demir attı. **8** Kythera kentinin yöneticileri, kentin zorla alınacağından korkarak, surları düşmana teslim ettiler. Pharnabazos aralarında yapılan anlaşmaya uygun olarak, onları Isparta'ya gönderdi, sonra Kythera'nın surlarını onartıp, kente harmost Atinalı Nikophemos'un[61] komutasında bir garnizon yerleştirdi. Bu işleri gördükten sonra, Korinthos berzahında karaya çıktı, müttefikleri canla başla savaşmaya, Krala bağlılıklarını göstermeye teşvik etti ve yanındaki bütün parayı onlara bırakarak[62] yurduna dönmeye hazırlandı.

KONON ATİNA'NIN UZUN SURLARINI YENİDEN İNŞA EDİYOR

9 Konon, donanmanın komutası kendisine devredilirse, masrafını adalardan çıkaracağını ve yurda dönerek Uzun Surlarla Pire'yi çevreleyen surların yeniden inşa edilmesi için Atinalılara yardım

[61] Nikophemos onun dostu ve yardımcısıydı, krş. Lysias XIX *Anon. Oxyr.* X 1, Diod. XIV 81, 4. Atinalı Nikophemos Kythera'da Ispartalı harmostun yerine geçtiği için Ksenophon ona da bu adı vermekten çekinmiyor. Thebai'nin gönderdiği valilerden de *harmost* diye söz eder, bk. VII 1, 43; 3, 4 ve 9.

[62] Pharnabazos ve Konon'un Korinthos ve bağlaşıkları ile bir anlaşma yaptıklarını Diodoros, XVI 84, anlatır.

edeceğini[63], bunun ise Ispartalılara büyük bir darbe olacağından emin bulunduğunu söyledi: "Bu sayede sen Atinalıların minnetini kazanacaksın", dedi, "aynı zamanda da Ispartalılardan öç almış olacaksın, çünkü sen onların bu sonuca ulaşmak için gösterdikleri bunca çabayı boşa çıkarmış olacaksın." Pharnabazos bu öneriyi memnunlukla karşıladı ve onu Atina'ya gönderdi, hatta surların yeniden inşası için gerekli parayı da verdi. **10** Konon Atina'ya gitti ve surların büyük bir kısmını ördürdü; bu iş için kendi tayfalarını görevlendirmekle kalmayıp hem doğramacılarla duvarcıların ücretlerini ödedi, hem geri kalan gerekli harcamaları yaptı. Surların bir kısmını da bizzat Atinalılar, Boiotialılar ve daha başka kentlerin halkları kendi girişimleri ile inşa ettiler.

KORINTHOS KÖRFEZİNDE HAREKAT

Öbür yandan Korinthoslular, Pharnabazos'tan aldıkları paralarla gemiler donatıp başına nauarkh Agathinos'u geçirdiler ve Akhaia kara suları ile Lekhaion koyunda egemen duruma geçtiler. Karşı önlem olarak Ispartalılar da gemiler donattılar; bu gemilerin komutasına Podanemos atandı.**11** Fakat bir çatışmada Podanemos öldü; yardımcısı Pollis de yaralanıp harekat alanından uzaklaşınca, gemilerin komutasını Herippidas aldı[64]. Bu arada karşı donanmanın komutasını Agathinos'tan devralan Korinthoslu Proainos Rhion'dan çekildi; Ispartalılar burasını gecikmeden işgal ettiler. Daha sonra Herippidas'ın gemilerinin başına Teleutias geldi ve yeniden körfez sularında egemenlik kurdu.

YUNAN DEVLETLERİ KIRALA ELÇİ HEYETLERİ GÖNDERİYOR (392)

12 Ispartalılar, Konon'un Kraldan aldığı paralarla Atina surlarını yeniden inşa ettirmiş olduğunu ve gene onun parası ile elde tuttuğu donanma sayesinde adaları ve kıtadaki kıyı kentlerini Atinalılara dost kılmaya çalıştığını işitmişlerdi: durumu Kralın strategi olan Tiribazos'a bildirirlerse, Tiribazos'un ya onların tarafına geçeceğini, ya da, hiç olmazsa, Konon'un donanmasına para yetiştirilmesinin önüne geçeceğini düşündüler. Bu hesapla Tiribazos'a Antalkidas'ı gönderdiler; Antalkidas'ın aldığı talimat, durumu

[63] Gerçekte Atinalılar Uzun Surların yapımına 394'te başlamışlardı, krş. IG II^2 1656.

[64] Herippidas bu göreve vekaleten ve geçici bir zaman için getirilmiştir, krş. Beloch, *Griech. Gesch.* II s.279.

Tiribazos'a anlatmak ve, olanak olursa, hükümeti adına Kralla barış yapmaktı. **13** Bundan haberdar olunca, Atinalılar da, kendi hesaplarına, Konon'la birlikte elçi olarak Hermogenes'i, Dion'u, Kallisthenes'i ve Kallimedon'u gönderdiler. Müttefiklerinden de elçiler göndermelerini istediler: Boiotia'dan, Korinthos'tan ve Argos'tan elçi heyetleri geldi. **14** Gidecekleri yere varınca, Antalkidas Tiribazos'a hükümeti adına Kralla barış yapmak niyeti ile gelmiş olduğunu bildirdi; barış koşulları Kralın eskiden beri istediği koşullardı; gerçekten Asya'daki kentler konusunda Ispartalıların Krala karşı ileri sürdükleri bir talep yoktu; bütün adaların ve öbür bölgelerdeki kentlerin özerk olması onlara yetiyordu: "Biz buna razı olduktan sonra", dedi, "Kralın bizimle savaşmasına ya da bu uğurda para harcamasına neden kalmaz. Gerçekten de, biz ön ayak olmadıkça, ne Atinalılar için, ne de, bu kentler özerk olduktan sonra, bizim için Kralla savaşı göze almak söz konusu olamaz." **15** Tiribazos Antalkidas'ın bu sözlerini çok beğendi. Fakat öbür devletler bu düşüncede değildi. Gerçekten Atinalılar kentlere ve adalara özerklik tanıyan bir anlaşma yapılırsa, Lemnos, İmroz ve Skyros'u[65] yitireceklerinden korkuyorlardı. Thebaililerin korkusu da Boiotia kentlerinin özerkliğini tanımak zorunluluğu ile karşılaşmaktı. Argoslulara gelince, onlar böyle bir anlaşma yapılırsa, en büyük arzularını gerçekleştiremeyeceklerinden, yani Korinthos'a ikinci bir Argos imiş gibi egemen olamayacaklarından korkuyorlardı. İşte barış girişimi bu nedenle başarılı olmadı, heyetler de yurtlarına döndüler.

TIRIBAZOS KONON'U TUTUKLATIYOR (391)

16 Tiribazos Kralın rızası olmadan Ispartalıları tutmayı kendisi için tehlikeli buluyordu: gene de gizlice Antalkidas'a para verdi; Ispartalılar bir donanma kurarlarsa, Atinalılarla müttefiklerinin barıştan yana olma gereksinimini daha çok duyacaklarını umuyordu; bir yandan da Konon'un Krala karşı geldiğini, Ispartalıların haklı olduğunu ileri sürerek, Konon'u tutuklattı. Bu işleri gördükten sonra, Kralın yanına gitti: niyeti Ispartalıların kendisine söylediklerini aktarmak, karşı geldiği için Konon'u tutuklatmış olduğunu bildirmek ve bu konularda kendisinden talimat istemekti. **17** Kral, Tiribazos'un yanından ayrılmasını dahi bek-

[65] Bu üç adanın, harmostları kovduktan sonra, Atina'nın egemenliğini tanımış olacağını Beloch, *Griech. Gesch.* III 1, s.79 n.1, ileri sürmektedir.

STRUTHAS ISPARTA'YA DÜŞMAN OLDUĞUNU GÖSTERİYOR

lemeden, deniz harekatı ile ilgilenmesi için Ege kıyısına Struthas'ı gönderdi[66]. Struthas Atinalılara ve onların müttefiklerine büyük bir yakınlık duyuyordu, çünkü Kralın ülkesinin Agesilaos'tan neler çektiğini henüz unutmamıştı. Ispartalılar Struthas'ın kendilerine düşmanca, Atinalılara ise dostça davrandığını görerek, onunla savaşması için Thibron'u[67] gönderdiler. Thibron denizi aştı ve Ephesos'la Menderes ovasındaki kentleri -Priene, Leukophrys ve Akhilleion'u- üs olarak kullanarak Kralın ülkesinde malları ve canları yağma etmeye koyuldu.

THIBRON ÖLÜYOR

18 Bir süre sonra Struthas, Thibron'un yağmaya gönderdiği askerlerinin yardımına koştuğu zaman yetişmekte düzensiz ve önlem almadan davrandığını fark ederek, süvarilerini ovaya gönderdi ve atlarını dört nala sürerek bir daire oluşturmalarını ve ne bulurlarsa alıp götürmelerini emretti. Thibron o sırada yemekten kalkmış flütçü Thersandros'la disk atıyordu. Çünkü Thersandros yalnız iyi bir flütçü değildi; Isparta adetlerine hayran olduğu için[68], atletizme de merak sarmıştı. **19** Struthas yetişen Yunan birliklerinin düzensiz hareket ettiğini ve ön safların pek seyrek olduğunu görerek, kalabalık ve iyi dizilmiş bir süvari kuvveti ile birden karşılarına çıktı. Süvariler ilk olarak Thibron'la Thersandros'u öldürdüler; bu ikisi ölünce, bütün birlikleri bozguna uğrattılar ve kovalama sırasında pek çok kimseyi yere serdiler; bununla birlikte, dost kentlere sığınıp kurtulanlar oldu; daha başkaları ise (bunlar daha kalabalık bir grup idi) yardıma gidildiğinden çok geç haberdar oldukları için canlarını kurtarmış oldular. Çünkü Thibron çoğu kez -bu sefer de öyle olmuştu- saldırı için emir dahi vermezdi. Bu olay böyle cereyan etti.

ISPARTALILAR RODOS'A BİR DONANMA GÖNDERİYOR

20 Demokratlar tarafından adalarından kovulan Rodoslular[69] Isparta'ya gelerek Atinalıların Rodos'a egemen olmakla büyük bir kuvveti kendi kuvvet-

[66] Krş. Dittenberger, *Syll.*[3] 134.

[67] Thibron sürgün edilmişti, bk. III 1, 8; bu arada geri çağrılmış olduğu anlaşılıyor.

[68] Oysa İyon kökenli idi, krş. Polyainos, *Strat.* VI 6.

[69] Ksenophon Rodos'ta geçen olayları anlatmıyor. Diodoros'a göre, XIV 79,6, 396'da Rodoslular limanlarında demir atmış bulunan Isparta gemilerinden kurtulup Konon'un donanmasını karşılamışlar,

lerine katmış olduklarını, bunun küçümsenecek bir olay olmadığını telkine koyuldular. Ispartalılar da, iktidar demokratlara kalırsa, bütün Rodos adasının Atinalıların eline geçeceğini, buna karşılık zenginler iktidara geçerse adaya kendilerinin egemen olacağını hesaplayarak, bu iş için sekiz gemi donattılar, başına da nauarkh Ekdikos'u getirdiler. **21** Bu gemilerle Diphridas'ı da gönderdiler. Ona Asya'ya geçmesi, Thibron'u iyi karşılamış olan kentleri yönetimi altında tutması ve Thibron'un ordusundan arta kalan kuvvetleri alarak, hatta bir çaresini bulursa, yeni bir ordu toplayarak, Struthas'la savaşması için talimat verdiler. Diphridas emredilenlerin hepsini yaptı; birtakım başarılardan başka, Sardeis yolunda Struthas'ın damadı olan Tigranes'le karısını ele geçirdi: onları büyük bir fidye karşılığında serbest bıraktı; bu sayede askerlerinin ücretini hemen ödemek olanağını buldu. **22** Bu adam Thibron kadar sevilen bir adam olmakla birlikte, ondan çok daha düzenli ve strateg olarak daha girişimciydi. Kendini bedensel zevklere kaptırmazdı; aklı fikri sürekli olarak görevindeydi. Ekdikos'a gelince, Ekdikos Knidos'a vardığında, demokratların Rodos'ta iktidarı ellerinde bulundurduklarını, kendi komutasındaki gemilerin iki misli gemiye sahip olmaları sayesinde karada ve denizde egemen olduklarını gördü ve Knidos'tan bir yere kıpırdamadı.

TELEUTIAS YARDIMA GÖNDERİLİYOR (390)

23 Ispartalılar Ekdikos'un, dostlarına yardımda bulunamayacak kadar zayıf bir kuvvete sahip olduğunun farkına varınca,Teleutias'a, Akhaia kara sularında ve Lekhaion koyunda bulunan on iki gemisini alıp[70], yarımadayı dolaşarak Ekdikos'un yanına gitmesini, onu Isparta'ya yollayıp, Isparta ile dost olmak isteyenlerin davasını ele almasını ve düşmanı elinden geldiği kadar hırpalamasını emrettiler. Teleutias Sisam'a vardıktan sonra, oradan aldığı <yedi> gemi ile Knidos'a gitti, Ekdikos da yurduna döndü. **24** Teleutias Rodos'a gitmek üzere yola çıkmıştı: şimdi onun yirmi yedi gemisi vardı. Yolda on trierle müttefikleri Euagoras'a[71] yardım etmek için Atina'dan Kıbrıs'a gitmekte olan Ephialtes'in oğlu Philokrates'e rastladı ve bütün gemilerini ele geçirdi; bu işte her iki tarafın davranışı kendi çıkarları aleyhine idi: gerçekten Atinalılar, Kralla dost oldukları halde, Kralla savaşmakta olan Euagoras'a yardım gönderiyorlardı; Teleutias da,

---

395'de ise Konon'un marifeti ile iktidarda olan Diagoridler ailesini öldürüp demokrat bir yönetim kurmuşlardı; krş. *Anon. Oxyr.* X.

[70] Bk. IV 4, 19.

[71] Pers yönetimi Kıbrıs'ın bağımsızlığına engel olmak için bir ordu ile bir donanma seferber etmişti, bk. Diod. XIV 98; Theop. *frug.* 101.

Ispartalıların Kralla savaş halinde olmalarına rağmen, onunla savaşmaya giden bir kuvveti yok ediyordu. Knidos'a dönüp ganimeti sattıktan sonra, Teleutias yeniden Rodos'a gitti ve Isparta taraftarlarının davasını yürütmeye çalıştı.

THRASYBULOS HELLE DENİZİNE GÖNDERİLİYOR (389)

25 Atinalılar, Ispartalıların deniz üzerinde yeniden egemenlik kurmak istediklerine kanaat getirerek, buna engel olmak için kırk gemi donatıp Steirialı Thrasybulos'un[72] komutasında yola çıkardılar. Thrasybulos donanması ile doğruca Rodos'un yardımına gitmedi, çünkü Isparta taraftarlarının hakkından kolayca gelinemeyeceğini biliyordu; gerçekten bunlar tahkimli bir mevkii tutuyorlardı. Teleutias da gemileri ile oradaydı ve onları destekliyordu; öte yandan, kendi taraftarlarının da düşmana yenik düşme olasılığı yoktu, çünkü kentler onların elindeydi, sonra sayıca üstündüler ve nihayet bir muharebe kazanmışlardı. **26** Bu nedenle Helle denizine yelken açtı; yoluna çıkan olmayınca ülkesine yararlı olacak girişimlerde bulunmaya niyetlendi. Böylece ilk iş olarak aralarının açık olduğunu işittiği Odryslerin kralı Amedokos'la[73] kıyı bölgesine egemen olan Seuthes'i barıştırdı ve Atina ile dost ve müttefik olmalarını sağladı; çünkü o ikisi Atina'nın dostu olursa, Trakya kıyılarındaki Yunan kentlerinin de Atina'ya yaklaşacaklarını düşünüyordu. **27** Gerek bu bölgede, gerek Kralın Atinalılarla dost olması sayesinde, Asya kentlerinde durum çok iyi idi; bundan yararlanarak Thrasybulos Byzantion'a geçti ve Karadeniz'den gemi ile gelen yüklerin yüzde onunu haraç aldı. Bununla da kalmayıp Byzantion'daki oligark yönetime son verip yerine demokrat bir yönetim getirdi; bu yüzden Byzantionlu demokratlar kentin Atinalılarla dolmasını yadırgamadılar.

THRASYBULOS LESBOS'A GİDİYOR

28 Bu işleri gördükten ve Kalkhedonlularla dostluk kurduktan sonra, donanması ile Helle denizinden ayrıldı, Midilli dışında Lesbos'taki bütün kentlerin Isparta'dan yana olduklarını görünce, önce hiçbirinin üzerine yürümedi. Donanmasındaki dört yüz hopliti ve çeşitli kentlerden kaçarak Midilli'ye sığınan sürgünleri Midilli'de topladı, Midilli halkından gücü kuvveti yerinde olanları da

[72] Atina'yı kurtaran adam. V 1,26'da başka bir Thrasybulos ortaya çıkacaktır; onun demos'u Kollytos'tur.

[73] *Anab.* VII 2, 32; 3, 16'da bu kişiden Medokos diye söz ediliyor. Sikkelerde adı Metokos şeklindedir. Seuthes ile ilişkisi için bk. III 2,2.

bunlara kattı: Midillililere, kentler ele geçerse, bütün adaya sahip olacakları yolunda umut verdi; sürgünleri, kentlerin her birine ayrı zamanda ve toplu halde saldırılırsa, herkesin yurduna dönebileceğini söyleyerek yüreklendirdi; donanmasındaki hoplitlere de Lesbos'u Atina'nın dostu yapabilirlerse, yurtlarına büyük gelir kaynağı sağlamış olacaklarını anımsattı; böylece herkesi gayrete getirdikten sonra, kurduğu ordu ile Methymna üzerine yürüdü. **29** Orada Isparta harmostu olarak bulunan Therimakhos, Thrasybulos'un yaklaştığını işitince, donanmasındaki piyadeleri, Methymna halkını ve kentte bulunan Midillili sürgünleri alarak, düşmanı sınırda karşılamak üzere yola çıktı. Yapılan muharebede Therimakhos öldü, bozulan askerlerin birçoğu da yok edildi.

THRASYBULOS'UN ÖLÜMÜ (388)

30 Bunun üzerine birçok kent onun tarafına geçti; direnen bölgeleri yağma ederek askerlerinin gereksinimlerini karşıladı ve hemen Rodos'a döndü. Burada ordusunun gücünü daha da arttırabilmek amacı ile birçok kentten vergi aldı; bu arada Aspendos'a da gitti ve Eurymedon ırmağının ağzında demir attı. Aspendoslulardan alacağı parayı almıştı, fakat askerleri tarlalarda olay çıkardılar; buna kızan Aspendoslular gece baskınına uğradı ve çadırında öldürüldü.

ISPARTALILAR ANAKSIBIOS'U HELLE DENİZİNE GÖNDERİYOR

31 Herkesin değerli bir adam olarak bildiği Thrasybulos[74] işte böyle öldü. Atinalılar onun yerine Agyrrhios'u seçerek donanmanın başına gönderdiler. Öte yandan, Atinalıların Byzantion'da üslenerek Karadeniz'den gelen malların yüzde onuna el koydukları, Kalkhedon'u ellerinde tuttukları ve, Pharnabazos'la dost olmaları sayesinde, Helle denizi bölgesindeki bütün kentlerle dostça ilişkiler kurdukları Ispartalıların gözünden kaçmamıştı: dolayısiyle önlem almayı gerekli buldular **32** Gerçi Derkylidas'tan bir şikayetleri yoktu; ama ephorların dostluğunu kazanan Anaksibios ne yapıp edip Abydos'a harmost olarak gönderilmesini sağladı. Kendisine ödenek ve gemi verirlerse, Atinalılarla savaşacağını ve Helle denizindeki durumu onların aleyhine çevireceğini vaat etti.

[74] Fakat Thrasybulos'un yağmaları ve koyduğu vergiler Atina'da iyi karşılanmamış, kendisi hesap vermeye çağrılmıştı. Ölünce dava düşmüş, ancak yardımcısı Ergokles ölüme mahkum edilmiştir, krş. Lysias XXVIII ve XXIX.

33 Ispartalılar, üç trier ve bin paralı askere yetecek kadar ödenek vererek Anaksibios'u Asya'ya gönderdiler. Anaksibios gittiği yerde paralı asker toplayıp bir kuvvet oluşturdu ve karada harekete geçerek bir yandan bazı Aiol kentlerini Pharnabazos'tan zorla ayırmaya çalıştı, bir yandan da Abydos'a saldıran kentlere karşı harekata girişti: akınlar yaptı ve arazilerini talan etti; komutasındaki gemilere, donattığı üç Abydos gemisini daha katarak denize açıldı ve, Atinalılarla müttefikleri arasında ayırım yapmadan düşman gemisi avına girişti.

ATİNALILAR DA HELLE DENİZİNE IPHIKRATES'İ GÖNDERİYOR

34 Bu durumu gören Atinalılar Thrasybulos'un Helle denizinde kurduğu düzenin bozulmasından korktular ve karşı önlem olmak üzere Iphikrates'i gönderdiler; Iphikrates'in emrinde sekiz gemi ve bin iki yüz kadar peltast vardı. Bunların büyük bir bölümü onun Korinthos'ta komuta ettiği askerlerdi. Çünkü Argoslular Korinthos'u ikinci bir Argos haline getirdikten sonra ona ve askerlerine artık gerek olmadığını söylemişlerdi (Iphikrates Argos taraftarlarından birkaç kişiyi idam ettirmişti). Böylece Iphikrates Atina'ya dönmüş, yurdunda yaşıyordu. **35** Iphikrates'in Khersonesos'a gelmesinden sonra, bir süre o da, Anaksibios da korsan savaşı yapmakla yetindiler.

ANAKSIBIOS PUSUYA DÜŞÜRÜLÜYOR

Fakat bir gün Iphikrates, Anaksibios'un paralı askerleri, yanındaki Ispartalılar ve iki yüz Abydoslu hoplitle birlikte Antandros'a gitmek üzere yola çıktığını haber aldı; Antandrosluların dostluğunu kazanmış olduğunu da işitmişti; Antandros'ta bir garnizon bırakıp geri döneceğini ve Abydosluların yurtlarına dönmelerini sağlayacağını tahmin ederek, gece vakti boğazı geçti ve Abydos kıyısının en ıssız bir noktasına çıktı, oradan dağlara tırmanıp pusu kurdu. Kendisini Abydos kıyısına getiren gemilere, ortalık aydınlanmaya başlayınca, Khersonesos kıyısını yukarıya doğru izlemelerini buyurdu; her zamanki gibi para toplamak için yola çıktıkları izlenimini uyandırmalarını istiyordu. **36** Bu taktik umutlarını boşa çıkarmadı: gerçekten Anaksibios -anlatıldığına göre- o gün kurbanlardan hayırlı belirti almadığına aldırmadan dönüş yoluna koyulmuştu; aldırmayışının nedeni yolunun hep dost araziden geçmesi ve dost bir kente gitmekte olması idi; ayrıca

karşılaştığı insanlar ona Iphikrates'in Prokonnesos'a gitmekte olduğunu bildirmişlerdi; bu nedenle hiçbir önlem almadan yola çıktı. **37** Buna rağmen, arazi koşulları her iki taraf için eşit olduğu sürece, Iphikrates gizlendiği yerden kıpırdamadı; fakat öncülük eden Abydoslu birlikler artık Kremaste ovasına, altın madeninin bulunduğu yere, asıl kuvvetler ise bayıra varıp da, Anaksibios Ispartalıları ile birlikte bayır aşağı ilerlemeye başlayınca, işte o zaman Iphikrates pusudan çıkarak düşmana saldırdı. **38** Anaksibios kurtuluş umudu olmadığını anladı: ordusu dar geçitte upuzun ve incecik bir kol olmuştu, geçidi arkalarında bırakanların geri dönüp yardıma yetişmelerine bayır olanak vermeyecekti. Ayrıca pusuya düşürüldüklerinin farkına varan askerler şaşkına dönmüşlerdi; durumu görerek, yanındakilere: "Efendiler," dedi, "bana burada ölmek düşer: siz düşmanla göğüs göğüse gelmeyi beklemeyin, canınızı kurtarın." **39** Bunları söyleyerek yaverinin elinden kalkanını aldı ve olduğu yerde dövüşerek öldü. Yanındaki oğlan da onu bırakmadı; çeşitli kentlerden gelip Abydos'ta toplanan Ispartalı harmostlardan on iki kadarı dövüş sırasında onunla birlikte öldü; öbürleri kaçarken can verdiler. Iphikrates'in askerleri onları kente kadar kovaladılar. Çeşitli birliklerden yaklaşık iki yüz insan öldü. Iphikrates bunun üzerine Khersonesos'a döndü.

V. KİTAP

I. Bölüm

ATİNALILARLA ISPARTALILAR ARASINDA AIGINA İÇİN ÇEKİŞME (389)

1 Helle denizi bölgesinde Atinalılarla Ispartalılar arasında bu olay cereyan ederken Eteonikos[1] yeniden Aigina'ya geldi; ve, Aiginalıların bir zamanlar Atinalılarla ticari ilişki kurmuş olmalarına rağmen, deniz üzerinde açık bir savaş durumu olduğu için, ephorların da onayı ile, Attike kıyılarına baskın yapmak üzere gönüllüler gönderdi. **2** Atinalılar bu korsanlar tarafından neredeyse abluka altına alındıklarını görerek, Aigina'ya Pamphilos'un emrinde bir hoplit birliği gönderip, inşa ettikleri bir tahkimatla kenti çepeçevre sardılar ve Aiginalıları karadan, bu işe ayırdıkları on trierle de denizden kuşattılar. Fakat Teleutias vergi toplamak amacı ile, tesadüfen adalara gelmiş bulunuyordu; olanları öğrenince Aiginalıların yardımına yetişti; Atina donanmasını kaçırmayı başardı ise de, tahkimat Pamphilos'un elinde kaldı.

3 Bu olaylar üzerine Isparta'dan nauarkh olarak Hieraks geldi. Donanmanın komutasını yeni gelene devreden[2] Teleutias yurda dönerken görkemli bir şekilde uğurlandı. Gerçekten, gemiye binmek üzere kıyıya inerken, bütün askerler el kol sallayarak onu selamladılar, çelenkler, şeritler sundular. Geç kalarak, Teleutias'ın rıhtımdan uzaklaştığı sırada yetişenler ellerindeki çelenkleri arkasından denize attılar ve ona iyi dileklerde bulundular. **4** Biliyorum, bu anlattığımın olağanüstü bir yanı yok: ne önemli bir harcama, ne bir tehlike, ne iyi düzenlenmiş bir tasarı söz konusudur. Fakat, Zeus hakkı için: bence insan dediğin, Teleutias'ın emrindekilerde bu kadar büyük bir sevgi uyandırmak için ne yaptığını merak eder. Çünkü insanın en soylu amacı büyük servetler, büyük serüvenler değil, böyle bir başarıdır.

[1] Ksenophon Eteonikos'tan son kez II 2, 5'te söz etmişti. Aigina'ya ilk gelişini anlatmış değildir.

[2] İki kez nauarkh olunamayacağına göre (bk. II 1,7), Teleutias'ın nauarkh ünvanına sahip olmamakla birlikte fiilen bütün donanmaya komuta ettiği anlaşılıyor. Aigos-Potamoi muharebesinde Lysandros'un durumu da böyleydi.

DENİZ HAREKATI SÜRÜYOR (388)

5 Hieraks gemilerini alıp Rodos'a gitti; giderken harmost olarak atadığı yardımcısı Gorgopas'la on iki trieri Aigina'da bıraktı. O andan başlayarak asıl kuşatılanlar kent halkı değil, tahkimattaki Atinalılar oldu; bu nedenle Atinalılar, aldıkları bir kararla, çok sayıda gemiler gönderdiler ve askerlerini adaya ayak bastıklarının beşinci ayında Aigina'dan geri çektiler. Bundan sonra Atinalılar gene korsanlarla ve Gorgopas'la uğraşmak zorunda kaldılar ve karşı koyabilmek için on üç gemi donattılar; bu gemilerin başına nauarkh olarak[3] Eunomos'u getirdiler.

6 Hieraks Rodos'ta iken, Ispartalılar nauarkh atadıkları Antalkidas'ı gönderdiler; böylelikle Tiribazos'a yaranacaklarını umuyorlardı. Antalkidas Aigina'ya gelip, Gorgopas'ın gemilerini aldıktan sonra, Ephesos'a gitti; buradan Gorgopas'ı on iki gemi ile yeniden Aigina'ya gönderdi, öbür gemilerin komutasını da yardımcısı Nikolokhos'a verdi. Nikolokhos Abydosluların yardımına gitmek üzere yola çıktı. Tenedos'a uğrayarak adayı yakıp yıktı, sonra aldığı ganimetle Abydos'a yelken açtı. **7** Öbür yandan Samothrake, Taşoz ve bu bölgenin çeşitli yerlerinden gelen Atinalı strategler toplanmışlar, Tenedosluların yardımına koşmaya hazırlanıyorlardı. Fakat Nikolokhos'un Abydos'a varmış olduğunu haber alınca, Khersonesos'ta üslenerek onun yirmi beş gemisini[4] kendi otuz iki gemisi ile abluka altına aldılar.

GORGOPAS ATİNA DONANMASINA BASKIN YAPIYOR

Bu arada Ephesos'tan dönmekte olan Gorgopas Eunomos'la karşılaştı; kaçtı ve güneşin batmasından az önce vardığı Aigina'ya sığındı. Adamlarını gemilerden indirip akşam yemeklerini yedirdi. **8** Eunomos kısa bir bekleyişten sonra, oradan ayrıldı. Karanlık basınca, arkadan gelen gemiler yollarını şaşırmasınlar diye, adet olduğu üzere, ışık yakıp kafilenin başına geçti. Gorgopas derhal tayfaları gemilere bindirip ışığı izleyerek ardına

[3] Nauarkh Ispartalıların donanma komutanına verdikleri ad olduğuna göre, aynı adı bir Atinalı için kullanmak yanlıştır (krş. I 6, 29); üstelik burada söz konusu olan komutanlık sadece bir filo komutanlığıdır.

[4] Ispartalıların 390 yılında Teleutias'ın emrine verdikleri yirmi yedi gemi, Euagoras'ın yardımına giden on Atina trierinin ele geçmesi ile otuz yedi olmuştu (IV 8,24). Hieraks'ın nauarkhlığı sırasında, bu donanmanın on iki gemisi Gorgopas'a verilince (V 1,5), Helle denizine gönderilen Nikolokhos'a yirmi beş gemi kalıyor.

düştü; ancak görülmemek, varlığını belli etmemek için, arada bir mesafe bıraktı; kürekçi başları seslenerek değil, iki taşı birbirine vurarak tempo tutuyorlardı, kürekler de usulca çekiliyordu. **9** Eunomos'un gemileri Attike'nin Zoster burnuna varınca, saldırı borusu çaldırdı. Eunomos'un gemilerinden bazıları kıyıya yanaşmıştı: tayfalar karaya çıkıyordu; bazı gemiler demir atmakla uğraşıyordu, öbürleri ise henüz seyir halindeydi. Ay ışığında cereyan eden muharebede Gorgopas dört düşman trierini ele geçirerek yedeğe aldı ve Aigina'ya doğru uzaklaştı. Atinalıların öbür gemileri kaçıp Pire'ye sığındılar.

GORGOPAS KHABRIAS'IN KURDUĞU PUSUYA DÜŞÜYOR

10 Bu olayları izleyen günlerde Khabrias[5] Euagoras'a yardım amacı ile Kıbrıs'a sefer etmekteydi; emrinde sekiz yüz peltast ve on trier vardı; bunlara Atina'dan aldığı daha bir miktar gemi ve hoplit katmıştı. Gece vakti Aigina'ya çıkarak, Herakleion'un ötesinde, arazinin çökrek bir kısmında peltastları ile pusu kurdu. Anlaştıkları gibi, gün doğarken Atinalı hoplitler de geldi; başlarında Demainetos vardı. Bu birlik on altı stad kadar ilerleyerek Herakleion'u geçip Üç Burçlar denen yere vardı. **11** Durumu öğrenen Gorgopas, Aiginalıları, gemilerindeki piyade kuvvetlerini ve yanında bulunan Spartiatlardan sekizini alarak karşı saldırıya geçti. Gemilerinin tayfaları içinde özgür olanların kendisine yardım etmesini istedi; bunların birçoğu, her biri eline bir silah alarak, yardıma geldi. **12** Ön saflar pusu yerini geçer geçmez, Khabrias'ın askerleri yerlerinden fırladılar ve kargıları ve okları ile saldırdılar. O anda gemilerden inen hoplitler de yetişti. Toplu bir halde olmayan ilk saflar çabucak yok edildi: Gorgopas'la Ispartalılar da ölenler arasındaydı. Bunlar ölünce, öbürlerinin bozulması uzun sürmedi. Aiginalılar yüz elli kadar ölü verdiler; paralı askerler, metoikler ve yardıma gelen gemicilerden ise iki yüzden fazla adam öldü. **13** Bu muharebeden sonra Atinalılar tıpkı barış zamanındaki gibi serbestçe denizlerde dolaşmak olanağına kavuştular: gemiciler Eteonikos'u bile dinlemiyor, gemilere binmeyi reddediyorlardı; nedeni de, Eteonikos'un artık onların ücretini ödeyecek durumda olmamasıydı.

[5] Khabrias için bk. Kirschner, *Real-Encycl.* III, *s.v.* Chabrias, süt. 2018. Ksenophon Khabrias'tan ilk kez burada söz ediyor.

AIGINA FİLOSUNUN BAŞINA TELEUTIAS GETİRİLİYOR (387)

Bunun üzerine Ispartalılar bu gemilerin başına bağımsız komutan olarak Teleutias'ı gönderdiler[6]. Gemiciler yeni komutanlarının gelişini büyük sevinç gösterisi ile karşıladılar. Teleutias onları toplayıp şöyle konuştu:

14 "Askerlerim, ben yanımda para ile gelmiş değilim; ancak tanrı isterse, siz de çabalarsanız, gereksinimlerinizi bol bol karşılamaya çalışacağım. Siz iyi bilirsiniz ki komutanınız ben olduğum zaman, canınız kendi canım kadar değerlidir; iaşe konusuna gelince, kendiminkinden önce sizinkinin sağlanmasını arzu ettiğimi söylersem, hiç şaşmayın: tanrılar için, sizin bir gün aç kaldığınızı görmektense, kendim iki gün aç kalmayı yeğlerim. Şurası kesindir ki benden bir şey isteyenlere bugüne kadar kapım açıktı, bugün de açık kalacaktır. **15** Böylece, siz bolluk içinde iken, benim de bolluk içinde yaşadığımı göreceksiniz; fakat benim soğuğa, sıcağa, uykusuzluğa katlandığımı görürseniz, aynı sıkıntılara siz de katlanmak zorunda olduğunuzu kabul etmelisiniz. Çünkü ben sizden böyle bir özveri istersem, bunu size eziyet etmek için değil, gene sizin iyiliğiniz için isterim. **16** Yiğit askerlerim", dedi, "bilirsiniz ki başarıları ile tanınan kentimiz bunca nimeti, bunca meziyeti kendini koyvermekle değil, tersine gerektiğinde sıkıntıları ve tehlikeleri göze almakla elde etmiştir. Sizler, gerçi geçmiş günlerde yiğitliğinizi gösterdiniz, bunu bilmiyor değilim, ama şimdi daha büyük bir yiğitlik göstermelisiniz: böylece hep birlikte eziyetlere katlanmaktan ve hep birlikte başarıya ulaşmaktan zevk duyacağız. **17** Gerçekten ücret için Yunanlı olsun barbar olsun[7], hiç kimseye yaltaklanmadan kendi erzakımızı kendimizin, hem de en onurlu yoldan, sağlamasından daha büyük bir zevk olabilir mi dünyada? Biliyorsunuz: savaş zamanında düşmandan alınan büyük bir ganimet insana yalnız yiyeceğini değil, yeryüzünde şan da kazandırır."

TELEUTIAS PİRE'YE BASKIN YAPIYOR

18 Onun bu sözlerine askerler hep bir ağızdan "Emret, yapalım" diye bağırarak karşılık verdiler. Teleutias az önce kurban kesmişti: "Yiğitlerim", dedi,

[6] Teleutias nauarkh değildir, ancak bağımsız hareket etme yetkisine sahip bir komutandır. O yıl nauarkh Antalkidas idi.

[7] Parasal sıkıntılar Yunanlıları Perslere yanaşmaya itiyordu. Bu durumdan, tıpkı Kallikratidas gibi (bk. 1 6,7), Teleutias da yakınır.

"yemeğe oturmak üzere idiniz, yemeğinizi yiyin; yanınıza bir günlük kumanya alın. Sonra hiç zaman yitirmeden gemilerin yanında toplanın: tanrının istediği yere gideceğiz: zamanında varmalıyız." **19** Askerler toplanınca, onları gemilere bindirdi ve gece vakti Atina limanına hareket etti: kah mola veriliyor, emri üzerine istirahat ediliyor, kah kürek çekiliyordu. On iki trierle koca bir donanmaya sahip bir düşmana saldırmanın çılgınlık olduğuna hükmedenler olabilir, fakat bu konuda Teleutias'ın ne düşündüğü göz önünde tutulmalıdır. **20** Teleutias limandaki Atina donanmasının Gorgopas'ın ölümünden sonra, nöbeti gevşeteceğini tahmin etmişti; limanda birkaç trier demir atmış olsa bile, Atina'da bulunan yirmi triere saldırmanın, sefere çıkmış olan on triere saldırmaktan daha az tehlikeli olacağından emindi. Çünkü biliyordu: seferde gemiciler gemilerinin yanında çadır kurarlardı, Atina'da ise trierarkhların evlerinde, tayfaların da rastgele şurada burada çadır kurup yattıklarından haberdardı. İşte böyle düşündüğü için yola çıkmıştı.

21 Limana beş altı stad kala, büyük bir sessizlik içinde mola verdi; gün doğarken yeniden başa geçti, öbür gemiler onu izledi. Verdiği talimat şu idi: yük gemilerinin batırılmasına, hatta yalnızca tahrip edilmesine izin yoktu. Fakat nerede demir atmış bir trier görülürse, elden geldiğince derhal zararsız hale getirilecekti; ticaret gemilerine gelince, yüklü de olsalar, yedeğe alınıp liman dışına çekilecekler, fazla büyük olanları varsa, bunların içine atlanıp tayfaları esir alınacaktı. Bazıları cüret edip kıyıya çıktı, pazar yerine[8] kadar sokularak birkaç tüccarı ve birkaç gemi sahibini yakalayıp gemilere sürüklediler. **22** Baskın olup bitmişti. Atinalılardan gürültüyü işitenler ne olduğunu anlamak için evlerinden dışarı uğruyor, sokaktakiler silahlarını almak için evlerine dalıyorlardı, bazıları da haber vermek için kente doğru koşuyordu. O gece Atina'da ne kadar hoplit ve süvari varsa, hepsi, sanki Pire elden gidiyormuş gibi, silah başı ettiler. **23** Teleutias ele geçirdiği gemileri Aigina'ya gönderdi, üç ya da dört trierin onlara eşlik etmesi için emir verdi; sonra öbürleri ile üslendiği limandan çıkan bir donanma gibi, Attike kıyıları boyunca ilerleyerek birçok balıkçı teknesi ile adalardan gelmekte olan insan dolu yolcu gemilerini ele geçirdi. Sunion burnunda bir kısmı buğday, bir kısmı çeşitli mallarla yüklü teknelerle karşılaşıp, hepsine el koydu. Bu başarıdan sonra Aigina'ya döndü. **24** Ve ganimeti satarak askerlerine bir aylık ücretlerini verdi. Ondan sonraki günlerde de adanın kara sularında dolaşarak her rastladığını ele geçirdi. Bu sayede tam takım tayfalarını beslemek, aynı zamanda kendisine canla başla boyun eğen bir askeri kuvvete sahip olma olanağını buldu.

[8] Rıhtımda, bir sıra revakın altında malların sergilendiği dükkanlardan başka (δεῖγμα adı buradan geliyor) sarraf dükkanları da vardı.

ANTALKIDAS'IN HELLE DENİZİNDEKİ HAREKATI

25 Bu arada Antalkidas[9], kendisinin önereceği barışa Atinalılarla müttefiklerinin razı olmamaları olasılığını düşünerek, Kralla bir ittifak yapmış ve Tiribazos'la birlikte iç Asya'dan dönmüştü. Nikolokhos'un, gemileri ile birlikte, Abydos'ta, Iphikrates ve Diotimos tarafından abluka altına alındığını işitince, kara yolu ile Abydos'a gitti. Oradan, Kalkhedonlular tarafından çağrıldığı haberini yayarak, donanmayı alıp gece vakti denize açıldı; Perkote'ye gelip demir attı. **26** Bu haberi duyan Demainetos, Dionysios, Leontikhos ve Phanias kuvvetleri ile peşine düşerek Prokonnesos yolunu tuttular. Fakat Antalkidas, onların yanından geçip gitmelerini bekledikten sonra, gene Abydos'a döndü, çünkü Polyksenos'un Syrakusai ve İtalya'dan gönderilen yirmi gemi ile kendisine katılmak için gelmekte olduğunu haber almıştı. Bir taraftan da Kollytoslu Thrasybulos[10], Atina donanmasına katılmak üzere, sekiz gemi ile Trakya'dan hareket etmişti. **27** Gözetleyiciler sekiz trierin gelmekte olduğunu haber verince, Antalkidas en hızlı on iki gemisinin tayfalarını gemilerine bindirip, gerekirse askerlerin karada kalan tayfalarla tamamlanmasını emrettikten sonra, gidip en iyi gizlenebileceği bir yerde pusu kurdu. Düşman gemileri yanından geçip gittikten sonra peşlerine düştü; berikiler izlendiklerini görünce, kaçmaya başladılar. En hızlı gemileri düşmanın en ağır gemilerine yetişmekte gecikmedi; fakat Antalkidas kendi kafilesinin başında ilerleyen gemilere düşmanın arkada kalan gemilerine saldırmamalarını emrederek, en önden kaçanları izlemeyi sürdürdü. Bunlar ele geçince, arkadakiler, önden kaçanların yakalanmış olduğunu görerek, umutsuzluğa kapıldılar ve daha ağır seyreden düşman gemileri tarafından ele geçirildiler; böylelikle hepsi yakalanmış oldu.

28 Syrakusai'den gelen yirmi gemi[11] ile Ariobarzanes'in egemen olduğu İyonya bölgesinden gönderilen gemiler kendisine katılıp, askerleri Ariobarzanes'in eyaletinde toplanan tayfalarla tamamlanınca[12] (Antalkidas ile Ariobarzanes arasında eski bir konukluk bağı vardı; Pharnabazos'a gelince, o saraya çağrılmıştı: Kralın kızı ile işte bu gidişinde evlenmiştir), Antalkidas artık seksen gemiyi aşan donanması ile deniz üzerinde tam bir egemenlik kurdu ve Karadeniz'den Atina'ya

[9] Antalkidas için bk. IV 8,14.

[10] Krş. IV 8,25.

[11] Bu yardım Syrakusai tiranı Dionysios tarafından gönderiliyordu. Öyle anlaşılıyor ki Dionysios önce, 413 yılında, Atinalıların Sicilya seferi sırasında, sonra da, 396'da, Kartacalıların istilası sırasında, Isparta'dan gördüğü yardımı unutmamıştır

[12] Ariobarzanes'in eyaleti Daskyleion satraplığıdır.

gitmekte olan gemilerin yolunu kesmeye, onları müttefik limanlara sevk etmeye başladı[13].

BARIŞ ARZUSU

29 Atinalılar düşmanın güçlü bir donanması olduğunu görüyorlardı; Kralla Ispartalılar arasında bir ittifak yapılmış olduğu için, daha önce uğradıkları ağır yenilgiye[14] benzer bir yenilgiye uğramaktan korkmaya başladılar; öbür yandan Aigina'da üslenen korsanlar tarafından kuşatılmış durumda idiler; bütün bu nedenlerle barışı şiddetle arzu ediyorlardı. Diğer taraftan Ispartalılar bir tabur askeri Lekhaion'da, bir taburu da Orkhomenos'ta[15] bulundurmak zorunda idiler; ayrıca güvendikleri müttefikler zarar görmesin, güvenmedikleri karşı tarafa geçmesin diye, kentleri denetim altında tutuyorlardı; üstelik Korinthos'ta giriştikleri harekat düşmana olduğu kadar kendilerine de bir kaygı kaynağı olmuştu: bu nedenle onlar da savaştan usanç duymaya başlamışlardı. Argoslulara gelince, Argoslular kendilerine karşı seferberlik ilan edildiğini biliyorlardı ve kutsal aylar bahanesinin artık işe yaramayacağını da anlamışlardı[16]: bu yüzden onlar da barış diye can atıyorlardı. **30** Böylece, Tiribazos Kralın barış için ileri sürdüğü koşulları öğrenmek isteyenleri yanına çağırdığı zaman, bütün devletler derhal bu çağrıya uydular. Temsilciler toplanınca, Tiribazos Kralın mührünü gösterdi ve yazıyı okudu. Yazıda şöyle deniyordu:

ANTALKİDAS BARIŞI

31 "Kral Artakserkses Asya'daki kentlerle adalardan Klazomenai[17] ile Kıbrıs'ın kendisine ait olmasını adalete uygun bulmaktadır; buna karşılık büyüklü küçüklü bütün öbür Yunan kentleri özerk olmalıdır; ancak Lemnos, İmroz ve Skyros eskisi gibi Atina'ya bağlı kalmalıdır. Bu barış koşullarını kabul etmeyecek olanlara karşı ben, kabul edenlerin yardımı ile, karada ve denizde, gemilerimi ve servetimi koyarak savaşacağım."

[13] 387/6 yılında Atina'nın çektiği iase sıkıntısı için bk. Lysias XXII 14.

[14] 405 yılında Lysandros, masraflarını Perslerin karşıladığı bir donanma ile boğazları tutmuştu.

[15] Krş. IV 3,15.

[16] Krş. IV 7,2.

[17] Klazomenai kıtaya çok yakın bir ada üzerinde idi: bu yakınlık ve tam o sıralarda geçirdiği siyasal bir bunalım (krş. IG II^2 1, 28) Klazomenai'in ada kentlerine tanınan özerklikten yoksun kalmasına neden olmuştur. Klazomenai İskender zamanında kıtaya bağlanmıştır.

32 Kentlerin temsilcileri dinledikleri bu koşulları kendi hükümetlerine bildirmek üzere dağıldılar. Hepsi bu koşullara uyacaklarına dair yemin ettikleri halde, Thebaililer kendilerinde bütün Boiotialıların adına yemin etme yetkisi gördüler[18]. Fakat Agesilaos, Kralın talimatına uymazlar, büyük devletlerin olduğu kadar küçüklerinin de özerk olacağına dair yemin etmezlerse, yeminlerini kabul etmeyeceğini söyledi. Buna karşılık Thebaili elçiler kendilerine verilen emirlerin bu yolda olmadığını bildirdiler. Agesilaos onlara: "O halde gidin, danışın yöneticilerinize", dedi, "şunu da söyleyin ki, istenileni yapmazlarsa, anlaşma dışı bırakılacaklardır." **33** Elçiler gitti, ama Agesilaos, Thebaililerden nefret ettiği için, durmayıp, ephorları ikna ederek hemen kurban törenine girişti. Sınırı aşma töreninden hayırlı belirtiler alınca, Tegea'ya gitti: orada seferberlik işlerini hızlandırmak için süvarilerini Perioiklere, müttefik birlik komutanlarını da çeşitli kentlere gönderdi. Fakat Thebaililer, onun Tegea'dan hareket etmesine meydan vermeden, çıkageldiler: Boiotia kentlerinin özerkliğini tanıdıklarını bildirdiler. Böylece Ispartalılar yurtlarına döndüler, Thebaililer de Boiotia kentlerinin özerkliğini kabul ederek anlaşmaya uymak zorunda kaldılar[19]. **34** Ancak Korinthoslular Argos garnizonunu göndermeye bir türlü yanaşmıyorlardı. Agesilaos onlara da gözdağı verdi: birilerine Argosluları göndermezlerse, öbürlerine de Korinthos'tan çıkıp gitmezlerse, savaş açacağını bildirdi. İki taraf da korkup, Argoslular çekilip gidince, Korinthosluların kenti özgürlüğe kavuştu. Kıyıma katılanlarla bu işte parmağı olanlar kendi rızaları ile Korinthos'u terk ederlerken, kent halkı daha önce sürgüne gidenlerin dönüşünü sevinçle karşıladı.

ANLAŞMANIN KOŞULLARI YERİNE GETİRİLİYOR (386)

35 Bu işler görülüp, kentlerce Kralın önerdiği barışa sadık kalınacağı konusunda yemin edildikten sonra, kara kuvvetleri de deniz kuvvetleri de terhis edildi. Böylece Ispartalılarla Atinalılar ve müttefikleri, Atina surlarının yıktırılmasının ardından patlak veren savaştan sonra ilk kez barışa kavuşmuş oldular. **36** Savaş sırasında düşmanla güçlükle başa çıkan Ispartalılar, adını Antalkidas'tan alan barış sayesinde, çok daha büyük bir şan ve şerefe ulaştılar. Nitekim koşulları Kral tarafından saptanan barışın yürütücüsü olmak ve kentlere özerkliklerini geri vermek yoluyla, Korinthos'un ittifakını elde

[18] İlk toplantının Sardeis'te yapılmasına karşılık, bu nihai toplantının Isparta'da yapıldığı, Agesilaos'un hazır bulunmuş olmasından anlaşılıyor. Thebaililerin bütün Boiotia kentlerinin adına yemin etmek istemeleri o kentlerin özerkliğini tanımadıkları anlamına geliyor.

[19] Böylece dağılan Boiotia birliği 371 yılında yeniden kurulacaktır.

etmiş, Boiotia kentlerinin özerkliğini Thebaililere kabul ettirmiş -bu, onların eski bir emeliydi-, üstelik, Korinthos'tan çıkıp gitmezlerse seferberlik ilan edecekleri tehditi ile, Argosluların Korinthos'a sahip çıkmalarını engellemiş oluyorlardı[20].

II. Bölüm

AGESIPOLIS'İN MANTINEIA SEFERİ (385)

1 Bu olaylar arzu edilen biçimde sonuçlandıktan sonra, savaş sırasında kendilerine kafa tutan ve Isparta'dan çok düşmana eğilim göstermiş olan müttefiklerin cezalandırılmasına ve bir daha sadakatsizlik edemeyecek hale sokulmalarına karar verildi. Önce elçiler gönderilip, düşman tarafına geçmeyeceklerine başka türlü inanılamayacağı ileri sürülerek, Mantineialılardan surlarını yıkmaları istendi. **2** Argos'la savaş edildiği sırada, onlara buğday göndermiş olduklarının anlaşıldığı, zaman olup kutsal mütareke bahanesi ile, yapılan seferlere katılmadıkları, katıldıkları zaman ise bunu istemeye istemeye yapmış oldukları dile getirildi. Kazanılan başarıyı kıskançlıkla, uğranılan felaketi sevinçle karşıladıklarının bilindiği söylendi. Mantineia muharebesinden sonra, otuz yıl için yapılan mütarekenin de aslında o yıl sona erdiği anlatıldı[21]. **3** Mantineialılar surları yıkmayı reddedince aleyhlerinde seferberlik ilan edildi. Agesilaos, Messene savaşlarında[22] Mantineia kentinin babasına çok yardımı dokunduğunu ileri sürerek, yurttaşlarından bu seferin komutasından bağışlanmasını istedi. Buna karşılık Agesipolis, Mantineia'daki demokrat yöneticilerin babası Pausanias'ın yakın dostu olmalarına rağmen[23], ordunun başına geçmeyi kabul etti.

MANTINEIA ZAPT EDİLİYOR

4 Düşman arazisine girer girmez, ülkeyi yakıp yıkmaya başladı. Bu durumda bile Mantineialılar surların yıkılmasına razı olmayınca, kentin çev-

[20] Ksenophon Antalkidas barışının gerçek özünü anlamamış görünüyor. Perslerle yapılan bu anlaşma Yunanistan'daki kardeş kavgasına son vermemiş, üstelik Anadolu'daki Yunan kentlerini Pers kralına bağımlı kılmıştır. Isparta'nın Yunan dünyasında elde ettiği üstünlük çok kısa ömürlü olmuştur.

[21] Mantineia ile 418/7 yılında yapılan anlaşma (krş. Thuk. V 81) otuz yıllık olduğuna göre, 386 yılında sona ermiş oluyor. Antalkidas barışı da tam bu yıla rastlar. Ancak Diodoros, XV 5,3, İspartalıların Antalkidas barışının koşullarına iki yıl bile bağlı kalmadıklarını söylemektedir; bu nedenle Agesipolis'in Mantineia seferi 385 yılında yapılmış olmalıdır.

[22] 464 yılında Messeneliler Isparta'ya karşı ayaklanmışlardı.

[23] Krş. III 5,25.

resine çepeçevre bir hendek kazdırdı; askerlerin yarısı elde silah hendeği kazanları korurken, öbür yarısı çalıştı. Hendek tamamlandıktan sonra, güven içinde kentin çevresine bir de duvar çektirdi. Bir yıl önceki ürün bol olduğu için, kentte çok miktarda buğday olduğunu öğrenerek, uzun sürecek bir savaşla kendi kentini ve müttefikleri yıpratmanın doğru olmayacağını düşünerek, surların arasından geçen[24] ve o günlerde suları kabarık olan ırmağın yolunu kesti. **5** Akıntıya engel olan bu bent nedeni ile sular taşıp evlerin ve surların temellerini kapladı. Aşağı kısımdaki tuğlalar ıslanıp da yukarı sıraları kaldıramaz olunca, sur önce yarıldı, sonra çökmeye başladı. Mantineialılar bir süre kalaslaria destek yaptılar ve burcun çökmemesi için uğraştılar; fakat sularla başa çıkamayınca, surlar herhangi bir noktada çöker de savaş esiri durumuna düşeriz kaygısı ile, surları yıkmaya razı oldular. Ama Ispartalılar, kent halkı köy köy yerleştirilmezse, mütareke yapmayacaklarını bildirdiler. Berikiler, zorunluluk karşısında, buna razı oldular. **6** Argos taraftarları ile demokrat yöneticiler öldürüleceklerini sanırken, Agesipolis'in babası[25] oğlunun nezdinde girişimde bulunarak, bunların güvenlik içinde kentten ayrılmalarını sağladı; altmış kişi idiler. Ispartalılar, mızrak elde, kapıdan başlayarak yolun iki yanına dizilip, onların çıkıp gitmelerini izlediler. O adamlardan nefret ettikleri halde, duygularına Mantineialı aristokratlardan daha iyi egemen olmasını bildiler ve onlara hiçbir kötülük etmediler. Bunu disiplinli olmalarının bir kanıtı olarak kaydediyorum.

MANTINEIA HALKI KÖY KÖY YERLEŞTİRİLİYOR

7 Bunun üzerine sur yıktırıldı, Mantineia halkı da eskisi gibi[26] dört ayrı köye yerleştirildi. Mantineialıların canı buna önce çok sıkıldı, çünkü mevcut evlerini yıkıp yenilerini inşa etmek zorunda kalıyorlardı; fakat sonradan, mal sahipleri, hem tarlalarının köylerine yakın olduğunu, hem de, aristokrat yönetim sayesinde, demagogların yükünden kurtulduklarını görerek, yeni durumdan memnunluk duymaya başladılar. Ispartalılar Mantineialılara bir tek değil, köylerin sayısı kadar müttefik birlik komutanı gönderdiler; Mantineialılar da, demokrat yönetim zamanında olduğundan daha büyük bir istekle köylerinden kalkıp seferlere

[24] Diodoros, XV 12, ve Pausanias, VIII 8,7, Agesipolis'in ırmağın yatağını çevirip surlara doğru akıttığını söylüyorlar. Ama belki de onları yanıltan 370 yılında yeniden kurulan kentin durumu olmuştur, çünkü ırmak yeni surların dışından akıyordu.

[25] Agesipolis'in babası Pausanias'tır. Pausanias sürgün edildikten sonra Tegea'ya yerleşmişti, bk. III 5,25.

[26] Mantineia'nın ilk συνοικισμός'u VI. yüzyıla rastlar.

katıldılar. Mantineia olaylarının hikayesi işte budur; böylece insanlar surların arasından ırmak geçirmenin ne kadar sakıncalı olduğunu öğrenmiş oldular.

ISPARTA'NIN TALEBİ ÜZERİNE PHLEIUS KENTİ SÜRGÜNLERİ GERİ ÇAĞIRIYOR

8 Ispartalıların, müttefiklerinin savaş sırasında kendilerine karşı nasıl davrandıklarını incelemekle uğraştıklarını öğrenen Phleiuslu sürgünler bunu bir fırsat bildiler ve Isparta'ya giderek bazı açıklamalarda bulundular: kendileri yurtta oldukları sürece, Phleiuslular Ispartalıları surlarının içine kabul etmiş, nereye sefer edilirse edilsin, birlikte gitmişlerdi; fakat kendileri sürgün edildikten sonra, Phleiuslular hiçbir sefere katılmak istememişler[27], insanlar arasında yalnız Ispartalıları surlardan içeri sokmamışlardı[28]. **9** Bunu işiten ephorlar durumla ilgilenmek gerektiğine hükmettiler. Phleiusluların kentine elçiler gönderip, sürgünlerin Isparta dostu olduğunu, hiçbir kötülük etmedikleri halde kovulmuş olduklarını ileri sürdüler; zorla değil, yurttaşların rızası ile onların dönmesini sağlamak istediklerini bildirdiler. Durumu öğrenen Phleiuslular aralarında, bir savaş çıktığında, sürgünleri içeri sokacak insanların bulunabileceğinden korktular. Gerçekten kentte sürgünlerle akraba olan, onlara yakınlık duyan pek çok insan vardı; bundan başka, kentlerin çoğunda görüldüğü gibi, yönetimin değişmesini arzu edenler vardı; bunlar da sürgünlerin dönmesini istiyorlardı. **10** İşte bu korku ile, sürgünleri geri çağırmaya, mülklerini geri vermeye, bu mülkleri satın almış olanlara da devlet hazinesinden tazminat vermeye, iki taraf anlaşamazsa, sorunun mahkemede çözümlenmesine karar verdiler. Phleiuslu sürgünler lehine, o zaman işte böyle bir müdahelede bulunulmuştur.

KHALKIDIKE KENTLERİ OLYNTHOS'A KARŞI KOYABİLMEK İÇİN ISPARTA'DAN YARDIM İSTİYORLAR (382)

11 Olynthos bölgesinin en büyük iki kenti olan Akanthos'la Apollonia da Isparta'ya elçi gönderdiler[29]. Ziyaretin nedenini öğrenince, ephorlar elçileri meclisin ve müttefiklerin huzuruna çıkardılar. **12** Orada Akanthoslu Kleigenes şu konuşmayı yaptı:

[27] Krş. IV 2,16.

[28] Bu iddia bizzat Ksenophon'un anlattığı olaylara uymuyor. Phleiuslular 392'de Iphikrates'ten korkarak kenti bir Isparta garnizonunun korumasına bırakmışlardı, krş. IV 4,19. 387'de ise Agesipolis'in ordusu Phleius'ta toplanmıştı, krş. IV 7,3.

[29] Phleius olayları 385 yılına, Khalkidike olayları ise 382 yılına aittir: Ksenophon iki buçuk yıllık bir atlama yaptığı halde, hiçbir kronolojik bilgi vermek gereğini duymuyor.

"Sayın Ispartalılar ve sayın müttefikler, Yunanistan'da büyük bir olayın sürüp gittiğinden habersiz olduğunuzu sanıyoruz. Trakya kentleri arasında en büyüğünün Olynthos olduğunu hemen hepiniz bilirsiniz. İşte bu Olynthoslular, yasalara ve ortak yurttaşlık haklarına sahip olmak koşulu ile, bazı kentleri kendilerine bağlamayı başardılar, sonra da o kentlerin en büyüklerinden bir ikisini ele geçirdiler. Bunun üzerine Makedonya kentlerini Makedonya Kralı Amyntas'ın egemenliğinden kurtarmaya kalkıştılar. **13** En yakın kentleri egemenlikleri altına alınca, durmayıp daha uzakta ve daha büyük olan kentlerin üzerine yürümeye başladılar; biz bırakıp geldiğimiz zaman birçok kent ve bu arada Makedonya'nın en büyük kenti olan Pella ellerine düşmüş bulunuyordu[30]. Amyntas'a gelince, kendi kentlerini terk ettiği, bütün Makedonya'dan kovulmasına çok kalmadığı söyleniyordu. Olynthoslular bize ve Apollonialılara da elçiler gönderip, yaptıkları seferlere katılmazsak, üzerimize yürüyeceklerini bildirdiler. **14** Ama biz, sayın Ispartalılar, babalarımızın yasalarından yoksun bırakılmamak ve özgür yurttaşlar olarak yaşamak istiyoruz; ancak, bize yardım eden olmazsa, bizim de onların yanında yer almamız gerekecek. Daha şimdiden onların en az † sekiz yüz süvarisi[31], sekiz yüzden fazla peltastı var; biz de onlara katıldık mı, süvarilerinin sayısı bini aşacak. **15** Biz buraya gelirken, Olynthos'ta bir Atina, bir de Boiotia heyeti vardı. İşittiğimize göre, Olynthoslular karar almış, kentlerine dönen bu heyetlerle kendi elçilerini de gönderip ittifak yapacaklarmış. Atinalıların ve Thebaililerin kudretine bir de bu koca kuvvet katılacak olursa, bu bölgede duruma bir daha egemen olmayabilirsiniz, buna dikkat etmelisiniz", dedi. "Pellene berzahında bulunan Poteidaia kenti de onların elinde olduğuna göre, yarımadada bulunan kentlerin de onlara boyun eğeceklerini kabul etmelisiniz. Bu kentlerin büyük bir korku içinde olduklarına şu da bir kanıt olsun ki, Olynthos'tan son derece nefret ettikleri halde, durumu bildirmek için bizimle birlikte elçiler göndermeye cesaret edemediler.

16 Şunu da düşünün: sizler Boiotia'da birlik kurulmasına engel olmaya uğraşırken, ondan çok daha büyük, hem de yalnız karada değil, denizde de gelişen bir kuvvetin oluşmasına seyirci kalmanız akla ve mantığa sığar mı? Gerçekten, böyle bir kuvvetin gelişmesine hiçbir engel yoktur: ülkede gemi yapımına elverişli ağaç var; limanların, pazarların her biri bir gelir kaynağı; buğday bolluğu kalabalık bir halkın yaşamasına olanak veriyor. **17** Bu da yetmiyormuş gibi, kralsız

[30] Diodoros'un anlattığına göre, XV 92, 3-4, Illyrialıların ve tahtta iddiası olan Argaios'un baskısı altında, Olynthosluları Amyntas'ın kendisi yardıma çağırmıştı.

[31] Tamamı sekiz yüz hopliti aşmayan bir ordu önemli bir güç sayılmayacağı için, metinde bozukluk olduğu düşünülmelidir.

yönetilen Traklar[32] onlara komşu; bunlar daha şimdiden Olynthosluların hizmetinde; bir de egemenlikleri altına girerlerse, oluşturdukları büyük güç de onlara katılmış olacak. Traklar da onların yanında yer aldı mı, sıra Pangaion'un altın madenlerinde: bu bölge de Olynthos'a yanaşmak isteyecek. Size bu söylediklerimizin hepsi Olynthosluların halk meclisinde binlerce kez dile getirilmiş düşüncelerdir. **18** Onların bu hırsına kim ne diyebilir? İnsanın, olanakları ile birlikte, hırsının da artması tanrının işi olsa gerek.

İşte, sayın Ispartalılar ve sayın müttefikler, biz oradaki durumun böyle olduğunu size bildiriyoruz: bu işle uğraşmaya değer mi değmez mi, bu konuda karar vermek size düşer. Yalnız şunu da bilmelisiniz ki büyük olduğunu söylediğimiz bu kuvvetle başa çıkmak henüz zor değildir. Çünkü konfederasyona istemeyerek katılan kentler, bir karşı kuvvetin belirdiğini görecek olurlarsa, Olynthos'tan ayrılmakta gecikmeyeceklerdir. **19** Fakat, verilen karara uygun olarak, karşılıklı evlenmeler ve karşılıklı mülk alış verişi ile birbirlerine kenetlenecek olurlarsa, ve kuvvetlinin peşinden gitmenin ne kadar yararlı olduğunu anlayacak olurlarsa -Arkadlar da öyle yapmıyor mu? Sizinle birlikte sefere çıktıklarında, hem kendi mallarını korumuş oluyorlar, hem de başkalarının malını yağma etme olanağını buluyorlar- işte o zaman bu birliği parçalamak artık kolay olmayacaktır."

ISPARTA KHALKIDIKE'YE BİR ORDU GÖNDERİYOR

20 Bu konuşmadan sonra, Ispartalılar sözü müttefiklere verdiler: Peloponnesos ve müttefikler için uygun bulacakları şeyi tavsiye etmelerini istediler. Bunun üzerine, birçoğu ve özellikle Isparta'nın hoşuna gitmek isteyenler, bir sefer yapılmasını önerdiler; sonuçta, her kentin on bin kişilik bir ordunun oluşmasını sağlayacak sayıda asker göndermesine karar verildi. **21** İsteyen kentin insan yerine para vermesi de görüşüldü: insan başına üç Aigina obolü ödenmesi[33], süvari sağlayanların süvari başına dört hoplit için ödenen ücretin karşılığını vermesi uygun görüldü[34]. **22** Seferden vazgeçen kentlerin olabileceği düşünülerek, Ispartalılara, bu durumda, adam başına her gün için bir stater ceza kesme yetkisi

[32] Rhodope bölgesinde yaşayan Traklarla Strymon ırmağının kuzeyinde yaşayan Trakların başında kral olmadığı Thukydides'ten anlaşılıyor, II 96,2 ve 101,3.

[33] Aigina drakhmesi aşağı yukarı sekiz obol değerinde idi (Atina drakhmesi altı oboldür).

[34] Asker yerine para verme yöntemi Peloponnesoslular arasında bir yenilik olsa gerek. Bu dönemde Ispartalıların askeri kuvvetlerini yeniden örgütlemeleri hakkında, bk. Diod. XV 31,2 ve Glotz, *Histoire Grecque* III, s.112, not 61.

verildi. **23** Bu kararlar alındıktan sonra, Akanthoslular yeniden ayağa kalkarak alınan kararların yerinde olduğunu söylediler, ancak uygulamasının zaman istediği konusunda uyarıda bulundular. Kendilerince daha iyi bir çare vardı: ordu toplanıncaya kadar, Isparta'da ve öteki müttefik kentlerde ilk anda oluşturulabilecek birliklerin başına bir komutan getirilmeli ve bunlar derhal, hiç zaman yitirilmeden, yola çıkarılmalıydı: bu şekilde davranılırsa, henüz konfederasyona katılmamış olan kentler dayatabilecekler, zorla alınanlar ise ittifakın gereklerini yerine getirmekte ağır davranacaklardı. **24** Bu öneriler de benimsendikten sonra, Ispartalılar Eudamidas'ın emrine verdikleri neodamodlarla iki bin kadar perioik ve Skirit[35] gönderdiler. Eudamidas, yola çıkarken, kendi emrine verilen askerlerden geç kalanları toplayıp peşinden gelme görevinin kardeşi Phoibidas'a verilmesini ephorlardan istedi. Kendisi Trakya'ya vardıktan sonra garnizon isteyen kentlere garnizonlar gönderdi ve, Olynthos'la ittifak yapmış olmasına rağmen, gönüllü olarak kendi tarafına geçen Poteidaia kentini üs edinerek, elindeki zayıf kuvvetlerle girişilmesi uygun olan harekata girişti.

PHOIBIDAS KADMEIA'YI ZAPTEDİYOR

25 Eudamidas'ın geciken askerleri toplanınca, Phoibidas bunları alıp yola çıktı[36]. Thebai'e varıldığında, kentin dışında gymnasionun bulunduğu yerde ordugah kuruldu. O sıralarda Thebaililer ikiye bölünmüşlerdi; polemarkhları Ismenias'la Leontiades idi; karşıt partilerin başında bulunan bu iki önderin arası açıktı. Ismenias Ispartalılardan nefret ettiği için Phoibidas'ın yanına uğramadı. Leontiades ise ona her türlü hizmette bulundu; aralarındaki samimiyet ilerleyince, ona şunları söyledi: **26** "Phoibidas, sen bugün yurduna büyük bir hizmette bulunabilirsin, hoplitlerini al, ardıma düş, seni akropole sokayım. Bu dediğimi yaparsan, bütün Thebai'i Ispartalıların ve sizin dostunuz olan bizlerin emrinde bil. **27** Görüyorsun: şimdiki durumda bir tek Thebailinîn seninle birlikte Olynthoslulara karşı sefere çıkmasına izin verilmiyor; fakat sen bizimle işbirliği eder, dediğime uyarsan, biz senin emrine birçok hoplit ve birçok süvari vermeye hazırız; bu sayede kardeşini güçlü bir ordu ile desteklemek olanağını bulursun; üstelik, o Olynthos'u almaya çalışırken, sen Olynthos'tan çok daha büyük bir kent olan Thebai'i ele geçirmiş olursun." **28** Bu sözler Phoibidas'ı coşturdu, çünkü o

[35] Skiritis, Lakonike ile Arkadia arasında dağlık bir arazidir. Skiritler yiğit askerlerdi, krş. Thuk. V 67, Ksenophon, *Ispartalıların Devleti* XII 3, XIII 6.

[36] Phoibidas ilk birliğe katılmakta gecikenleri toplamaktadır.

parlak bir başarı elde etmek için canını vermeye hazırdı; ama muhakemesi kuvvetli ve temkinli bir adam değildi. Bu konuda bir anlaşmaya varıldıktan sonra, Leontiades ondan yola çıkmasını istedi: nasıl olsa yol için hazırlık yapılmıştı: "Zamanı gelince, ben seni bulacağım", dedi, "ve kendim yol göstereceğim."

29 Kadınların Kadmeia tepesinde[37] Thesmophoria bayramını kutlamaları dolayısı ile meclisin meydandaki revakta toplanmasını fırsat bilerek -mevsimlerden yazdı, öğle sıcağında sokaklarda kimse yoktu- Leontiades atını sürüp geldi: Phoibidas'ı yolundan çevirip doğru akropole götürdü: onu ve askerlerini oraya yerleştirdikten sonra sur kapısının anahtarını verdi, kendisinin haberi olmadan kimseyi içeriye sokmamasını tembih ederek, meclise koştu. **30** Varıp şöyle konuştu: "Yurttaşlarım, Ispartalıların akropolü ele geçirmiş olmaları sizi umutsuzluğa düşürmesin: çünkü onlar savaş istemeyenlere düşman olmadıklarını söylüyorlar. Ama ben, bir polemarkha ölüm cezasına çarpılmaya layık bulduğu adamı tutuklatma yetkisini tanıyan yasaya dayanarak şu gördüğünüz Ismenias'ı tutuklatacağım, çünkü o bir savaş tahrikçisidir. Haydi lokhaglar ve siz lokhagların emrindeki adamlar, kalkın ve bu adamı yakalayıp bilinen yere götürün." **31** Önceden talimat alan bu adamlar derhal ileriye atıldılar ve emre uyarak Ismenias'ı alıp götürdüler. Leontiades'in muhalifleri ise düzenden habersizdiler; bir kısmı idam edilmekten korkarak kenti bırakıp kaçtılar; bir kısmı da ilk anda evlerine sığındılar; fakat sonradan Ismenias'ın Kadmeia'nın tepesinde hapse atılmış olduğunu öğrenince, Atina'ya kaçtılar: bunlar Androkleidas'la Ismenias'ın adamları idiler; sayıları üç yüzü buluyordu.

LEONTIADES ISPARTALILARI İKNA EDİYOR

32 Bu işler olup bittikten sonra, Ismenias'ın yerine yeni bir polemarkh seçildi; Leontiades de zaman yitirmeden Isparta'nın yolunu tuttu. Orada ephorların ve çoğunlukla yurttaşların Phoibidas'a kızgın olduklarını gördü, çünkü Phoibidas bu işlere yurdundan emir almadan girişmişti[38]. Yalnız Agesilaos, Phoibidas'ın yaptığı iş Isparta'nın aleyhine ise, cezalandırılmasının doğru olacağını, yok yaptığında yarar varsa, o zaman bir komutanın kendi başına bu tür girişimlerde

[37] Kadmeia, Thebai'nin akropolüdür. Akropolde Demeter Thesmophoros'un tapınağı vardı, krş. Paus. IX 16,5.

[38] Diodoros, XV 20,2, Phoibidas'ın Isparta hükümetinden gizli talimat aldığını söylüyor. Phoibidas'ı savunduğuna göre, Agesilaos'un da parmağı olabilir. Herhalde Ispartalıların olup bittiyi hemen kabul etmeleri (bk. § 35) ve Agesilaos'un Phoibidas'ı az zaman sonra Thespiai harmostu yapması (bk. 4,41) dikkati çekmektedir.

bulunmasının eski bir gelenek olduğunu söylüyordu: "Üzerinde durulacak konu şudur", diyordu, "yaptığı iyi midir, kötü müdür?" **33** Leontiades de meclise giderek şöyle bir konuşma yaptı: "Sayın Ispartalılar, bu olayların olmasından önce Thebaililerin size karşı düşmanca davrandığını siz kendiniz söylüyordunuz; gerçekten onların her zaman düşmanlarınıza dostça, dostlarınıza ise düşmanca davrandıkları gözünüzden kaçmıyordu. Sizin baş düşmanınız olan demokratlar Pire'de toplandıkları zaman onlara karşı sizinle birlikte savaşmayı reddettikleri yalan mı? Ama Phokislilerle savaşmaktan sakınmadılar, çünkü onların sizden yana olduklarını biliyorlardı.**34** Gene böyle, Olynthoslulara savaş ilan ettiğinizi öğrenince, onlarla bir ittifak yapmaya kalkıştılar; siz bugüne kadar hep Boiotia'yı zorla egemenlik altına aldıkları haberini işiteceğiniz anı beklediniz; fakat, bu olaylardan sonra, artık Thebaililerden korkmamalısınız; oradan istediğinizi elde etmek için küçük bir skytale yeterli olacaktır; elverir ki bizim sizin işlerinizle ilgilendiğimiz gibi siz de bizim işlerimizle ilgilenesiniz."

35 Bu konuşmanın etkisi ile Ispartalılar işgal edilen akropolü korumayı ve Ismenias'ı mahkemeye vermeyi kararlaştırdılar. Bunun üzerine Isparta'dan üç, müttefik kentlerin her birinden, küçük ya da büyük olduğuna bakmadan, birer yargıç gönderildi[39]. Mahkeme toplanınca, Ismenias barbarların yanını tutmakla, Yunanistan'ın zararına olmak üzere Persle anlaşmış olmakla ve Pers kralından para almakla suçlandı; Androkleidas'la birlikte Yunanistan'daki huzursuzluğun baş sorumlusu olarak gösterildi. **36** Ismenias kendini bütün bu suçlamalara karşı savundu, fakat hareketlerinin kişisel hırslarından doğduğu ve zararlı olduğu kanaatini ortadan kaldıramadı. Sonuçta ölüm cezasına çarptırıldı ve idam edildi. Leontiades'le partisi kente egemen oldular ve kendilerinden istendiğinden daha büyük bir çabayla Ispartalılara hizmet ettiler.

ASIL ORDU KHALKIDIKE'YE HAREKET EDİYOR

37 Bu olaylardan sonra, Ispartalılar Olynthos üzerine yürüyecek orduyu daha büyük bir istekle hazırlamaya koyuldular. Harmost olarak Teleutias'ı gönderdiler; on bin kişilik ordunun oluşturulması için kendilerine düşen asker sayısını tam olarak emrine verdiler, ve müttefik kentlere skytale'ler gönderip, müttefiklerin aldığı karara uygun olarak Teleutias'la sefere çıkılmasını istediler. Müttefik kentler Teleutias'ın emrine girmekte yarıştılar, çünkü onun yapılan hizmetleri karşılıksız

[39] Plutarkhos. *Pelop.* 5, mahkeme yeri olarak Isparta'yı gösteriyor.

bırakmadığı biliniyordu; Thebai kenti de, onun Agesilaos'un kardeşi olması nedeni ile, memnunlukla emrine bir miktar hoplit ve süvari verdi. **38** Teleutias ilerlemekte acele etmedi, çünkü yol boyunca dostlarına zarar vermemeye ve olabildiği kadar çok kuvvet toplamaya çalışıyordu. Bu arada Amyntas'a adamlar gönderdi, krallığını kurtarmak istiyorsa, paralı asker tutmasını, komşu krallara[40] para verip ittifak yapmasını istedi. Elimia[41] hükümdarı Derdas'a da adam gönderip Olynthosluların Makedonya kuvvetlerinin büyük bir kısmını kendi egemenlikleri altına almış olduklarını ve, eğer biri çıkıp da küstahlıklarına son vermezse, geri kalan küçük kuvvetleri esirgemeyeceklerini bildirdi.

39 Bu işlerle uğraşırken, büyük bir ordu halini alan birlikleri ile müttefik arazisine erişti. Poteidaia'ya gelince, ordusunu muharebe düzenine soktu ve düşman topraklarına daldı. Olynthos üzerine yürürken ülkeyi yakıp yıkmadı; böyle yaparsa, gerek ilerleyişi, gerek dönüşü sırasında güçlüklerle karşılaşmaktan korkuyordu; çekilecek olursa, o zaman, olasılıkla peşine düşecek olan düşman kuvvetlerinin yürüyüşünü engellemek için ağaçları kesmenin çok daha doğru olacağını düşündü. **40** Kente on stad kala askerlerine silahlarını yere bıraktırdı. Kendisi sol kanada komuta ediyordu[42], çünkü bu şekilde düşmanın çıkış yaptığı kapının tam karşısına düşüyordu; müttefik birlikler ise sağ kanatta idiler. Ispartalı, Boiotialı ve Makedonya'dan gelen süvarileri sağ kanada dizmişti; Derdas'la dört yüzü bulan süvarilerini ise yanında alakoymuştu, çünkü hem bu birlikten hoşlanıyordu, hem de, canla başla yardım eder düşüncesi ile, Derdas'a saygı göstermek istiyordu. **41** Düşman ordusu da gelip surların altında, karşılarında cephe alınca, Olynthos süvarisi sık dizili bir kol halinde Ispartalılarla Boiotialılara saldırdı. Ispartalı tabur komutanı Polykharmos'u attan düşürüp, yerde yatan bedenini delik deşik ettiler, daha başkalarını da öldürdüler ve sonunda sağ kanattaki süvari kuvvetlerini bozguna uğrattılar. Süvariler kaçmaya başlayınca, yanlarındaki piyade de bozulmaya başladı, hatta Derdas süvarisi ile davranıp Olynthos kentinin kapısına doğru ilerlemeseydi, bütün ordunun perişan olması işten bile değildi. Teleutias da düzenli saflar halinde olan kuvvetlerini ileri sürdü. **42** Bu manevranın farkına varınca, Olynthoslu süvariler kent kapısının yolunun kesileceğinden korkarak, geri dönüp büyük bir telaşla çekildiler. Derdas yanından akıp giden düşmana ağır kayıplar verdirdi. Olynthoslu piyadeler de kente doğru çekildiler. Fakat onlardan çok ölen olmadı,

[40] Bu konuda bk. Beloch, *Griech. Gesch.* III 2, ss. 76-80.

[41] Elimia güney Makedonya'dadır.

[42] Kalkan insanın sağ yanını korumadığı için en iyi birlikler sağ kanada alınırdı. Burada, özel durum nedeniyle, Teleutias Ispartalı askerleri ile sol kanada geçiyor.

çünkü surlara yakındılar. **43** Teleutias bu zaferi kazanıp bir anıt diktikten sonra çekildi, çekilirken ağaçları kesti. Yaz seferini tamamlayarak, Makedonya ordusu ile Derdas'ın birliğini terhis etti. Fakat Olynthoslular akınlar yaparak Isparta'nın müttefiki olan kentleri yağma etmeyi ve insan öldürmeyi sürdürdüler.

III. Bölüm

KHALKIDIKE'DE YENİ HAREKAT (381)

1 İlkbaharın başlarında altı yüz kadar Olynthoslu süvari bir öğle vakti Apollonia[43] arazisine akın etti ve her biri bir yana dağılarak yağmaya başladı. Raslantı olarak o gün Derdas süvarileri ile gelmiş, Apollonia'da öğle yemeğini yiyordu. Akını görünce, atlarını hazır, süvarilerini de silahlı bulundurarak, yerinden kıpırdamadı. Olynthosluların, düşmanı küçümseyerek, kentin dolaylarına ve hatta kapılarına kadar sokuldukları bir sırada, toplu halde olan süvarileri ile bir çıkış yaptı. **2** Düşman onu görür görmez kaçmaya başladı. Fakat Derdas onları bir kez bozguna uğratmıştı: peşlerini bırakmadı ve doksan stad boyunca hem kovaladı, hem darbeleri ile perişan etti: bu şekilde Olynthos surlarına varıldı. Derdas'ın bu çatışmada seksen kadar süvari öldürdüğü söylenir. Bu olaydan sonra düşman sindi, surlarından uzaklaşamaz oldu ve ancak çok sınırlı bir toprak parçasını sürebildi.

3 Aradan zaman geçti: Teleutias yeni bir ordu ile Olynthos'a geldi; amacı, ilk seferden kurtulan ağaç varsa ya da düşman bir miktar tarla sürmüşse, bunları yok etmekti. Günün birinde Olynthoslu süvariler kentten çıktılar, kentin yanından akan ırmağı sakin sakin aştılar ve karşılarında duran ordunun üzerine doğru sükunetle ilerlemeye başladılar. Teleutias, bunu görünce, cüretlerine kızdı ve peltastların komutanı Tlemonidas'a derhal saldırıya geçmesi için emir verdi. **4** Fakat Olynthoslular, peltastların saldırıya kalktığını görünce, geri dönüp sükunetle çekilmeye başladılar ve yeniden ırmağın öbür kıyısına geçtiler. Büyük bir cüretle peşlerinden giden peltastlar, sanki kaçan bir düşmanı kovalar gibi, süvarilerin peşinden ırmağı aştılar. İşte o zaman Olynthoslu süvariler, ırmağı geçenlerin

[43] V I, 11'de Bolbe gölünün yakınında bulunan Apollonia kentinden söz edilmektedir; bu kent Olynthos'tan yaklaşık kırk kilometre uzaklıktadır. Burada ise Ksenophon doksan stadlık, yani yaklaşık 16 kilometrelik bir mesafeden söz ediyor. Hirschfeld (bk. *Real-Encycl. s.v.* Apollonia n.3 ve n.4) biri Mygdonia'da, öteki Khalkidike'de, birbirine çok yakın iki Apollonia'nın var olabileceğini ileri sürüyor. Bu bölgede yalnız bir Apollonia varsa, elyazmalarında bir bozukluğa ya da Ksenophon'un bir yanlışına hükmetmek gerekir.

kolayca hakkından geleceklerine hükmederek, ani bir dönüşle saldırıya geçtiler; bizzat Tlemonidas'la askerlerinden yüzden fazlasını öldürdüler. **5** Teleutias bu olanlardan duyduğu öfke ile hoplitlerinin başına geçti, peltastlarla süvarilere de düşmana aman vermeden saldırmalarını emretti. Düşmanı kovalarken surlara gereğinden fazla sokulup önemli kayıplara uğrayarak çekilen birlikler çok görülmüştür; işte bu kez de Teleutias'ın askerleri burçlardan yapılan atışlar başlayınca, düzensiz bir şekilde ve kendilerini oklardan korumaya çalışarak çekilmek zorunda kaldılar. **6** Fakat o sırada Olynthoslular süvarilerini kentten çıkarıp düşmanın üzerine sürdüler; peltastlar onları destekledi, sonunda hoplitler de ortaya çıktı ve koşar adımla düzeni bozulan saflara saldırdı. Teleutias bulunduğu yerde dövüşerek öldü. O ölünce, çevresindekiler bozuldu: artık kimse karşı koymuyor, herkes kaçıyordu: kimi Spartolos'a, kimi Akanthos'a, kimi Apollonia'ya, fakat çoğunluk Poteidaia'ya sığındı. Her biri bir yana kaçtığı için, düşman da dağılarak peşlerine düştü ve pek çok insan öldürdü: ordunun en seçkin birlikleri yok edildi.

TELEUTIAS ÖLÜYOR

7 Bence insanlar bu gibi felaketlerden şu dersi almalıdırlar: öfkeli iken köleleri bile cezalandırmak doğru değildir: nitekim öfkeye kapılan efendilerin, başkalarına verdikleri zarardan daha büyüğüne kendilerinin uğradıkları çok görülmüştür; hele düşünerek değil de, öfke ile düşmana saldırmak büsbütün bir çılgınlıktır. Çünkü öfke ilerisini düşünemez; akıl ise zarar görmemeye dikkat ettiği kadar düşmanı nasıl hırpalayacağını da araştırır.

8 Bu olaydan haberder edilince, Ispartalılar toplanıp, galiplerin gururunu kırmak ve o güne kadar harcanan emeklerin boşa gitmemesi için, büyük bir ordu göndermeye karar verdiler. Bu karar üzerine seferi kuvvetlerin başına kral Agesipolis geçirildi; yanına, daha önce Asya'ya hareket eden Agesilaos için yapıldığı gibi, otuz Spartiat verildi. **9** Perioik sınıfından pek çok değerli insan, yetiştirme denen yabancılar[44], gayet yakışıklı ve kentin nimetlerinden bol bol

OLYNTHOS'A KARŞI YENİ BİR SEFER HAZIRLANIYOR

[44] Isparta'da yetişmiş ve öğrenim görmüş yabancı çocuklardı, krş. Kahrstedt, *Griech. Staatsrecht* I, s.53. Bunlara τρόφιμοι denirdi.

yararlanan gayrı meşru Spartiat çocukları[45] peşine takıldılar. Müttefik kentlerden gönüllü olarak gelip katılanlar da oldu; kendilerini Agesipolis'e tanıtmak isteyen Tesalyalı süvariler ve eskisinden daha büyük bir çaba gösteren Amyntas'la Derdas da geldiler. Bu durumda Agesipolis Olynthos üzerine yürümeye başladı.

PHLEIUS'A DÖNMÜŞ OLAN SÜRGÜNLERE HAKSIZ DAVRANILIYOR

10 Sefer için derhal ve bol bol para vermiş olmaları nedeniyle Agesipolis'in takdirini kazanmış olan Phleiuslular, Agesipolis seferde olduğuna göre, Agesilaos'un kendileri ile savaşmayacağı zannına kapıldılar -çünkü iki kralın aynı zamanda Isparta'dan uzaklaşabileceğini olası görmüyorlardı[46]- ve sürgünlerin hiçbir hakkını tanımamak cüretini gösterdiler. Gerçekten, sürgünler çıkan anlaşmazlıkların tarafsız bir mahkemede[47] çözümlenmesini istedikleri halde, berikiler zor kullanarak davaların kentte görülmesini sağladılar. Gerçi geri dönenler, suçlunun yargıç olduğu yerde adalet olur mu diye karşı çıkıyorlardı; ama dinleyen yoktu. **11** Bunun üzerine sürgünden dönenler kentlerini şikayet etmek için Isparta'ya gittiler; yurttaki yurttaşlardan bir kısmı da onlara katıldı; bu adamlar birçok yurttaşın da sürgünlere haksız davranıldığı kanısında olduğunu ileri sürüyorlardı. Phleius kenti bunlara kızıp, kent tarafından görevlendirilmeden Isparta'ya gidenlerin hepsini para cezasına çarptırdı. **12** Cezaya çarptırılanlar evlerine dönmekten çekindiler; Isparta'da kalarak kendilerine bu zorbalığı edenlerle, kendilerini sürüp Ispartalıları surlardan içeri sokmayanların, kendilerinden alınan mülklerin geri verilmesine zorbalıkla engel olanların hep aynı insanlar olduğunu aleme ilan ettiler; bu sefer de kendilerine Isparta'ya geldiler diye para cezası kestiren gene onlardı: amaç, kimsenin ileride buraya gelip kendi kentinde olup biteni anlatmaya cesaret etmesini önlemekti. **13** Phleiusluların gerçekten işi azıttıklarına karar verilince, ephorlar onlara karşı seferberlik ilan ettiler. Bu durum Agesilaos'un hoşuna gitmedi değil: çünkü babası Arkhidamos'la Podanemos ve dostları arasında konukluk bağları vardı: bu adamlar ise şimdi sürgünlerin arasında bulunuyorlardı; bizzat kendisi Hipponikos'un oğlu Prokles ve taraftarlarına aynı bağlarla bağlı idi.

[45] Bunlara μόθωνες ya da μόθακες denirdi. Özgür idiler ve özgür insanlara verilen eğitimi alırlardı.

[46] İki kralın birlikte sefere çıkmaları 506'dan beri yasak edilmişti, bk. Herod. V 75. Bir kez, 405 yılında, bir istisna yapılmıştı, bk. II 2,7-8; fakat iki kralın iki ayrı seferin başına geçmesinde bir sakınca yoktu. Nitekim 395'de Pausanias Boiotia'ya karşı sefer ederken, Agesilaos da Anadolu'da bulunuyordu, bk. III 5,17.

[47] Tarafsız mahkeme kurmak gerektiği zaman yargıçlar başka kentlerden getirtilirdi.

AGESILAOS PHLEIUS'U KUŞATIYOR

14 Sınırı aşma töreni biter bitmez yola koyuldu; çeşitli heyetler onu karşılayıp Phleius arazisine girmemesi için para teklif ettiler. Fakat o karşılık olarak haksızlık etmek için değil, haksızlığa uğrayanların hakkını aramak için sefere çıktığını söyledi. **15** Sonuçta elçiler her istediğini yapmaya hazır olduklarını bildirerek arazilerininin istila edilmemesini rica ettiler. Bu sefer Agesilaos sözlerine inanmayacağını, güvenini bir kez kötüye kullanmış olduklarını, iyi niyetlerini eylemleriyle kanıtlamaları gerektiğini söyledi. Bu eylemin ne olabileceği kendisine sorulunca: "Siz bunu bir kez yaptınız", dedi, "ve bizden en küçük bir zarar görmediniz." Yani akropolü teslim etmelerini istiyordu. **16** Phleiuslular buna razı olmayınca, topraklarını istila etti ve çabucak inşa edilen bir tahkimatla çevirdiği kenti kuşatma altına aldı. Fakat birçok Ispartalı şikayetçi idi: birkaç kişi yüzünden nüfusu beş bin kişiyi aşan bir kentin düşmanlığını kazanmış olduklarını ileri sürüyorlardı; gerçekten, bunun gözle görülebilmesi için, Phleiuslular toplantılarını kuşatmacıların görebileceği bir yerde yapıyorlardı. Agesilaos buna bir çare düşündü. **17** Sürgünlerin dostu ve akrabası olmaları nedeni ile kentten kaçıp gelenler vardı; onlara ortak sofralar kurmalarını ve idman yapmak isteyenlere gerekli şeylerin verilmesini tavsiye etti; bütün bu adamlara silah verilmesi ve bu konuda ödünç para almaktan çekinilmemesi için teşvikte bulundu. Talimatına uygun şekilde hareket edilince, sağlam bedenli, disiplinli ve iyi donatılmış bini aşkın bir insan topluluğunun ortaya çıktığı görüldü. Sonuçta Ispartalılar da böyle bir takviyeye gereksinim duyduklarını kabul ettiler.

AGESIPOLIS KHALKIDIKE'DE ÖLÜYOR

18 Agesilaos bu işlerle uğraşırken, Agesipolis zaman yitirmemiş, Makedonya'yı aşmış, Olynthos'a ulaşmıştı; burada durup ordugah kurdu. Karşısına çıkan olmayınca, Olynthos bölgesinde eski yağmalardan arta kalan ne varsa, her şeyi yağma etti, sonra müttefik kentlerin topraklarına girerek ürünü yok etti; bu arada Torone'yi saldırıyla aldı. **19** Yaz ortasında giriştiği bu harekat sırasında şiddetli bir nöbete tutuldu. Daha önce Aphytis'teki Dionysos'a ait kutsal yeri ziyaret etmiş olduğu için, oranın gölgelik köşelerini, o berrak ve soğuk sularını yeniden görmek arzusunu duydu. Onu oraya götürdükleri zaman henüz yaşıyordu,

ama hastalandığının yedinci günü götürdükleri kutsal arazinin dışında[48] öldü[49]. Cesetini bala koyup Isparta'ya gönderdiler; orada krallara özgü törenle gömüldü.

AGESILAOS'UN ÜZÜNTÜSÜ

20 Agesilaos bu haberi alınca, bir rakibi öldü diye sevindi sanılacaktır, ama sevinmedi; tersine arkasından ağladı ve arkadaşlığını özlemle andı; gerçekten krallar, yurtta oldukları zaman, yemeklerini aynı çadırda birlikte yerler. Hem Agesipolis gençliğin zevkleri, av, binicilik ve güzel çocuklar konusunda Agesilaos'la sohbet edecek düzeyde bir adamdı; bundan başka, ortak sofrada Agesilaos'a saygı göstermekte kusur etmezdi; bu da doğru bir hareketti, çünkü Agesilaos ondan yaşlı idi. Ispartalılar onun yerine Olynthos'a harmost olarak Polybiades'i gönderdiler.

PHLEIUS KUŞATMASI SÜRÜYOR (380)

21 Phleius'taki erzakın kent halkına ne kadar zaman yeteceğini Agesilaos'a bildirmişlerdi, ama bu söylenen zaman çoktan geçmişti. Gerçekten, nefse hakimiyet midenin gereksinimlerini susturmasını bilir: Phleiuslular eskiden yediklerinin yarısını yemeyi kararlaştırmak ve bu kararı uygulamak suretiyle, erzaklarının normal süreden bir kat fazla yetmesini sağlayarak kuşatmaya dayandılar. **22** Öte yandan, bazen cesaret de korkaklığı ortadan siler; nitekim iyi bir şöhreti olan Delphion adında biri, üç yüz Phleiusluyu peşine takarak hem barış yapmak isteyenlere engel olmayı, hem de güvenmediği adamları hapse attırarak gözetim altında bulundurmayı başardı; hatta halkı ön karakollara sürmeyi ve kol gezerek bu karakolları güvenilir hale sokmayı bile becerdi. Hatta zaman zaman çıkışlar yapmaktan ve kenti çeviren tahkimatın şu ya da bu noktasına baskın vererek nöbetçileri dağıtıp kaçırmaktan geri kalmadı.

PHLEIUS TESLİM OLUYOR (379)

23 Fakat bu seçkin birlik, ne kadar arasa, artık kentte erzak bulamaz hale gelince, Phleiuslular Agesilaos'a adam gönderip, Isparta'ya gidecek bir heyetin

[48] Yerin kutsallığı bozulmasın diye, Agesipolis'in ölmeden önce kutsal arazinin dışına götürüldüğü anlaşılıyor.

[49] Pausanias'ın oğlu için yaptırdığı anıtın kaidesi ve üzerindeki yazıt Delphoi'de bulunmuştur, *Fouilles de Delphes* III n.509.

geçmesine izin vermesini istediler. Isparta yöneticilerinin vereceği karara boyun eğmek konusunda karar alındığını bildirdiler. **24** Agesilaos kendisine önem verilmemesine içerlemişti; dostlarına haber göndererek Phleius sorununun çözümü işinin kendisine bırakılmasını sağladı; bir yandan da istenen güvenceyi verdi. Bu arada kentten bir tek insanın bile çıkmasına engel olmak için, eskisinden daha sıkı nöbet tutturdu. Böyle olmakla birlikte, bir gece iki kişi, Delphion ve kuşatmacıların elinden çok silah kaçırmış olan, dağlanmış olmanın izlerini taşıyan bir kişi kaçmayı başardılar. **25** Isparta'ya giden heyet dönüp de kentin, Phleius hakkında alınacak kararı Agesilaos'un takdirine bıraktığını bildirince, Agesilaos'un yargısı şu oldu: sürgünlerden elli kişi ile kenttekilerden elli kişi önce kimlerin canının bağışlanması, kimlerin idam edilmesi gerektiğini belirleyecek, sonra kentin yönetileceği anayasayı hazırlayacaktı; Agesilaos, bu işler tamamlanıncaya kadar Phleius'ta bir garnizon bırakmayı ve askerlerin altı aylık ücretini ödemeyi uygun buldu. Sonra müttefikleri terhis etti, kendisi ulusal ordusu ile Isparta'ya döndü. Bir yıl sekiz ay süren Phleius olayları işte bu şekilde sonuçlandı.

OLYNTHOSLULAR BARIŞ YAPMAYA RAZI OLUYOR

26 Polybiades, tarlalarından ürünü kaldıramamak ve denizden erzak getirtememek yüzünden aç kalan ve çok zor duruma düşen Olynthosluları Isparta'ya bir heyet gönderip barış istemeye zorladı. Tam yetki alan elçiler Isparta'ya giderek, Ispartalıların düşman bildiğini düşman, dost bildiğini dost bilmeyi, onların yapacağı seferlere katılmayı ve müttefik olmayı kabul etmek suretiyle bir anlaşma yaptılar. Heyet bu koşullara sadık kalacağına yemin ettikten sonra, yurduna döndü.

ISPARTA'NIN EGEMENLİĞİ

27 Olayların Isparta için uygun bir şekilde gelişmesi sayesinde Thebaililer ve bütün Boiotialılar Ispartalıların tam egemenliği altına girmişlerdi, Korinthoslularonlara sağlam bir şekilde bağlanmışlardı, Argoslular da eski gururlarını yitirmişlerdi (çünkü artık kutsal aylar bahanesi kar etmiyordu), Atinalılar ise tecrit edilmiş durumdaydı; öte yandan Isparta'ya karşı kötü niyetle hareket etmiş olan müttefikler cezalarını bulmuştu: görünüşte, Isparta egemenliği artık tamdı ve sağlam temellere dayanıyordu.

IV. Bölüm

TANRILAR ISPARTA'YI CEZALANDIRMAYA HAZIRLANIYOR

1 Tanrıların kendilerine ve kutsal şeylere saygısızlık edenlerin peşini bırakmadığına ilişkin, ister Yunanlılar arasında ister barbarlar arasında geçmiş pek çok olay anlatılabilir: ama ben şu aşağıdaki öykü ile yetineceğim. Kentlerin özerkliğini tanıyacaklarına ant içmiş olmalarına rağmen Thebai akropolünü işgal eden Ispartalılar -o güne kadar hiç yenilgiye uğramamış olan bu insanlar- ilk cezalarını bizzat haksızlık ettikleri kimselerden buldular; düşmanı akropole sokan ve kente egemen olmak hırsı ile yurttaşlarının Isparta'nın kölesi olmalarına göz yuman Thebaililere gelince, bunların egemenliği sadece yedi sürgünün harekete geçmesi ile yıkılıverdi. Bu olayın nasıl olduğunu anlatacağım.

THEBAİLİ SÜRGÜNLER YURDA DÖNÜYORLAR

2 Phillidas adında biri vardı; bu adam Arkhias ile diğer polemarkhların yardımcısı idi: görünüşte, onların her işini gören güvenilir bir adamdı. Bir gün bir iş için Atina'ya gitmişti; orada Atina'ya sığınan Thebaili sürgünlerden eskiden beri tanışdığı Melon[50] kendisini görmeye geldi; polemarkh Arkhias'ın marifetleri ve Philippos'un tiranlığı üzerine sorular sorarak[51], Phillidas'ın kendisinden de ateşli olduğunu, Thebai'de olup bitenler karşısında büyük bir infial duyduğunu gördü; bunun üzerine onunla anlaştı ve, birbirlerine güvence verdikten sonra, aralarında yapılacak işleri saptadılar. **3** Melon sürgünlerin içinden bu işi en iyi becerebilecek altı kişi seçti, ellerine birer hançer verdi; gece olunca hep birlikte memlekete dönmek üzere yola çıktılar; ıssız bir yerde kalıp akşam olmasını bekledikten sonra, sanki geç vakte kadar çalıştıkları tarladan dönüyorlarmış gibi kentin kapısına yanaştılar. Kente girdikten sonra o gece ve ertesi gün Kharon adında birinin evinde kaldılar. **4** Bu arada Phillidas, yönetimlerinin sona ermesi dolayısiyle, Aphrodite

[50] Bu kişi hakkında krş. IG VII 2407; düzeltilmiş şekli: Wilhelm, *Bull. inter. Acad. Polon.* 1930, s.143.

[51] Antalkidas barışı nedeni ile Boiotia birliğinin sona ermesinden sonra Thebai'de kurulan yönetim örgütü hakkında bilgimiz yoktur. Ksenophon'un bu satırları da bizi aydınlatmaktan uzaktır. Anlaşıldığına göre, kent bir polemarkhlar meclisi tarafından yönetiliyordu. Başkan büyük olasılıkla o yıl Arkhias idi, fakat Philippos ve Hypates'in polemarkh olup olmadıkları anlaşılmıyor. Plutarkhos bu olayları daha ayrıntılı olarak anlatmıştır, *Pelop.* 7-12 ve *Daim. Sokr.* 2-5, 17-19, 25-34. Ancak o da bize öbür polemarkhların kimler olduğunu söylemiyor.

onuruna eğlenceler düzenleyen[52] polemarkhların işleri ile uğraşıyordu; eski bir vaadi olduğu için, bu eğlenceler dolayısiyle o gece onlara Thebai'in en seçkin ve güzel kadınlarını getireceğini müjdeledi. Berikiler -pek basit birer insan oldukları için- güzel bir gece geçirme düşüncesini büyük bir sevinçle karşıladılar. **5** Yemeklerini yiyip, Phillidas'ın da çabası ile, çabucak sarhoş olunca, kadınlar gelsin diye tutturdular; Phillidas Melon'a koştu, üçü hanım kılığına, öbürleri hizmetçi kılığına girmiş olan arkadaşlarını alıp geldi. **6** Onları polemarkh evinin hazine dairesine soktuktan sonra, Arkhias'la arkadaşlarının bulunduğu odaya girdi ve kadınların, uşaklar içeride oldukları için, girmek istemediklerini söyledi. Uşaklar derhal çıkarıldı, Phillidas onlara şarap verip kendilerine ait odalardan birine gönderdi. Sonra sözde hetairaları içeri aldı ve her birini bir yöneticinin yanına oturttu. Aralarındaki anlaşmaya göre, yerlerini alır almaz yüzlerindeki örtüyü atıp her biri yanındaki adamı hançerleyecekti. **7** İşte bazı kimseler polemarkhların bu şekilde öldürüldüğünü ileri sürerler; ama daha başkaları Melon'la arkadaşlarının cümbüş eden bir grup rolünde eve daldıklarını ve polemarkhları öldürdüklerini söylerler.

Bu iş görüldükten sonra, Phillidas o adamlardan üçünü yanına alarak Leontiades'in evine gitti; kapıyı çalıp polemarkhlardan haber getirdiğini söyledi. Leontidas tesadüfen yalnızdı: yemeğini yemiş, dinleniyordu, karısı da yanında yün örmekteydi. Phillidas'ı güvenilir bir adam bildiği için, içeri almalarını buyurdu. Adamlar eve girince onu öldürdüler, karısını da tehdit ederek korku içinde susmak zorunda bıraktılar. Giderlerken kapının kapalı tutulmasını ihtar ettiler; kapıyı açık bulurlarsa, evdekilerin hepsini öldüreceklerini söylediler. **8** Bu iş de halledilince, Phillidas yanına suikastçilerden ikisini alıp hapishaneye gitti; gardiyana bir adam getirdiğini, polemarkhların emri ile hapse atacağını söyledi. Kapı açılır açılmaz gardiyanı öldürdüler ve hapiste yatanları özgürlüğe kavuşturdular. Bunları, revaktan[53] aldıkları silahlarla çabucak donatıp, Ampheion'un[54] tepesine götürdüler, orada silahları yere bıraktırdılar. **9** Hemen arkasından, tiranların öldürüldüğünü müjdeleyerek, bütün Thebaili süvari ve hoplitlerin evlerinden çıkmaları için haber saldılar. Fakat yurttaşlar çekindiler ve hava aydınlanıncaya kadar yerlerinden kıpırdamadılar; gün doğup, neler olduğu anlaşılınca, süvariler de hoplitler de silahlarını kuşanarak evlerinden çıkıp yardıma koştular. Geri dönen sürgünler Atina

[52] Thebai'de her fırsatta Aphrodite'ye minnet ifadesi olarak eğlenceler düzenlenirdi, krş. *Kim. ile Lucul'un karşılaştırılması* 1.

[53] Bu revaktan Plutarkhos, *Daim. Sokr.* 34 ve *Pelop.* 12, ve olasılıkla Diodoros da, XII 70,5, söz etmişlerdir.

[54] Thebai'in efsanevi kurucusu Amphion'dur. Tapınağı akropolün kuzeyindedir, bk. F. Schober, *Real-Encycl. s.v.* Theben, süt. 1446.

sınırında bekleyen iki stratege de atlılar göndermeyi ihmal etmediler. Bunlar, gelenlerin niçin geldiğini öğrenince †yardıma hazırlandılar†[55].

ISPARTA GARNİZONU AKROPOLÜ TERKEDİYOR

10 Öte yandan akropoldeki harmost gece vakti yurttaşlara duyurulan bildiriden haberdar olunca, yardım istemek için derhal Plataiai'e ve Thespiai'e adam gönderdi. Plataiaililerin gelmekte olduğunu öğrenen Thebaili süvariler karşılarına çıkıp yirmiden fazla düşman öldürdüler. Bu başarıdan sonra kente döndüler, sınır boyundan gelen Atinalılar da yetişince, hep birlikte akropole saldırdılar. **11** Akropoldeki askerler sayıca zayıf olduklarını anlamışlardı; üstelik düşmanın şiddetle saldırdığını görünce -tepeye ilk ulaşacaklara büyük ödüller verileceği yüksek sesle ilan ediliyordu- korkuya kapıldılar ve silahları ile birlikte oradan ayrılmalarına izin verileceği güvencesi karşılığında, akropolden çekileceklerini bildirdiler. Karşı taraf bu öneriyi seve seve kabul etti; anlaşma yapılıp yemin edildikten sonra, garnizonun çıkıp gitmesine izin verildi. **12** Buna rağmen, çıkıp gidenlerin içinde kişisel düşman olarak bilinenler yakalanıp öldürüldüler. Sınır boyundan gelen Atinalılar bunlardan bazılarını saklayarak kurtarmayı başardılar. Oysa Thebaililer öldürdükleri arasında çocuğu olanların çocuklarını bile yakalayıp kılıçtan geçirdiler.

ISPARTALILAR KLEOMBROTOS'U BOIOTIA'YA GÖNDERİYOR (378)

13 Bu olayları öğrenince, Ispartalılar akropolü bırakıp yardımın gelmesini[56] beklemeyen harmostu idam ettirdiler ve Thebai'e karşı seferberlik ilan ettiler. Fakat Agesilaos en genç kura askerlerinden kırk yaş daha büyük olduğunu[57] ileri sürerek, kendi yaşındakiler için uzak seferlere gitme zorunluluğu olmadığına göre, aynı yasanın krallara da uygulanması gerektiğini açıkladı. Ve böylece sefere katılmaktan kurtuldu. Ama Isparta'da kalmak istemesinin gerçek nedeni bu değildi: o iyi biliyordu ki sefere giderse, yurttaşlar, Agesilaos tiranları desteklemek uğruna devletin başına iş açıyor diyeceklerdi. Oysa

[55] Metin bozuk olduğu için, iki Atinalı strategin niçin kendi girişimleri ile (krş. § 19) yardım etmeyi kabul ettikleri anlaşılmıyor. Krş. Diodoros XV 26 ve Dinarkhos I 39.

[56] Bu yardımcı kuvvetler Boiotia kentlerinde bulunan Ispartalı garnizon askerlerinden ve gönüllülerden oluşmuş olmalıdır, krş. § 10. Diodoros, XV 25, Isparta'nın seferberlik ilanı ile ordunun toplanmasını dahi beklemeden, derhal bazı birlikleri yardıma gönderdiğini söylemekle yanılıyor.

[57] 440 yılına doğru doğduğuna göre (krş. Plut. *Ages.* 40), Agesilaos 378'de altmışını geçmişti.

böyle davranmakla yurttaşlarının bu meselede bildikleri gibi hareket etmelerine olanak vermiş oluyordu.

14 Durumu, kıyımdan sonra Thebai'den kovulanlardan öğrenen ephorlar Kleombrotos'u gönderdiler. Kleombrotos ilk kez bir ordunun başına geçiyordu. Üstelik şiddetli bir kış hüküm sürüyordu. Khabrias Atinalı peltastları ile Eleutherai'den geçen yolu bekleyedursun, Kleombrotos Plataiai yolundan ilerledi[58]. Başta giden peltastlar, tepeye çıkınca, karşılarında hapishaneden kurtarılan Thebailileri buldular: yaklaşık yüz elli kişi idiler. Kaçmayı başaranlar oldu ise, o kaçan birkaç kişi dışında, hepsi peltastlar tarafından yok edildi. Bu başarıdan sonra Kleombrotos henüz dost bir kent olan Plataiai'e indi[59].**15** Oradan Thespiai'e geçti, Thespiai'den kalkıp Thebaililerin elinde bulunan Kynos-Kephalai'in karşısında ordugah kurdu. Orada on altı gün kadar kaldıktan sonra, yeniden Thespiai'e çekildi; harmost atadığı Sphodrias'la müttefik birliklerin her birinin üçte birini bu kentte bıraktı; Isparta'dan getirdiği bütün parayı Sphodrias'a vererek paralı askerler tutmasını istedi. Sphodrias emredilenlerin hepsini yaptı. **16** Bu arada Kleombrotos askerlerini Kreusis yolundan yurda sevk etti. Askerler Thebai'le aralarında savaş mı barış mı, ne olduğunu bilemeyecek kadar şaşırmışlardı; çünkü komutan ordusunu Thebai arazisine sürmüş, sonra da elinden geldiği kadar çevreye zarar vermemeye dikkat ederek geri çekmişti. **17** Ordu dönüş yolunda görülmedik bir fırtınaya tutuldu. Bazıları bu kasırgayı gelecek olayları haber veren bir belirti olarak yorumladılar. Rüzgarın şiddeti çok büyük zarara neden oldu: hele bir aralık -ordu Kreusis'ten hareket etmiş, deniz kenarındaki dağı aşarken- rüzgar eşekleri yükleri ile birlikte uçurumdan aşağı yuvarladı, askerlerin ellerindeki silahları kapıp denize uçurdu. **18** Sonunda askerler silahları ile ilerleyemeyeceklerini anlayarak, kalkanların oyuk tarafına taş doldurup dağın tepesinde bıraktılar. Bu sayede, Megara arazisinde bulunan Aigosthena'ya ulaşabildiler ve orada iyi kötü akşam yemeklerini yiyebildiler. Ertesi gün gidip silahlarını aldılar, sonra her birlik kendi ülkesine döndü, çünkü Kleombrotos onları terhis etmekte bir sakınca görmemişti.

[58] Kleombrotos Megara'dan Thebai'e gitmekte idi (krş. Plut. *Pelop.* 13): bu yol Eleutherai kalesinin koruduğu bir boğazdan geçtiği için, Kleombrotos Kitheron dağını aşarak Plataiai'e yürüyor.

[59] Plataiai 427 yılında Ispartalılarla Thebaililer tarafından yıkılmıştı; fakat Antalkidas barışından sonra Ispartalılar kenti yeniden kurmuşlardı, krş. Paus. IX 1,4.

ATİNALILAR THEBAILİLERE YARDIM EDEN STRATEGLERİ MAHKUM EDİYOR

19 Isparta'nın kudretinin artması ve Korinthos'ta savaşın sona ermesi ile, Ispartalıların Attike sınırını izleyerek artık Thebai'e saldırma olanağını bulmuş olmaları karşısında Atinalılar o kadar büyük bir korkuya kapıldılar ki, Melon'un Leontiades ve taraftarlarına karşı düzenlediği ayaklanmayı destekleyen iki strategi mahkemeye verdiler; sonuçta strateglerden biri idam edildi, öbürü, yargıyı beklemeden kaçtığı için, sürgün cezasına çarptırıldı.

SPHODRIAS THEBAILİLERE UYARAK ATTİKE'Yİ İSTİLA EDİYOR

20 Öbür yandan Thebaililer de Ispartalılarla tek başlarına savaşmaktan çekiniyorlardı. Bu korku içinde şöyle bir çareye başvurdular: Thebai'de bulunan Sphodrias'ı, belki de, kuşkulanıldığı gibi, rüşvet vermek suretiyle[60], Attike'ye saldırmaya ikna etmeye çalıştılar; böylece Atinalılar Ispartalılara savaş açmak zorunda kalacaklardı. Sphodrias kandı, çünkü, sur kapıları henüz yerine konmadığı için[61], Pire'yi alabileceğini umuyordu; akşam yemeğini erken yedirip askerleri ile Thespiai'den hareket etti: gün doğmadan Pire'de olacaklarını söylüyordu. **21** Fakat gün doğduğunda, henüz Thria'da idi; gizlenmek için hiçbir önlem almaya gerek görmedi; gerisin geriye dönerken de sürüleri kaçırıp evleri yağma etti. Yolda düşmanla karşılaşan bazı kimseler gece vakti Atina'ya koşup büyük bir ordunun yaklaşmakta olduğunu haber verdiler. Atinalı süvarilerle hoplitler derhal silahlarını kuşanıp kenti savunmaya hazırlandılar.

ATİNA'DA İNFİAL

22 Tam o sıralarda, Etymokles, Aristolokhos ve Okyllos'tan oluşma bir Isparta heyeti Atina'da proksen Kallias-'ın evinde konuk bulunuyordu. Durumdan haberdar olan Atinalılar, baskınla bir ilişkileri olduğunu düşünerek, bu adamları yakalayıp göz altına aldılar. Berikiler bu olay karşısında şaşkına dönmüşlerdi: kendilerini savunmaya çalışıyorlardı, Pire'nin baskınla alınacağını bilselerdi, Atina'ya gelip de kendilerini düşmana teslim ederler miydi, bu kadar aptal mıydılar?

[60] Krş. Plut. *Pelop.* 14, *Ages.* 24.

[61] Pire'nin surları 393 yılında yeniden yapılmıştı, krş. IV 8,9, fakat, anlaşılan, sur kapıları henüz yerine konmamıştı.

böyle diyorlardı; hele proksenin evinde hiç kalırlar mıydı? orada hemen bulunacakları o kadar belliydi ki! **23** Isparta'nın bile bu işten haberi olmadığına Atinalıların da inanacağını söylüyorlardı. Isparta hükümetinin Sphodrias'ı idama mahkum ettiği haberini alacaklarından emin olduklarını belirtiyorlardı. Sonuçta, bu işle ilgileri olmadığına karar verilerek serbest bırakıldılar.

ISPARTALILAR SPHODRIAS'I MAHKEMEYE VERİYOR

24 Gerçekten ephorlar Sphodrias'ı idam talebi ile mahkemeye verdiler. Fakat Sphodrias korktu ve mahkemeye çıkmadı; ve çıkmadığı halde beraat etti. Birçoklarının kanısına göre Isparta'da bundan daha haksız bir yargı verilmiş değildir. Bunun bir nedeni var.

SPHODRIAS'IN BERAAT ETMESİNİN NEDENİ

25 Sphodrias'ın Kleonymos adında bir oğlu vardı. İlk çocukluk çağından çıkanların yaşında idi, yaşıtları arasında en güzel ve en itibar göreni oydu. İşte Agesilaos'un oğlu Arkhidamos bu çocuğa tutkundu. Şimdi, Kleombrotos'un dostları parti arkadaşları Sphodrias'ın beraat etmesini istiyorlardı, fakat Agesilaos'tan ve dostlarından, hatta ne o ne de bu partiden olmayan yurttaşlardan bile çekiniyorlardı: çünkü Sphodrias'ın işlediği suçun ne kadar büyük olduğu ortada idi. **26** Bu güç durumda Sphodrias Kleonymos'a şöyle dedi: "Oğlum, Agesilaos'un bu davada bana karşı yumuşak davranması için Arkidamos'a ricada bulunursan, babanı kurtarabilirsin." Bu söz üzerine, çocuk cesaretini toplayıp Arkhidamos'un yanına vardı ve babasını kurtarması için yalvardı. **27** Kleonymos'un ağladığını görünce, Arkhidamos da onunla birlikte ağladı. Ancak ne istediğini öğrenince: "Öyle ama, Kleonymos", dedi, "bilirsin: ben babamın yüzüne bile bakamam; bu kentte bir şeye ihtiyacım oldu mu, herkese ricada bulunabilirim de babama bulunamam. Fakat senin hatırın için, bütün gayretimi kullanıp arzunu yerine getirmeye çalışacağım, bunu bilmiş ol." **28** O gün, Arkhidamos ortak sofradan kalkar kalkmaz evine gitti ve yattı. Sabahleyin erkenden kalkıp, babasının, kendisinin haberi olmadan, evden çıkmamasına dikkat etti. Çıktığını görünce, önce rastladığı yurttaşlarla, sonra yabancılarla görüşmesini bekledi, hatta ricaya gelen uşaklara bile fırsat verdi. Sonunda Agesilaos Eurotas'tan[62] evine döndüğü zaman

[62] Eurotas'ın kıyılarında idman ve talim yapıldığı anlaşılmaktadır, krş. Aristoph. *Lys.* 1309 ve Theokr. XVIII 22.

bile, oğlu bir türlü yanına yanaşma fırsatını bulamadan çekilip gitmek zorunda kaldı. Ertesi gün de aynı şeyler oldu. **29** Agesilaos oğlunun niçin çevresinde dolaştığını anlamıyor değildi, fakat bir şey sormayıp onu kendi haline bırakmayı yeğliyordu. Öte yandan Arkhidamos, doğal olarak, Kleonymos'la buluşmaya can atıyordu: ancak kendisinden istenileni babası ile görüşmeden onun yanına nasıl gideceğini bilemiyordu. Sphodrias'ın yakınları ise, önceleri pek sık gelip giden Arkhidamos'un görünmeyişine bakarak, onun Agesilaos'un ağır bir davranışıyla karşılaşmış olmasından kaygılanıyorlardı. **30** Sonunda Arkhidamos cesareti ele aldı, babasının yanına varıp: "Baba", dedi, "Kleonymos benden babasını kurtarman için sana ricada bulunmamı istiyor; ben de senden bunu rica ediyorum, yolu varsa yap." Agesilaos: "Oğlum, ben seni bağışlıyorum", dedi; "ama kendi çıkarı uğruna kentin zararına hareket etmiş olan bir adamı suçlu bulmazsam, yurttaşlarım beni nasıl bağışlar, bunu bilemiyorum." **31** Oğlu o an için sustu; doğru söze bir karşılık bulamayarak çekilip gitti. Fakat sonradan, ya düşünüp ya da başkasının telkini ile gelip: "Baba", dedi, "Sphodrias'ın bir suçu olmasa, sen zaten onu beraat ettirirdin; fakat suçlu olduğu için sen onu, bizim hatırımız için, bağışlamalısın." Agesilaos: "Kuşkusuz", dedi, "bağışlanması bizim için hayırlı ise, bağışlanacaktır." Bu sözler onun, babasının yanından umutsuzluk içinde ayrılmasına neden oldu. **32** Fakat Sphodrias'ın dostlarından biri bir görüşme sırasında Etymokles'e: "Öyle anlaşılıyor ki siz hepiniz, Agesilaos'un dostları, Sphodrias'ı idam ettirmeye niyetlisiniz" deyince, Etymokles: "Zeus için", diye karşılık verdi, "bu o demektir ki biz Agesilaos'un hareket ettiği gibi hareket etmek niyetinde değiliz. Çünkü Agesilaos kiminle görüşse aynı şeyi söylüyor: Sphodrias'ın suçsuz olmasına olanak yokmuş, ama çocukluk, ergenlik ve delikanlılık çağında hareketleri her zaman örnek olmuş bir insanı idam etmek kolay değilmiş: Isparta'da böyle askerlere gereksinim varmış." **33** Bu dost işittiklerini Kleonymos'a yetiştirdi; Kleonymos da sevinç içinde hemen Arkhidamos'u bularak ona: "Bizimle ilgilendiğini artık öğrendik", dedi, "ama sen de, Arkhidamos, şundan kuşkun olmasın ki, biz dostluğumuzdan hiçbir zaman utanç duymayacağın biçimde davranmaya çalışacağız." Yalancı da çıkmadı: tüm yaşamı boyunca Isparta'da örnek denecek şekilde yaşadı ve Leuktra'da kralı korumak için polemarkh Deinon'la omuz omuza dövüşerek üç kez yere düştü ve bütün yurttaşlarından önce düşman saflarına saldırarak şerefle öldü. Arkhidamos'un bundan duyduğu üzüntü çok büyük oldu, ama Kleonymos söz verdiği gibi Arkhidamos'a utanç değil, övünç kaynağı olmuş oldu[63]. Sphodrias'ın beraat etmesinin nedeni işte budur.

[63] Bu tür ilişkiler hakkında krş. Ksenophon *Symp.* 8, 26-42; Plat. *Symp.* 181-2; Theokr. XIII *Eid.*;

ATİNALILAR THEBAİLİLERE YARDIMA HAZIRLANIYOR

34 Boiotia taraftarı Atinalılar Ispartalıların Sphodrias'ı Atina'ya karşı harekete geçtiği için cezalandırmak şöyle dursun, tersine takdir dahi etmiş olduklarını halka durmadan telkin ediyorlardı. Bu telkin sonucunda Atinalılar Pire surlarının kapılarını taktırdılar, gemiler inşa ettiler ve büyük bir çabayla Boiotia'ya yardıma hazırlandılar[64].

ISPARTALILAR AGESILAOS'U BOIOTIA'YA GÖNDERİYOR

35 Bu arada Ispartalılar da boş durmayarak Thebaililere karşı seferberlik ilan ettiler ve Agesilaos'un orduyu Kleombrotos'tan çok daha akıllıca sevk ve idare edeceği inancı ile, kendisinden seferin başına geçmesini rica ettiler. Agesilaos kentin bu kararına bir itirazı olamayacağını söyleyerek yola çıkmak için hazırlığa başladı. **36** Kithairon'un daha önceden işgal edilmesinin, Thebai'e saldırıyı çok kolaylaştıracağını bildiği için, Kletorluların Orkhomenoslularla savaştıklarını ve paralı bir ordu beslediklerini öğrenerek, onlarla buluşup, gerekirse, paralı birliğin kendi emrine verileceği konusunda anlaştı. **37** Sınırı geçme töreninden sonra, Tegea yolunda ilerlerken, Kletorluların emrindeki paralı birliğin komutanına adam gönderip, askerlerin bir aylık ücreti olan parayı ödedi ve ondan, hemen davranıp, Kithairon'u işgal etmesini istedi. Orkhomenoslulara da sefer devam ettiği sürece, savaşa ara vermeleri için uyarıda bulundu; eğer herhangi bir kent, sefer süresince, başka bir kente saldıracak olursa, müttefiklerin kararına uyacağını ve ilk önce onun üzerine yürüyeceğini bildirdi. **38** Kithairon'u aştıktan sonra Thespiai'e geldi ve burada üslenerek Thebai arazisine akınlara başladı. Ovanın ve bölgenin en önemli noktalarının çepeçevre bir hendek ve bir sıra kazıkla çevrilmiş olduğunu görünce, ordugahını hep değişik yerlerde kurmak ve askerlerini hemen kahvaltıdan sonra ileri sürmek yoluyla kazıkların ve hendeğin berisindeki arazi kısmını yağma etmeye koyuldu; çünkü düşmanlar, Agesilaos bir yerde göründü mü, tahkimatın iç tarafında kalıp, ülkelerini korumak için, derhal karşısına dikiliyorlardı.

39 Bir gün, tam Agesilaos'un ordugaha dönmeye hazırlandığı bir sırada, o zamana kadar ortalıkta görünmeyen Thebaili süvariler tahkimatta açtıkları

Plut. *Pelop.* 18.

[64] Diodoros, XV 29,7, bu andan itibaren Isparta ile Atina'nın birbirlerine resmen cephe aldıklarını söylüyor.

geçitlerden ani bir çıkış yaptılar ve akşam yemeklerini yemek için gitmeye hazırlanan peltastlarla, kimi henüz atına binmemiş, kimi ise binmekte olan süvarilere saldırdılar[65]; böylece birçok peltastı, süvarilerden Kleas'la Epikydidas adında iki Spartiatı, Eudikos adında bir perioiki ve henüz atlarına binmemiş olan birkaç Thebaili sürgünü öldürmeyi başardılar. **40** Fakat hoplitlerini çark ettirip geri dönen Agesilaos yardıma yetişince, süvarileri atlarını düşman süvarisinin üstüne sürdüler, son on kuradan hoplitler onların saldırısını desteklediler. Thebaili süvarilerin hali, öğle vakti içkiyi biraz fazla kaçıran insanların haline benziyordu: mızraklarını kargı gibi fırlatabilmek için saldıran düşmanın yaklaşmasını bekliyorlar, ama mızraklarını hedefe eriştiremiyorlardı. Bu suretle çok yakın bir mesafeden dönüp kaçmaları onlara on iki ölüye mal oldu. **41** Agesilaos düşmanın hep kahvaltıdan sonra ortaya çıktığının farkına varmıştı: bu sefer, kurbanlarını gün ağarırken kesip ordusunu elden geldiğince erkenden harekete geçirdi ve tek düşmana rastlamadan tahkimatın içine girdi. Bu sayede kente kadar yayılan araziyi yakıp yıkmayı başardı. Sonra Thespiai'e döndü ve bu kenti tahkim etti[66]. Phoibidas'ı orada harmost olarak bıraktıktan sonra, yeniden dağı aşıp Megara'ya geldi ve müttefik birlikleri terhis etti; kendisi ulusal ordunun başında Isparta'ya döndü.

PHOIBIDAS ÜLKEYİ YAĞMA EDİYOR

42 Bundan sonra Phoibidas bir yandan çeteleri ile Thebai topraklarında mal ve can yağmasına girişirken, bir yandan da yaptığı akınlarla ülkeyi tahribe koyuldu. Thebaililer, misilleme olarak, bütün kuvvetlerini Thespiai arazisine sürdüler. Fakat bu kuvvetler gelir gelmez Phoibidas'ın peltastları tarafından öyle bir baskı altına alındılar ki düşman askerleri saflarını bozup çevreye yayılma olanağını bulamadılar. Bunun üzerine hızla gelmiş olan Thebaililer daha büyük bir hızla ve öfke içinde çekilip gittiler; hatta katırcılar çekiliş sırasında erzak yüklerini bile attılar: ordular bazen böyle büyük paniklere kapılırlar. **43** Hoplitlerine saf olup arkasından gelmelerini emrettikten sonra peltast birliklerinin başına geçen Phoibidas büyük bir cüretle düşmanı çok yakından izlemeye başlamıştı. Bir aralık kovaladığı birlikleri bozma umuduna kapıldı: bu amaç ile, emrindeki kuvvetleri

[65] Hatzfeld metinde herhangi bir aksaklık olmadığını haklı olarak ileri sürüyor. Agesilaos yağmadan dönen askerlerini toplamış ve dönüş hazırlığı yapılsın diye mola vermiş, kendisi hoplitleri alıp herkesten önce yola çıkmıştır: Thebaili süvarilerin saldırısı tam bu ana rastlıyor.

[66] Agesilaos bir sonuç alamadan geri dönüyor. Bu başarısızlıkta Khabrias'ın sevk ve idare ettiği Atinalı birliklerin rolü büyük olmuştur, krş. Dem. *Lept.* 76; Polyain. II 1; Nepos, *Khabrias* 1; Diod. XV 32, 5-6.

ileri sürerken, öbür birliklere düşmanla temas kurmalarını, Thespiaili hoplitlere de peşinden gelmelerini emretti. **44** Çekilmekte olan Thebaili süvariler, bir ara geçit vermeyen bir dereye dalmış olduklarını görünce, önce toplandılar, sonra nereden geçeceklerini bilemeyerek düşmana doğru yöneldiler. Başta ilerleyen peltastlar sayıca zayıf oldukları için, korkuya kapılıp kaçtılar; bunu görmekle süvariler adeta düşmana saldırmaya tahrik edilmiş oldular[67]. **45** Phoibidas ve yanındakilerden iki ya da üç kişi dövüşte öldüler; bunun üzerine paralı askerler bozguna uğradılar. Kaçarken Thespiaili hoplitlerin olduğu yere gelmeleri üzerine, Thebaililere asla boyun eğmeyeceklerini gururla duyuran bu adamlar da bozuldular; oysa izlendikleri bile yoktu, çünkü gün çok ilerlemişti. Pek az kayıp vermekle birlikte, Thespiaililer ancak surlara sığındıktan sonra rahat bir soluk aldılar. **46** Bu olayın bir sonucu olarak Thebaililer yeniden gayrete geldiler ve ordularını Thespiai ile diğer komşu kentlere karşı harekete geçirdiler. Bu kentlerdeki demokratlar Thebai'e sığındılar; çünkü bütün bu kentlerde, tıpkı Thebai'de olduğu gibi, aristokrat yönetimler kurulmuştu; bu nedenle o kentlerdeki Isparta taraftarı partiler de Isparta'dan yardım bekler olmuşlardı. Phoibidas'ın ölümünden sonra Ispartalılar bir polemarkhın emrine verdikleri bir tabur askeri deniz yolu ile Thespiai'e gönderip bu kenti güvenlik altına aldılar.

PHOIBIDAS ÖLÜYOR

47 İlkbahar gelince, ephorlar Thebai'e karşı yeniden seferberlik ilan ederek, komutayı gene Agesilaos'un almasını istediler. İstila konusunda aynı planı uygulayan Agesilaos daha sınırı aşma törenine girişmeden, Thespiai'deki polemarkha derhal harekete geçerek Kithairon'dan geçen yol üzerindeki hakim tepeyi tutması ve kendisi gelinceye kadar koruması için emir gönderdi. **48** Dağı aşıp Plataiai'e ulaştıktan sonra Thespiai'e gideceği zannını uyandırdı; adam gönderip pazar kurulması ve heyetlerin kendisini orada beklemeleri için emir bile verdi; Thebaililer aldanarak Thespiai yönünden gelecek saldırıya karşı her türlü önlemi aldılar. **49** Ama ertesi gün Agesilaos sabah erkenden kurbanlarını kesip Erythrai'e doğru yürüdü. Ve bir ordunun iki günde alacağı yolu bir günde alarak, önceki gelişinde geçmiş olduğu yolu tutan Thebaililerin yetişmesine

AGESILAOS BOIOTIA'YA YENİ BİR SEFER YAPIYOR (377)

[67] Krş. Polyain. II 5,2.

meydan vermeden, Skolos tarafındaki kazık hattını aşmayı başardı[68]. Bu başarı sayesinde Thebai'in doğusundaki toprakları ta Tanagra'ya kadar yağma etti: Tanagra o zaman hala Isparta taraftarı olan Hypatodoros'un partisinin elinde idi. Sonra Tanagra'nın surlarını soluna alarak geri çekildi. **50** Thebaililer peşinden giderek Kocakarı Göğsü denen tepelerde karşısında cephe kurdular: sırtlarını hendekle kazık hattına dayamışlardı. Hesapça, bu yer muharebeye girişmeleri için elverişli idi: gerçekten arazi burada onlara uygun düşen bir şekilde daralıyor ve geçit vermez oluyordu. Fakat durumu kavrayan Agesilaos üzerlerine yürümeyip yön değiştirdi ve birliklerini Thebai üzerine sevk etti. **51** Bu sefer Thebaililer korumasız bıraktıkları kentleri için kaygıya düştüler ve mevzilendikleri yeri bırakarak, Potniai yolundan koşar adım Thebai'e yöneldiler: Potniai yolu onlar için en güvenli yoldu. Sonuçta Agesilaos'un savaş hilesi başarılı oldu, çünkü hem düşmanla teması kesmiş, hem de düşmanı büyük bir telaş içinde çekilmeye zorlamıştı. Ancak polemarkhlardan bazıları kendilerini tutamayıp, yanlarından akıp giden düşmana saldırı emri verdiler. **52** Thebaililer bulundukları tepeden mızraklarını birer kargı gibi fırlatarak kendilerini korudular: atılan bir mızrak polemarkhlardan biri olan Alypetos'a isabet ederek ölümüne neden oldu; fakat Thebaililer bu tepeden de sürüldüler. Bunun üzerine Skiritlerle bir miktar süvari tepeye tırmanıp, kent yönünde çekilen Thebaililerin son saflarına kılıçları ile saldırdılar. **53** Ama Thebaililer surların altına varınca, ansızın yüzlerini düşmana döndüler. Bunun üzerine Skiritler bir hayli telaşla geri çekildiler. Tek kayıp vermedikleri halde, Thebaililer, berikilerin tepeye tırmandıktan sonra geri çekilmelerini bahane ederek, bir zafer anıtı diktiler.

54 Öte yandan Agesilaos, sırası gelince, Thebailileri saf halinde gördüğü yere gidip ordugah kurdu: ertesi gün ordusunu Thespiai yolundan geri çekti. Thebaililerin ücretle tuttukları peltastlar onları cüretle kovalar ve kovalamaya katılmayan Khabrias'ı bağrışarak teşvik ederlerken, Olynthoslu süvariler -yeminlerle pekiştirdikleri anlaşmaya uygun olarak[69], Olynthoslular bir süreden beri Ispartalıların yaptığı seferlere artık katılıyorlardı- ani bir dönüş yaparak onların

[68] Harekat şu şekilde gelişiyor: Agesilaos Plataiai'den hareket ederek Thespiai üzerine yürüyor, fakat bir süre sonra doğuya dönüp Erythrai'den geçiyor ve yaklaşık otuz kilometre katettikten sonra Skolos'a varıyor. Sonra Thebai topraklarını koruyan tahkimli hattı aşarak Thebai'in güney-doğu bölgesini yağma edip, Tanagra'yı soluna alarak, güneye doğru çekiliyor. Thebaililer Kocakarı Göğsü tepesinde yolunu kesiyorlar. Bunun üzerine Agesilaos batıya dönmek zorunda kalıyor. Tuttuğu yön Thebai yönü olduğu için, Thebaililer mevzilerini bırakıp aynı yönde hızla ilerleyerek Potniai'e ondan önce varmaya çalışıyorlar. Anlatılan muharebe Potniai yakınlarında cereyan etmiş olmalıdır.

[69] Krş. V 3,26.

peşine düşerek indikleri dik bayırdan yukarıya doğru kovalamaya başladılar ve içlerinden pek çoğunu öldürdüler: çünkü at sürülebilen bir bayırda atlıların piyadeleri yakalaması işten bile değildir. **55** Agesilaos Thespiai'e dönüp de kentin ikiye bölündüğünü, Isparta taraftarı olduklarını ilan edenlerin başta Menon olmak üzere bütün rakiplerini öldürmek istediklerini görünce, buna izin vermedi; aralarını bulup, onları karşılıklı yemin vermeye zorladıktan sonra, yeniden Kithairon'u aşıp Megara'ya geldi. Orada müttefik birlikleri terhis etti, kendisi ulusal ordusu ile yurduna döndü.

THEBAİLİLER OREOS'U ALIYOR

56 Thebaililer iki yıldan beri tarlalarından ürün kaldıramadıkları için müthiş bir buğday sıkıntısı çekiyorlardı: bu nedenle, adamlarını on talant verip iki trierle buğday alımı için Pagasai'e[70] gönderdiler. Fakat Oreos'u[71] koruyan Ispartalı Alketas, buğdayın satın alınmakta olmasından yararlanarak, büyük bir gizlilik içinde, üç trier donattı. Buğdaylar yükletilip yola çıkarılınca Alketas hem buğdayı, hem içinde üç yüz kadar insan bulunan trierleri ele geçirdi. Esirleri götürüp, çadır kurmuş olduğu akropole kapattı. **57** Anlatıldığına göre, Alketas Oreoslu güzel ve soylu bir çocukla yakınlık kurmuştu: onu görmek için akropolden sık sık ayrılıyordu. Esirler, Alketas'ın ne kadar tedbirsiz davrandığını görmüşlerdi: bunu fırsat bilerek akropolü ele geçirdiler, kent halkı da onların tarafına geçti; bu sayede o günden sonra Thebaililer buğday sağlamakta zorluk çekmediler.

AGESİLAOS HASTALANIYOR

58 İlkbahar geldiği zaman Agesilaos hasta yatıyordu. Gerçekten, ordusu ile Thebai'den çekildiği sıralarda, Megara'ya gelmişti; bir gün burada Aphrodision'dan hükümet konağına çıkarken[72] bir damarı koptu ve sağlam bacağında[73] bir iç kanama oldu. Baldırı iyice şişti, dayanılmaz bir ağrı başladı, bunun üzerine Syrakusaili bir hekim ayak bileğinin hizasındaki bir damarı çizdi. Bir kez akmaya

[70] Bu limandan Tesalya buğdayı ihraç ediliyordu.

[71] Oreos Euboia adasının kuzey kıyısındadır ve Pagasai körfezine egemendir. Oreos halkı Atina konfederasyonuna girmeyip, Isparta'ya bağlı kalmıştı, çünkü Ispartalılar onları az zaman önce Neogenes'in tiranlığından kurtarmıştı, bk. Diod. XV 30, 3-4.

[72] Megara'da iki tepe vardı: daha yüksek olanının üzerinde agoradan başka bir miktar kamu binası bulunuyordu, krş. Paus. I 42-43. Hangisinin ἀρχεῖον olduğu saptanamamaktadır.

[73] Agesilaos topaldı, krş. III 3,3.

başlayınca, o gece ve ertesi gün kan bir türlü dinmedi; ne yapıldı ise önü alınamadı, sonunda Agesilaos bayıldı, fakat bayılınca kan kesildi. Agesilaos'u o halde Isparta'ya götürdüler; yazın geri kalan kısmı ile kışı hasta geçirdi.

ISPARTALILAR BOIOTIA'YA YENİ BİR SEFER YAPIYOR (376)

59 Ispartalılar baharda yeni bir seferberlik ilan ettiler ve komutayı Kleombrotos'a verdiler. Kleombrotos ordusu ile Kithairon'un eteğine gelince, yola hakim yerleri işgal etmek için peltastları öne sürdü. Fakat Thebaili ve Atinalı bazı birlikler daha önce davranarak tepeyi tutmuşlardı: düşmanların tırmanmasına izin verdiler, sonra, tam tepeye ulaştıkları anda, pusudan fırlayarak onları kaçırdılar ve içlerinden kırk kadar askeri öldürdüler. Bu olay üzerine, Kleombrotos, dağı aşıp Thebai arazisine ulaşmanın olanaksız olacağına karar vererek, geri döndü ve orduyu terhis etti.

DENİZDEKİ HAREKAT

60 Müttefikler Isparta'da toplandılar: içlerinden bazıları, savaşın uzayıp gitmesine ve sonuçta kendilerinin bu kadar hırpalanmalarına neden olarak işlerin ciddiyetle ele alınmamasını gösterdiler. Bu adamlara göre, Atinalılardan daha çok sayıda gemi donatmak, böylece Atina'yı aç bırakarak zapt etmek mümkündü; dahası bu aynı gemilerle, istenirse Phokis üzerinden, istenirse Kreusis üzerinden, Thebai'e bir ordu bile taşınabilirdi. **61** Bu düşünce ile altmış trier donatılıp başına nauarkh olarak Pollis getirildi. Böyle düşünenler yanılmamışlardı; çünkü Atina gerçekten kuşatma altına alınmış oldu. Nitekim kente buğday taşıyan gemiler Gerastos'a kadar geliyorlar, fakat oradan öteye gitmeyi reddediyorlardı, çünkü Isparta donanması Aigina, Keos ve Andros sularında kol geziyordu.

ATİNALILAR NAKSOS'TA ZAFER KAZANIYOR

Atinalılar, başka çare kalmadığını görünce, gemilere bizzat kendileri binerek, Khabrias'ın komutasında Pollis'le giriştikleri deniz muharebesini kazandılar[74]. Bu suretle buğdayın Atina'ya ulaş-

[74] Ksenophon da Demosthenes de, XX 77, bu muharebenin adını anmıyorlar. Naksos zaferi sayesinde Atinalılar 379-7 yıllarında kurdukları yeni konfederasyonu güçlendirmişlerdir.

ması sağlanmış oldu. **62** Öte yandan, Ispartalıların bir ordularını Boiotia'ya geçirme girişimine karşılık olmak üzere, Thebaililer Atinalılardan kıyıyı izleyerek Peloponnesos'u dolaşacak bir donanma göndermelerini rica ettiler; bu yapılırsa, Ispartalılar için hem kendi ülkelerini, hem komşu ülkelerdeki müttefik kentleri korumanın, hem de Thebai'e karşı sonuç alacak güçlü bir ordu yollamanın olanaksız olacağını düşünüyorlardı.

TIMOTHEOS PELOPONNÉSOS'UN ÇEVRESİNİ DOLAŞIYOR (375)

63 Esasen Sphodrias olayı yüzünden Ispartalılarla araları açılan Atinalılar, altmış tekne donatıp strateg Timotheos'un emrine verdiler; bu gemiler Peloponnesos kıyıları boyunca sefer etmek üzere yola çıktılar. Öte yandan, Kleombrotos'un sefere çıktığı ve Timotheos'un Peloponnesos'u dolaştığı iki yıl içinde Thebai'in düşman akınlarına hedef olmayışı Thebaililere çevredeki kentlerle savaşarak onları yeniden ele geçirme cesaretini verdi. **64** Bu süre içinde Timotheos yarımadayı dolaşarak Kerkyra'yı egemenliği altına aldı; fakat halkını köle yapmadı, adam sürmedi ve yasalarını değiştirmedi. Böyle davranmakla o bölgedeki kentlerin kendisine karşı daha uygun davranmalarını sağladı.

ALYZEIA ZAFERİ

65 Karşı önlem olarak Ispartalılar da bir donanma hazırlayıp başına cüreti ile tanınmış Nikolokhos'u nauarkh olarak geçirdikten sonra yola çıkardılar. Nikolokhos Timotheos'un gemilerini görür görmez, altı Ambrakia gemisinin yanında bulunmamasına aldırmayarak, elli beş gemisi ile Timotheos'un altmış gemisine saldırdı. Bu çarpışmada yenildi; Timotheos ise Alyzeia'da bir zafer anıtı dikmeye hak kazandı. **66** Fakat Nikolokhos durmadı: Timotheos kıyıya çektirdiği gemilerinin onarımı ile uğraşırken, altı Ambrakia gemisinin donanmasına katılması ile, derhal Timotheos'un bulunduğu Alyzeia'ya yelken açtı. Timotheos donanmasını karşısına çıkarmayınca, o da yakın adalardan birinde bir zafer anıtı dikti. Timotheos, gemilerinin onarımını tamamlayıp Kerkyra'dan aldığı daha başka tekneleri de donattıktan sonra, yetmiş gemiyi aşan donanması ile deniz üzerinde tam bir egemenlik kurdu. Fakat Atina'dan para istemek zorunda kaldı: gemileri fazlaydı, çok paraya gereksinimi vardı[75].

[75] Atina'nın mali durumu artık bozulmuştur, krş. VI 2,1.

VI. KİTAP

I. Bölüm

ISPARTALILAR KLEOMBROTOS'U BOIOTIA'YA GÖNDERİYOR

1 Atinalılarla Ispartalılar bu işlere dalmışken, Thebaililer Boiotia kentlerini egemenlikleri altına aldıktan sonra, Phokis üzerine yürüdüler. Fakat Phokislilerin Isparta'ya bir heyet yollayıp, kendilerine yardım edilmezse, Thebaililere karşı koyamayacaklarını bildirmeleri üzerine, Ispartalılar kral Kleombrotos'un emrine verdikleri dört tabur ile bir o kadar müttefik birliğini deniz yolundan Phokis'e naklettiler.

PHARSALOSLU POLYDAMAS ISPARTA'YA GELİYOR

2 Aşağı yukarı bu sıralarda Tesalyadan Isparta meclisine Pharsaloslu Polydamas geldi. Bu adam bütün Tesalya'da büyük bir ün sahibi idi; hele kendi kentinde o kadar dürüst bilinirdi ki, Pharsaloslular parti kavgalarına bir çare olmak üzere akropolü ona teslim etmişler, yasanın belirlediği vergileri toplayıp ibadet ve yönetim işlerine harcamasını ondan istemişlerdi. **3** Polydamas bu para ile şimdi hem akropolün savunma ve korunmasını sağlıyor, hem öteki masrafları görüyordu. Her yıl sonunda da hesap veriyordu. Para yetmezse, kendi parasından harcıyor, artarsa, kendi parasını geri alıyordu. Başka konularda da her Tesalyalı gibi konuksever ve eli açık bir insandı. İşte bu adam Isparta'ya gelerek, şöyle bir konuşma yaptı:

PHERAILİ IASON'UN GİRİŞTİĞİ İŞLER KONUSUNDA MECLİSE İHBARDA BULUNUYOR

4 "Sayın Ispartalılar, dedelerimden kalma bir ayrıcalık olarak sizin çok eski prokseniniz ve kentinize iyiliği dokunmuş bir adam olmam sıfatı ile, yalnız zorluklarla karşılaştığım zaman size başvurmayı doğru bulmam, Tesalya'da aleyhinize olacak bir durumun belirmesi halinde de sizi haberdar etmeyi gerekli sayarım. Kuşkusuz, Iason'un adını siz de

duymuşsunuzdur[1]: bu adam büyük bir kudret ve ün sahibidir. Iason, aramızda yapılan bir anlaşmadan sonra, beni görmeye geldi, dedi ki: **5** "Polydamas, kentinizin direnişini kırmak ve onu egemenliğim altına almak benim için işten bile değildir; bunun böyle olduğuna, şu sayacağım kanıtlara bakarak, sen de kanaat getirebilirsin. Bak, dedi, Tesalyadaki en büyük kentlerin hemen hepsini benimle ittifak yapmaya zorladım: siz onlarla bir olup bana karşı savaştığınız halde, onların hepsini egemenliğim altına aldım. Benim altı bine yakın paralı askerim olduğunu da biliyorsun. Kanımca, hiçbir kent onlarla boy ölçüşmeyi kolay kolay göze alamaz. Kuşkusuz, dedi, başka kentler de bu kadar asker çıkarabilir; fakat bu kentlerin kurduğu ordularda yaşları ilerlemiş askerler olduğu gibi, henüz tam gelişme çağına erişmemiş gençler de bulunur. Üstelik kentlerde bedenlerini çalıştıranlar çok değildir; oysa benim paralı askerlerim arasında benim kadar dayanıklı olmayan bir tek adam bulamazsın." **6** Size doğrusunu söylemeliyim, kendisi çok güçlü ve her bakımdan gayretli bir insandır. Adamlarını türlü denemelerden geçirmediği gün yoktur: silahı elinde, gymnasionlarda olsun, seferde olsun, her an askerlerinin başındadır. Gevşek bulduğu askerleri kovar; savaşta eziyetlere seve seve katlananlara, tehlikelere pervasızca göğüs gerenlere ise itibar eder, onlara bir kat, iki kat, üç kat, dört kat ücret ve çeşitli armağanlar verir; hastalık halinde tedavi ettirir, ölenleri törenle gömdürür. Böylece bütün adamları, savaşta gösterdikleri yiğitliğin kendilerine son derece itibarlı ve varlıklı bir yaşam sağlayacağını bilirler. **7** Marakların, Dolopların[2] ve onun adına Epeiros'u yöneten Alketas'ın[3] daha şimdiden kendisine tabi oldukları konusunda dikkatimi çekti. Ben ise bunu zaten biliyordum. "Bu durumda", dedi, "sizi egemenliğim altına kolaylıkla alamayacağımı bana düşündürecek, beni korkutacak ne olabilir? Beni tanımayan biri sözümü keserek: "Pekiyi, o halde ne duruyorsun? Niçin hala duruyorsun, niçin Pharsaloslulara savaş açmıyorsun?" diyebilir. Zeus hakkı için, açmıyorum, çünkü ben sizin arzunuza karşı değil, kendi rızanızla bana katılmanızı her bakımdan daha doğru buluyorum. Zora boyun eğecek olursanız, bana elinizden geldiği kadar kötülük etmek için uğraşacaksınız, ben de sizin olabildiği kadar zayıf olmanızı isteyeceğim; oysa, gönül rızası ile benimle birlik olursanız, olanaklarımız oranında birbirimizin kudretini karşılıklı olarak artıracağımız kuşkusuzdur. **8** Polydamas,

[1] Pheraili Iason, Pherais tiranı Lykophron'un oğlu ya da damadı idi. 380 yılında Lykophron'un yerine geçmiş ve büyük girişimlerde bulunmuştur. Bu bakımdan onu Makedonya kralı Philippos'a benzetenler olmuştur, bk. Isokr. V 119.

[2] Maraklarla Doloplar, Tesalya ile Aitolia arasındaki dağlık bölgede yaşıyorlardı.

[3] Alketas Molosların kralı Tharypas'ın oğlu idi. Diodoros'un, XV 413, 2-3, Alketas'tan Molosların kralı olarak söz etmesi, onun Iason'a tabi bir hükümdar (ὕπαρχος) olmasına engel değildir.

ben biliyorum: yurttaşların senin gözünün içine bakıyorlar; onların bana dost olmalarını sağlarsan, sana söz veriyorum: seni Yunanistan'ın benden sonra gelen en kudretli adamı yapacağım. Neler olacak da sen ikinci adam konumuna geleceksin? Dinle bak, ve kendi aklını kullanıp doğru olduğuna kanaat getirmeyeceğin hiçbir konuda bana güvenme. Biz şu kanıdayız ki, Pharsalos ve Pharsalos'a tabi kentler bizi desteklerlerse, ben kolayca bütün Tesalya'nın hükümdarı olabilirim[4]: böylece, Tesalya bir tek kral altında birleştiği anda, altı bin kişilik bir süvari kuvveti, sayısı on bini aşan bir hoplit ordusu meydana gelmiş olacak. **9** Ben bu adamların beden yapılarına ve yürekliliklerine bakıyorum da: onlarla gerektiği gibi ilgilenilirse, yeryüzünde Tesalyalıların boyun eğeceği bir ulus düşünemiyorum. Tesalya dümdüz bir ülkedir; burada bir kral iktidara geldi mi, çevresinde yaşayan kavimler ona tabi olmaktan kurtulamazlar[5]. Bu ülkede hemen herkes kargı kullanmakta ustadır; onun için ordumuzun, en iyi peltast birliklerine sahip olması doğaldır. **10** Üstelik Boiotialılar ve Boiotialılar gibi Isparta ile savaşan daha ne kadar devlet varsa, hepsi benimle ittifak yapmış durumda. Onları Ispartalılardan kurtarmam koşulu ile, peşimden gelmeyi kabul edecekleri kesindir. Atinalıların da benimle müttefik olmak için her şeyi yapmaya hazır olduklarına eminim; ama ben onlarla dost olmaya razı değilim, çünkü deniz egemenliğini elde etmenin kara egemenliğini elde etmekten daha kolay olduğu fikrindeyim. **11** Bu düşüncemin doğru olup olmadığını anlamak için, şu konulara dikkat etmelisin: bugün Atinalıların tomruk sağladıkları Makedonya'yı fethetmekle biz onlardan çok daha fazla sayıda gemi yapma olanağını bulacağız. Gemilere tayfa bulmaya gelince, Atinalılar mı, yoksa bunca yetenekli peneste[6] sahip olduğumuza göre, biz mi bu işi daha iyi başarabiliriz? Gemicileri besleme konusunda, hangimiz üstün durumdayız? Bolluktan buğday ihraç eden biz mi, yoksa, satın almasalar, kendilerine bile buğday yetiştiremeyen Atinalılar mı? **12** Para konusunda da biz herhalde daha zenginiz, çünkü biz gözümüzü işe yaramaz ufak adalara dikmiş değiliz[7], biz kıta kavimlerinden haraç alıyoruz; Tesalya'nın işlerini yürütecek bir hükümdar çıkarsa, çevremizdeki bütün kavimlerin vergi ödeme durumuna düşmeleri doğaldır. Biliyorsun ki Pers kralı gelirini adalardan değil, koskoca bir kıtadan sağladığı için dünyanın en zengin adamıdır. Onu egemenliğim altına almak bana Yunanistan'ı egemenlik altına almaktan daha kolay

[4] Tesalyalıların başa geçirdikleri ve ταγός dedikleri kimsenin savaş zamanında başkomutan yetkilerine sahip olduğunu biliyoruz.

[5] Thukydides de (II 101,2; IV 78,6; VIII 1,3) bu kavimlerden Tesalyalılara tabidir diye söz eder. Bunlar Perrhaibler, Magnetler, Maliak körfezi halkı (Malieis), Doloplardır.

[6] Penestler için bk. Kitap II, not 14.

[7] Atina'nın kurduğu ikinci konfederasyonda yer alan devletlerin çoğu küçük adalardı.

geliyor. Çünkü orada, bir kişi dışında, herkesin yetki ve kudretten çok, köleliğe alışık olduğunu biliyorum; gerek Kyros'la iç Asya'ya sefer eden ordunun, gerek Agesilaos'un emrindeki ordunun pek az mevcutlu olduğunu, buna rağmen, Kralı çok zor duruma düşürdüklerini de biliyorum." **13** Onun bu sözlerine ben bütün söylediklerinin dikkate alınmaya değer olduğu şeklinde cevap verdim; ancak Ispartalılarla dost iken, kendilerinden hiçbir şikayetimiz olmadığı halde, düşman tarafına geçmemiz, işte bu, dedim, bence olanaksızdır. Fakat o beni kutladı, böyle bir karaktere sahip olduğum için şimdi beni kazanmasının daha çok gerektiğini söyleyerek, yanınıza gelip gerçek durumu bildirmeme, yani boyun eğmezsek, Pharsaloslulara saldırmak niyetinde olduğunu haber vermeme izin verdi. Sizden yardım talep etmemi istedi. "Ve eğer tanrılar sana onları kandırmayı nasip eder de benimle savaşabilecek güçte bir ordu göndermelerini sağlarsan, ne yapalım, dedi, savaşın sonucuna razı oluruz; fakat gönderecekleri yardımı sen yetersiz bulursan, seni el üstünde tutan yurdunun çıkarlarına en uygun şekilde hareket etmen karşısında sana kim ne diyebilir?" **14** Ben işte bu şeyler için size geldim; orada ne gördüysem, ondan ne işittiysem, işte size söyledim. Ey Ispartalılar, ben durumu şöyle görüyorum: eğer siz Iason'la savaşmak için yalnız benim değil, bütün Pharsaloslulların yeterli bulacağı bir ordu gönderirseniz, kentler onu terk edecektir; çünkü hepsi bu adamın kudreti daha nerelere varacak diye kaygılanıyor. Fakat özel bir kişinin emrine vereceğiniz bir miktar neodamodun yeterli olacağını düşünüyorsanız, size öğüdüm şu olacaktır: oturun oturduğunuz yerde. **15** Çünkü şunu iyi bilmelisiniz ki karşınızdaki düşman çok güçlüdür, başındaki adam da çok yetenekli bir komutandır; gerçekten giriştiği gizli işlerde olsun, çabuk davranmayı ya da güce başvurmayı gerektiren işlerde olsun, pek seyrek başarısızlığa uğrar. Çünkü gece vaktinden gündüz imiş gibi yararlanmasını bilir; acelesi oldu mu, sabah kahvaltısını, öğle yemeğini yürürken yer. Ancak saptanan hedefe varıldıktan ve görülecek iş görüldükten sonra dinlenmeyi gerekli bulur: askerlerini de buna alıştırmıştır. Askerlerinin büyük bir çaba sonunda, parlak bir başarı elde ettiğine tanık olduğu zaman, onların arzularını yerine getirmesini bilir; bu sayede adamları çekilen eziyetlerden sonra rahata kavuşulduğunu da öğrenmişlerdir.**16** Bedensel zevkler konusunda, tanıdığım insanlar arasında kendini tutmayı en iyi bilen gene odur; bu bakımdan da görevlerini ihmal edecek adam değildir[8]. Şimdi söylediklerimi düşünün ve gücünüzün nelere yettiğini ve ne yapacağınızı, sizlere yaraşır bir dille, bana anlatın."

[8] Platon, *Kriton* 53d, Tesalyalıların düzensiz ve sefih yaşamından söz eder. Bu bakımdan Iason bir istisna oluşturmaktadır.

ISPARTALILAR POLYDAMAS'A YARDIM EDEMEYECEKLERİNİ BİLDİRİYORLAR

17 O böyle konuştu. Fakat Ispartalılar hemen cevap vermediler: ertesi gün ve daha ertesi gün yurt dışında olan taburlarının sayısını, Atinalıların trierlerine oranla Isparta'nın emrindeki trierlerin durumunu, komşu kavimlerle aralarındaki savaş durumunu inceledikten sonra, ona yeterince yardım gönderemeyeceklerini bildirdiler ve yurduna dönüp gerek kendi işlerini, gerek kent işlerini kendi başına ve bildiği gibi yoluna koymasını öğütlediler. **18** Polydamas kent yöneticilerini açık konuşmalarından dolayı kutlayarak Isparta'dan ayrıldı. Ve Iason'dan akropolü teslim etmeye kendisini zorlamamasını rica etti, çünkü onu emanet aldığı yurttaşları için korumak istiyordu; buna karşılık, yurttaşlarını ikna edip onunla ittifak yapmalarını sağlayacağına ve onun kral seçilmesine yardım edeceğine söz vererek, kendi çocuklarını rehine olarak teslim etti. Karşılıklı güvencelerin verilmesinden sonra Pharsaloslular bir barış dönemine girmiş oldular; hemen ardından Iason oybirliğiyle Tesalyalıların hükümdarı seçildi. **19** Kral olur olmaz, her kentin sağlayabileceği süvari ve hoplit sayısını saptadı. Böylece, müttefiklerle birlikte, sekiz bini aşan bir süvari kuvveti ve sayısı yirmi binden aşağı olmayan bir hoplit ordusu oluşturulmuş oldu; hele peltast ordusu her düşmana karşı koyabilecek güçte idi; çünkü orduya peltast sağlayan kentlerin sayılması bile uzun sürer. Çepeçevre yaşayan kavimlere de Skopas[9] zamanında saptanan miktarda vergi ödemeleri için emir verdi. Bu işler böyle sonuçlandı; ben şimdi, Iason olayını anlatmak için hikayemi kestiğim noktaya dönüyorum.

II. Bölüm

ATİNA İLE ISPARTA ARASINDA BARIŞ

1 Ispartalı ve müttefik kuvvetler Phokislilerin ülkesinde toplanadursun, Thebaililer kendi topraklarına çekilerek geçitleri tuttular. Ama Atinalılar, Thebai'in kendi sayelerinde daha kudretli bir hale gelmiş olmasına rağmen, Thebaililerin donanma masraflarına katılmaya yanaşmadıklarını, ayrıca savaşın gerektirdiği masraflar, Aigina'dan yapılan korsan akınları, sınırların korunması gibi

[9] Skopas VI. yüzyılın ortalarına doğru Tesalya'ya hükmetmiş olsa gerek, bk. Beloch, *Griech. Gesch.* I 2, ss. 201-202. Krannon'da Skopadlar hanedanının kurucusudur.

çeşitli nedenlerle kendi olanaklarının tükenmekte olduğunu görerek, savaşa son vermek niyeti ile Isparta'ya bir elçi heyeti gönderip barış yaptılar[10].

BARIŞ BOZULUYOR (374)

2 Hemen oradan heyetten iki kişi bir gemiye binip Timotheos'a barış yapıldığını, bu nedenle, devletin aldığı karar gereğince, donanması ile yurda dönmesi gerektiğini bildirdiler; Timotheos yola koyuldu ve bu arada Zakynthoslu sürgünleri ülkelerine çıkardı. **3** Fakat kentteki Zakynthoslular Isparta'ya bir heyet gönderip Timotheos'u şikayet ettiler, bunun üzerine Ispartalılar Atinalıların davranışını haksız bularak[11] yeni bir donanma kurma çabasıyla, kendi sağladıkları ile, Korinthos, Leukas, Ambrakia, Elis, Zakynthos, Akhaia, Epidauros, Troizen, Hermion ve Halieis'in gönderdikleri teknelerden altmış gemilik bir kuvvet oluşturdular.

ISPARTALILAR MNASIPPOS'U KERKYRA'YI KUŞATMAYA GÖNDERİYORLAR (373)

4 Nauarkh atadıkları Mnasippos'a o denizdeki duruma egemen olması ve Kerkyra'ya saldırması yolunda talimat verdiler. Aynı zamanda, Dionysios'a elçiler göndererek Kerkyra'nın Atinalıların eline geçmesi kendi aleyhine olacağı yolunda telkinde bulundular. **5** Mnasippos donanmasını toplayıp Kerkyra'ya gitmek üzere denize açıldı; Isparta birliklerinden başka, sayısı bin beş yüzden aşağı olmayan bir paralı asker kuvveti de sefere katılıyordu. **6** Karaya çıkar çıkmaz, ülkeye egemen oldu ve yağmaya başladı: gayet iyi işlenmiş ve yer yer ağaç dikilmiş bir arazi idi, tarlalarda güzel yapılı evler ve dolu mahzenler vardı; anlatıldığına göre, askerleri ağızlarının tadını o kadar iyi bilir olmuşlardı ki, çiçek kokulu şaraptan başka bir şey içmiyorlardı. Kırlarda çok sayıda köle ve sürü hayvanı ele geçirildi; **7** sonra piyadesi ile, kentten aşağı yukarı beş stad ötede, çevreyi denetime elverişli bir tepe üzerinde ordugah kurdu: amacı oradan tarlalara gidecek Kerkyralıların yolunu kesmekti; donanmasına ise kentin öbür tarafında, limana gelecek gemilerin uzaktan görülebileceği ve yakalanabileceği bir

[10] Barış koşullarının ne olduğunu bilmiyoruz, ama Ispartalıların bu arada Atina konfederasyonunu tanımış olmaları olasıdır, çünkü anlaşmanın Atina'da sevinçle karşılandığını Isokrates'ten öğreniyoruz, XV 110.

[11] Glotz'a göre, *Hist. Grecque* III, ss. 138-140, Ksenophon olayları açık bir şekilde anlatmamakla barışın bozulmasında Ispartalıların sorumluluğunu hafifletmek istemiştir. Çünkü Timotheos Zakynthos'a 375/4 kışında müdahale etmişti. Mnasippos'un ise seferi 373'e rastlar. Bu arada Isparta bir filo Zakynthos'a, bir filo da Kerkyra'ya göndermişti.

noktada demir attırdı. Ayrıca, hava izin verdikçe, limanın dışında da gemi bulundurdu[12].

8 İşte kenti bu şekilde kuşatmıştı. Kerkyralılar, düşmanın karada egemen olması nedeni ile, tarlalarından yiyeceklerini sağlayamadıkları gibi denizden de erzak getirtemiyorlardı, çünkü düşman denizde de üstünlük kurmuştu; bu yüzden çok zor bir durumda idiler. **9** Böylece adam gönderip Atinalılardan yardım istediler ve, eğer Kerkyra elden giderse, çok büyük bir kayba uğrayacakları, üstelik düşmanı önemli bir şekilde takviye etmiş olacakları uyarısında bulundular; gerçekten, Atina'nın kendisi bir yana, hiçbir kent onlara bu kadar gemi ve para sağlayamazdı. Ayrıca, Kerkyra'nın konumu Korinthos körfezi ve bu körfezdeki kıyı kentleri üzerinde egemenlik kurmaya elverişli olduğu gibi Isparta topraklarına zarar vermeye de elverişli idi; hele karşısına düşen Epeiros sahillerini ve Sicilya'dan Peloponnesos'a kıyı kıyı gelen gemileri denetime özellikle elverişli idi[13]. **10** Bunu duyunca Atinalılar işin ciddiyetle ele alınması gerektiğine karar verdiler ve Stesikles'i aşağı yukarı altı yüz hoplitle karadan gönderdiler, Alketas'tan da birliğin karşıya geçmesine yardım etmesini istediler. **11** Stesikles'in askerleri geceden yararlanarak adaya çıkmanın ve kente girmenin yolunu buldular. Bundan başka altmış geminin donatılması karar altına alınarak, bu donanmanın başına strateg olarak Timotheos getirildi. **12** Timotheos gemilerine tayfa bulamayınca, adalara giderek adam toplamaya çalıştı, çünkü Peloponnesos'u dolaşıp iyi talim görmüş bir donanmanın karşısına çıkmanın basit bir iş olmadığı kanısında idi. **13** Fakat Atinalılar sefer için uygun mevsimin geçmekte olmasından kaygılanarak sert bir kararla onu strateglikten aldılar ve yerine Iphikrates'i seçtiler. **14** Iphikrates strateg olur olmaz gemileri donatma konusunda çok zorlayıcı önlemlere başvurarak trierarkhları bir hayli hırpaladı. Ayrıca Attike kıyıları boyunca seyir halinde bulduğu Atina trierleri ile Paralos ve Salaminia gemilerine -gittiği yerde başarı sağlarsa. Atinalılara pek çok gemi göndereceğini söyleyerek- el koydu. Bu sayede gemilerinin sayısı yetmişi buldu.

KERKYRALILAR GÜÇ DURUMDA (372)

15 Bu arada Kerkyra halkı açlıktan kırılıyordu: kentten kaçanların sayısı o kadar artmıştı ki, Mnasippos kendi tarafına iltica edeceklerin derhal köle ola-

[12] Kerkyra'nın iki büyük limanı vardır. Ksenophon donanmanın hangisinde olduğunu söylemiyor. Anlattıklarını araziye uydurmak kolay değildir, bk. Schmidt, *Kerk. Studien*, ss. 51 vd.

[13] Kerkyra ile Atina arasında 375 yılında yapılmış bir ittifak vardı (IG II^2, I 96 ve 97): Kerkyralıların bunu Atinalılara anımsatmamış olmaları olanaksızdır.

rak satılacaklarını duyurmak zorunda kaldı. Buna rağmen kaçıp gelenlerin arkası kesilmiyordu. Son çare olarak iltica edenleri kırbaçlatıp geri göndermeyi düşündü. Fakat kenttekiler köleleri içeri almamayı bile bir kazanç saydılar; böylece pek çok köle surların dışında can verdi. **16** Böyle bir durumda Mnasippos kentin pek kısa zamanda ele geçeceği kanısına vardı ve bu yüzden paralı askerlerine karşı değişik bir tavır gösterdi; bir kısmını savdı, alıkoyduklarına da para vermez oldu; iki aylık borçlu olduğu askerler vardı; söylentilere göre, parası yok da değildi; çünkü seferin deniz aşırı bir ülkeye yapıldığına dayanarak, birçok kent asker yerine para göndermişti[14]

KERKYRALILAR BİR ÇIKIŞ YAPARAK MNASIPPOS'U ÖLDÜRÜYORLAR

17 Burçların tepesinden kenttekiler, düşmanın nöbeti gevşettiğini, erlerin çevreye dağılmış olduklarını görerek, ani bir çıkışla birkaç düşman erini esir aldılar, birkaçını da öldürdüler. **18** Bunu duyunca Mnasippos derhal silahlarını kuşandı ve emrindeki bütün hoplitlerle yardıma yetişti; aynı zamanda da lokhaglarla taksiarkhlara başında bulundukları paralı birlikleri muharebeye sürmelerini emretti. **19** Bazı lokhagların, askerin gereksinimleri karşılanmadığı için disiplini sağlamakta güçlük çektiklerini söyleyerek karşı çıkmalarına sinirlenerek, kimine değneğini indirdi[15], kimini de mızrağının ucu ile dövdü. Böylece bütün bu birlikler komutanlarına kırgın olarak ve istemeyerek toplandılar; muharebeye girmek için bundan daha kötü bir koşul düşünülemez. **20** Askerlerini dizdikten sonra, Mnasippos kent kapısının karşısında duran düşman kuvvetlerini bozguna uğratıp kovalamaya başladı. Fakat düşmanlar kentin surları altına varınca lahitleri[16] kendilerine siper ederek ok ve kargı yağdırmaya başladılar; öbür kapıdan çıkış yapan başka birlikler Mnasippos'un saflarının ucuna toplu bir halde saldırdılar. **21** Ispartalılar sekiz kişilik bir derinliğe sahip olan saflarının ucunu zayıf bulup çark ederek korunmaya çalıştılar. Fakat gerilemeye başladıkları anda, sanki çekilmiyor, kaçıyorlarmış gibi, düşman üzerlerine saldırdı. Uç manevrasını tamamlayamadı; ucun yanı başındakiler bozuldular. **22** Öte yandan Mnasippos cepheden saldıran düşmanın baskısı altında olduğu için, zor duruma düşen birliklerine yardım edemedi; her deneyişte bir miktar kayıp vererek gerilerde kaldı. Sonunda düşmanlar toplanıp Mnasippos'un iyice

[14] Krş. V 2,21.
[15] Krş. Thuk. VIII 84 ve Ksen. *Anab.* II 3,11: Ispartalılarda değnek başkomutanın işaretidir.
[16] Söz konusu nekropol kentin kuzeyine düşmektedir.

seyrelen saflarına karşı genel bir saldırıya geçtiler. Onları izleyen kent halkı da saldırıyı destekledi. **23** Mnasippos'u öldürdükten sonra, Kerkyralılar kitle halinde düşmanı kovalamaya başladılar. Ispartalıların ordugahını, ordugahı koruyan tahkimatla birlikte almaları bile olasıydı, fakat kovalayanlar, tüccarlar, uşaklar ve esirlerden oluşan kalabalığı görünce, düşmanın orada büyük bir kuvvet bulundurduğunu sanıp geri çekildiler.

ISPARTALILAR KUŞATMADAN VAZGEÇİYOR

24 O gün Kerkyralılar zafer anıtlarını diktiler ve anlaşma üzerine karşı tarafın ölülerini geri verdiler. Bu başarıdan sonra kenttekilere cesaret geldi; buna karşılık kuşatmacılar büyük bir umutsuzluğa kapıldılar. Üstelik Iphikrates'in her an çıkagelmesi bekleniyordu, Kerkyralıların ise gemilerini donatmakta olduğu bir gerçekti. **25** Mnasippos'un yardımcılığını yapan Hypermenes orada bulunan bütün gemileri toplattı, sonra kıyıyı izleyerek bir siperle korunan ordugahın olduğu yere varıp, esirlerle yükleri teknelere yükledi ve bu tekneleri yola çıkardı; kendisi deniz piyadesi ve sağ kalan askerleri ile ordugahı korumaya aldı; **26** sonunda onlar da büyük bir telaşla trierlerine binip, bol miktarda buğday ve şarap, pek çok da esir ve hasta askeri orada bırakarak denize açıldılar; çünkü Atinalılar tarafından adada basılmak endişesine kapılmışlardı. Gittiler, Leukas'a sığındılar.

IPHIKRATES YOL BOYUNCA DONANMASINI TALİM ETTİRİYOR

27 Iphikrates bu arada Peloponnesos'u dolaşmak üzere denize açılmıştı: bir taraftan yol alıyor, bir taraftan da girişeceği muharebe için gerekli bütün hazırlıkları yapıyordu; her şeyden önce, sanki hemen çarpışacakmış gibi, büyük yelkenleri yanına almak istememişti; hatta küçük yelkenleri bile[17], zaman zaman uygun rüzgarların esmesine rağmen, pek kullanmıyordu; kürek gücü ile ilerlemekle hem adamlarının bedence daha sağlam olmalarını, hem de gemilerinin daha hızlı yol almalarını sağlıyordu. **28** Çoğu kez ordunun öğle ya da akşam yemeğini yiyeceği zaman, karaya çıkılacak noktanın hizasına gelindi mi, kol halinde ilerleyen gemilerini açık denize götürüyordu. Sonra

[17] Trierlerin "büyük yelkenler"inden başka, "küçük yelkenler"i de olduğundan ilk kez bu eserde söz ediliyor; bu küçük yelkenlerin cıvadraya mı yoksa ana direğin ön tarafında küçük bir direğe mi çekildiği bilinmemektedir.

manevra ettirerek burunlarını karaya verdiriyor ve bir işaret üzerine kıyıya kadar yarış ettiriyordu; herkesten önce sularını ve başka gereksinimlerini sağlamak ve herkesten önce yemeğini yemek, kazananlar için büyük bir ödüldü; buna karşılık sonuncu gelenler için bütün bu işlerde geri kalmak büyük bir ceza oluyordu, çünkü işaret verilir verilmez hep birlikte hareket ediliyordu; böylece karaya ilk çıkanlar işlerini rahat rahat görebilirlerken, son çıkanlar ellerini çabuk tutmak zorunda kalıyorlardı. **29** Öğle yemeklerini düşman topraklarında yiyecek olurlarsa, usule uygun olarak etrafa nöbetçiler dikiyor; fakat gemilerin direklerini diktirip tepesine çıkarttığı nöbetçilerle de çevreyi göz altında bulundurmayı ihmal etmiyordu. Çünkü bunlar, daha yüksekte oldukları için, düzlükteki nöbetçilerden daha uzağı görebiliyorlardı. Akşam yemeğini yedikleri ve yattıkları yerlerde geceleri ateş yakılmasına izin vermiyor; ordugahı baskınlardan korumak için askerlerin olduğu yerden bir hayli ötede ateş yaktırıp çevreyi aydınlatıyordu. Çoğu kez de, hava güzelse, askerleri akşam yemeklerini yer yemez, denize açılıyordu; rüzgar uygunsa, hem gemiler ilerliyor, hem tayfalar dinleniyordu; kürek çekmek gerekirse, gemiciler gruplar halinde sıra ile dinlendiriliyordu. **30** Gündüzün sefer sırasında işaret vererek gemilerini kah kol halinde, kah saf halinde seyrettiriyordu; böylece hem yol alınıyor, hem gemiciler düşmanın egemen olduğu sanılan sulara varmadan, bir deniz muharebesi için gerekli bütün manevraları talim etmiş ve öğrenmiş oluyorlardı. Çoğunlukla öğle ve akşam yemeklerini düşman topraklarında yiyorlardı; fakat yalnızca gerekli işlere zaman ayırdığı için, hem düşman yetişmeden denize açılabiliyor, hem yoldan geri kalmamış oluyordu. **31** Mnasippos öldüğü sıralarda, Lakonike kıyısında Sphagiai adalarının[18] hizasında bulunuyordu. Elis kıyısına erişip Alpheios ırmağının ağzını geçtikten sonra Balık burnu denen burna sokulup demir attı.

DONANMA KEPHALLENIA'YA GELİYOR

Ertesi gün oradan kalkarak Kephallenia'ya yelken açtı: gemilerine öyle bir düzen vermişti, gemileri o şekilde seyrediyorlardı ki, gerektiğinde, muharebeye derhal girişebilirlerdi. Çünkü Mnasippos'un sonu hakkında hiçbir görgü tanığından bilgi edinememişti; söylentilerin ise kendisini gafil avlamak için yayıldığından kuşkulanıyordu; bu nedenle de tetikte idi; gerçeği Kephallenia'ya geldikten sonra öğrendi ve bunun üzerine ordusunu dinlendirdi.

[18] Sphagiai Pylos'un doğal limanını çevreleyen adalardır. Peloponnesos savaşı sırasında Isparta birliğinin teslim olduğu Sphakteria adası (425) bunlardan biridir.

32 Bir deniz muharebesinin yakın olduğunu düşünen her insanın bu gibi talimleri yaptıracağını ve hazırlıklarla ilgileneceğini elbette bilirim; ama bence dikkate değer olan husus, düşmanla çarpışacağını düşündüğü yere bir an önce varmak zoru karşısında, Iphikrates'in hem adamlarının, derhal yola çıkılması yüzünden, çarpışma yöntemlerinden habersiz kalmamalarını, hem de talim yüzünden varacakları yere geç varmamalarını sağlayacak bir çare bulmuş olmasıdır.

DONANMA KERKYRA'YA GELİYOR

33 Kephallenia adasındaki kentleri egemenliği altına aldıktan sonra, Kerkyra'ya gitmek üzere yola çıktı. Orada ilk iş olarak Dionysios'un Ispartalıların yardımına gönderdiği on trierin yolda olduğunu duyunca, kendisi gidip, hem gemilerin geldiği görülebileceği, hem durumun bir işaretle kente haber verilebileceği bir yer bulup, gözetleyiciler koydu. **34** Onlarla gemilerin geldiğini ve demirlediğini nasıl haber verecekleri konusunda anlaştı. Sonra yirmi trierarkha talimat verdi: bunlar, haber gelir gelmez, kendisini izleyeceklerdi; görevini yapmayanlar, görecekleri cezalardan ancak kendilerini sorumlu tutmalıdırlar diye de uyarıda bulundu.

SYRAKUSAI GEMİLERİ BASKINA UĞRUYOR

Gemilerin yaklaşmakta olduğu verilen işaretle öğrenilip, durum ilan edilince, herkesin nasıl canla başla işe koyulduğu görülmeye değerdi; denize açılacak olanların hepsi gemilerine koşarak bindiler. **35** Iphikrates düşman trierlerinin bulunduğu yere vardığı zaman, tayfaların gemilerinden inerek karaya çıkmış olduklarını gördü; yalnız Rodoslu Melanippos, öbürlerine de orada kalmamalarını tavsiye ederek adamlarını yeniden gemiye bindirmiş, denize açılmıştı. Iphikrates'in gemileri ile karşılaşmasına rağmen, Melanippos kaçıp kurtulmayı başardı; ancak Syrakusaili gemilerin hepsi tayfaları ile birlikte esir alındı. **36** Iphikrates, trierlerin mahmuzlarını söküp tekneleri yedeğe alarak Kerkyra limanına çekti; komutanları Krinippos dışında, düşman askerlerinin her biri için bir fidye saptadı; ama Krinippos'u salmadı: ondan büyük bir para koparmak ya da köle olarak satmak niyetindeydi. Fakat Krinippos kederinden kendini öldürmeyi yeğledi. Öbürlerine gelince, Iphikrates, fidyelerin ödeneceği yolunda Kerkyralıların kefaletini kabul ederek, hepsini serbest bıraktı. **37** Gemicilerinin Kerkyralıların tarlalarında çalışmalarını ve bu biçimde karınlarını doyurmalarını sağlamıştı; kendisi peltastlara ve donanma ile gelen hoplitlere de bir çare bulmak üzere onları alıp Akarnania'ya

geçti; orada yardıma gereksinimi olan dost kentlere[19] yardım etti ve, gerek askerlerinin yiğitliği, gerek kentleri koruyan sağlam tahkimat nedeniyle güçlü bir düşman olan Thyrionlularla savaştı. **38** Sonra, aşağı yukarı doksan tekneden oluşan Kerkyra donanmasını alıp, önce Kephallenia'ya gitti ve burada kısmen halkın gönül rızası ile, kısmen de zorla para topladı; daha sonra Isparta arazisini yağma etmeye, bu bölgenin esasen Isparta'ya düşman olan kentlerinden teslim olmayı arzu edenleri teslim almaya, karşı koyanlarla ise savaşmaya hazırlandı.

IPHIKRATES'İN KİŞİLİĞİ

39 Ben Iphikrates'in bu sevk ve idare biçimini övülmeye değer buluyorum; ayrıca araları hiç de iyi olmayan hatip Kallistratos'un[20] ve çok yetenekli bir strateg bilinen Khabrias'ın yanına verilmelerini istemiş olmasını da beğeniyorum. Çünkü, akıllarına güvenip de onları yanına danışman olarak almayı düşündüyse, akıllıca davranmıştır; yok, rakip bildiği bu insanlara kendisinin yeteneksiz ve uyuşuk bir adam olmadığını göstermek istediyse, o zaman da böyle cesur bir davranış, kendinden emin olan bir insanın davranışıdır, derim.

III. Bölüm

BARIŞ GÖRÜŞMELERİ (371)

1 Iphikrates bu işlerle uğraşıyordu. Fakat Atinalılar, dostları olan Plataiaililerin[21] Boiotia'dan kovulduklarını, gelip kendilerine iltica ettiklerini, Thespiaililerin de yurtsuz kalmalarına göz yumulmaması için yalvardıklarını görerek, Thebaililerin davranışını artık eleştirir olmuşlardı; bununla birlikte, onlarla savaşmaktan hem çekiniyorlar, hem de şimdi bunun sırası olmadığını düşünüyorlardı; ama hiç olmazsa giriştikleri işlerde onlara yardımcı olmamak niyetinde idiler, çünkü Thebaililerin, Atina'nın eski dostu olan Phokislilerle savaş halinde olduklarını, barbarlara karşı verilen mücadelede Atina'nın sadık dostu olduklarını kanıtlamış bulunan kentleri[22] yerle bir ettiklerini görüyorlardı. **2** Bu

[19] Bunlar Atina konfederasyonuna girmiş olan kentlerdi, bk. V 4,64 ve IG II^2 1,43.

[20] Atina'nın siyasal yaşamında Kallistratos'un rolü, Ksenophon'un Tarihinde görüldüğünden daha önemli olmuştur.

[21] Plataiai'in uğradığı bu yıkımdan Isokrates, XIV, söz eder.

[22] Plataiaililer Marathon ve Plataiai muharebelerine, Thespiaililer ise Thermopylai ve Plataiai muharebelerine katılmışlardı.

nedenlerle Atinalılar barış yapmaya karar vererek, önce Thebai'e elçiler görderdiler ve, arzu ederlerse, barış için Isparta'ya birlikte gidilmesini önerdiler; sonra Isparta'ya gidecek olan kendi heyetlerini yola çıkardılar. Seçilenler arasında Hipponikos'un oğlu Kallias, Strombikhides'in oğlu Autokles, Aristophon'un oğlu Demostratos, Aristokles, Kephisodotos, Melanopos ve Lykaithos vardı[23]; **3** [Isparta meclisi üyeleri ile müttefiklerin huzuruna çıktıkları zaman] hatip Kallistratos <da> onlarla birlikteydi; bu adam Iphikrates'e, yanından ayrılmasına izin verirse, ya donanma için para göndereceğini, ya da barış yapılacağına söz vermiş, böylece Atina'ya dönme olanağını bulmuştu; orada barış için uğraşmakta idi; Isparta meclisi üyeleri ile müttefiklerin huzuruna çıktıkları zaman, içlerinden meşale taşıyıcısı[24] Kallias ilk sözü aldı. Kendi ağzından olsun, başkalarının ağzından olsun, övülmekten hoşlanan bir insandı. Bu seferki konuşmasına şöyle başladı:

KALLIAS'IN KONUŞMASI

4 "Isparta yurttaşları, sizin prokseniniz olma sıfatı yalnızca şahsımla ilgili değildir: babamın babası bu ünvanı babasından alarak çocuklarına aktardı. Size bir şeyi daha açıklamak, kentimizin benim aileme karşı nasıl davrandığını belirtmek isterim. Kentimiz savaş zamanında bizi strateg seçer[25], barışı özledi mi de, bizi barış yapmaya gönderir[26]. Savaşa son vermek için ben buraya şimdiye kadar iki kez geldim ve her iki elçiliğimde de sizin ve bizim lehimize olmak üzere barışı sağladım; bu üçüncü gelişimdir, bu kez anlaşmamızı gerektiren son derece meşru nedenler gösterebileceğim kanısındayım. **5** Çünkü görüyorum ki siz başka, biz başka türlü düşünmüyoruz; tersine, Plataiai ve Thespiai'in yıkımı karşısında bizim kadar siz de öfke duyuyorsunuz. Aynı şekilde düşünenlerin birbirlerine düşman değil, tam tersine birbirleri ile dost olmaları beklenmez mi? Küçük bir anlaşmazlık için savaşa girişmemek bile akıllıca bir hareket sayılırken, iki taraf arasında fikir birliğinin var olması halinde, barış yapmamak acayipliklerin en büyüğü olmaz mı? **6** Aslına bakılırsa, biz birbirimize silah bile çekmemeliydik, çünkü, anlatıldığına

[23] Hepsinin de Atina siyasetinde söz sahibi tanınmış kimseler olması, Atinalıların bu heyete büyük bir önem verdiklerini gösterir.

[24] V. ve IV. yüzyıllarda Eleusis gizemlerinde meşale taşıyıcılığı Kallias ailesinde babadan oğula geçen bir ayrıcalık olsa gerek.

[25] Kallias 391/90'da strateg idi, bk. IV 5,13; babası Hipponikos 427/6'da strateg seçilmiştir, bk. Thuk. III 91,4; büyükbabasının 449 yılında Perslerle yapılan barış görüşmelerine strateg olarak katılmış olması olasıdır, bk. Aristod. 13,2: FHG V, s.15.

[26] Kallias'ın Isparta ile hangi barış görüşmelerine katıldığını bilmiyoruz. 375 yılında oluşturulan heyete katılmış olması olasıdır, bk. VI 2,1; ondan önce herhalde Antalkidas barışında rolü olmuştur (404).

göre, atamız Triptolemos[27] yabancılardan gizli tutulan Demeter ve Kore'nin kutsal gizlerini ilk kez olarak kentinizin kurucusu Herakles'le yurttaşlarınız Dioskurlar'a açıklamıştır; Demeter meyvasının tohumunu da armağan etmiş, ilk kez Peloponnesos'ta ekilmesini arzu etmiştir. Bu durumda sizin gidip de size tohum veren insanların ekinlerini bozmanız, bizim ise kendilerine tohum verdiğimiz insanların sonsuz bir bolluk içinde yaşamalarını istememiz yerinde bir davranış olabilir mi? Tanrılar insanların başına savaşı kaçınılmaz bir bela olarak sarmış olabilirler, ama biz insanlar savaşa girişmekte son derece ağır davranmalıyız, savaş çıkınca da ona bir an önce son vermeye çalışmalıyız."

AUTOKLES'İN KONUŞMASI

7 Kallias'tan sonra, çok yetenekli bir hatip bilinen Autokles şu konuşmayı yaptı: "Isparta yurttaşları, şimdi söyleyeceklerim hoşunuza gitmeyecek, biliyorum; ancak ben o kanıdayım ki, kurulacak dostluğun olabildiğince sürmesini isteyen insanlar, aralarındaki anlaşmazlığın nedenlerini birbirlerine açıklamalıdırlar. Sizler kentlerin özerk olması gerektiğini söyler durursunuz; ama özerkliğe en büyük engel gene sizsiniz. Gerçekten, kentlere koştuğunuz ilk koşul her istediğiniz yere peşinizden gelmeleridir. **8** İyi ama, böyle bir koşul özerklikle bağdaşabilir mi? Müttefiklerinize danışmadan düşman edinirsiniz ve müttefiklerinizle bunların üstüne yürürsünüz. Bu nedenle çoğu kez, özerk olduğunu söylediğiniz o müttefikleriniz en iyi dostları ile savaşmak zorunda kalırlar. Özerkliğe en aykırı davranışınız da kimi yerde onlu, kimi yerde otuzlu yönetimler kurmanızdır[28]; üstelik siz bu yöneticilerin yasalara uygun bir yönetim kurmalarına değil, kentleri zorla egemenlikleri altında tutmalarına önem verirsiniz. Bu yüzden de herkes sizin demokrat yönetimden çok tiranlıktan hoşlandığınız kanısında. **9** Kral, kentlerin özerk olmaları için emir verdiği zaman, kanaatinizi açıkça bildirdiniz: Thebaililer, kentlerin kendi kendilerini yönetmelerine ve beğendikleri yasalara uymalarına izin vermedikçe, kralın fermanına uygun hareket etmiş olmazlar, dediniz; ama sonra, Kadmeia'yı ele geçirdiğiniz zaman, siz kendiniz Thebaililere özerklik tanımadınız. Dostluk ilişkileri kurmak isteyenler herkese tahakküm etmeye kalkarlarsa, başkalarının adalete uygun biçimde hareket etmelerini beklememelidirler."

[27] Triptolemos aslında Eleusis'in çok eski bir tanrısı olsa gerek. Sonradan, Demeter kültünde, Demeter'in yakını, hatta oğlu olarak gösterilmiştir. Demeter nimetlerini insanlara Triptolemos aracılığı ile dağıtmıştır.

[28] Ispartalıların kurdukları Onlu yönetimler için bk. VI 4,2; 5,13. Otuz kişiden oluşan bir yönetim biçimini ise ancak Atina'da görüyoruz: 404/3.

KALLISTRATOS'UN KONUŞMASI

10 Bu konuşmayı herkes büyük bir sessizlik içinde dinledi; yalnız Isparta'dan şikayetçi olanlar onun bu sözlerini olumlu karşıladılar. Ondan sonra sıra Kallistratos'a geldi, o şöyle dedi:

"Bana kalırsa, ey Isparta yurttaşları, elbette siz de biz de birtakım kusurlar işlemişizdir, bunun tersi öne sürülemez; ancak ben kusur işleyenlerle ilişkileri kesmek gerektiği düşüncesinde değilim. Çünkü ben hiç kusur işlememiş insan tanımıyorum. Hatta ben kusur işleyen insanların, hele, bizim gibi, bu kusurlarının cezasını çekmişlerse, daha kolay yola geleceklerini düşünüyorum. **11** Bildiğim kadar, zaman olmuştur ki siz de akılsızca giriştiğiniz işlerin geri tepen sonuçlarına katlanmışsınızdır; bunlardan biri Thebai'de giriştiğiniz Kadmeia'nın ele geçirilmesidir[29]: nitekim bugün, kentlerin özerk olmaları için o kadar uğraşmış olduğunuz halde, Thebaililere haksızlık edildi diye, o kentlerin hepsi yeniden Thebaililerin tarafını tutar olmuşlardır. Böylece tahakküm etmenin yarar getirmediğini öğrenmiş olmanız gerektiğine göre, umarım ki bundan böyle dostluk ilişkilerimizde uslu akıllı olmasını bileceğiz. **12** Barışı baltalamak isteyenlerin, bizim sizin dostluğunuza gerek duyduğumuz için değil, Antalkidas'ın Kraldan aldığı paralarla döneceğini düşündüğümüz ve bundan korktuğumuz için buraya geldiğimizi söyleyenlerin iftiralarına gelince[30], biraz üzerinde durursanız, iddialarının ne kadar saçma olduğunu anlarsınız. Gerçekten, Kral Yunanistan'daki bütün kentlerin özerk olması için emir yazmıştır; biz de onun dediğini diyor, onun yaptığını yapıyoruz; bu durumda Kraldan niye korkalım? Yoksa Kral hiçbir masraf yapmadan kendisi için en elverişli olacak bir durumun meydana gelmesini değil de, kendi kesesinden başkalarının güçlenmesini mi istiyor? Böyle bir şeye kim inanabilir? **13** Şu halde biz buraya niçin geldik? Denizde olsun, karada olsun, şimdiki şu duruma bakarsanız, buraya güçlüklerle karşılaştığımız için gelmediğimizi saptayabilirsiniz. O halde sorun nedir? Sorun ortada: †müttefiklerinizden bazıları bizim hoşumuza gitmeyecek ya da sizin hoşunuza gidecek şekilde davranıyorlarsa... Belki de, bizi yok olmaktan kurtarmış[31] olmanıza karşılık, aldığımız hayırlı kararlardan sizi haberdar etmek istiyoruz. **14** Size ortak çıkarlarımızdan birini daha hatırlat-

[29] Kadmeia'nın ele geçirilişi için bk. V 2,25-36.

[30] Perslerin bu yeni anlaşmaya müdahale ettiklerini Dion. Hal., *Lys.* 12, anlatır. Antalkidas'ın Pers kralına ikinci kez elçi olarak gittiği anlaşılıyor.

[31] Atina'nın yenilgisi ile sonuçlanan Peloponnesos savaşının sonunda (404) Thebaililer Atina'nın yıkılmasını önermişler, fakat Ispartalılar buna engel olmuşlardı, bk. II 2, 19-20.

malıyım: bilindiği gibi kentlerin her biri ya sizi ya bizi tutuyor; her kentte yurttaşların bir kısmı Isparta, bir kısmı da Atina taraftarıdır. Şu halde biz dost olursak, bizi tehdit edecek tehlikenin hangi yandan gelebileceğini bekleyebiliriz? Gerçekten, siz bizim dostumuz olursanız, karada bize kötülük etmeye kimin gücü yetecektir? Denizlerde de biz size arka olursak, kim size zarar verebilecek? **15** Öte yandan, hep biliriz ki her zaman savaş olur, hepsi de sona erer; biz de, şimdi değilse de, ileride bir gün barışı arayacağız. Pekiyi, felaketlerin altında pes diyeceğimiz günü beklememiz şart mı? Giderilmesi olanaksız olaylar olmadan, bir an önce barış yapmaya bakmamız daha iyi olmaz mı? **16** Şunu da söyleyelim: yarışmalara girmiş, birçok kez kazanıp ün sahibi olmuş insanlar vardır: bunlar, sporu bırakmalarına neden olan bir yenilgiye uğramadan bu işten vazgeçmeyecek kadar hırslıdırlar; bazı zar oyuncuları da vardır: bir kez kazandılar mı, oyunu bir misli yükseltirler; ben böyle insanlardan hoşlanmam; çünkü çok görmüşümdür, bunların sonu çoğunlukla tam bir sefalettir. **17** Bundan ders alarak bir şeyi kazanmamızı ya da her şeyi elden çıkarmamızı gerektirecek böylesine bir mücadeleye hiçbir zaman girişmemeliyiz; tersine henüz güçlü olduğumuz ve refah içinde yaşadığımız şu sırada, birbirimizle dost olmalıyız. Çünkü bu yolla, biz sizin sayenizde, siz de bizim sayemizde Yunanistan'da eskisinden daha büyük bir güce sahip olabiliriz."

BARIŞ İMZALANIYOR

18 Sözleri tasviple karşılanınca, Ispartalılar oylarını kullanarak barışı kabul ettiler; koşullar şöyle idi: kendileri kentlerden harmostları geri çekecek; deniz ve kara kuvvetleri terhis edilecek; kentlerin özerkliği tanınacaktı. Bu koşullara aykırı hareket edildiği takdirde, isteyen, haksızlığa uğrayan kentlere yardım edebilecek, fakat istemeyen, haksızlığa uğrayanlarla birlikte dövüşmeye yemin yoluyla zorunlu tutulmayacaktı[32]. **19** Koşulları kabul ettiklerine dair Ispartalılar kendi ve müttefiklerinin adına yemin ettiler, Atinalılarla müttefikleri ise, her kent kendi adına olmak üzere, ayrı ayrı yemin ettiler. Yemin etmiş olan kentlerle birlikte Thebaililer de imzalarını koymuş olmalarına rağmen, Thebaili elçiler ertesi gün geri dönüp Thebaililerin yerine Boiotialıların yemin etmiş olduğunun yazılmasını istediler. Fakat Agesilaos önce edilen yeminlerin ve atılan imzaların

THEBAİLİLER BARIŞ ANLAŞMASINA KATILMAKTAN VAZGEÇİYORLAR

[32] Bununla Atina'ya ve Isparta'ya bağlı kentlere daha büyük bir özerklik tanınmış oluyordu. Özellikle Isparta bu koşuldan büyük ölçüde zarar görmüştür.

hiçbirini değiştirmeyeceğini söyledi; Thebaililer anlaşmaya katılmak istemiyorlarsa, bunu talep edebilirler, o da onların adını silebilirdi. **20** Böylece öbür kentler arasında barış kurulduğu halde[33], yalnız Thebaililerle uyuşmazlık sürecekti; bu durumda, Atinalılar şimdi artık Thebaililerden sözü çok edilen aşarın istenebileceği umuduna kapılırlarken[34], Thebaililer oradan büyük bir üzüntü içinde ayrıldılar.

IV. Bölüm

ISPARTALILAR KLEOMBROTOS'U BOIOTIA'DAN GERİ ÇEKİYORLAR

1 Bunun üzerine Atinalılar kentlerdeki garnizonlarını çektiler ve Iphikrates'le donanmasını geri çağırarak, Iphikrates'i Isparta'da yapılan yemin töreninden sonra ganimet olarak ele geçirdiği her şeyi geri vermeye zorladılar. **2** Ispartalılar da gerçi, bütün kentlerdeki harmostlarını ve garnizonlarını geri çektiler. Ancak ordusu ile Phokis'te bulunan[35] Kleombrotos yurdundaki yöneticilerden talimat istediği zaman, Prothoos görüşünü açıklayarak, "Yapılan anlaşma gereğince ordu terhis edilmeli ve kentlere haber salınarak, her birinin Apollon tapınağına kendi belirleyeceği miktarda bağışta bulunması istenmelidir[36], ileride kentlerin özerk olmalarına karşı koyanlar çıkarsa, o zaman özerklik uğruna dövüşmeyi kabul edenlerin hepsini yeniden toplayıp düşman üzerine yürümelidir", şeklinde konuştuktan sonra, "Hem tanrıların sevgisini kazanmanın, hem de kentleri gücendirmemenin en güzel yolu budur", dedi. **3** Fakat bu öneriyi dinleyen meclis üyeleri onun saçmaladığını ileri sürdüler: anlaşılan, o andan itibaren olayların yönetimini tanrı ele almıştı. Tam tersine, Kleombrotos'a ordusunu terhis etmemesini, kentlerin özerkliğini tanımayacak olurlarsa, Thebaililerin üzerine yürümesini emrettiler. [Kleombrotos, barış yapıldığını öğrenince, ephorlara adam göndererek, talimat istedi; ephorlar da, Boiotia kentlerinin özerkliğini tanımadıkları takdirde, Thebaililerin üzerine yürümesi için emir verdiler.] Kleombrotos Thebaililerin, kentleri serbest bırakmak şöyle dursun,

[33] Barışın yapıldığı tarih mayıs-haziran 371'dir, Plut. *Ages.*, 28.

[34] Krş. Herod. VII 132: Pers savaşlarında düşmanın tarafını tutan devletlerden böyle bir vergi alınması kararlaştırılmıştı.

[35] Ispartalılar dört yıl önce Phokis'e bir ordu göndermişlerdi, krş. VI 1,1; 2,1. Ksenophon'un metni bu ordunun dört yıldan beri orada olduğu izlenimini uyandırıyor.

[36] Delphoi tapınağı 373 yılında bir yangın ya da deprem sonucunda yıkılmıştı. Prothoos tapınağın yeniden inşa edilmesi için girişimde bulunulmasını önermekle Isparta'nın saygınlığının artacağını ummuş olsa gerek. Syrakusai tiranı Dionysios da bunu düşünmüştür. krş. *IG* II^2, 103, 8-9.

ordularını bile terhis etmediklerini haber alınca, † ... ordusunu Boiotia'ya sevk etti. Ancak, Thebaililerin onun Phokis'ten kalkarak izleyeceğini umdukları ve bu nedenle dar bir geçidini[37] kuvvetleri ile tuttukları yoldan Boiotia'ya girmeye kalkmadı; kimsenin kestiremeyeceği bir dağ yolundan ilerleyerek Thisbai üzerinden Kreusis'e geldi[38], kaleyi aldı ve on iki Thebai trierini ele geçirdi.

İKİ ORDU LEUKTRA'DA KARŞILAŞIYOR

4 Bundan sonra kıyıdan uzaklaşarak Thespiai sınırları içinde Leuktra'da ordugah kurdu. Yanlarında Boiotialılardan başka müttefikleri bulunmayan Thebaililer de gelip hemen karşı tepede ordugah kurdular. Bunun üzerine dostları Kleombrotos'u bulup, ona: **5** "Kleombrotos", dediler, "Thebaililerle muharebeye tutuşmaz da uzaklaşmalarına izin verirsen, kentimizin sana cezaların en büyüğünü vermesi olasıdır. Çünkü herkes senin Kynos-Kephalai'e ulaştığın zaman Thebaililerin topraklarına en ufak bir zarar vermediğini[39], bir başka sefer de ordunun başında düşman topraklarına girmeyi başaramadığını, oysa Agesilaos'un her defasında bu işi Kithairon'u aşarak başarmış olduğunu anımsayacaktır[40]. Onun için, kendi selametini düşünüyorsan ya da yurdunu bir gün yeniden görmek istiyorsan[41], düşmana saldırmalısın." Dostları böyle söylüyordu; düşmanları ise: "Bu adamın Thebaililerle, söylendiği gibi, gerçekten bir ilgisi varsa, şimdi belli edecek" diyorlardı.

6 Bu sözler Kleombrotos'u düşmanla dövüşmeye kışkırtıyordu. Öte yandan Thebaili komutanlar da[42], çarpışılmazsa, çevre kentlerin kendilerinden yüz çevireceğini, Thebai'in de kuşatılacağını hesaplıyorlardı; eğer Thebai halkı yiyecek sıkıntısına düşerse, kentin kendi aleyhlerine dönme olasılığı bile vardı. Daha önce sürgüne gitmiş oldukları için, içlerinden birçoğu yeniden sürülmektense, muharebe alanında ölmeyi yeğliyordu. **7** Bundan başka, bir zamanlar, Ispartalıların tecavüzüne uğrayıp, kendilerini öldüren kızların[43] yattığı mezarın bulunduğu yerde Ispartalıların

[37] Bu geçidin Koroneia geçidi olduğunu Diodoros söylüyor, XV 52,7.

[38] Kleombrotos Helikon dağından Kreusis'e gitmekle hem Koroneia yolundan geçmemiş, hem de denizden Peloponnesos'la olan bağlantıyı korumuş oluyor. Kreusis, Korinthos körfezi üzerinde bir Boiotia limanıdır.

[39] Bk. V 4,15.

[40] Bk. V 4.59.

[41] Kleombrotos sürgünde ölen Pausanias'ın oğludur.

[42] Bunlar yedi boiotarkhtır; içlerinde Epameinondas da olduğu halde, Ksenophon onların adını anmamaktadır.

[43] Skedasos'un kızlarından ilk kez burada söz edilmektedir. Sonraki yazarlar -Diodoros, Plutarkhos ve Pausanias- bu efsane hakkında daha geniş bilgi vermektedirler.

yenileceğine ilişkin bir tanrısözü de onları bu yolda yüreklendiriyordu. Hatta Thebaililer muharebeden önce bu anıtı bezemeyi ihmal etmediler. Ayrıca "Bütün tapınakların kapıları kendiliğinden açıldı, rahibeler[44] bunun tanrıların zaferi müjdelemek için gönderdikleri bir belirti olduğunu söylüyorlar" şeklinde kentten haberler geldi. Herakles'in tapınağındaki silahların ortadan yok olduğu da söylentiler arasındaydı: sanki Herakles muharebeye katılmaya hazırlanıyordu. Bazı kimseler bütün bunların yöneticilerin bir düzeni olduğunu ileri sürerler. **8** Ama şu da var ki muharebe sırasında Ispartalıların her işi ters gitti, buna karşılık Thebaililer, talihin de yardımı ile, her bakımdan başarı sağladılar. Önce Kleombrotos son savaş meclisini hemen yemek üzerine topladı. Öğle vakti fazla içildiği için, şarabın başlarına vurmuş olduğu söylendi. **9** Sonra

İKİ ORDUNUN DURUMU

her iki tarafın silahlarını kuşanmaya başlaması ile artık muharebenin kaçınılmaz olduğu anlaşılınca, pazar kuranlarla bir miktar ağırlık taşıyıcısı ve dövüşmek istemeyenler Boiotia ordusundan ayrılıp yola çıktılar[45]; fakat Hieron'un paralı askerleri, Phokisli peltastlar, Herakleialı ve Phleiuslu süvariler oradan uzaklaşmakta olan bu kalabalığı çember içine alarak saldırdılar, onları bozup Boiotialıların ordugahına kadar kovaladılar. Böylece Boiotia saflarının öncekinden daha kalabalık ve daha sık bir hale gelmesine neden oldular. **10** Bundan başka, iki ordu arasındaki arazi düzlük olduğu için, Ispartalılar saflarının önüne süvarilerini dizdiler, Thebaililer de bunların karşısına kendi süvarilerini çıkardılar. Fakat Thebaililerin süvari birlikleri Orkhomenos ve Thespiai savaşları nedeni ile talimli idi, Ispartalıların süvari kuvvetleri ise o sıralarda çok kötü bir durumdaydı. **11** Gerçekten at beslemek en zengin ailelerin göreviydi; seferberlik ilan edildi mi, ata binecek adam çıkagelirdi; atı ve kendisine teslim edilen silahları olduğu gibi alır, sefere giderdi; öte yandan askerler içinde bedence en zayıf olanlar, en işe yaramazlar ata binenlerdi[46]. **12** İki tarafın süvari kuvvetleri buydu. Piyadeye gelince, Ispartalıların takımlarını üç kişilik diziler halinde düzenledikleri söyleniyordu[47]; bu nedenle derinliği on iki sıradan fazla değildi. Thebaililer ise birliklerine elli kalkandan aşağı olmayan bir derinlik vermişlerdi, çünkü, kralın

[44] Bunlar Demeter Thesmophoros'un rahibeleridir, bk. V 2,29 ve IG VII 2676.

[45] Epameinondas muharebeden önce güvenmediği birlikleri göndermiştir; Thespiai birliği bu güven uyandırmayan birliklerdendi, bk. Paus. IX 13 ve Polyain. II 3,3.

[46] Isparta süvari sınıfının IV. yüzyıldaki durumu hakkında bildiklerimiz yalnızca bu metin ve Ksen. *Hipp.* IX 4'e dayanmaktadır.

[47] Isparta takımı (ἐνωμοτία) 12x3=36 erden ibaretti.

bulunduğu kanadı yenerlerse, geri kalan düşman kuvvetlerinin kolayca hakkından geleceklerini düşünüyorlardı[48].

LEUKTRA MUHAREBESİ (371)

13 Kleombrotos düşmana karşı harekete geçince, daha kendi ordusu harekatın başladığının farkına varamadan, süvariler muharebeye tutuşmuş ve bir anda Ispartalılar yenik duruma düşmüştü. Ispartalı süvariler kaçarken yolları üstünde kendi hoplitlerini buldular; tam da bu sırada Thebaili bölükler hücuma kalktı. Bununla birlikte Kleombrotos'un komutasındaki birliklerin başlangıçta duruma hakim oldukları şundan bellidir ki, o sırada önünde dövüşenler üstün durumda olmasalardı, onu düştüğü yerden kaldırıp diri olarak uzaklaştırmak mümkün olmazdı. **14** Fakat polemarkh Deimon ve savaş erkanından Sphodrias'ın oğlu Kleonymos[49] vurulup ölünce, † ... ile polemarkhın muhafızları denen birlik ve diğer askerler kalabalık düşman kuvvetlerinin baskısı altında çekilmeye başladılar; Isparta ordusunun sol kanadı sağ kanadın püskürtüldüğünü görünce, çözüldü; birçok ölü vermelerine, yenik duruma düşmelerine rağmen, askerler ordugahlarının önündeki hendeği geçerek, saldırıya kalktıkları yere gelerek silahlarını çıkarıp durdular. Ordugah tam düzlükte değil, yamacın başladığı noktadaydı. Ispartalıların bir kısmı bu felakete dayanılamayacağını düşünüyor, düşmanın zafer anıtı dikmesine engel olunmasını, ölülerin mütareke yolu ile değil, dövüşerek toplanmasını istiyorlardı. **15** Fakat polemarkhlar, Isparta ordusunun bine yakın ölü verdiğini, muharebeye katılan yedi yüz kadar Spartiattan aşağı yukarı dört yüzünün öldüğünü görerek, ayrıca müttefiklerin muharebeye hiç hevesli olmadıklarını, hatta içlerinde olup bitenlerden asla hiç üzüntü duymayanların da bulunduğunu bildikleri için, ne yapacaklarını kararlaştırmak üzere başlıca komutanları toplantıya çağırdılar. Herkes ölüleri mütareke yolu ile toplamayı uygun bulduğundan, mütareke için bir haberci gönderildi. Bunun üzerine Thebaililer bir anıt diktiler ve ölüleri anlaşma gereğince geri verdiler.

[48] Epameinondas'ın taktiği anlatılmaktadır: Epameinondas sol kanadını vurucu kuvvet olarak derinliğine düzenliyor ve sağ kanadı geride tutuyordu, bk. Diod. XV 55, Plut. *Pelop.* 23; bu taktik Yunanlıların alışık olduğu taktiğe terstir, bk. IV 2,14.

[49] Bk. V 4,25.

ISPARTA FELAKET HABERİNİ NASIL KARŞILIYOR

16 Bu olaylardan sonra, Isparta'ya felaket haberini getiren adam kente Gymnopaidia bayramının[50] son günü, erkekler korosunun sahnede bulunduğu sırada ulaştı. Fakat bozgundan haberdar edilen ephorlar, gerçi çok üzüldüler -bu da doğal idi, bence,- ancak koroyu sahneden uzaklaştırmayıp yarışmayı sürdürdüler. Ölenlerin adlarını yakınlarına bildirdiler; kadınlara feryat etmeyip, felakete sessizce katlanmalarını tembih ettiler. Ertesi gün manzara şu idi: ölülerin yakınları aydın ve neşeli bir yüzle ortalıkta dolaşıyorlardı; hayatta oldukları bildirilenlerin yakınları ise ortalıkta görünmüyorlardı. Tek tük dolaşanların yüzü asık, hali perişandı.

ISPARTALILAR ARKHIDAMOS'UN KOMUTASINDA BOIOTIA'YA YARDIMICI KUVVET GÖNDERİYORLAR

17 Bunun üzerine ephorlar, son iki taburun kurulması için, kırkıncı kuraya kadar[51] bütün askerleri silah altına çağırdılar. Ve seferde olan taburlara mensup askerlerin bu yaşta olanlarına kadar[52] hepsini gidecek birliğe aldılar, çünkü daha önce, Phokis seferine yalnız ilk otuz beş kuranın askerleri gönderilmişti; hatta, resmi görevleri dolayısı ile, yurtta kalmış olanlara dahi birliğe katılmaları emri verildi. Agesilaos sağlığına henüz tam kavuşmuş değildi; **18** bu yüzden kent onun <yerine> ordunun başına oğlu Arkhidamos'u geçirdi. Tegealılar onun komuta ettiği sefere severek katıldılar; çünkü Stasippos'la[53] arkadaşları hala yaşıyorlardı ve bu Isparta taraftarları kentte bir hayli nüfuz sahibi idiler. Mantineialılar da kasabalarından şevk içinde geldiler: çünkü başlarında aristokrat bir yönetim vardı. Korinthoslular, Sikyonlular, Phleiuslular ve Arkadialılar da seve seve geldiler. Daha başka kentler de asker gönderdiler. Bizzat Ispartalılar ve onlarla birlikte Korinthoslular trierleri donatma işini üzerlerine aldılar; ancak orduyu karşıya geçirmeyi tasarladıkları için, Sikyonlulardan da bir miktar gemi donatmalarını istediler. **19** Arkhidamos sınırı aşma törenine başlamıştı.

[50] Gymnopaidia bayramı Isparta'da, Thyrea'da ölen savaşçıları anmak için düzenlenirdi. Biri büyüklerden, biri de çocuklardan oluşma iki grup (koro) çıplak olarak oyunlar oynardı.

[51] Yani altmış yaşına kadar herkes silah altına çağrıldı, krş. V 4,13.

[52] μόρα hem askere alınan sınıfı, hem taktik bir birliği (taburu) gösterir.

[53] Stasippos için bk. VI 5,6; 10; 36.

THEBAİLİLER ATİNA'DAN YARDIM İSTİYOR

Öbür yandan Thebaililer muharebeden hemen sonra Atina'ya başı çelenkli bir haberci göndererek hem kazandıkları büyük zaferi müjdelediler, hem de Ispartalılardan Atinalılara ettikleri kötülüklerin hesabını sorma zamanı geldi diyerek, yardım isteğinde bulundular. **20** Atinalıların konseyi Akropolde toplantı durumundaydı[54]. Bu habere herkesin canının sıkıldığı açıkça belli oldu; gerçekten ne haberciyi ağırladılar ne de yardım konusunda bir cevap verdiler. İşte haberci Atina'dan böyle ayrıldı.

IASON'UN MÜDAHALESİ

Müttefikleri Iason'a gelince, Thebaililer ona da acele adam gönderdiler ve, işlerin nereye varacağını bilmedikleri için, yardım istediler. **21** Iason, denizden yardıma gelecekmiş gibi, derhal trierler donattı, sonra paralı askerleri ile süvarilerini alıp, Phokislilerle kendi arasında ilan edilmemiş fiili bir savaş durumu olmasına rağmen, karadan Boiotia yönünde yürüyüşe geçti; birçok kent onun yola çıktığı haberini almadan, geldiğini gördü. Onların herhangi bir kuvvet toplamalarına meydan vermeden, Iason gelip geçti; böylece çoğu kez sonuç almada hızın güçten daha etkili olduğunu göstermiş oldu. **22** Boiotia'ya vardığında, Thebaililer Ispartalılara iki yandan saldırılmasını önerdiler: o paralı askerleri ile hakim yerlerden saldırırken, kendilerinin de cepheden saldıracaklarını, bunun tam zamanı olduğunu söylediler; fakat Iason güzel bir başarıdan sonra, yeni bir tehlikeye atılmalarının doğru olmayacağını söyleyerek onları bu fikirden vazgeçirdi; çünkü bu yolla daha büyük bir sonuç almaları mümkün olduğu gibi, kazandıkları zaferi elden kaçırmaları da mümkündü. **23** "Görüyor musunuz?", dedi, "siz kendiniz güç duruma düştükten sonra zafere ulaştınız. Aynı şekilde, canları için girişecekleri bir savaşta Ispartalıların da çılgınlar gibi dövüşeceklerini hesaba katmak gerekir. Doğrusu, öyle anlaşılıyor ki tanrı zaman zaman küçükleri büyültmekten, büyükleri de küçültmekten zevk alıyor." **24** İşte Thebailileri talihlerini kesin sonuca kadar denemekten bu sözlerle vazgeçirdi; Ispartalılara ise yenik bir ordu ile galip bir ordunun ne olduğunu açıkladı. "Başınıza gelen felaketi unutmak istiyorsanız", dedi, "size tavsiye ederim: soluk alın, dinlenin, kuvvetlerinizi takviye edin, ondan sonra yenemediğiniz düşmanınıza saldırın. Ama iyi biliyorsunuz ki şu anda düşmanla barış görüşmelerine girişmiş bulunan müttefikleriniz var; şu halde her çareye

[54] Konseyin akropolde toplanması hakkında krş. Andokides I 45.

başvurarak mütareke yapmaya çalışmalısınız. Selametinizi istediğim için dileğim budur", dedi, "çünkü babam sizin dostunuzdu, ben de sizin prokseninizim."

ISPARTALILAR MÜTAREKE İMZALAYIP ÇEKİLİYORLAR

25 Böyle konuşuyordu, ama belki de birbirine düşen bu iki devletin kendisine muhtaç olmalarını istiyordu. Ispartalılar kendisini dinledikten sonra, mütareke için ortam hazırlamasını istediler; mütarekenin kabul edildiği haberi gelince, polemarkhlar akşam yemeğinden sonra yüklerini toplamaları için askerlere emir verdiler, çünkü gece vakti yola koyulacaklar, şafak sökerken Kithairon dağına tırmanmaya başlayacaklardı. Ama akşam yemeğinden sonra, yatma zamanı gelmeden, polemarkhlar birliklere kendilerini izleme emrini verdiler ve, gizlice hareket etmeyi mütarekeden daha güvenli bularak, gece olmadan Kreusis yolunu tuttular. **26** Gece karanlığında, korku içinde ve kötü bir yoldan yürümenin neden olduğu bin bir güçlükle Megara sınırları içinde bulunan Aigosthena'ya vardılar. Orada Arkhidamos'un ordusu ile birleştiler. Arkhidamos bütün müttefiklerin Aigosthena'ya gelmesini bekledikten sonra, tüm ordusu ile Korinthos'a çekildi. Orada müttefikleri saldı, kendisi de ulusal ordusu ile yurda döndü.

IASON YURDUNA DÖNÜYOR

27 Öte yandan Phokis'ten geçerek yurduna dönmekte olan Iason Hyampolis'in varoşlarına girdi, ülkeyi alan talan etti ve bir çok insan öldürdü; ama yol boyunca Phokis'in öbür bölgelerine zarar vermedi. Ancak Herakleia'ya gelince[55], Herakleialıların surlarını yıktırdı; öyle anlaşılıyor ki, olası bir düşmanın savunmasız kalan bu geçitten kendi ülkesini istila etmesinden korkmuyordu; onun kaygısı, geçide hakim olan Herakleia düşman eline geçerse, Yunanistan'da istediği yere ordusu ile girememekti.

IASON'UN KUDRETİ VE TASAVVURLARI

28 Tesalya'ya kudretli dönüyordu: hem Tesalya yasalarına göre hükümdar ilan edilmişti, hem de yetkin birer savaşçı olarak yetiştirdiği piyade ve süvari birliklerinden oluşma bir orduya

[55] Herakleia kalesi Thermopylai'in batı geçidine hakimdi.

sahipti; daha şimdiden birçok müttefiki vardı, başka devletler de onunla ittifak yapmayı arzu ediyorlardı: bu durum da ona güç kazandırıyordu. Hele kudretini herkesin hesaba katmak zorunda olması onu döneminin en güçlü adamı yapıyordu. **29** Pythia bayramının yakın olması dolayısı ile, Iason kentlerden kurbanlık sığır, koyun, keçi ve domuz istetti. Kentlerden sınırlı miktarda kurban istendiği halde, binden fazla sığır, on binden fazla küçük baş hayvan toplandığı söylenir. Sürünün başında yürüyecek en güzel sığırı yetiştiren kente ödül olarak bir altın çelenk verileceğini de duyurdu. **30** Tesalyalılara da Pythia bayramında sefere çıkılacakmış gibi hazır olmalarını emretti; söylendiğine göre, tanrının onuruna yapılan büyük toplantıyı ve yarışmaları kendisi yönetmeyi aklına koymuştu[56]. Kutsal hazineler hakkında tasavvurlarının ne olduğu bugün dahi anlaşılmış değildir; Delphoililer "Bu adam senin hazinelerine el koymaya kalkarsa, biz ne yapacağız?" diye tanrıya danıştıkları zaman, tanrının "Bu işle ben ilgilenirim" şeklinde cevap verdiği de anlatılır[57].

IASON'UN ÖLÜMÜ

31 İşte Iason bu derece kudretli idi ve bu kadar büyük ve önemli tasarılar peşindeydi. Ama bir gün, yaptırdığı bir geçit töreninde Pheraili süvarileri denetledikten sonra, oturmuş, yanına gelip kendisinden ricada bulunanlara cevap verdiği sırada, sanki aralarında bir uyuşmazlık varmış gibi yanına sokulan yedi gencin saldırısına uğradı; boğazlanıp bedeni delik deşik edildi. **32** Yanında bulunan mızrakçıların şiddetli müdahalesi ile gençlerden biri Iason'u vurduğu anda bir mızrak darbesi ile öldürüldü; ikinci genç atına atlarken yakalandı, üst üste aldığı yaralarla öldü; öbürleri hazır bulundurulan atlara atlayıp kaçtılar; sığındıkları Yunan kentlerinde çoğunlukla iyi karşılandılar; bu da Yunanlıların Iason'un tiran olmasından ne kadar kaygı duyduklarını gösterir.

TESALYA OLAYLARI (370-358)

33 Iason'un ölümünden sonra, kardeşleri Polydoros'la Polyphron hükümdar ilan edildiler. Fakat bir gün iki kardeş Larisa'ya giderlerken, gece uy-

[56] Bu sırada Tesalyalılar Delphoi amphiktyonia'sına başkanlık ediyorlardı; ama bu onlara herhalde Pytho oyunlarına da başkanlık etme hakkını vermiyordu. Iason oyunları düzenlemekle kudretini duyurmak istiyordu.

[57] Krş. Herod. VIII 36.

kusuna yatmış olan Polydoros, anlaşıldığına göre, kardeşi Polyphron tarafından öldürüldü. Çünkü ölümü ani oldu ve ortada görünür bir neden de yoktu. **34** Polyphron bir yıl egemenlik sürdü ve iktidarını bir tiranlıktan farksız hale getirdi. Nitekim Pharsalos'ta Polydamas'la en itibarlı sekiz yurttaşı öldürttü, Larisa'da da birçok insanı sürgün etti. Bu işlere girişmişken, Polydoros'un öcünü almak ve tiranlığa son vermek iddiası ile ortaya çıkan Aleksandros tarafından öldürüldü. **35** Aleksandros, iktidarı ele geçirdikten sonra, Tesalyalıların karşısına zorlu bir hükümdar, Thebaililerle Atinalıların karşısına da zorlu bir düşman olarak çıktı; karada ve denizde yasa tanımayan bir haydut gibi hareket etti. Bu zorba adam da çok geçmeden öldürüldü; öldürenler karısının kardeşleri idi[58]; ama komployu kendi karısı kurmuştu. **36** Karısı kardeşlerine Aleksandros'un kendilerini öldüreceğini söyleyerek onları eve sokup sakladı. Gece olunca içip sarhoş olan kocası ile odasına kapandıktan sonra kocasının uyumasını bekledi -lambayı da söndürmüştü- , sonra kılıcını alıp ortadan kaldırdı. Kardeşleri Alaksandros'a saldırmakta tereddüt edince onları tehdit etti, bu işi hemen bitirmezlerse, kocasını uyandıracağını söyledi. Kardeşleri yatak odasına daldılar, kadın da kapıyı çekip halkasına asıldı ve kocası öldürülünceye kadar bırakmadı. **37** Bazılarının anlattığına göre, kadının kocasından nefret etmesine bir olay neden olmuştu: Aleksandros sevdiği güzel oğlanı hapse attırdığı zaman, karısı çocuğun serbest bırakılması için yalvarmış, o da bunun üzerine oğlanı hapisten çıkartıp boğazlatmıştı. Başka bir söylentiye göre, bu kadından çocuğu olmadığı için, Aleksandros Thebai'e adam gönderip Iason'un dul karısına talip olmuştu. Kadının giriştiği komplo nedenleri işte bunlardır, denir; bu işin kahramanlarından biri olan kardeşlerin büyüğü, Tisiphonos, bu satırları yazdığım şu sıralarda iktidardadır.

V. Bölüm

1 Iason zamanındaki olaylardan başlayarak, Iason'un ölümünden sonra Tisiphonos'un başa geçtiği güne kadar Tesalya'da olup bitenleri anlatmış bulunuyorum; şimdi bu olayları anlatmak için bırakmak zorunda kaldığım esas konuma dönüyorum.

[58] Aleksandros'un karısı ve karısının kardeşleri Iason'un çocukları idiler, krş. Plut. *Pelop.* 28, Beloch, *Griech. Gesch.* III 2, s.81.

ATİNALILAR GENEL BİR BARIŞ İÇİN ANLAŞMA ÖNERİYORLAR

Arkhidamos Leuktra'ya gönderilen yardımcı kuvvetlerle yurda döndükten sonra, Atinalılar, Peloponnesoslulann hala Isparta'nın yapacağı seferlere katılmak zorunda olduklarına inandıklarını, öbür taraftan bizzat Ispartalıların Atina'yı bağlayan koşullara hiçbir şekilde bağlı kalmadıklarını görerek[59], kralın önerdiği barış anlaşmasına katılmak isteyen bütün kentlerin temsilcilerini toplantıya çağırdılar. **2** Toplanılınca, anlaşmaya katılmak isteyenlerle birlikte şu andı içmek üzere karar aldılar: "Kralın saptadığı mütareke koşullarına ve Atinalılarla müttefiklerin oylarına uyacağımı taahhüt ederim. Yemin eden kentlerden biri bir saldırıya uğrarsa, ona elimden gelen yardımı yapacağım." Bütün temsilciler bu yemin formülünü beğendiler; yalnız Elisliler karşı çıkarak Marganalılara, Skilluslulara ve Triphylialılara özerklik verilemeyeceğini ileri sürdüler; çünkü bu kentler onlara aitti. **3** Fakat Atinalılarla öbürleri, kralın talimatına uygun olarak, küçük ve büyük kentlerin aynı şekilde özerk olmaları lehinde oy kullandılar, sonra bir temsilci heyeti göndererek, bu heyetten kent kent dolaşıp baştaki yöneticilerin kendi huzurlarında yemin etmesini istediler. Elisliler dışında, herkes yemin etti.

MANTINEIA YENİDEN KURULUP TAHKİM EDİLİYOR (370)

Bunun üzerine, artık özerkliğe tamamen kavuşmuş olduklarına karar veren Mantineialılar, büyük bir toplantı yaparak, Mantineia'yı yeniden birleştirmeye ve kenti surlarla çevirmeye karar verdiler[60]. **4** Fakat Ispartalılar, kendi rızaları olmadan bu kararlar uygulanırsa, durumlarının kötüye döneceğinden korktular. Onun için Agesilaos'un babasının orada dostları bulunmasından yararlanmak düşüncesiyle, Agesilaos'u elçi olarak Mantineia'ya gönderdiler. Agesilaos Mantineia'ya gitti, fakat yöneticiler meclisi onun için toplamak istemediler, söyleyeceği varsa kendilerine söylemesini istediler. Bunun üzerine Agesilaos surların yapılmasından geçici olarak vazgeçerlerse, bu işi Ispartalıların rızası ile ve fazla para harcamadan yapmalarını sağlayacağına söz

[59] Antalkidas anlaşması Isparta'ya Peloponnesos birliği içinde üstün bir durum tanıdığı halde, diğer birlikler içinde hiçbir devlete buna benzer bir ayrıcalık tanımıyordu, bk. VI 3,8-9. 371 anlaşması da bu durumu büsbütün değiştirmiş değildir; nitekim bu anlaşmaya Isparta hem kendi adına hem de müttefiklerinin adına imza attığı halde, Atinalılar ve müttefikleri ayrı ayrı imza etmişlerdir, bk. VI 3,18-19.

[60] Mantineia yıkılmış, halkı dört ayrı mahalleye dağıtılmıştı, bk. V 2,7.

verdi. **5** Fakat yöneticiler tüm kent halkının inşaata derhal başlanması için karar almış olduğunu, bu nedenle işi geciktiremeyeceklerini söyleyerek önerisini kabul etmediler, Agesilaos da kızarak Mantineia'dan ayrıldı; böyle olmakla birlikte, barış özerklik esasına dayandığı için, savaş açmak mümkün görülmedi. Bazı Arkadia kentleri surların yapılmasına yardım amacı ile Mantineialılara işçiler gönderdiler; hatta Elisliler inşaata harcanmak üzere üç gümüş talant yolladılar.

ARKADIA KONFEDERASYONU KURULUYOR. KONFEDERASYON İÇİNDE ANLAŞMAZLIKLAR

Mantineialılar bu işlerle uğraşıyorlardı. **6** Bu arada Tegea'da Kallibios'la Proksenos'un partisi bütün Arkadia'yı birleştirmek için büyük çaba gösteriyordu; parti genel mecliste kazanacak fikrin bütün kentlerce kabul edilmesini istiyordu. Buna karşılık Stasippos'un partisi kentin kendi arazisine sahip kalmasında ve eski anayasasını korumasında ısrar ediyor, bu yolda çalışıyordu. **7** Proksenos'la Kallibios'un taraftarları thearlar meclisinde[61] azınlıkta kaldılar; bunun üzerine halk meclisi toplanırsa, sayı üstünlükleri sayesinde baskın çıkacaklarını düşünerek, silahlarını kuşanıp sokağa döküldüler. Bu durumda Stasippos'un taraftarları da karşı önlem olarak silahlandılar; sayıca rakiplerinden zayıf değildiler. Dövüş başlayınca Proksenos'la adamlarından birkaçını öldürdüler, fakat kaçanları kovalamadılar; çünkü Stasippos fazla yurttaş kanı dökülmesini isteyecek adamlardan değildi. **8** Kallibios'un taraftarları Mantineia tarafındaki surun ve kapıların altına çekildiler; burada düşmanın saldırmadığını görerek, sükunet içinde beklediler. Bir yandan Mantineia'ya yardım istemek için adam gönderirlerken, bir yandan da Stasippos'un taraftarları ile mütareke yapmak için görüşmelere giriştiler. Ancak, Mantineialıların gelmekte olduğu haber verilince, bir kısmı bir an önce yetişmelerini istemek için surların tepesine çıktı ve acele edin, yetişin diye bağırmaya başladı; bir kısmı da onlara surun kapılarını açtı. **9** Stasippos'un taraftarları olanları öğrenince, Pallantion'a götüren kapıdan[62] çıkıp kaçtılar ve yakalanmadan Artemis'in tapınağına sığındılar; kapıları çekip içine kapandılar. Fakat peşlerini bırakmayan düşmanları tapınağın çatısına çıkıp damını söktüler ve tepeden onları kiremit yağmuruna tuttular. İçindekiler çaresiz kalarak tapınaktan çıkmaya razı oldular. Düşmanları onları yakalayıp zincire vurdu, sonra arabaya

[61] Birçok kentte rastlanan bu theorlar ya da thearlar kurumu hakkında bilgimiz yoktur; adları Isparta'daki ephorları anımsatmaktadır ("gözetenler", "bakanlar"). Bk. Zieben, *Real-Encycl.* s.v. *Theoros*.

[62] Pallantion kenti Tegea'nın batısına düşüyordu.

bindirerek Tegea'ya götürdüler. Orada, Mantineialıların da katıldığı bir kararla, ölüm cezasına çarptırıldılar.

ISPARTALILAR AGESILAOS'U ARKADIA'YA GÖNDERİYOR

10 Bu olayların arkasından Stasippos'un partisinden sekiz yüz kadar Tegealı Isparta'ya kaçtı. Bunun üzerine Ispartalılar, edilen yeminler gereğince[63], ölen ve sürülen Tegealılar adına müdahale etmek gerektiğine karar verdiler; ve böylece, verilen yeminleri bozarak Tegealılara saldırdılar diye Mantineialılara savaş açtılar. Ephorlar seferberlik ilan ettiler, kent de komutayı Agesilaos'a verdi. **11** Arkadialılar Asea'da toplanmaya başladılar. Fakat Orkhomenoslular, Mantineia'ya düşman olmaları nedeni ile, Arkadia birliğine girmeyi reddedip, Korinthos'ta oluşturulan ve komutası Polytropos'a verilen paralı birlikleri surların içine kabul edince, Mantineialılar onlarla uğraşabilmek için yurtlarından ayrılmadılar. Buna karşılık Heraialılar ve Lepreonlular Ispartalılarla birlikte Mantineia seferine katıldılar. **12** Öte yandan Agesilaos, sınırı aşma törenini yapar yapmaz Arkadia üzerine yürüdü. Bir sınır kenti olan Eutaia'yı aldı ve yalnız yaşlıların, kadınların ve çocukların kalmış olduğunu, askerlik çağındaki erkeklerin Arkadia ordusuna katılmış olduklarını gördüğü halde, halka dokunmadı, evlerinde oturmalarına izin verdi, hatta ordusunun gereksinimlerini para ödeyerek karşıladı. Askerlerinin kente girerken yağma ettikleri şeyleri buldurup geri verdi. Hatta Polytropos'la paralılarını beklemek için orada kaldığı süre içinde, kent surlarının gerektirdiği onarımı da yaptırdı.

MANTINEIALILARIN ORKHOMENOS SEFERİ

13 Bu sırada Mantineialılar Orkhomenos üzerine yürüdüler. Fakat surlara yaptıkları bir saldırıdan sonra çok güç koşullar altında çekilmek zorunda kalarak bir miktar ölü verdiler. Çekilerek Elymia'ya geldiler; burada Orkhomenoslu hoplitlerin peşlerini bırakmış olduğunu, fakat Polytropos'un birliklerinin büyük bir saldırıya hazırlandıklarını gördüler ve, düşmanı püskürtmezlerse, kargı darbeleri altında çok kayıp vereceklerini anlayarak bir cephe kurdular ve saldırıya saldırıyla karşılık verdiler. **14** Sonuçta Polytropos muharebe alanında öldü; Phleiuslu süvariler yetişip arkadan bir çevirme hareketi ile Mantineialıları takipten

[63] Bk. VI 5,2.

alakoymasalardı, Polytropos'un bozulan kuvvetleri pek çok ölü verecekti. Mantineialılar bu harekattan sonra yurtlarına döndüler.

AGESILAOS'UN MANTINEIA OVASINDA YÖNETTİĞİ HAREKAT

15 Durumu öğrenince, Agesilaos Orkhomenos'tan hareket eden paralı birliklerle artık birleşemeyeceğine kanaat getirerek, ilerlemeye başladı. İlk gün, akşam yemeğini Tegea topraklarında yedi, ertesi gün Mantineia topraklarına geçti ve Mantineia'nın batısına düşen dağların eteğinde ordugah kurdu; orada, bir taraftan ülkeyi yağma ederken, bir taraftan da tarlalardaki ürünü yok etti. Bu arada Asea'da toplanan Arkadialılar gece vakti Tegea'ya geldiler. **16** Ertesi gün Agesilaos ordugahını Mantineia'nın yirmi stad ötesinde kurdu; büyük bir kuvvet oluşturan Arkadialı hoplitler Tegea'dan hareket ederek, Mantineialılarla birleşmek niyeti ile, Mantineia ile Tegea arasındaki dağlar boyunca ilerlediler; yalnız Argoslular sınırlı sayıda asker göndermişlerdi. Agesilaos'a iki düşman kuvvetine aynı zamanda saldırmasını tavsiye edenler oldu; fakat Agesilaos çekindi: gelenlerin üzerine yürüdüğü sırada, Mantineialıların kentten çıkıp yandan ve arkadan saldırabileceklerini düşündü ve düşmanın kuvvetlerini birleştirmesine razı olmanın ve, eğer dövüşmek isterlerse, kuralına uygun bir meydan muharebesi vermeyi daha elverişli buldu. Böylece Arkadialılar kuvvetlerini kolayca birleştirdiler. **17** Orkhomenos'tan gelen peltastlarla Phleiuslu süvariler geceleyin Mantineia'nın yakınından geçerek ovayı katetmişlerdi; şafak sökerken, ordugahın dışında kurban kesen Agesilaos'un karşısına ansızın çıkınca askerlerin saflarına koşmalarına, Agesilaos'un da ordugahın içine çekilmesine neden oldular. Gelenlerin dost olduğu anlaşılınca, kurbanlardan hayırlı belirti alan Agesilaos öğle yemeğinden sonra kuvvetlerini ileri yürüyüşe geçirdi. Karanlık basarken, Mantineia'nın arkasına düşen, dağlarla çevrili dar bir dere içinde gizlice ordugah kurdu. **18** Ertesi gün, şafakla birlikte ordugahın dışında kurban keserken Mantineialıların, kendi artçı kuvvetlerinin yanıbaşındaki tepelerde toplanmakta olduğunu gördü ve dere içinden derhal çıkması gerektiğini anladı. Ancak, başta yürürse, düşman artçı kuvvetlerine saldırır diye korktu; bu yüzden yerinden kıpırdamadan ve silahlarını düşmana çevirmiş vaziyette, artçılara safların arkasında sağa doğru çark ederek kendisine doğru gelmelerini emretti; böylece, bir taraftan askerlerini boğazdan çıkarırken, bir taraftan da saflarını takviye etmiş oldu. **19** Hoplitlerini bu düzende, safların derinliği bir kat artmış olarak ovaya çıkardı ve burada ordusuna yeniden dokuz on kalkanlık bir derinlik vermek sureti ile birliklerini yaydı. Fakat Mantineialılar saldırmadılar; çünkü yanlarında bulunan

Elisliler onları ikna ettiler, Thebaililer gelmeden saldırıya geçilmesine engel oldular; Thebaililer kesinlikle geleceklerdi, emindiler, zira Thebaililer yardıma gelebilmek için kendilerinden on talant borç almışlardı[64]. **20** Bunu duyan Arkadialıların niçin Mantineia'da hareketsiz kaldıklarını anlamak güç değildi; Agesilaos'a gelince, Agesilaos ordusunu oradan çekmeyi çok arzu ettiği halde -kış ortası idi-, gene de Mantineia dolaylarında üç gün kaldı, çünkü korktu da dönmekte acele etti densin istemiyordu.

AGESILAOS KUVVETLERİ İLE YURDA DÖNÜYOR

Dördüncü gün, sabah erkenden askerlerine kahvaltı ettirip yola çıktı: niyeti, Eutaia'dan hareket ettiği gün varıp ordugah kurduğu yere ulaşmak ve burada ordugah kurmaktı. **21** Fakat bir tek Arkadialıya dahi rastlamayınca, vaktin geç olmasına rağmen, ordusunu sıkı bir yürüyüşle Eutaia'ya götürdü; arzusu, düşmanın yaktığı ateşleri görmelerine meydan vermeden, hoplitlerini geri çekmekti, çünkü bu çekilişin gerçekte bir kaçış olduğunu söylemelerini istemiyordu. O, yurdunu içine düştüğü umutsuzluktan kısmen olsun kurtarmış olduğu kanısındaydı; nitekim Arkadia'ya girmiş ve ülkeyi alan talan etmişti; böyle olduğu halde kimse karşısına çıkıp dövüşmeyi göze alamamıştı. Lakonike'ye varınca, Spartiatları terhis etti, perioikleri de kentlerine gönderdi.

22 Fakat Arkadialılar, dönüp giden Agesilaos'un ordusunu terhis ettiğini öğrenince, toplu bir halde olmalarından yararlanarak, Heraia üzerine yürüdüler, çünkü Heraialılar Arkadia birliğine girmek istememişler, üstelik Ispartalılarla birlikte Arkadia'yı istila etmişlerdi. Topraklarına akın ederek evleri yaktılar, ağaçları devirdiler.

THEBAI KUVVETLERİ ARKADIA KUVVETLERİ İLE BİRLEŞİYOR

Sonra, yardıma gelen Thebaililerin Mantineia'ya ulaşmış olduklarını haber alarak, Heraia topraklarından çekilip Thebai kuvvetleri ile birleştiler. **23** İki ordu birleştikten sonra, Thebaililer kendi

[64] Arkadialılar 370 yılında önce Argos ve Elis'le, sonra da Thebai ile bir ittifak imzalamışlardı, krş. VII 1, 18 ve Diod. XV 62, 2-3.

açılarından durumu gayet iyi buldular: yardıma yetişmişlerdi, fakat düşman ortada yoktu, ve dönüp gitmeye hazırlanıyorlardı; ancak Arkadialılar, Argoslular ve Elisliler, büyük kuvvet oluşturduklarını ileri sürerek ve Thebai ordusunu göklere çıkararak, zaman geçirmeden Lakonike'nin istila edilmesi gerektiğine onları kandırmaya çalıştılar. Gerçekten Leuktra zaferinden sonra kendilerine güvenleri çok artmış olan Thebaililer kitle halinde askerlik talimine başlamışlardı; üstelik, artık boyun eğmiş durumda olan Phokisliler, bütün Euboia'daki kentlere mensup askerler, her iki Lokris'ten gelme kuvvetler, Akarnanlar, Herakleialılar[65] ve Malisliler de onlara katılmışlardı. Yanlarında ayrıca Tesalyalı süvariler ve peltastlar vardı. İşte bunlara güvenerek ve Isparta'da insan kalmadığını ileri sürerek Thebaililere, Isparta topraklarını istila etmeden dönüp gitmemeleri için yalvarıyorlardı. **24** Thebaililer bu iddiaları dinliyorlardı, fakat karşılık olarak Lakonike'ye girmenin son derece güç olduğunu işittiklerini, en elverişli geçitlere düşmanın kuvvet yığmış olacağını tahmin ettiklerini ileri sürüyorlardı. Gerçekten Iskholaos, bir neodamod garnizonu ve son kuralardan dört yüz kadar Tegealı sürgünle Skiritis arazisinde Oion'da bulunuyordu; Maleatis'e hakim olan Leuktron'da ise başka bir kuvvet yolları tutmuştu[66]. Thebaililer daha iki şeyi, Ispartalıların istedikleri noktada kolaylıkla yığınak yapabileceklerini ve yurtlarında dövüşürken gösterecekleri yiğitliği başka hiçbir yerde gösteremeyeceklerini de hesaba katıyorlardı. İşte bütün bu nedenlerden dolayı Isparta'ya karşı yürümeyi pek arzu etmiyorlardı.

LAKONIKE'Yİ İSTİLA ETMEYE KARAR VERİYORLAR

25 Fakat bu sefer de Karyai'den bazı kimseler geldi; bunlar ülkenin savunmasız olduğunu öne sürüyor, yol göstereceklerini vaad ediyor, ihanet ettikleri görülürse, öldürülmeye razı olduklarını söylüyorlardı; çağırdıkları bazı perioikler de geldi; bunlar "Ülkede göründüğünüz anda, Isparta'yı hep terk edeceğiz" diyorlardı; iddia ettiklerine göre, daha şimdiden Ispartalılar tarafından çağrılan perioikler yardıma gitmek istemiyorlardı; bütün bu haberler ve ısrarlar karşısında Thebaililer sonunda ikna oldular; kendileri Karyai üzerinden saldırıya geçerken, Arkadialılar da Skiritis bölgesindeki Oion üzerinden ilerlemeye başladılar. **26** Iskholaos çıksaydı da düşmanı geçidin en sarp noktasında bekleseydi, ileri sürüldüğüne göre, kimse tepeye bu taraftan ulaşamayacaktı; fakat Iskholaos

[65] Thebai'in bu yeni müttefikleri için bk. Diod. XV 57.

[66] Böylece Lakonike'ye götüren her iki yol da tutulmuş oluyordu.

Oionluların yardımından yararlanmak istediği için, kasabada kaldı; Arkadialıların kuvvetleri de böylece tepeye kitle halinde tırmanma olanağı buldular. Burada, iki cephe halinde yapılan muharebede Iskholaos'un kuvvetleri baskın çıktı; fakat düşmanlar sokularak, arkadan, yanlardan ve evlerin damlarından atıp vurmaya başlayınca, Iskholaos ve Iskholaos'un bütün askerleri telef oldular; içlerinden ancak birkaç kişi tanınmadan kaçıp kurtulmayı başardı. **27** Bu başarıdan sonra, Arkadialılar yönleri Karyai olmak üzere, Thebaililerin bulunduğu tarafa doğru yola çıktılar. Thebaililer de, Arkadialıların kazandığı zaferden haberdar olunca, çok daha büyük bir cesaretle ovaya inmeye başladılar.

DÜŞMAN ISPARTA'YA SOKULUYOR

Sellasia'yı yakıp yıktıktan sonra, ovaya inerek Apollon'un kutsal arazisine ulaştılar[67] ve burada ordugah kurdular. Ertesi gün yeniden yola koyuldular. Fakat kente girmek için köprüyü geçmeye kalkışmadılar bile; çünkü hoplitlerin Alea kutsal arazisinde[68] cephe almış oldukları görülüyordu. Eurotas'ı sağlarına alıp, ırmak boyunca ilerlediler ve bolluk içinde yüzen evleri yakıp yıktılar. **28** Kentteki kadınlar, o güne kadar hiç düşman görmedikleri için, yükselen dumanları görmeye dayanamıyorlardı. Surlarla çevrili olmayan bir kenti savunmak zorunda olan Spartiatların her biri ayrı bir yerde mevzilenmişti; sayıca pek zayıf idiler, böyle olduğu da ortadaydı; buna rağmen nöbet tutuyorlardı. Yöneticiler bir karar alıp, Heilotlar arasında silahını kuşanıp orduya katılmak isteyenler olursa, harekata katılacakların özgürlüğe kavuşacaklarına ilişkin güvence verileceğini duyurdular. **29** Anlatıldığına göre, ilk anda altı binden fazla insan orduya kaydoldu; öyle ki bir araya gelen bu kalabalık korku uyandırdı, sayılarının fazla olduğu düşünüldü; fakat Orkhomenos'tan gelen paralı askerlerin safları terk etmediği, üstelik Phleius'tan, Korinthos'tan, Epidauros'tan, Pellene'den ve daha başka kentlerden yardımcı kuvvetlerin geldiği görülünce, Ispartalıların, silah altına alınan bu adamlardan duydukları korku azaldı.

30 İleri hareketini sürdüren düşman ordusu Amyklai'e vardı ve bu noktada Eurotas'ı geçti. Thebaililer nerede ordugah kursalar, derhal kestikleri ağaçları birliklerin önüne yığıp elden geldiği kadar yüksek bir siper yapıyorlar ve bu yolla kendilerini koruyorlardı; Arkadialılar ise hiç böyle hareket etmiyor,

[67] Pausanias, III 10, Sellasia-Isparta yolu üzerinde Apollon'a ait bir kutsal arazinin bulunduğundan söz eder.

[68] Alea kutsal arazisi Isparta'nın güney-doğusunda, Therapne yolu üzerindedir.

silahlarını bırakıp evlere dalıyor, yağmacılığa başlıyorlardı. Üçüncü ya da dördüncü gün süvariler, bu noktadan kalkarak Dünyayı kucaklayan tanrıya[69] ait tapınağın bulunduğu hipodroma kadar düzenli bir şekilde ilerlediler; bütün Thebaili süvariler, Elisli, Phokisli, Tesalyalı ve Lokrisli birlikler bu harekata katılıyordu. **31** Sayıca çok zayıf Ispartalı süvariler bunların karşısında yer almıştı; ancak en genç kuralardan üç yüz kadar hoplit Tyndaridlerin evinde pusuda bekliyordu; bunlar saklandıkları yerden hışımla çıkarken, süvariler de saldırıya geçtiler. Düşman direnmeden çekildi. Durumu gören birçok düşman piyadesi kaçmaya başladı. Fakat Ispartalıların kovalamadan vazgeçtiğini, Thebai ordusunun ise mevziini koruduğunu görünce, kaçanlar ordugahtaki yerlerine döndüler. **32** Düşmanın kente bir daha saldırmaya niyetli görünmemesi herkese biraz olsun cesaret verdi; gerçekten düşman ordusu oradan kalkıp Helos ve Gytheion yönünde yürüyüşe geçti. Surlarla çevrili olmayan kentler ateşe verildi, Ispartalıların tersanelerinin bulunduğu Gytheion ise düşman saldırısına üç gün dayandı[70]. Perioiklerin bir kısmı bu harekata katılıyor, Thebaililerle müttefiklerinin safında savaşıyorlardı.

ISPARTALILAR ATİNA'DAN YARDIM İSTİYOR (369)

33 Bu olaylardan haberdar olan Atinalılar, Ispartalılar için ne yapılmak gerektiğini bilemeyerek kaygıya düştüler ve konseyin kararı ile meclisi topladılar. Ispartalılarla Isparta'ya sadık kalan son birkaç müttefik devletin elçileri raslantı olarak kentte bulunuyorlardı[71]. Bu münasebetle Ispartalı Arakos, Okyllos, Pharaks, Etymokles ve Olontheus aşağı yukarı aynı biçimde konuştular. Atinalılara, geçmişte en tehlikeli anlarda her zaman yan yana bulunduklarını ve bunun her iki taraf için hayırlı olduğunu anımsattılar: kendileri tiranların Atina'dan kovulmasına yardım etmişlerdi; Atinalılar da, Ispartalıların Messeneliler tarafından kuşatıldığı günlerde, bütün gayretleri ile yardıma yetişmişlerdi[72]. **34** İki tarafın ortak hareket ettiği zamanlarda işlerin çok iyi gittiğini söylüyorlar, birlikte dövüşerek barbarları nasıl defettiklerini anıyorlardı, Atinalıların Yunanlılar tarafından deniz kuvvetlerinin

[69] Dünyayı kucaklayan tanrı Poseidon'dur. Tapınak Isparta'nın güney-doğusunda idi.

[70] Gytheion'un ele geçirildiği anlaşılıyor; çünkü Polyainos, II 9, ve Plutarkhos, *Ages*. 34, Ispartalıların bu kenti Mantineia muharebesinden az önce hile ile aldıklarını söylüyorlar.

[71] Ksenophon söylemiyorsa da, bu Ispartalılar aslında yardım istemek için Atina'ya gelmişlerdi, krş. Kallisth. *frag*. 12.

[72] 464 yılında yaşanan depremden sonra Heilotlar büyük bir ayaklanma başlatmışlardı: bu münasebetle Kimon Ispartalıların yardımına bir ordu göndermişti, bk. Thuk. I 101-2, Plut. *Kim*. 16.

başına getirildiğini ve ortak hazinenin bekçisi seçildiğini, Ispartalıların da bunu gönül rızası ile kabul ettiğini, buna karşılık kendilerinin de bütün Yunanlılar tarafından oybirliği ile kara kuvvetlerinin komutası ile görevlendirildiğini, buna da Atinalıların ses çıkarmadığını anımsatıyorlardı. **35** İçlerinden biri şöyle bir konuşma yaptı: "Siz ve biz anlaşabilirsek, ey Atina yurttaşları, şu eskiden beri sözü edilen aşarı Thebaililere uygulama umudu belirebilir."[73] Fakat Atinalılar bu sözleri iyi karşılamadılar. Bir uğultudur yükseldi, "Şimdi böyle konuşuyorlar, ama işleri yolunda iken başımıza getirmedikleri bela kalmadı" deniyordu. Thebai'in Atinalıları yok etmek istemelerine kendilerinin karşı koymuş olmaları, Ispartalıların ileri sürdükleri nedenlerin en önemlisini oluşturduğu görünüyordu. **36** Fakat onların üzerinde en çok durdukları konu, Atinalıların, edilen yeminler gereğince, yardım etmek zorunda olduklarıydı[74]; çünkü kendileri Arkadialıların ve müttefiklerinin Isparta'ya savaş açmalarını haklı çıkaracak hiçbir harekette bulunmamışlardı; onlar sadece Mantineialıların yeminleri çiğneyerek saldırdıkları Tegealılara yardım etmişlerdi. Fakat bu sözler mecliste gürültülerle karşılandı: kimi Stasippos'un taraftarları tarafından öldürülen Proksenos'la adamlarının öcünü almakta Mantineialıları haklı buluyordu, kimi de Tegealılara saldırmakla haksızlık etmiş olduklarını ileri sürüyordu.

KORINTHOSLU KLEITELES'İN KONUŞMASI

37 Meclis bu tartışmalı noktayı çözmeye çalışırken, Korinthoslu Kleiteles ayağa kalktı ve şunları söyledi: "Ey Atina yurttaşları, ilk haksızlık kimden gelmiştir? Bu sorun elbette tartışılabilir; ancak, biri çıkıp da barış yapıldığından beri bizim bir kente saldırdığımızı ya da başkalarının malına el koyduğumuzu ya da yabancı bir ülkeyi yakıp yıktığımızı ileri sürebilir mi? İşte buna rağmen Thebaililer ülkemizi istila ettiler, ağaçlarımızı kestiler, evlerimizi ateşe verdiler, mallarımızı ve sürülerimizi götürdüler[75]. Bu kadar açık bir şekilde haksızlığa uğrayan bizlere yardım etmezseniz, verdiğiniz yeminler çiğnenmiş olmaz mı? Üstelik hepimizin bu yemini etmesini siz kendiniz istediniz, bunun için siz uğraştınız." İşte o zaman Atinalılar gürültüler arasında Kleiteles'in haklı olduğunu ve doğru konuştuğunu belirttiler.

[73] Bk. VI 3,20.
[74] Bu anlaşma için bk. VI 5,1-3.
[75] Thebai ordusu Peloponnesos'a giderken Korinthos arazisinden geçmek zorundaydı.

PHLEIUSLU PROKLES'İN KONUŞMASI

38 Bunun üzerine Phleiuslu Prokles ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Ey Atina yurttaşları, Ispartalıları ortadan kaldırınca, Thebaililer ilk olarak sizin üzerinize yürüyecektir; bu o kadar açıktır ki bundan hiçbirinizin kuşkusu olmaması gerekir. Çünkü geri kalan devletler arasında, onların bütün Yunanistan üzerinde egemenlik kurmalarına engel olabilecek yalnız siz varsınız. **39** Durum böyle olunca, bence göndereceğiniz ordudan, Ispartalıların yararlandığı oranda siz de yararlanacaksınız. Çünkü size düşman olan ve komşunuz bulunan Thebaililerin Yunanistan'a egemen olmaları, kanımca, sizin için, uzakta bulunan rakiplerinizin yaratacağı tehlikeden çok daha büyük bir tehlike yaratacaktır. Ispartalılar yok olduktan sonra, Thebaililerle tek başınıza savaşmak zorunda kalmaktansa, henüz sizinle birlikte dövüşecek bir kuvvetin bulunduğu şu sıralarda onlara yardım etmeniz elbette daha elverişlidir. **40** Ispartalılar bu gün kurtulurlarsa, gün gelir başımıza gene iş açarlar diye içinizde kaygılananlar varsa, kaygılanmasın, çünkü iyilik değil, kötülük ettiğiniz insanların kudret kazanmasından çekinmeniz gerekir. Şunun önemini anlayın ki, bireyler olsun, kentler olsun, kendilerine kazanç sağlayacak bir durumu güçlü oldukları zaman yaratmak zorundadırlar, ta ki, zayıf düştükleri gün, bunca çabayla elde ettiklerini korumak olanağını bulsunlar. **41** İşte size bir tanrı fırsat vermiş: size başvuran Ispartalılara yardım ederseniz, onların sonsuz ve sarsılmaz dostluğunu kazanacaksınız. Hem onlara edeceğiniz iyiliğin pek çok tanığı olacak. Her şeyden önce bu hareketinizi şimdi ve her zaman her şeyi gören tanrılar bilecektir, bugün olagelen olaylara müttefikleriniz de, düşmanlarınız da, hatta bütün Yunanlılar ve barbarlar tanık olacaktır. Çünkü bu durumla bütün dünya ilgili. **42** Onun için, size nankörlük ettikleri görülürse, kimse bir daha onların iyiliği için çalışmayacaktır. Gene de diyorum, onlardan kötülük değil, iyilik beklemelisiniz; çünkü tarih boyunca şeref kazanmaya can atmış, çirkin işlerden kaçınmış bir ulus varsa, işte bu ulustur. **43** Şunu da düşünün: bir gün Yunanistan yeniden barbarlar tarafından tehdit edilecek olursa, Ispartalılardan daha çok güveneceğiniz birileri var mı? Bunlarla değil de, kimlerle omuz omuza dövüşmekten daha çok zevk duyacaksınız? Onların askerleri Thermopylai'de canlarını kurtarıp barbarı Yunanistan'a sokmaktansa, son ere kadar dövüşerek ölmeyi yeğlediler. Sizlerle bir saf olup kendilerine erdemli insan ünü kazandıran geçmişteki yararlıklarına ve gelecekte göstereceklerini umut ettiğimiz yeni yararlıklara karşılık sizin ve bizim onlara iyi niyet ve yakınlık göstermemiz doğru olmaz mı? **44** Burada müttefikleri ile bulunmaları da sizi onlara karşı iyi davranmaya götürmelidir. Şunu bilin ki felaket anında bunlara sadık kalanlar, size

de duydukları minneti gösterememekten utanç duyacaklardır. Belki de siz bu tehlikeyi onlarla paylaşan kentlerimizi küçük buluyorsunuz, ama düşünün ki sizler de bize katılırsanız, Isparta'ya yardım eden kentlerimiz artık önemsiz görülmeyecektir. **45** Ben kendi hesabıma, eskiden işitirdim de, Atina yurttaşları, kentinize hayranlık duyardım; çünkü haksızlığa uğrayanların, haksızlığa uğramaktan korkanların hep buraya sığındığını ve korunduğunu işitirdim; ama şimdi işitmekle kalmıyorum: kendim buradayım ve dünyanın en şanlı ulusu olan Ispartalılarla en sadık dostlarının size varıp yardımınızı istediklerini görüyorum. **46** Thebailileri de görüyorum: sizi köle olarak götürmeleri için Ispartalıları kandıramayan bu adamlar, şimdi sizden, kurtarıcılarınızın yok edilmesine seyirci kalmanızı istiyorlar. Atalarınız hakkında güzel bir öykü anlatırlar: onlar Kadmeia'da ölen Argosluların mezarsız kalmalarına razı olmamışlar[76]: henüz hayatta olan Ispartalıların hakarete uğramasına ve yok edilmesine izin vermezseniz, sizler onlardan çok daha büyük bir şeref kazanacaksınız. **47** Eurystheus'un küstahlığına son vererek Herakles'in çocuklarını kurtarmış olmanız onurlu bir davranıştır, ama yalnız soyun kurucularını değil, bütün Ispartalıları kurtarmanız bundan çok daha şanlı bir hareket olmayacak mı? Davranışların en şereflisi ise, Ispartalıların bir zamanlar hiçbir tehlikeyi göze almalarını gerektirmeyen oyları ile sizi kurtarmış olmalarına karşılık, sizin şimdi silaha sarılıp ve birtakım tehlikeleri göze alarak onların yardımına koşmanız olacaktır. **48** Erdemli insanlara yardım etmenizi sağlamaya çalışmayı bir şeref meselesi yaptığımız bir sırada, buna gerçekten gücü yeten sizler, geçmişte kah dost kah düşman olduğunuz Ispartalıların size verdikleri zararları değil de, ettikleri iyilikleri anımsar ve yalnız kendi adınıza değil, bütün Yunanistan adına (çünkü onlar Yunanistan'a şerefle hizmet etmişlerdir) onlara olan minnet borcunuzu öderseniz, biliniz ki bu soylu hareketinizi herkes hararetle alkışlayacaktır."

ATİNALILAR IPHIKRATES'İ PELOPONNESOS'A GÖNDERİYORLAR

49 Bunun üzerine Atinalılar konuyu görüştüler ve aksi düşüncede olanları dinlemeyi reddederek[77], bütün kuvvetleri ile Isparta'ya yardım etmeye karar verdiler ve Iphikrates'i strateg seçtiler. Kurbanlar kesilip, Iphikrates askerlerini akşam yemeği için Akademeia'da toplayınca, anlatıldığına göre, içlerinden birçoğu Iphikrates'i bile beklemeden yola

[76] Bu ve bundan sonra anılan efsanevi olayları Isokrates işlemiştir, *Paneg.* 51 vd.
[77] Bu toplantıdaki tartışmalar hakkında krş. Demosth. XVI 12 ve Ps.Demosth. LIX 27.

koyuldu. Bunun üzerine Iphikrates derhal ordusunun başına geçip hareket etti: askerleri şerefli bir iş görmeye gittiklerine inanıyorlardı. Korinthos'a gelip burada birkaç gün geçirmesi, zaman yitirdi diye, kendisine ilk eleştirilerin yöneltilmesine neden oldu; yeniden yola çıkınca, askerleri istekle peşinden yürüdüler, alınmasını istediği tahkimli mevkilere istekle saldırdılar.

50 Bu arada Isparta topraklarında bulunan düşman kuvvetlerinden Arkadialılar, Argoslular ve Elislilerin büyük bir kısmı, ülkelerine yakın olmalarından yararlanarak, yurtlarına dönmüşlerdi; dönerken de, can ya da mal olarak ne yağma etmişlerse, her şeyi alıp götürmeyi ihmal etmemişlerdi. Thebaililerle öbürleri kısmen bu yüzden (çünkü ordu mevcutlarının gün geçtikçe azaldığını görüyorlardı), kısmen de erzak tükendiği için, oradan uzaklaşmak istiyorlardı. Gerçekten erzak kısmen harcanmış, kısmen yağma edilmiş, kısmen ziyan edilmiş, kısmen de yakılmıştı; üstelik kış da gelmişti: herkes artık dönmek istiyordu.

IPHIKRATES THEBAİLİLERİN YURTLARINA DÖNMELERİNE ENGEL OLMUYOR

51 Onların Isparta topraklarından ayrılmaları üzerine, Iphikrates ordusunu Arkadia'dan Korinthos'a çekti. Ordusunun sevk ve idaresinde ustalık gösterdiği zaman ben onu eleştirmem, ama o zamanki harekatı için ben kısmen gereksiz, kısmen de isabetsizdir derim. Nitekim, Boiotialıların yurtlarına dönmelerine engel olmak için, Oneion'un tepesini tutmaya kalktığı halde, Kenkhreiai'den geçen en rahat yolu savunmasız bırakmıştır[78]. **52** Bundan başka, Thebaililerin Oneion'u aşıp aşmadığını anlamak için bütün Atinalı ve Korinthoslu süvarileri keşfe göndermiştir. Oysa küçük bir müfreze keşif görevini büyük bir birlik kadar iyi yapabilir; üstelik çekilmesi gerektiği taktirde, küçük bir birliğin uygun bir yol bulması ve rahatça çekilmesi çok daha kolaydır[79]. Doğrusu büyük, fakat düşmandan zayıf bir birliği ileri göndermek her bakımdan çılgınlık değil de nedir? Gerçekten, kalabalık olmaları yüzünden geniş bir alana yayılmış olan süvariler, çekilmek zorunda kalınca, birçok yerde sarp araziye düştüler. Bu yüzden en aşağı yirmi süvari öldü. Thebaililer de rahatça çekilme olanağını buldular.

[78] Iphikrates Thebai ordusunu yok etmek amacı ile hareket etmiş olsaydı, Ksenophon'a hak vermek gerekirdi.

[79] Krş. Ksen. *Hipparkh.* VII 6, VIII 12.

VII. KİTAP

I. Bölüm

ATİNA İLE ISPARTA ARASINDA YENİ GÖRÜŞMELER (369)

1 Ertesi yıl[1] Ispartalılarla müttefiklerinin gönderdiği elçiler, Ispartalılarla Atinalılar arasında yapılacak ittifakın koşullarını görüşmek üzere[2], tam yetkili olarak Atina'ya geldiler. Yabancı temsilcilerden olsun, Atinalılardan olsun, birçok konuşmacının ittifakın tam bir eşitlik temeli üzerine kurulması gerektiğini ileri sürmesi üzerine, Phleiuslu Prokles şu konuşmayı yaptı:

PROKLES'İN KONUŞMASI

2 "Ey Atina yurttaşları, mademki Ispartalılarla dost olmayı uygun buldunuz, bence bu dostluğun olabildiğince uzun sürmesine önem vermeniz gerekir. Her iki taraf için en yararlı esaslara göre bir anlaşma yaparsak, dostluğun uzun sürmesini sağlayacak yolu bulmuş oluruz. Hemen hemen her noktada anlaşmaya varılmış durumda; şimdi komuta konusu görüşülüyor. Konseyin önerisine göre, deniz kuvvetlerinin komutası size, kara kuvvetlerininki de Ispartalılara düşüyor. Bana öyle geliyor ki bu ayırımı insanlar değil, sanki tanrıların isteği ile doğa ve kader yapmışlardır. **3** Her şeyden önce yaşadığınız ülke bu komutayı yürütmenize son derece elverişlidir. Gerçekten, sizin kentinizin çevresinde gıdasını denizden sağlayan birçok kent var: bunların hepsi sizin kentinizden daha zayıf. Bundan başka limanlarınız da var: onlar olmasa, donanmanız da olmaz. Üstelik çok sayıda trierleriniz var, donanmanıza özen göstermek sizde eski bir gelenektir. **4** Şunu da eklemeliyim ki siz bu işlerin başarılması için gerekli sanatların hepsinde ustasınız. Denizcilikteki deneyiminiz herkesinkinden üstündür: çünkü çoğunlukla ekmeğinizi deniz üzerinde kazanırsınız; böylece, kendi işlerinizle uğraşırken, bir taraftan da

[1] Ksenophon kronolojisini askeri yıl temeline dayandırmaktadır; askeri yıl askeri harekata elverişli olan ilkbaharda başlar, ertesi ilkbahar başında sona erer. Epameinondas'ın seferi 370/369 yılının kış aylarında bitmişti. Burada anlatılan barış görüşmeleri 369 yılında yapılmıştır.

[2] Daha önceki görüşmeler (VI 5, 33-49) Iphikrates'in ordusu ile Peloponnesos'a gelmesini sağlamıştı; fakat güç durumda olan Ispartalılar Atina ile tam bir ittifak yapmak istiyorlardı, bk. Diod. XV 69,1.

deniz muharebeleri için gerekli deneyimi edinirsiniz. Bir şey daha: hiçbir kent sizin seferber edebileceğiniz kadar kuvvetli bir donanmayı seferber edemez. Bunun ise egemenlik kurmada önemi büyüktür, çünkü herkes kudretini ilk gösterenin çevresinde toplanmayı sever. **5** Ayrıca tanrılar size, katıldığınız pek çok ve büyük deniz muharebelerinden pek azında yenilgi, pek çoğunda ise zafer nasip etmişlerdir. Bu nedenle müttefiklerin sizin yanınızda bu kadarcık bir riski seve seve göze almalarını doğal karşılamak gerekir. **6** Bu yetkinin size verilmesinin zorunlu ve yerinde olduğunu şundan da çıkarabiliriz: Ispartalılar geçmişte sizinle uzun yıllar savaştılar ve karada üstünlüğü sağladıkları halde[3], hiçbir bakımdan sizi yok edecek bir duruma gelmediler. Fakat tanrılar onlara denizde zafere ulaşmayı nasip eder etmez, sizler tamamen onların egemenliği altına girdiniz[4]. Bu da açıkca gösteriyor ki sizin selametiniz denize bağlıdır. **7** Doğa bunu böyle düzenlediğine göre, sizin deniz kuvvetlerinin komutasını Ispartalılara bırakmanız elbette doğru olmaz. Onlar bu işte sizden daha az deneyimli olduklarını kendileri kabul ediyorlar; hem sonra deniz savaşının riski sizin için ve onlar için aynı değildir: onların tehlikeye koyduğu trierlere bindirilen askerleridir, siz ise çocuklarınızın, karılarınızın ve bütün devletinizin selametini tehlikeye atıyorsunuz. **8** Sizin durumunuz işte budur; bir de Ispartalıların durumunu inceleyin: her şeyden önce onlar kıyıdan uzakta, içlerde yaşıyorlar; öyle ki karada kuvvetli oldukça, denizden uzak tutulsalar dahi, pekala yaşayabilirler. Onlar da bunu bildikleri için daha çocukluk çağından itibaren kara savaşını öğreniyorlar. En önemli nokta da şudur: onların kara kuvvetlerinde, sizin ise deniz kuvvetlerinde kurduğunuz disiplin son derece sağlamdır[5]. **9** Sonra sizin denizde gösterdiğiniz kudreti onlar karada gösterebiliyorlar: en kısa bir zamanda en kuvvetli bir orduyu seferber edecek durumdalar; bu yüzden müttefik devletler onlara katılmakta hiç tereddüt etmiyorlar. Ayrıca tanrılar size denizde başarı nasip ettikleri gibi, onlara da karada nasip ediyorlar: gerçekten giriştikleri sayısız muharebenin çok azını kaybetmişler, pek çoğunu ise kazanmışlardır. **10** Sizin deniz komutasını almanız kadar, onların da karada komutayı almalarının zorunlu olduğunu olaylar gösteriyor. Gerçekten, bunlarla uzun yıllar savaştınız ve denizlerde birçok zafer elde ettiğiniz halde, hiçbir zaman onları saf dışı edecek duruma ulaşamadınız. Fakat bir tek kara muharebesini kaybettikleri gün, çocukları da, karıları da, tüm devletleri de tehlikeye düştü. **11** Kendileri karadaki harekatı en iyi bir şekilde yönetecek durumda olduklarına göre, kara kuvvetlerinin komutasını

[3] Dekeleia'nın Isparta ordusu tarafından alınması kastediliyor.

[4] Aigos-Potamoi çarpışması Atina donanmasının yok edilmesi ile sona ermiş, bu yenilgi sonucunda Atina teslim olmuştur.

[5] Bu konu Ksenophon'un kendisi tarafından *Apom.* IV 4,18'de işlenmiştir.

başkalarına devretmeleri büyük bir hata olmaz mı? İşte benim konseyin önerisine uyarak söyleyeceklerim bundan ibarettir ve, kanımca, her iki tarafın çıkarı bunu gerektirmektedir; tanrı size hepimiz için en yararlı kararı vermeyi nasip etsin."

KEPHISODOTOS CEVAP VERİYOR

12 Prokles böyle konuştu: gerek Atinalılar gerekse hazır bulunan Ispartalılar bu sözleri heyecanla onayladılar. Fakat Kephisodotos[6] kürsüye çıkarak: "Atina yurttaşları", dedi," aldatıldığınızın farkında değil misiniz? Beni dinleyin: bunu size hemen kanıtlayacağım. Demek artık deniz kuvvetlerinin başına geçeceksiniz. Ispartalılar da, sizinle ittifak yaparlarsa, size, kuşkusuz, Ispartalı trierarkhlar ve olasılıkla deniz piyadeleri gönderecekler; ama yollayacakları gemiciler hiç kuşkunuz olmasın ki ya Heilot olacak ya da parayla tutulmuş kimseler. **13** İşte siz bunlara komuta edeceksiniz. Oysa Ispartalılar sizi karada yapılacak bir sefere çağırdılar mı, kuşkusuz, hoplitlerinizi ve süvarilerinizi göndereceksiniz. Böylece onlar kendileri size komuta ederlerken, siz onların kölelerine ve en değersiz kişilerine komuta edeceksiniz. Cevap ver bana, Ispartalı Timokrates: sen biraz önce tamamen eşit koşullarla bir ittifak yapmak için buraya geldiğini söylemedin mi?" "Evet söyledim" **14** Kephisodotos: "Pekiyi", diye sürdürdü, "tarafların sıra ile donanma ve kara kuvvetlerine komuta etmesi, böylece sizin, eğer deniz komutasını elde tutmakta bir yarar varsa, buna ortak olmanız, bizim de, kara kuvvetlerine komuta etmekteki yararı paylaşmamız daha adaletli olmaz mı dersin?" Atinalılar onun bu konuşması üzerine fikir değiştirdiler ve komutanın beş günde bir el değiştirmesine oy verdiler[7].

ONEION DAĞINDA HAREKÂT

15 İki devletin kuvvetleri müttefikleri ile birlikte Korinthos yönünde ilerlemekte iken, Oneion'un ortaklaşa savunulmasına karar verildi. Ve Thebaililerle müttefiklerinin bu bölgeye yaklaşmaları üzerine, iki ordu kuvvetlerini yayarak Oneion'un birer kesimini savunmaya hazırlandı: Ispartalılarla Pelleneliler en tehlikeli kesimde idiler. Thebaililerle müttefikleri düşman mevzilerine sokularak

[6] Kephisodotos 371'de Isparta'ya gönderilen elçiler arasındaydı, bk. VI 3,2.

[7] Başkomutanlığın beş günde bir devrini gerektiren bu acayip kararın gerçekten uygulanıp uygulanmadığını bilmiyoruz.

otuz stad uzakta düzlükte ordugah kurdular. Hareket saatini, hedeflerine alaca karanlıkta varacak şekilde ayarlayarak, Ispartalıların mevzilerine doğru yürüdüler. **16** Zamanda aldanmadılar; gerçekten gece nöbetçilerinin artık çekilmekte olduğu ve herkesin döşeğinden kalkıp işbaşı ettiği sıralarda Ispartalılarla Pellenelilere baskın yaptılar. Thebaililer kılıçları ile saldırdılar: onlar hazırlıklı, berikiler hazırlıksız, onlar düzenli, berikiler darmadağınık idiler. **17** Baskından kurtulanlar en yakın tepeye kaçıp sığınınca, Ispartalıların polemarkhı gerekli sayıda hoplit ve peltast alarak, bu yeri koruyabilecek iken -çünkü erzakını güven içinde Kenkhreiai'den getirtebilirdi-, böyle yapmadı ve, Thebaililer Sikyon tarafındaki yamaçtan mı insek, nasıl insek, yoksa geri mi dönsek diye tereddüt etmekte iken, genel kanıya göre, kendinden çok Thebaililere yararlı olan bir mütareke imzalayarak, ordusunu alıp çekildi[8].

KORINTHOS DOLAYLARINDA HAREKÂT

18 Thebaililer rahatça dağdan inip müttefikleri Arkadialılar, Argoslular ve Elislilerle birleştikten sonra, derhal Sikyon ve Pellene üzerine yürüdüler; sonra Epidauros'a sefer ederek bütün ülkeyi yağma ettiler. Düşmanı küçük görmeye başlamışlardı: bu duyguyla oradan ayrılarak Korinthos yakınlarına geldiler ve Phleius tarafındaki kapıya doğru koşar adım ilerlediler: kapıyı bir raslantı olarak açık bulurlarsa, kente dalmak niyetinde idiler. **19** Fakat surlardan dışarı fırlayan küçük bir hafif piyade birliği surların kırk plethron yakınında Thebaililerin seçme kuvvetlerini karşıladılar; oradaki mezarlara[9] ve tümseklere tırmanıp düşmana ok ve kargıları ile saldırarak ön saflarda büyük boşluklar yarattılar ve düşmanı bozarak üç ya da dört stad kovaladılar. Bu başarıdan sonra, Korinthoslular ölüleri surlara çektiler ve mütareke yolu ile geri verdikten sonra bir zafer anıtı diktiler. Bu sayede Ispartalı müttefiklere yeniden biraz cesaret geldi.

SYRAKUSAI TİRANI DIONYSIOS'UN GÖNDERDİĞİ YARDIMCI KUVVET

20 Tam bu sırada Dionysios'un yardıma gönderdiği, yirmiden fazla trierden oluşan donanma Ispartalıların olduğu yere yanaştı. Bu gemilerde bir miktar Kelt ve İber askeri ile elli kadar süvari

[8] Düşmanı işgal ettiği tepeden atmadıkça, Thebaililer ya kuzeye dönmek ya da Oneion'un batı yamaçlarından inmek zorunda idiler. Yapılan mütareke onlara güneye doğru ilerleme olanağını vermiştir.

[9] Korinthos'un nekropolü kentin doğusundadır.

vardı. Ertesi gün Thebaililerle müttefikleri yayılıp, ovayı denizden kentin yakınlarındaki tepelere kadar işgal ederek düzlükte işe yarayacak ne varsa yok etmeye koyuldular. Atina ve Korinthos süvarileri, düşmanın kuvveti ve sayısı karşısında, orduya fazla sokulamıyorlardı. **21** Oysa Dionysios'un süvarileri, sayıca zayıf olmakla birlikte, her biri bir yana dağılarak, düşman cephesi boyunca at koşturuyor ve saldırarak kargılarını fırlatıyorlardı; düşman üzerlerine atılınca, çekiliyorlar ve çekilirken birden geri dönüp kargı atıyorlardı. Bu arada bile attan inip dinlenecek zaman buluyorlardı; attan inmiş durumda bir saldırıya uğradılar mı, hemen atlarının sırtına atlayıp çekiliyorlardı; peşlerine düşen düşmanlar kendi saflarından fazla uzaklaşacak olurlarsa, bunların geri çekilmeye başlamasını bekliyor, sonra saldırarak kargıları ile onlara ağır kayıplar verdiriyorlardı; bu suretle de koca orduyu kâh ilerlemeye kâh gerilemeye zorluyorlardı. **22** Bunun üzerine Thebaililer orada birkaç gün daha kaldıktan sonra yurtlarına döndüler, diğer birlikler de onlara uydular. Sonra Dionysios'un gönderdiği birlikler Sikyon'a karşı saldırıya geçtiler ve ovada geçen muharebede Sikyonluları yenerek yetmiş kadar Sikyonluyu öldürdüler; Deras kalesini de saldırıyla ele geçirdiler. Dionysios'un gönderdiği bu ilk yardımcı kuvvet bu işleri gördükten sonra gemilerine binip Syrakusai'e döndü.

LYKOMEDES ARKADIA BİRLİĞİNİ TAKVİYE EDİYOR (368)

Thebaililer ve Isparta'dan yüz çevirmiş olan bütün öteki kentler bu güne kadar elbirliği ile hareket etmiş ve, Thebaililerin yönetiminde, birlikte savaşmışlardı. **23** İşte bu sıralarda Lykomedes adında bir Mantineialı ortaya çıktı: soyca kimseden aşağı kalmıyordu, servet bakımından en başta gelenler arasındaydı, itibar hırsı gözünü bürümüştü; işte bu adam, Peloponnesos yalnız sizin yurdunuzdur, yalnız siz bu toprağın çocuklarısınız, Yunan kavimleri içinde en kalabalık kavim Arkadia kavmidir, bedence en sağlam insanlar Arkadialılardır, diyerek Arkadialıları büyük düşler peşinde koşmaya itti. Yardıma muhtaç olanların başkalarına değil de, Arkadialılara başvurmalarını kanıt olarak ileri sürmekle onların en yiğit kişiler olduklarını ilan etti. Nitekim, diyordu, Ispartalılar onların desteği olmadan, hiçbir zaman Atina'ya saldırmamışlardı; şimdi de Thebaililer Arkadialılar olmadan Isparta üzerine yürümeye cesaret edememişlerdi. **24** "Aklınızı başınıza toplarsanız, başkalarının yaptığı seferlere katılmak zorundan kurtulursunuz; bir zamanlar, yardımlarınızla Ispartalıların kudretini arttırdığınız gibi, şimdi de Thebaililerin peşinden uslu uslu gider de komutanın sıra ile ele alınmasını istemezseniz, yakında bu adamları karşınızda ikinci bir Isparta milleti

olarak bulmanız olasıdır." Bu sözler Arkadialıların göğsünü kabartıyordu; sonuçta Lykomedes'e taşkın bir sevgi ile bağlandılar, ondan başkasına itibar etmez oldular; böylece onun istediği kimseleri komutan seçtiler. Öte yandan olaylar da Arkadialıların kendilerinden duydukları gururun artmasına neden oldu: **25** gerçekten, bir seferinde Epidauros'a saldıran Argosluların çekiliş yolları Khabrias'ın paralı askerleri, Atinalılar ve Korinthoslular tarafından kesilmişti: bu durumda, Arkadialılar yetişip, düşmanın baskısına arazinin elverişsiz koşulları eklendiği halde, çember içine alınmış olan Argosluları kurtarmayı başardılar. Bir başka sefer de Isparta sınırları içinde bulunan Asine[10] üzerine yürüyerek Isparta garnizonunu yendiler, Spartiat seçilen Geranor'u[11] öldürdüler ve Asine'nin dolaylarını yağma ettiler. Bir sefere çıkmaya karar verdiler mi, ne gece, ne kış, ne yolun uzunluğu, ne de dağların sarplığı onları alakoyamıyordu; bu nedenle o sıralarda onlar kendilerini en güçlü kavim olarak görüyorlardı. **26** Thebaililer Arkadialıların hareketlerini kuşku içinde izliyor ve onlara hiç de dostça duygular beslemiyorlardı. Elislilere gelince, bunlar da, Ispartalılar tarafından ellerinden alınan Arkadia kentlerini geri istedikleri zaman, kendilerine hiç önem verilmediğini, buna karşılık, Arkadialıyız dedikleri için Triphylialılara ve Elislilerden yüz çeviren öteki kentlere çok itibar edildiğini görerek, Arkadialılara düşman oldular.

DELPHOI TOPLANTISI BAŞARISIZLIĞA UĞRUYOR

27 Böylece, müttefiklerin her biri kendi gücüne aşırı bir güven besleyedursun, Ariobarzanes[12] tarafından gönderilen Abydoslu Philiskos yüklü bir para ile geldi. Barış görüşmelerine girişmek için Thebailileri, müttefiklerini ve Ispartalıları Delphoi'da toplamakla işe başladı. Toplanılınca, barışın nasıl yapılacağına ilişkin tanrıya danışmaya gerek görmeden, derhal kendi aralarında görüşmeye koyuldular. Ancak, Thebaililer Messene'nin Ispartalıların egemenliği altında kalmasına razı

[10] Asine, Gytheion limanı ile Tainaron burnu arasındadır, krş. Strab. VIII 363. Beloch, *Griech. Gesch.* III 1, s.185 n.2, Arkadialıların bu kadar cüretli bir akın yapamayacakları düşüncesi ile, burada söz konusu kentin Messene'deki Asine olabileceğini ileri sürmüştür. Ama Ksenophon hangi Asine'den söz ettiğini belirtmemiştir; ayrıca Messene bölgesi 369 yılından beri Isparta'nın egemenliğinden kurtulmuştu.

[11] Metinde bir bozukluk yoksa, Isparta yöneticileri tam yurttaşlık hakkına sahip Spartiatların Leuktra çarpışmasında verdikleri büyük kayıplardan sonra çok az sayıda kalmış olduklarını (VI 4,15) görerek, daha aşağı sınıflardan bir miktar insanı Spartiat sınıfına yükseltmiş olsalar gerek. Daha önce de bunun örneklerine rastlanmaktadır, krş. Herod. IX 33 ve Plut. *Dion* 17 ve 49.

[12] Krş. V 1,28.

olmayınca[13], Philiskos para ile kuvvetli bir ordu topladı ve Ispartalılarla birlikte savaşa katılmaya hazırlandı.

DIONYSIOS YENİDEN BİR YARDIMCI KUVVET GÖNDERİYOR

28 Bu olaylar cereyan ederken, Dionysios tarafından gönderilen ikinci bir yardımcı kuvvet çıkageldi. Atinalıların bu kuvvetin Tesalya'ya giderek[14] Thebaililerin karşısına dikilmesini gerekli bulmalarına karşılık, Ispartalılar Lakonike'ye gönderilmelerinde ısrar ettiler. Müttefikler bu ikinci görüşü kabul ettiler. Dionysios'un kuvvetleri Peloponnesos'u dolaşarak Isparta'ya gelince, Arkhidamos onları ulusal ordusuna katarak sefere çıktı. İlk olarak Karyai'i saldırıyla ele geçirdi ve eline diri olarak düşenlerin hepsini kılıçtan geçirdi. Oradan hemen Arkadia'da Parrhasia üzerine yürüyerek, hep Dionysios'un askerlerinin yardımı ile, ülkeyi yağma etti. **29** Arkadialılarla Argoslular müdahele edince, çekilerek Medea'ya hakim tepelerde ordugah kurdu. O orada iken, Dionysios'un gönderdiği yardımcı kuvvetin komutanı Kissidas kalmasına izin verilen zamanın dolduğunu bildirdi ve bildirmesi ile Isparta yönünde yola çıkması bir oldu. Fakat yolunun dar bir geçitte Messeneliler tarafından kesildiğini görünce, derhal Arkhidamos'a adam gönderip yardım istedi. Arkhidamos her şeye rağmen yardıma gitmeyi kabul etti. Ancak yolun Eutresis'e saptığı noktaya vardığında, Arkadialılarla Argoslular, onun yurduna dönmesine engel olmak için, Lakonike'ye doğru ilerlemeye başladılar.

ISPARTALILAR EUTRESIS'TE DÜŞMANI YENİYOR

Fakat Arkhidamos Eutresis'le Medea yollarının birleştiği noktadaki düzlükte açığa çıkarak birliklerini muharebe düzenine soktu[15]. **30** Bölükleri denetlerken askerlerini yüreklendirmek için şu sözleri söylediğini anlatırlar: "Yurttaşlar, herkesin karşısına açık alınla çıkmak istiyorsak, şimdi yiğitçe davranmalıyız; biz yurdumuzu atalarımızdan nasıl devraldıysak, çocuklarımıza öyle devretmeliyiz.

[13] Epameinondas'ın 369 yılında yaptığı seferin en önemli sonucu Messene'nin bağımsızlığına kavuşmasıdır. Ama Ksenophon bu önemli başarıdan hiç söz etmemiştir.

[14] Thebaililer Tesalya'ya karşı 369, 368 ve 367'de üç sefer yapmışlardır. Ksenophon bu savaştan hiç söz etmemiştir. Dionysios'un gönderdiği kuvvet geldiği sıralarda (368) Thebai ordusu ikinci defa Tesalya'ya istilaya girişmekteydi; Atinalılar Tesalya kıralı Aleksandros'a 30 trier ve bin asker göndermişlerdi, bk. Diod. XV 71,3.

[15] Ne Eutresis'in, ne Malea'nın ne de kavşak noktası ile çarpışmanın geçtiği düzlüğün yeri saptanamamaktadır, bk. Beloch, *Griech. Gesch.* III 1, s.185 n.1 ve Bölte, *Real-Encycl.* s.v. *Malea.*

Çocuklarımızın, kadınlarımızın, yaşlılarımızın ve, bir zamanlar bize Yunanlıların en şanlı halkı gözüyle bakan yabancıların karşısında duyduğumuz utanç artık sona ersin!" **31** Bu sözleri söylerken -hayıra alamet- açık havada şimşekler çakmış, gök gürlemiş; sağ kanadının olduğu yerde de Herakles'in bir kutsal arazisi ve bir heykeli bulunuyormuş [efsaneye göre Herakles onun atasıdır]. Bütün bu olaylar askerlere öyle bir güç ve cesaret vermiş ki, komutanlar ileri atılmak için itişen safları dizginlemekte güçlük çekmişler. Arkhidamos'un kuvvetlerinin mızrak erimine kadar sokulmasını pek az düşman bekledi, bekleyenlerin hepsi de öldürüldü; diğerleri kaçarken vuruldular; birçoğu süvarilerin, birçoğu da Keltlerin darbeleri altında can verdiler. **32** Muharebe sona erip bir zafer anıtı diker dikmez, büyük bir zafer kazanıldığını ve, Ispartalılar tek ölü vermedikleri halde, düşmanın önemli kayıplara uğradığını müjdelemek üzere sözcü Demoteles'i Isparta'ya gönderdi. Anlatıldığına göre, Agesilaos, yaşlılar ve ephorlardan başlamak üzere, oradakilerin hiçbiri gözyaşlarını tutamamış: gerçekten gözyaşı hem sevincin, hem de kederin tezahürüdür. Doğrusu Arkadialıların uğradığı sona Thebaililer ve Elisliler de en az Ispartalılar kadar memnun oldular, çünkü onlar da Arkadialıların böbürlenmesine çok kızıyorlardı.

SUSA KONGRESİ (367)

33 Yunanistan'da egemenliklerini kurmak için uğraşmaktan vazgeçmeyen Thebaililer, Pers kralına bir heyet gönderip ondan yararlanmayı düşündüler. Böylece Ispartalı Euthykles'in kralın yanında bulunmasını bahane ederek[16], gönderecekleri elçilik heyetine katılmak üzere müttefiklerinden temsilciler istediler: iç Asya'ya, Thebai adına Pelopidas[17], Arkadialılar adına pankras güreşçisi Antiokhos, Elisliler adına Arkhidamos gittiler: Argeios da onlara katıldı. Bunu haber alan Atinalılar da aynı amaçla Timagoras'la Leon'u gönderdiler. **34** Elçiler gidecekleri yere vardıktan sonra Pelopidas Persin gözüne girmekte gecikmedi, çünkü o bazı iddialarda bulunabilecek durumdaydı: gerçekten Yunanlılar arasında yalnız Thebaililer Plataiai'de kralın safında dövüşmüşlerdi[18], sonraki yıllarda da hiçbir zaman kralla savaşmamışlardı; Ispartalıların kendilerine savaş ilan etmelerinin nedeni, kendilerinin Agesilaos'un komutasında yapılan sefere katılmayı reddetmiş

[16] Daha açık bir anlatım ile, Ispartalılar kıraldan yardım istemek konusunda Thebaililerden önce davranmışlardı.

[17] Ksenophon Pelopidas'tan ilk kez burada söz etmektedir; oysa Pelopidas Thebai'in son yıllarda izlediği zorlu yayılma siyasetinde önemli bir rol oynamış olan bir kişidir.

[18] Thebaililer Kserkses'in müttefiki olarak Plataiai'de istilacı Pers ordusu ile birlikte Yunanlılara karşı savaşmışlardı.

olmaları ve onun, Agamemnon'un Troya'nın alınması ile sonuçlanan Asya seferine çıkarken kurban kestiği yerde, Aulis'te Artemis'e kurban kesmesine engel olmuş olmaları idi[19]. **35** Thebaililerin Leuktra muharebesini kazanmış olmaları ve onlara Isparta topraklarını yağma etmiş insanlar gözü ile bakılması Pelopidas'ın itibarını daha da arttırıyordu. Pelopidas, Thebai'in yardımından yoksun oldukları sürece Argoslularla Arkadialıların Ispartalılara boyun eğmiş olduklarını ileri sürüyordu. Atinalı Timagoras da onun bütün bu sözlerini doğruluyordu; bu sayede Pelopidas'tan sonra en çok saygı gören insan durumuna yükselmişti. **36** Bunun üzerine kral Pelopidas'a anlaşma koşullarının nasıl olmasını istediğini sordu; o da Ispartalıların Messene'nin özerkliğini tanımalarını, Atinalıların da gemilerini karaya çekmelerini istedi; razı olmazlarsa, onlara savaş açılmasını, sefere katılmayı reddeden kentler olursa önce bunlara saldırılmasını önerdi. **37** Bu koşullar kaleme alınıp elçi heyetlerine okununca, Leon, kralın işiteceği şekilde: "Zeus hakkı için, Atinalılar", dedi, "öyle anlaşılıyor ki kendimize kraldan başka bir dost arama zamanı geldi." Katip Atinalının bu sözünü krala aktarınca, bir madde daha eklendi: "Atinalılar bu koşullardan daha adaletli olanlarını biliyorlarsa, gelsinler, krala bildirsinler." **38** Elçi heyetleri yurtlarına döndükten sonra, Leon'un, kendisi ile çadırı paylaşmak istemedi ve her şeyi Pelopidas'a danıştı diye suçladığı Timagoras'ı Atinalılar ölüm cezasına çarptırdılar. Öbür elçi heyetlerinde, Elisli Arkhidamos, Elis'e Arkadialılardan fazla önem verdi diye, kralı övmekle bitiremiyordu; Antiokhos ise, Arkadia birliği küçük görüldü diye, kendisine verilen armağanları kabul etmediği gibi, Onbinlere[20] gerçi kralın pek çok ekmekçisi, aşçısı, sakisi ve kapı bekçisi olduğunu, fakat, ne kadar aradıysa da, orada Yunanlılarla dövüşebilecek insanlara rastlamadığını söyledi. Ayrıca, kralın o koskoca servetinin de kendisince laf olduğunu, örneğin şu ünlü altın çınarın[21] bir ağustos böceğini bile gölgesinde barındıramayacak kadar küçük olduğunu anlattı.

THEBAI KONGRESİ (366)

39 Thebaililer, kralın talimatının okunacağını bildirerek, bütün kentlerin temsilcilerini toplantıya çağırdılar;. mektubu getiren kimse Pers kralının mührünü gösterip yazıyı okuduktan sonra, Thebaililer kralla ve kendileri ile dost olmak isteyenlerin bu koşullara uyacaklarına dair yemin etmelerini istediler; fakat

[19] Bk. III 4,3.

[20] Onbinler Arkadia birliğinin meclisine verilen addır.

[21] Bu altın ağaç zengin bir Lidyalı tarafından Dareios'a armağan edilmişti, krş. Herod. VII 27.

temsilciler yemin etmek için değil, mektubu dinlemek için gönderildiklerini ileri sürerek, eğer Thebaililer yemin edilmesini istiyorlarsa, kentlere adam göndermelidirler diye karşı çıktılar. Arkadialı Lykomedes de, bu toplantının Thebai'de değil, savaşın geçtiği yerde yapılması gerektiğini söylemekten geri kalmadı. İşte o zaman Thebaililer ona kızdılar, ittifakı bozmakla suçladılar, o da toplantıya katılmayı reddederek, alıp başını gitti; Arkadia'dan gelen bütün elçiler ona uyarak Thebai'den ayrıldılar.

ARKADIALILARIN KARŞI ÇIKMASI YÜZÜNDEN KONGRE BAŞARISIZLIĞA UĞRUYOR

40 Böylece temsilciler Thebai'de yemin etmek istemeyince, Thebaililer, kentlerle tek tek görüşülürse, bunlar hem kendileriyle hem kralla bozuşmaktan çekinirler umuduyla, kentlere elçiler gönderip kralın ileri sürdüğü koşullara bağlı kalacaklarına dair yemin etmelerini istediler. Fakat Thebai heyetinin ilk gittiği Korinthos'ta Korinthoslular karşı çıktılar ve krala ortak bir antla bağlanmaya hiç gerek olmadığını bildirdiler; öbür kentler de onlara uyarak buna benzer cevaplar verdiler. Egemenlik kurmak için Pelopidas'la Thebaililerin çevirdiği işlerin sonu işte bu oldu.

41 Bu sefer de Epameinondas, Arkadialılarla diğer müttefiklere karşı Thebai'in itibarını yüksek tutmak için, Akhaialıları kendi saflarına çekmek niyeti ile Akhaia'ya sefer etmenin gerekli olduğunu düşündü[22]. Bu nedenle Argos'ta strateg olan Peisias'ı Oneion'u daha önceden ele geçirmeye ikna etti. Peisias da, Ispartalıların paralı askerlerine komuta eden Naukles'le Atinalı Timomakhos'un Oneion'daki nöbeti gevşetmiş olduklarını haber alarak, gece vakti Kenkhreiai'e hakim tepeyi iki bin hoplitle ele geçirdi; yanında yedi günlük yiyecek vardı. **42** Bu süre içinde Thebaililer Oneion'u aştılar; sonra bütün müttefik kuvvetleri, Epameinondas'ın komutasında, Akhaia üzerine yürüdüler. Akhaia ileri gelenlerinin yalvarması üzerine, Epameinondas aristokratların sürülmemeleri ve anayasanın değiştirilmemesi için nüfuzunu kullandı ve, Akhaialılardan müttefik olacaklarına, Thebaililerin yapacağı seferlere katılacaklarına dair güvence almakla yetinerek yurduna döndü. **43** Arkadialılarla

THEBAİLİLERLE MÜTTEFİKLERİNİN AKHAIA SEFERİ

[22] Epameinondas'ın bu görüşmelerin sonuçlanmasını beklemeden Akhaia'yı istila etmiş olması olasıdır.

karşı partiden olanların Akhaia'da yaratılan bu durumdan Ispartalıların yararlanacağını ileri sürerek onu suçlamaları üzerine Thebaililer Akhaia kentlerine birer harmost göndermeye karar verdiler. Harmostlar gidip halkın yardımı ile aristokratları sürdüler ve Akhaia'da demokrat bir yönetim kurdular. Fakat sürülenler bir araya gelmekte gecikmediler; sayıları bir hayli kabarıktı: kentlere bir bir saldırarak, yurtlarına dönmek ve yönetimi ele geçirmek olanağını buldular. Yurtlarınadönen sürgünler tarafsız kalmayıp, Ispartalıların yanında yer alarak dövüşe gayretle katılınca, Arkadialılar bir yandan Ispartalıların, bir yandan da Akhaialıların baskısı altına girdiler.

ARİSTOKRATLAR AKHAIA'DA YÖNETİMİ YENİDEN ELE GEÇİRİYORLAR

44 Sikyon'da devlet o güne kadar eski yasalara göre[23] yönetilmişti. Fakat o sırada, Ispartalıların gözünde en kudretli yurttaş olmayı yeterli bulmayan[24], Isparta düşmanlarının gözünde de sivrilmek isteyen Euphron[25], gidip Argoslularla Arkadialılara, Sikyon'da yönetim en zengin ailelerin elinde olursa, kentin kesinlikle, ilk fırsatta, yeniden Isparta tarafına döneceğini söyledi: "Fakat demokrat yönetim kurulursa, kuşkunuz olmasın ki", dedi, "kent size bağlı kalacaktır. Bana yardım ederseniz, ben halkı toplarım ve size kendi hakkımda böylece güvence vermiş, hem de size kentin ittifakını sağlamış olurum. Emin olun ki, bu şekilde hareket ediyorsam, nedeni, sizin gibi, benim de Ispartalıların kibrinden usanmış olmamdır; hele onlara uşaklık etmekten kurtulmanız beni çok sevindirecektir" dedi. **45** Arkadialılarla Argoslular bu sözlerden hoşlandılar ve hiçbir yardımı ondan esirgemediler. Euphron Argoslularla Arkadialıların gözü önünde, yönetimin tam bir eşitlik temeline dayanacağını duyurarak, halkı derhal agoraya çağırdı. Halk toplanınca, beğendiği strategleri seçmesini istedi: halk da Euphron'un kendisini, Hippodamos'u, Kleandros'u, Akrisios'u ve Lysandros'u seçti. Bu iş olup bittikten

SIKYON'DA EUPHRON'UN HÜKÜMET DARBESİ

[23] Eski düzen aristokratik düzendi. Isparta'nın 418/7'de yaptığı müdahale Sikyon'daki oligark yönetimi daha da güçlendirmişti, krş. Thuk. V 81,2.

[24] Euphron birkaç ay önce Isparta ile varolan ittifak anlaşmasına bağlı kalınmasını istemişti, bk. VII 3,2.

[25] Diodoros'a göre, XV 70,3, Euphron'un hükümet darbesi 369/8 yılında olmuştur. Buna karşılık Ksenophon'un metninden darbenin 366'da, Epameinondas'ın Akhaia seferi sırasında, yapıldığı anlamı çıkarılmaktadır. Beloch'un, *Griech. Gesch.* III 2, s.243, saptadığı kronoloji Ksenophon'un metnine pek uymamaktadır.

sonra, eski komutan Lysimenes'i uzaklaştırıp, paralı ordunun başına kendi oğlu Adeas'ı getirdi. **46** Euphron bu ücretlilerden bir kısmını ettiği iyiliklerle kendine bağladı; bir kısmının da gönlünü kazandı; devletten ve tapınaklardan çektiği paraları bu işe bol bol harcadı. Isparta taraftarlığı ile suçlayarak sürdüğü yurttaşların varlıklarına da el koydu. Yönetimdeki arkadaşlarının bir kısmını hile ile öldürttü, bir kısmını sürdürdü; sonuçta bütün iktidarı şahsında topladı ve tiranlığını ilan etmiş oldu. Müttefiklerin bu duruma göz yummalarını sağlamak için, kah paraya başvurmaktan, kah onların yaptığı seferlere paralı askerlerinin başında hevesle katılmaktan geri kalmadı.

II. Bölüm

PHLEIUS OLAYLARI

1 Olaylar bu şekilde gelişirken, Argoslular Phleius topraklarında Heraiaon'a hakim Trikaranon mevkiinde bir kalenin yapımına girişmişler, Sikyonlular da sınır üzerinde Thyamia'yı tahkim etmişlerdi; bunun sonucunda Phleiuslular müthiş bir baskı altına alınmışlar ve erzak sıkıntısı çekmeye başlamışlardı; buna rağmen dayanıyorlar ve ittifaklarına bağlı kalıyorlardı. Büyük kentlerin parlak başarılarını her tarihçi haklı olarak söz konusu eder; ama bence küçük bir kent, küçük olmasına rağmen, birbirinden güzel birçok iş başarmışsa, asıl onun bu başarılarını anlatmaya değer[26]. **2** Phleiuslular Ispartalılarla, Isparta'nın en güçlü zamanında dost olmuşlardı; Leuktra bozgunundan sonra, birçok perioik, bütün Heilotlar[27], bir ikisi dışında bütün müttefikler onları terk ettiği halde, bütün Yunanlılar, diyebilirim, onlara savaş açmış oldukları halde, dostluklarına bağlı kaldılar ve, Peloponnesos'ta son derece tehlikeli birer düşman olan Arkadialılara ve Argoslulara aldırmadan, gene de Ispartalılara yardım etmekten geri kalmadılar; hatta Ispartalıları desteklemeye giden birlikler arasında (bunlar Korinthos, Epidauros, Troizen, Hermion, Halieis, Sikyon ve Pellene birlikleri idi:

[26] Ksenophon Phleius olaylarından uzun uzadıya söz etmesini mazur göstermeye çalışıyor; çünkü kendisi *Tarih*'inde Phleius'a gerekli olduğundan fazla yer ayırmış olduğunun farkındadır. Phleius'un Isparta'ya sarsılmayan bağlılığı, Agesilaos'la Prokles arasındaki sıkı dostluk, yazarın ilgisini bu küçük kente çevirmişlerdir. Ayrıca aşağı yukarı 370 yılından beri Ksenophon'un Korinthos'ta yerleşmiş olması, ona Phleius olaylarını yakından izleme olanağını vermiştir. Aynı şekilde Sikyon'dan da uzun uzun söz etmesi (VII 3), Korinthos'a çok yakın olan bu kenti iyi tanımasından ileri gelmektedir.

[27] Bu iddia VI 5,29'da anlatılan olaya hiç uymamaktadır.

3 Pelleneliler henüz Isparta'dan yüz çevirmiş değillerdi[28]), Prasiai'e geçiş [29] sırasını belirlemek için çekilen kurada sona kaldıkları zaman, müttefik kuvvetlerin komutanı karşı tarafa geçmiş olanları almış, onları yüz üstü bırakıp gitmişti; işte o zaman dahi, onlar seferden vazgeçmemişler, tersine Prasiai'de para ile tuttukları bir kılavuzla, düşmanın Amyklai'de olmasına bakmadan, dağ geçitlerinden binbir güçlükle geçerek Isparta'ya ulaşmışlardı. Bu nedenle Ispartalılar onlara çok itibar ediyorlardı, hatta dostluk işareti olarak onlara bir de sığır armağan etmişlerdi.

PHLEIUSLULAR ARGOSLULARI YENİYOR (369)

4 Düşman Isparta topraklarından çekildikten sonra, Phleiusluların Isparta'ya bağlılığına kızan Argoslular bütün kuvvetleri ile Phleius üzerine yürüyüp ülkeyi yağma ettilerse de, Phleiuslular boyun eğmediler, hatta düşman eline geçeni yok ederek çekilmeye başlayınca, Phleius süvarileri bir çıkış yaparak peşine düştüler; kendileri sadece altmış kişi olmalarına karşılık Argos ordusunun artçı birlikleri bütün süvari kuvvetlerinden ve onların arkasında saf olmuş piyade bölüklerinden oluşuyordu; böyle olduğu halde, Phleiuslu süvariler saldırıya geçerek hepsini bozguna uğrattılar; yalnızca birkaç kişi öldürmüş olmalarına karşılık, bütün düşman ordusunu kırıp geçirmişcesine, Argosluların gözü önünde ve hiçbir direniş görmeden bir zafer anıtı diktiler.

MÜTTEFİKLER PHLEIUS'U ALMAYA KALKIYORLAR

5 Ispartalılarla müttefikleri Oneion'u bir kez daha işgal ettiler[30]; Thebaililer ise bu dağı aşmak niyeti ile yola çıkmışlardı. Arkadialılarla Elisliler, Thebaililere katılmak üzere Nemea üzerinden ilerlemekte iken[31], Phleiuslu sürgünler yanlarına varıp, yalnız kendilerine görünmek koşulu ile Phleius'a sokulurlarsa, kentin alınabileceğini söylediler; iki taraf bu konuda anlaşınca, sürgünler gece vakti

[28] Pellene çok geçmeden Thebaililerden yana olmuştur, bk. VII 2,11.

[29] Öyle anlaşılıyor ki Korinthos ve diğer kentlerin Isparta'nın yardımına gönderdikleri birlikler düşman toprakları olan Argolis ve Arkadia'dan geçmemek için, denizden Prasiai'e çıkmışlar ve oradan, dağlık bir bölgeden geçerek, Isparta'ya varmışlardır.

[30] 369 yılında, bk. VII 1,15.

[31] Arkadialılarla Elisliler Nemea'da olasılıkla Argoslularla birleşecek, sonra hep birlikte Thebaili kuvvetlerle buluşacaklardı.

yanlarına bir miktar merdiven alarak altı yüz kişi ile birlikte kentin surlarının altına gizlendiler.

Trikaranon'daki gözetleyicilerin düşmanın yaklaşmakta olduğunu bildirmeleri üzerine, kent halkının dikkatini düşmana çevirmiş olmasından yararlanarak, içerideki hainler pusuda yatanlara surlara tırmanmaları için işaret verdiler. **6** Pusudakiler tırmanıp sahipsiz kalan nöbet yerlerini ele geçirdikten sonra, gündüz nöbetçilerinin peşine düştüler: bunlar on kişiden ibaretti, çünkü gündüzleri her beş kişilik nöbetçi grubundan yalnız bir kişi nöbette kalıyordu; bunlardan birini uyurken, ötekini de Heraion yönünde kaçarken öldürdüler. Nöbetçiler surlardan kentin iç tarafına atlayıp kaçınca, kente girenler direniş görmeden akropolü ele geçirdiler. **7** Gürültü kentten duyulup, yurttaşlar yetişince, düşmanlar önce akropolden çıkıp kente götüren kapının önündeki alanda dövüşe başladılar; fakat sonra, yetişen yurttaşlar tarafından çember içine alınınca, yeniden akropole çekildiler; kentliler de onlarla birlikte akropole daldılar. Akropolün ortası hemen boşaldı; düşmanlar tepesine çıktıkları surlardan ve burçlardan hasımlarına kılıçları ve okları ile saldırdılar. Kentliler aşağıda kendilerini korumaya çalışıyor ve surlara çıkılan merdivenleri ele geçirmek için savaşıyorlardı. **8** Kentliler aralıklı yükselen burçlardan birkaç tanesini ele geçirmeyi başardıktan sonra, surlarda mevzilenen düşmanın üzerine çılgınca bir gayretle saldırdılar. Surdakiler cüretle dövüşen hasımlarının baskısı altında gerileyerek, gitgide daralan bir alana sıkıştırıldılar. İşte bu sırada Arkadialılarla Argoslular kenti kuşatarak mevzi aldılar ve akropolü koruyan surun başladığı noktada bir gedik açmaya koyuldular. İçerdekilerin bir kısmı darbelerini surların üzerindeki düşmana, bir kısmı ise dışardan surlara saldırıp merdivenlerden tırmananlara çevirmişlerdi, bir kısmı da burçları tutan düşmanla dövüşüyordu; bu arada barınaklarda ateş bularak burçları aşağıdan ateşe verdiler ve alevleri akropolün içinde biçilmiş ekin demetleri[32] ile beslediler. Burçtakiler alevlerden korkarak kendilerini dış taraftan aşağı attılar; surdakiler de hasımlarının darbeleri altında boşluğa itildiler. **9** Bozgun başlayınca, akropol bir anda düşmandan temizlenmiş oldu. Fırsatı kaçırmayan süvariler bir çıkış yaptılar: düşman onları görünce, merdivenleri, ölülerini, hatta sakatlanan birkaç askerini de bırakarak çekilmeye başladı. Düşman tarafında, içerideki dövüş sırasında ölenlerle surlardan

[32] Akropolün içinde sürülüp ekilen tarlaların bulunduğu anlaşılıyor.

atlarken ölenlerin sayısı sekseni aşkındı. Kurtulmanın sevinci ile erkeklerin el sıkışmaları, onlara içecek su getiren kadınların ağlaşması görülecek bir manzaraydı. Orada hazır bulunanların hepsi hem ağlıyor, hem gülüyordu.

PHLEIUS'A YAPILAN ÜÇÜNCÜ SEFER (368)

10 Ertesi yıl Argoslularla Arkadialılar bütün kuvvetlerini seferber ederek bir kez daha Phleius'a saldırdılar. Phleiuslulara bu sürekli baskınların iki nedeni vardı: önce Phleiuslulara kızıyorlardı, sonra Phleius iki yandan kıstırılmış durumdaydı ve her an erzak sağlayamama yüzünden kendilerine katılması umudu vardı. Fakat bu yeni saldırıya da karşı koyarak, Phleiusluların süvarileri ve seçme birlikleri, orada hazır bulunan Atinalı süvarilerle birlikte, düşmanın ırmağı geçmekte olmasını fırsat bilerek, saldırdılar; düşman bozularak dağların eteğine çekilmek ve, sanki dost topraklarda imiş de ovadaki ekinleri çiğnemekten çekiniyormuş gibi, günün geri kalan bölümünü orada geçirmek zorunda kaldı.

PHLEIUS'A YAPILAN DÖRDÜNCÜ SEFER (366)

11 Phleius'a yapılan bir başka seferi de Sikyon'daki Thebaili komutan[33] yönetti; harekata kendi garnizonunun askerlerini, Sikyonluları ve Pellenelileri aldı (Pelleneliler o zamanlar artık Thebaililerin safında idiler). Euphron iki bin kadar paralı askeri ile onlara katıldı. Bu birlikler Trikaranon'dan geçerek ovayı yağma etmek niyeti ile Heraion üzerine inmekte iken, komutan Sikyonlularla Pellenelileri tepenin Korinthos kapısına bakan kısmında bıraktı; amacı Phleiusluların oradan dolaşıp Heraion'un ötesinde, kendi hattının arkasına düşmesine engel olmaktı. **12** Kenttekiler düşmanın ovaya doğru ilerlediğini öğrenince, Phleiuslu süvarilerle seçme birlikler karşı saldırıya geçerek dövüşmeye başladılar ve düşmanın ovaya yayılmasına olanak vermediler. Günün büyük bir bölümü uzaktan yapılan atışlarla geçti: Euphron'un askerleri süvarinin harekatına elverişli olan bölgeye kadar erişen saldırılar yaptı, kentliler de Heraion'a varan akınlarda bulundular. **13** Uygun bir zaman bulunca, düşman Trikaranon'un çevresini dolaşarak çekilmeye başladı; çünkü surların önünde bulunan bir sel yatağı Pellenelilerin olduğu yere kestirme yoldan gitmelerine engel idi. Phleiuslular bir süre bayır yukarı onların peşinden gittikten

[33] Sikyon'da 369'dan beri bir Thebai garnizonu bulunuyordu. Bu garnizonun Euphron'un hükümet darbesinden sonra da yerinde kalmış olduğu anlaşılıyor.

sonra, döndüler ve surların yanından geçen yoldan Pellenelilerin ve Pellenelilerle bulunan öbür birliklerin üzerine yürüdüler. **14** Thebaili komutanın askerleri, Phleiusluların acele ettiğini görerek, Pellenelilerin yardımına yetişmek için, onlarla hız yarışına girdiler. Fakat süvariler daha çabuk davranıp Pellenelilere saldırdılar. Düşman ilk anda karşı koyunca, geri çekildiler ve yetişen piyade birliklerinin desteği ile yeniden saldırdılar; göğüs göğüse bir çarpışma başladı. Ancak çok geçmeden düşman bozuldu; Sikyonluların birkaç ölü vermesine karşılık Pelleneliler birçok yiğit asker kaybettiler. **15** Bu başarıdan sonra, Phleiuslular, coşkun bir paian söyleyerek, zafer anıtlarını diktiler; Thebaililerin askerleri ile Euphron'un askerleri, sanki oraya o manzarayı izlemek için gelmiş gibi, onları seyretmekle yetindiler. Bu iş bittikten sonra, saldıran kuvvetler Sikyon'a döndüler, öbürleri de kentlerine girdiler.

16 Phleiusluların bir güzel hareketi daha var: canlı olarak tutsak aldıkları Pelleneli proksenlerini, her şeyden yoksun olmalarına rağmen, fidye istemeden serbest bıraktılar. Böyle davranan insanların soylu ve yiğit oldukları inkâr edilebilir mi?

PHLEIUSLULARIN OLUŞTURDUĞU KERVAN SALDIRIYA UĞRUYOR

17 Gerçekten Phleiusluların dostlarına bağlı kalabilmek için çok metin olmaları gerekiyordu, bu açıktı; çünkü tarlalarının ürününden yararlanmaları yasaklanmıştı; düşman topraklarından yağma ettikleri ve Korinthos'tan satın aldıkları erzakla geçiniyorlardı; pazara gidebilmek için de birçok tehlikeye göğüs geriyorlar, gerek para sağlamakta gerek erzakı getirecek adamları bulmakta güçlük çekiyorlar, erzakı yükleyecekleri hayvanlara kefil bulmakta binbir zorlukla karşılaşıyorlardı.**18** Büsbütün sıkışık bir duruma düştükleri bir sırada, oluşturdukları kervana Khares'in[34] eşlik etmesini sağladılar. Khares Phleius'a dönünce, onun işe yaramayan halkın kentten çıkarılıp Pellene'ye[35] götürülmesine de yardım etmesini istediler. Khares'le adamları bu insanları Pellene'ye bıraktıktan sonra, alış verişlerini yaptılar ve ne kadar yük hayvanı sağlayabildilerse, o kadar hayvanı yükleyip gece vakti yola çıktılar;

[34] Bundan sonraki yıllarda önemli bir rol oynayacak olan Atinalı Khares'ten ilk kez burada söz edilmektedir.

[35] Phleius'la Pellene'nin arasının düzeldiği anlaşılıyor.

düşmanın pusuda beklediğini bilmiyor değillerdi, ama aç kalmaktansa dövüşmeyi yeğliyorlardı.**19** Khares yanlarında olmak üzere Phleiuslular başta yürüyorlardı: düşmanla karşı karşıya gelince, hemen harekete geçtiler ve birbirlerini yüreklendirerek saldırıya kalktılar; bir taraftan da yardım etmesi için Khares'e sesleniyorlardı. Zafer kazanıp yolu düşmandan temizledikten sonra, getirdikleri yüklerle birlikte sağ esen kente ulaştılar. Geceyi uykusuz geçirdikleri için, gündüz geç saatlere kadar uyudular.

PHLEIUSLULAR KARŞILIKTA BULUNUYOR

20 Khares uykudan kalkınca, süvarilerle hoplitlerin en yiğitleri yanına varıp: "Khares", dediler, "istersen bugün büyük bir başarı kazanabilirsin. Sikyonlular sınırlarımız üzerinde bize karşı kullanılmak üzere bir mevkii[36] tahkim ediyorlar; duvarcıları çok, ama hoplitlerinin sayısı az. Biz süvariler ve seçme yurttaşlar önden gideceğiz; paralı askerlerini alır, peşimizden gelirsen, belki de oraya vardığında her şeyi olmuş bitmiş bulursun, ya da, Pellene'de olduğu gibi, gözükmenle düşman dağılıverir. Önerimizde sana zor görünen bir taraf varsa, kurban keserek tanrıya danış; biz öyle sanıyoruz ki tanrılar bu işi bizden çok senin yapmanı isteyecekler. Şunu iyi bilmelisin, Khares: dediğimizi yaparsan, düşmana karşı kullanacağın hazır bir kaleyi elde etmiş ve dost bir kenti kurtarmış olacaksın; yurdunda ünün göklere erecek, müttefiklerin ve düşmanların arasında dillere destan olacaksın." **21** Aklı yatan Khares kurban kesmeye başlar başlamaz, Phleiuslu süvariler hemen zırhlarını kuşanıp atlarına gem vurdular, hoplitler de piyadelere özgü hazırlıklarını tamamladılar. Silahlarını alıp kurbanların kesildiği yere giderlerken, Khares'le kâhin karşılarına çıktılar: hayırlı belirti aldıklarını müjdelediler. "Bekleyin", dediler, "biz de hemen geliyoruz." Derhal işaret verildi; işareti alır almaz paralı askerler, sanki tanrısal bir coşkuyla, hemen yola koyuldular. **22** Khares yola çıkınca, Phleiuslu süvarilerle piyadeler başa geçtiler; önce hızlı hızlı yürüyorlardı, sonra hızlarını daha da arttırdılar; sonunda süvariler atlarını dört nala sürmeye başladılar, piyadeler de safları bozmamaya çalışarak, koşabildikleri kadar koşuyorlardı; Khares geride kalmamaya çalışıyordu. Güneşin batmasına az kalmıştı: düşmana kalede baskın verdikleri zaman, bir kısmı yıkanmakla, bir kısmı

[36] Bu yer Thyamia'dır, krş. VII 2,1 ve VII 2,23.

yemek pişirmekle, bir kısmı hamur yoğurmakla[37], bir kısmı da döşeklerini hazırlamakla meşguldü. **23** Saldırının şiddeti karşısında bütün yiyeceklerini o yiğit askerlere bırakıp, dehşet içinde kaçtılar. Baskın verenler orada buldukları ve yanlarına aldıkları erzakla akşam yemeklerini hazırlayıp yediler ve başarıları şerefine içki sunup paian söyledikten sonra nöbetçileri diktiler ve yattılar. Gece vakti gelen bir haberciden Thyamia'da olup bitenleri öğrenen Korinthoslular, gerçekten dostça bir hareketle, tellal çıkarıp arabaları ve yük hayvanlarını toplattılar, hepsine yiyecek yükleyip Phleius'a gönderdiler; ve kalenin yapımı tamamlanıncaya kadar her gün yola çıkarılan bu kervanların arkası kesilmedi.

III. Bölüm

EUPHRON SIKYON'DAN KAÇIYOR (366)

1 Phleiusluların dostlarına nasıl sadık kaldıklarını, savaşta nasıl yiğitlik gösterdiklerini ve, her şeyden yoksun olmalarına rağmen, nasıl ittifakı sürdürdüklerini anlattım. Hemen hemen aynı zamanda Arkadialıların komutanı seçilmiş bulunan Stymphaloslu Aineas[38], Sikyon'daki durumun artık dayanılmaz bir hal aldığını düşünerek, ordusu ile akropole çıktı ve bir yandan kentte bulunan en itibarlı yurttaşları toplantıya çağırırken, bir yandan da karar alınmadan sürgüne gönderilenleri geri çağırdı. **2** Bu durumdan kaygılanan Euphron kaçıp Sikyonluların limanına sığındı ve Korinthos'tan yanına çağırdığı Pasimelos[39] aracılığı ile limanı Ispartalılara teslim etti; böylece, yeni bir döneklikle, Ispartalılara her zaman sadık kalmış olduğunu ileri sürerek, onların ittifakına girdi. İleri sürdüğüne göre, kentte Ispartalılardan ayrılma konusunda oy verildiği zaman, o, daha birkaç kişi ile birlikte, aleyhte oy kullanmıştı; **3** sonradan gerçi demokrat bir yönetim kurmuştu, ama bunu kendisine ihanet edenleri cezalandırmak için yapmıştı. "Ben", dedi, "size ihanet edenlerin hepsini sürdürdüm. Elimden gelseydi, bütün kentle birlikte sizin tarafınıza geçerdim. Ne çare ki elimde yalnız liman var, onu da size teslim ettim."

[37] Askerlere üç günlük yiyecek verildiğini, askerlerin zeytinyağı kattıkları unu yoğurup bir hamur yaptıklarını ve bunun ekmek yerine geçtiğini Thukydides anlatır, III 49.

[38] Stymphaloslu Aineas'ın sadece silahlı kuvvetlerin komutanı değil, Arkadia birliğinin başkanı da olduğu anlaşılıyor. *Anabasis*'te Aineas adında gene Stymphaloslu bir lokhagtan söz edilir. Onbinlerin çekilişi sırasında ölen bu kişinin burada söz konusu olan Aineas'la aynı aileden olması olasıdır. Bu yıllarda yaşamış olan askeri taktik uzmanı ile aynı kimse olup olmadığı saptanamamaktadır. bk. Schwartz, *Real-Encycl.*, s.v. *Aineas 3*.

[39] Pasimelos hakkında bk. IV 4,4.

Onun bu sözlerini dinleyenler kuşkusuz pek çoktu; ama kaç kişi dinlediklerine inandı, orası hiç belli değil.

EUPHRON SIKYON'A DÖNÜYOR (365)

4 Başladığıma göre, Euphron'un hikayesinin sonunu getirmeliyim. Sikyon'da aristokratlarla halk arasında anlaşmazlık çıkınca, Euphron Atina'dan aldığı paralı askerlerle geri döndü. Ve halkın yardımı ile kente egemen oldu. Fakat akropol Thebaili harmostun elinde idi: Thebaililer akropolde kaldıkça, kentin tamamına egemen olamayacağını anlayarak, topladığı paraları yanına alıp yola çıktı; bununla Thebailileri, aristokratları kovmaya ve kenti yeniden kendisine teslim etmeye ikna edeceğini düşünüyordu.

THEBAI'DE KATLEDİLİYOR

5 Onun gideceği yeri ve yaptığı hazırlığı öğrenince, daha önce sürülmüş olanlar da Thebai'e yollandılar. Yöneticilerle arasının çok iyi olduğunu görerek, istediğini elde eder korkusu ile, içlerinden birkaçı canını ortaya koyarak Euphron'u akropolde, yöneticilerle meclisin[40] toplantı halinde olduğu sırada, katletti. Yöneticiler bunu yapanları derhal meclisin huzuruna getirdiler ve şunları söylediler:

KATİLLERİN MAHKEMESİ

6 "Yurttaşlar, biz Euphron'u öldüren bu adamların ölüm cezasına çarptırılmalarını istiyoruz. Bizim bildiğimiz akıllı insanlar yasaya ve kutsala aykırı hiçbir harekette bulunmazlar, kötüler ise bulunurlar, ama işledikleri suçları gizlemeye çalışırlar; oysa bu adamlar o kadar azıtmış, küstahlığı o dereceye vardırmışlar ki biz yöneticilerin ve, kimin idam edilmesi, kimin edilmemesi gerektiğine karar verecek olan sizlerin adeta gözü önünde Euphron'u kendi akıllarına uyarak öldürdüler. Onlar bu gün yaptıklarının cezasını çekmezlerse, bundan böyle kentimize gelmeyi göze alan olur mu? Önüne gelen, bize başvuranı, niçin geldiğini açıklamasına dahi fırsat vermeden, öldürme yetkisini kendinde görürse, bu kentin hali nice olur? Biz bunları, din, adalet ve yasa düşmanı oldukları için, kentimizi bu kadar aşağıladıkları için suçlu buluyoruz. Bizi dinlediniz: onlara hangi cezayı layık görüyorsanız o cezayı verin."

[40] Söz konusu meclis Boiotia birliği meclisi değil, Thebai kenti meclisidir.

SUÇU ÜZERİNE ALANIN SAVUNMASI

7 Yöneticiler böyle konuştular. Ama öldürenler bu işi yaptıklarını inkar ettiler, yalnız biri suçu kabul etti ve savunmasını aşağı yukarı şöyle yaptı: "Hayır, Thebaililer, kendisine her şeyi yapabileceğinizi bilen bir insanın size karşı küstahça davranmasına olanak yoktur; şu halde ben neye güvendim de o adamı burada öldürdüm? Kuşkunuz olmasın, her şeyden önce doğru bir iş yaptığıma, sonra da sizin hareketimi doğru değerlendireceğinize güvendim; çünkü biliyorum ki siz de, Euphron'un işlediği suçlara benzer suçlar işleyen Arkhias, Hypates[41] ve adamları hakkında oylamayı beklemediniz, tersine kutsal olana saygısızlıkları, ihanetleri ve tiranlığa hevesleri ortada olanların her yerde ve her zaman ölüm cezasına çarptırıldıkları inancı ile, ilk fırsatta onların cezasını verdiniz. **8** İşte Euphron bu suçların hepsini işlemişti; tapınakları gümüş ve altın adaklarla dolu bir durumda aldığı halde, bize boş verdi. İhanetine gelince, ihaneti Euphron'unki kadar açık bir insan daha bulunur mu? Baksanıza, Ispartalıların en yakın dostu olduğu halde, onları bırakıp sizi yeğledi; tam sizinle anlaşmış, karşılıklı güvence vermiş ve almışken, bu sefer de size ihanet etti ve limanı düşmanlarınıza teslim etti. Tiran olduğu da ortada değil miydi? Yalnız özgür insanları değil, yurttaşları bile köleliğe mahkum ediyor ve yalnız suçluları değil, canının istediğini öldürüyor, sürüyor, istediğinin servetine el koyuyordu. Bu davranışa uğrayanlar da hep aristokratlardı. **9** Bu yetmiyormuş gibi, düşmanınız Atinalıların yardımı ile gelip kentimize yerleştikten sonra, harmostunuza karşı silah kullandı; fakat onu akropolden atamayınca, bu kez para toplayıp buraya geldi. Size karşı para değil, asker toplasaydı, onu öldürdüğüm için bana minnettar bile olurdunuz; ama ne çare ki o yanında para ile geldi, sizi kötü yola itmeye, onu gene kentin efendisi yapmanız için kandırmaya çalıştı, ben de onun cezasını verdim: şimdi, iş böyle iken, beni ölüme mahkum etmeniz adalete sığar mı? Çünkü silah zoruna boyun eğenler gerçi zarar görürler, ama bir suç işlemiş sayılmazlar; oysa para zoru ile doğru yoldan sapanlar hem zararlı çıkar, hem onurlarını yitirirler. **10** Doğrusu, bu adam benim düşmanım, sizin ise dostunuz olsaydı da, ben onu burada, sizin yanınızda, öldürseydim, ben kendim hareketimin doğru olmadığını kabul ederdim; ama o adam size ihanet etmişti: benim olduğu kadar sizin de düşmanınızdı. Biriniz: "Öyle ama", diyecek, "Zeus hakkı için, o buraya kendi arzusu ile gelmişti." Demek ki kentinize gelmeseydi, biri de onu öldürseydi, bu hareketi beğenecektiniz; şu halde? Eski kötülükleri yetmiyormuş gibi, yeni dolaplar çevirmek için buraya geldi diye, ölümü

[41] Arkhias'la Hypates Isparta taraftarı olan partinin önderleri idiler, bk. V 4,2-7.

haketmedi mi diyeceksiniz? **11** Hainlerin, tekrar tekrar saf değiştirenlerin, tiranların lehine olacak böyle bir anlaşma Yunanistan'ın neresinde görülmüştür? Hem şunu da hatırlayınız ki siz sürgünlerin bütün müttefik kentlerde yakalanabileceği yolunda oy verdiniz[42]. Müttefiklerin ortak bir kararı olmadan yurduna dönen bir sürgünün öldürülmesi doğru değildir diyebilecek bir insan bulabilir misiniz? Yurttaşlar, benim kanım şudur: beni öldürürseniz, siz baş düşmanınızın öcünü almış olacaksınız; ama hareketimi doğru bulursanız, hem kendi öcünüz, hem de bütün müttefiklerin öcü alınmış olacaktır."

12 Thebaililer bu konuşmayı dinledikten sonra, Euphron'un hakettiği sona uğradığını kabul ettiler; fakat yurttaşları, Euphron'un büyüklüğüne inanmış oldukları için, onun cesetini alıp agoraya gömdüler. Ona kentin kurucusu imiş gibi tapmaktadırlar. Anlaşılan, halkın gözünde kendine iyilik edenlerin hepsi büyük adamdır.

IV. Bölüm

OROPOS OLAYI
(366)

1 Euphron'un hikayesi burada biter; şimdi bunları anlatmak için yarıda bıraktığım hikayeye dönüyorum. Phleiuslular henüz Thyamia'yı tahkim etmekle uğraşıyorlardı ve Khares henüz oradan ayrılmamıştı ki Oropos sürgünler tarafından ele geçirildi. Atinalılar bütün kuvvetleri ile bu kentin üzerine yürüdüler ve Khares'i Thyamia'dan geri çağırdılar; fakat bu arada Sikyonluların limanı kent halkı ve Arkadialılar tarafından geri alındı. O durumda müttefiklerin hiçbiri Atinalılara yardım etmedi; onlar da Thebaililere boyun eğmek zorunda kalarak, Oropos'u hakem kararını bekleyerek düşmana teslim ettiler.

ARKADIALILARLA ATİNALILAR ARASINDA İTTİFAK

2 Lykomedes Atinalıların müttefiklerinden şikayetçi olduklarını, kendileri müttefikleri için birçok güçlüğe göğüs gerdikleri halde, onlardan hiçbir karşılık görmediklerini ileri sürdüklerini işitmişti: gidip Onbinleri Atinalılarla ittifak yapmaya ikna etti. Önce bazı Atinalılar, Isparta ile dost olunduğu bir zamanda,

[42] Thebai'in Sikyon ve Peloponnesoslu bazı devletlerle ne zaman böyle bir anlaşma yaptığını saptamak durumunda değiliz. Aigos-Potamoi muharebesinden sonra Atina Isparta'nın ileri sürdüğü bu koşulu kabul etmek zorunda kalmıştı, Plut. *Lys.* 27.

onların düşmanları ile ittifak yapılmasını hoş karşılamadılar, fakat sonra Arkadialıların Thebaililere başvurmamalarının kendi lehlerine olduğu kadar Ispartalıların da lehine olacağını düşünerek, Arkadialıların önerdiği ittifakı kabul ettiler.

LYKOMEDES'İN ÖLÜMÜ

3 Lykomedes bu işi başardıktan sonra, Atina'dan dönmekte iken, çok talihsiz bir şekilde öldü. Gerçekten, limandaki sıra sıra gemilerden istediğini seçtikten ve gemicilerle göstereceği noktada karaya çıkarılması konusunda anlaştıktan sonra, karaya çıkmak için seçe seçe tam da sürgünlerin[43] elinde bulunan bir yeri seçti. Lykomedes bu şekilde öldü, ama yapılan ittifak onun ölümü ile bozulmadı.

KORINTHOSLULAR ATİNALI GARNİZONLARI GERİ GÖNDERİYOR

4 Demotion Atina halk meclisinde Arkadialılarla dost olma siyasetini onayladığını, ancak Atina halkının Korinthos üzerindeki egemenliğini korumak istiyorsa, strateglere uygun talimat vermesi gerektiğini söylemişti; bunu haber alan Korinthoslular Atinalıların garnizon bulundurdukları[44] bütün noktalara kendi askerlerinden oluşma garnizonlar gönderdiler ve, artık kendilerine gereksinimleri olmadığını bildirerek, Atinalılardan çekilip gitmelerini istediler. Atinalılar bu isteğe uydular. Atinalı garnizon askerleri kentte toplanınca, Korinthoslular onlara içlerinde zarar görenler varsa, yazı ile başvurmalarını, başvuranların haklarını alacaklarını bildirdiler. **5** Tam bu sırada Khares donanması ile Kenkhreiai'e geldi. Olanları öğrenince, kentin tehdit altında olduğunu öğrenerek yardım amacı ile geldiğini söyledi. Korinthoslular bu hareketinden dolayı ona teşekkür etmekle birlikte, gene de gemilerinin limana girmesine izin vermediler ve onu kentten ayrılmaya davet ettiler; hoplitlere gelince, haklarını verip onları da savdılar. İşte Atinalılar Korinthos'tan bu şekilde uzaklaştırıldılar. **6** Bununla birlikte, yapılan ittifak anlaşması gereğince, Arkadia'yı istila edecek olası bir düşmana karşı kullanılmak üzere, Arkadialılara destek kuvveti

[43] Bunlar Arkadialı sürgünler olsa gerek.

[44] Bu garnizonlar Korinthos topraklarını Thebaililerin saldırısından korumak için 369 yılında kurulmuş olsa gerek, çünkü o zaman Khabrias'ın korumasında bir Atina birliği yardıma gelmişti, Diod. XV 69,4. Ksenophon Thebaililerin bu akınından VII 1,18-19'da söz etmiştir.

olarak süvari birlikleri vermek zorunda kaldılar; bu süvariler Isparta topraklarında düşmanca hareketlerde bulunmaktan kaçındılar.

THEBAI İLE KORİNTHOS ARASINDA BARIŞ

Korinthoslular bundan önce karada bozguna uğramışlar, bunun üzerine hiç istemedikleri halde Atinalıların ülkelerine girmelerine razı olmuşlardı: bu durumda bir kurtuluş yolu bulmanın kendileri için çok güç olacağını düşünüyorlardı. Böylece piyadelerden ve süvarilerden oluşan paralı bir birlik kurmaya karar verdiler. Bu birlik sayesinde bir yandan kentlerinin güvenliğini sağlarken, bir yandan da düşman olan komşu kentleri hırpalamaya başladılar. Bununla birlikte Thebai'e adam gönderdiler ve bir heyetle gelirlerse barışa kavuşup kavuşamayacaklarını anlamak istediler. **7** Thebaililer barışın imzalanacağını vaad ederek gelmelerini istediler, fakat Korinthoslular daha önce müttefikleri ile görüşmelerine izin verilmesini rica ettiler, çünkü barışı arzu eden müttefikleri ile birlikte gelip barışı imzalamak, savaşı yeğleyenleri ise savaşmakta serbest bırakmak niyetinde idiler. Thebaililer buna da razı olunca, Korinthoslular Isparta'ya giderek şu şekilde konuştular: **8** "Ey Ispartalılar, karşınıza dost olarak çıkıyoruz ve sizden rica ediyoruz: savaşı sürdürdüğümüz takdirde bizim için bir kurtuluş çaresi varsa, böyle bir çare biliyorsanız, bize de gösterin; ancak, durumumuzun umutsuz olduğunu siz de kabul ediyorsanız, gelin -barış sizin için de yararlı ise- birlikte hareket edelim, barış yapalım: çünkü sizinle birlikte selamete ermek bizim için en büyük zevk olacaktır. Ama siz savaşta yarar umuyorsanız, sizden rica ediyoruz, bizim barış yapmamıza izin verin. Çünkü bugün bu durumdan kurtulursak, belki ileride gene size yardımcı olabiliriz, ama şimdi biz yok edilirsek, bundan böyle size hiçbir yardımda bulunamayacağımız kesindir."[45] **9** Bu konuşma üzerine Ispartalılar Korinthoslulara barış yapmalarını tavsiye etmekle kalmayarak, öbür müttefiklerden de savaşı sürdürmek istemeyenlerin savaşa son vermelerine izin verdiler: ama kendileri, tanrının hazırladığı son ne olursa olsun, savaşacaklardı, çünkü kendilerine babalarından kalan Messene kentinden yoksun bırakılmaya asla razı olamazlardı[46].

10 Bu sözleri dinledikten sonra Korinthoslular barış yapmak üzere Thebai'e gittiler. Fakat Thebaililer onlardan bir de müttefik olmalarını ve yeminle bağlanmalarını istediler; onlar da ittifakın barış değil, şimdikinden başka bir savaş

[45] Pharsaloslu Polydamas da Ispartalılarla aynı şekilde konuşmuş ve aynı cevabı almıştı, VI 1,2-18.

[46] Krş. Isokr. *Arkhid.* 11-33.

demek olacağını söylediler: "Ama, arzu ederseniz, adaletli bir barış yapmaya hazırız" dediler. Thebaililer onların bu şekilde davranmasına hayran oldular, çünkü tehlikede oldukları halde, kendilerine iyilik etmiş olan insanlarla savaşmak istemiyorlardı; onun için onlarla, Phleiuslularla ve öbür gelenlerle, her devletin sahip olduğu araziyi koruması esası üzerinde anlaşarak barış yapmayı kabul ettiler. Bu koşullarla yemin edildi. **11** Phleiuslular, anlaşmanın koşulları gereğince, derhal Thyamia'yı boşalttılar. Fakat Argoslular, bu aynı koşullarla barış yapacaklarına yemin etmiş olmalarına rağmen, Phleiuslu sürgünlerin -Argos'un bir parçası olarak göstermek istedikleri- Trikaranon'da kalmalarını sağlayamayınca, bu yeri işgal ederek bir garnizon yerleştirdiler; ve, az zaman önce bir düşman arazisi gibi yağma ettikleri o yerin kendilerine ait olduğunu ileri sürerek, Phleiusluların hakeme başvurma önerisini reddettiler.

SİCİLYA'DAN YENİ YARDIMLAR GELİYOR

12 Aşağı yukarı bu sıralarda, büyük Dionysios artık hayatta olmadığından, onun oğlu Ispartalıların yardımına Timokrates'in komutasında on iki trier gönderdi. Timokrates geldikten sonra Ispartalılara Sellasia'nın ele geçirilmesinde[47] yardım etti ve bu başarıdan sonra gemileri ile yurduna döndü.

ARKADIALILARLA ELİSLİLER ARASINDA SAVAŞ

Bu olaydan az sonra Elisliler, bir zamanlar kendilerine ait iken sonradan Arkadia birliğine alınmış olan Lasion'u ele geçirdiler. **13** Fakat Arkadialılar bu olaya ilgisiz kalmadılar ve derhal seferberlik ilan ederek harekete geçtiler. Elisliler de karşı harekete geçerek Üçyüzlerle[48] birlikte, dört yüz asker gönderdiler. Elislilerin düşmanın karşısına düşen alçak bir arazi üzerinde ordugah kurmaları üzerine, Arkadialılar o günün gecesi Elislilerin bulunduğu mevkie hakim durumda olan dağın tepesine çıktılar; ve sabah olur olmaz tepeden Elislilere saldırdılar. Elisliler düşmanın hem yukarıdan aşağıya doğru ve sağdan ilerlediğini, hem de sayıca çok üstün olduğunu görmelerine rağmen, henüz uzakta olan bir düşman kuvveti karşısında çekilmekten utanarak, dosdoğru üzerine yürüdüler ve boğaz boğaza bir

[47] Sellasia Epameinondas'ın ilk saldırısı sırasında yağma edilmişti, bk. VI 5,27. O tarihten beri Sellasia'nın Arkadia birliğine alınmış olması olasıdır.

[48] Aristokrat yönetimli birçok Dor devletinde olduğu gibi, Elis'te de Üçyüzler diye anılan seçme bir askeri birlik vardı.

dövüşe girişerek perişan oldular; uygun olmayan bir arazi üzerinde çekilirlerken birçok insan ve çok miktarda silah yitirdiler.

ARKADIALILAR ELIS'İ İSTİLA EDİYOR

14 Arkadialılar bu işleri başardıktan sonra Akroreia bölgesindeki kentlere karşı saldırıya geçtiler. Thraistos dışında hepsini ele geçirerek Olympia'ya vardılar; Kronion'u bir kazık çemberi içine alarak oraya bir garnizon yerleştirdiler ve Olympia dağına[49] egemen oldular. Halktan bazı kimselerin yardımı ile Marganeis'i de ele geçirdiler. Bu çok tehlikeli durumda Elislilerin cesareti iyice kırıldı. Arkadialılar ise kente girdiler ve agoraya kadar ilerlediler. Fakat orada bekleyen Elisli süvariler ve diğer Elisli yurttaşlar karşı koydular: düşmanı agoradan atarak bir kısmını öldürdüler ve bir zafer anıtı diktiler. **15** Elis'te yurttaşlar arasındaki anlaşmazlık eskidir: Kharopos, Thrasonidas ve Argeios taraftarları kenti demokrasiye, Eualkas, Hippias ve Stratolas taraftarları ise oligarşiye yöneltmeye çalışıyorlardı. Büyük bir güce sahip olan Arkadialılar demokratik yönetimi isteyenlerin müttefiki olarak ortaya çıkınca, Kharopos taraftarlarının cesareti arttı ve bunlar, anlaştıkları Arkadialıların yardımına güvenerek, akropolü ele geçirdiler. **16** Fakat süvarilerle Üçyüzler derhal harekete geçerek akropole koştular ve onları oradan attılar; sonuçta Argeios, Kharopos ve dört yüz kadar yurttaş kentten sürüldüler. Çok geçmeden, bunlar bir miktar Arkadialının yardımı ile Pylos'u ele geçirdiler. Demokrat partili birçok insan kenti terkedip onların yanına gittiler, çünkü yer güzeldi ve büyük bir kuvvet, Arkadia ordusu, onların müttefiki idi.

ARKADIALILAR ELIS'İ YENİDEN İSTİLA EDİYORLAR

Kentin teslim olacağını söyleyen sürgünlere kanarak, Arkadialılar Elislilerin topraklarına bundan sonra da başka akınlar yaptılar. **17** Fakat bu arada Akhaialılar Elislilerle dost olmuşlardı[50] ve Elis'i korudular; bu yüzden Arkadialılar düşman topraklarını yağma etmekle yetinerek çekilmek zorunda kaldılar. Ancak Elis'ten ayrılırken, Pellenelilerin Elis'te olduğunu öğrendiler ve gece vakti yaptıkları uzun bir yürüyüşle onlara ait olan Oluros'u ele geçirdiler: o sıralarda Pellenelilerin bir kez daha Ispartalıların ittifakına sığınmış oldukları

[49] Olympia dağı ile Alpheios ve Peneios vadileri arasında yükselen dağların mı, yoksa Pisa kentine egemen olan Olympos dağının mı kastedildiği saptanamıyor, krş. Strab. VIII 356.

[50] 366 yılında Akhaia kentlerinde oligark yönetimin yeniden kurulması sonucunda, bk. VII 1,43, Akhaialılarla Elisliler dost olmuş olsalar gerek.

kaydedilmelidir. **18** Oluros olayını haber alınca, Pelleneliler de geçebildikleri yollardan dolaşarak kendi kentlerine döndüler. Bu durumda bir taraftan Oluros'ta yerleşmiş bulunan Arkadialılarla, bir taraftan da kendilerinden çok daha kalabalık bir parti oluşturan demokratlarla mücadele etmek zorunda kaldılar; böyle olmakla birlikte, Oluros'u ele geçirinceye kadar savaşmayı sürdürdüler.

ELIS'İ ÜÇÜNCÜ KEZ İSTİLA EDİYORLAR

19 Arkadialıların Elis'e karşı bir seferleri daha vardır. Bu kez Kyllene ile kent arasına düşen bir yerde ordugah kurdular; burada Elislilerin saldırısına uğradılarsa da karşı koyarak onları yendiler. Muharebeye tutuşmaktan sorumlu görülen süvari komutanı Elisli Andromakhos canına kıydı; öbürleri kentlerine çekildiler. Spartiat Sokleidas da bu muharebede öldü. Gerçekten, Ispartalılar bir süre önce Elislilerle ittifak yapmış bulunuyorlardı. **20** Elisliler kendi ülkelerinde güç duruma düşünce, elçiler göndererek Ispartalılardan Arkadialılara saldırmalarını istediler: Arkadialılar iki cephede dövüşürlerse, onları ülkeden atmanın daha kolay olacağını umuyorlardı. Bunun üzerine Arkhidamos ulusal ordunun başında sefere çıktı ve Kromnos'u aldı. Orada on iki bölüğünden üçünü garnizon olarak bırakıp yurda döndü.

ARKADIALILAR KROMNOS'U KUŞATIYORLAR

21 Fakat, Elis'e yaptıkları seferden henüz dönmüş oldukları için toplu durumda bulunan Arkadialılar yetişip Kromnos'u çift sıralı bir kazık çemberi içine aldılar ve böylece güven içinde Kromnos'takileri kuşattılar. Ispartalılar yurttaşlarının kuşatılmasına dayanamayarak bir ordu gönderdiler. Bu kez de ordunun başında Arkhidamos bulunuyordu. Arkhidamos varıp Arkadia'da ve Skiritis'te gücünün yettiği her yeri talan etti ve düşmanı kuşatmadan vazgeçirmek için her türlü çareye başvurdu. Fakat Arkadialılar oldukları yerden kıpırdamıyorlar ve her yaptığına seyirci kalıyorlardı. **22** Bunun üzerine Arkhidamos, Arkadialıların dış kazık çemberini üzerinden geçirmiş oldukları tepeyi görerek, orasını işgal etmeyi düşündü: hesapça o noktayı ele geçirirse, tepenin eteğinde bulunan düşman birlikleri orada tutunamayacaktı. Dolaşıp bu mevkie yarım daire şeklinde karşı saldırıya geçtiği sırada, başta koşar adımla ilerleyen peltastları eparitlerin[51] kazık dizisinin

[51] Arkadia kentleri yurttaşlarından kurulan seçme birliğe Eparitler birliği dendiğini ve bu birliğin çok pahalıya mal olduğunu Ksenophon'dan öğreniyoruz, bk. VII 4,33-34. Epilektoi gibi bir kuruluş olmaları çok olasıdır.

dışına çıkmış olduklarını gördüler ve saldırdılar; süvariler aynı zamanda saldırmakla onları desteklemeye çalıştılar. Fakat düşman gerilemedi, saf halinde olduğu yerde bekledi. Berikiler ikinci kez saldırıya geçtiler. Düşman bu kez de gerilemeyip, tersine karşı saldırıya geçince, büyük bir gürültünün koptuğu sırada, Arkhidamos kendisi yetişti; Kromnos'a götüren araba yolundan dolaşıp geliyordu, askerleri hala ikişerli kol düzeninde idiler[52]. **23** İki taraf karşılaştığı zaman Arkhidamos'un askerleri, yol üzerinde oldukları için, hala yürüyüş kolu düzeninde idiler, Arkadialılar ise toplu ve kalkan kalkana vermiş durumda bulunuyorlardı: Ispartalılar Arkadialıların toplu kuvvetine karşı fazla dayanamadılar: bir an içinde Arkhidamos bacağını bir yandan bir yana delen bir yara aldı, bir an içinde önündeki askerler yere serildiler; bunların arasında Polyainidas ve Arkhidamos'un kayınbiraderi Khilon vardı; otuz ölüden fazla kayıp verdiler. **24** Yol boyunca çekilerek açık araziye çıktıktan sonra, Ispartalılar sonunda açılıp düşmana karşı saf kurdular. Toplu düzenlerini koruyan Arkadialılar da gelip tam karşılarında mevzi aldılar; sayıca zayıftılar, ama hasımlarından çok daha büyük bir coşku ve heyecan içindeydiler; çünkü kendileri saldırı, düşman ise çekilme durumunda idi; ayrıca düşman kayıp da vermişti. Gerçekten Ispartalıların umudu kırılmıştı, çünkü Arkhidamos'un yaralandığı biliniyordu; ölenlerin de adlarını öğrenmişlerdi: ölenlerin hepsi değerli ve çok itibarlı kimselerdi. **25** İki düşman kuvvet birbirine iyice sokulduğu anda yaşlı bir savaşçı: "Askerler", diye haykırdı, "bizler niçin dövüşüyoruz? Mütareke yapıp anlaşamaz mıyız?" Bu sözler her iki tarafta da iyi karşılandı ve mütareke yapıldı. Bunun üzerine Ispartalılar ölülerini toplayıp çekildiler, Arkadialılar da saldırıya geçtikleri noktaya dönerek bir zafer anıtı diktiler.

26 Arkadialılar Kromnos'un kuşatılması ile uğraşirlarken, Pylos üzerinden yürüyüşe geçen Elis halkı, Thalamai'den püskürtülen Pyloslularla karşılaştılar. Önden giden Elisli süvariler bunları görünce, bir an bile duraksamadan saldırdılar ve bir kısmını öldürdüler; sağ kalanlar bir tepeye kaçtılar. Fakat piyadeler de yetişince, tepeye sığınan birlikler yerlerinden atıldılar; düşmanların bir kısmı orada öldürüldü, iki yüz kadarı da tutsak alındı. Elisliler yabancı olanları sattılar, sürgünleri kılıçtan geçirdiler. Bundan sonra hiçbir yandan yardım görmeyen Pylosluları tahkimli mevkileri ile birlikte ele geçirdiler ve Marganeis'i geri aldılar. **27** Daha sonra Ispartalılar bir gece yürüyüşü ile yeniden Kromnos'a gelerek, Argosluların

[52] Kromnos'un nerede olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Fakat VII 4,24'ten anlaşılacağı üzere, Arkhidamos'un düşmanın hemen yanında yürüyüş düzenini korumasının nedenini, ordusunun dar bir geçitten ilerlemesine bağlayabiliriz. Söz konusu yolun Megalopolis-Messene yolu olması olabilir, krş. Paus. VIII 34,6.

kesimindeki kazık hattını yardılar ve kuşatılan Ispartalılara hemen kentten çıkmaları için seslendiler. Hemen orada olup da ellerini çabuk tutanlar kentten çıkmayı başardılar. Fakat Arkadialıların büyük bir kuvvetle yetişmesinden önce davranamayanlar kentin içinde kapalı kaldılar; bunlar yakalanıp paylaşıldılar. Bir pay Argoslulara, bir pay Thebaililere, bir pay Arkadialılara, bir pay da Messenelilere düştü. Tutsak düşen Spartiatların ve perioiklerin sayısı yüzü aşkındır.

ARKADIALILAR OLYMPIA OYUNLARINI DÜZENLİYORLAR (364)

28 Arkadialılar Kromnos harekatından kurtulunca, yeniden Elislilerle uğraşmaya başladılar ve Olympia'daki garnizonlarını takviye ettiler. Sonra Olympia oyunlarının düzenlendiği yıl yakın olduğundan, o kutsal yerin en eski yöneticisi olduklarını ileri süren Pisalılarla birlikte Olimpiyatları hazırlamaya koyuldular. Oyunların yapıldığı ay ve büyük toplantının yer bulduğu günler gelip çatınca, gizlemeye gerek görmeden hazırlık yapmış ve Akhaialıları yardıma çağırmış olan Elisliler Olympia'ya doğru ilerlemeye başladılar. **29** Arkadialılar Elislilerin kendilerine saldırabileceklerini akıllarından bile geçirmiyorlardı ve Pisalılarla birlikte büyük toplantıyı düzenlemekle uğraşıyorlardı. At koşuları sona ermiş, pentathlonun koşu yarışması yapılmıştı.

ELISLİLER GELİYOR: ALTIS MUHAREBESİ

Fakat güreş tutmaya çıkanlar[53] artık alanda değil, alanla sunak arasındaki yerde güreşmek zorunda kaldılar[54]. Çünkü tam o sırada silahlarını kuşanmış olan Elisliler kutsal arazide göründüler. Arkadialılar yollarını kesmek için ilerlemediler, Altis'in yanından geçerek Alpheios'a dökülen Kladaos çayının kıyısında saf oldular[55]. İki bin Argoslu hoplitten ve dört yüz kadar Atinalı süvariden oluşan müttefik kuvvetler de onlarla birlikteydi. **30** Elisliler de çayın öbür kıyısında saf kurup kurbanlarını kestiler ve derhal yürüyüşe geçtiler. Arkadialılarla Argoslular onları savaşçı olarak her zaman küçümsemişlerdi; Akhaialılarla Atinalılar da onları hor görürlerdi, fakat o gün müttefikler arasında en büyük yiğitliği Elisliler gösterdi: gerçekten, ilk olarak çatıştıkları Arkadialıları bir anda

[53] Pentathlon yarışması gerçekten koşu ve güreşle sona eriyordu. Ksenophon bundan önceki yarışmanın at (ya da araba) yarışı olduğunu söylüyorsa da, bu sıra genel bilgilerimize uymuyor.

[54] Spor karşılaşması gerçek mücadeleye dönüyor.

[55] Altis, Zeus'un kutsal korusudur. Şu halde kutsal alan Zeus'un korusundan daha geniş bir alanı kaplıyor ve herhalde Kladaos'un sağ kıyısına kadar uzanıyordu, çünkü burada kutsal binaların bulunduğunu Pausanias'tan biliyoruz, VI 21,3.

bozguna uğrattılar; bu da yetmiyormuş gibi, yardıma koşan Argoslulara da karşı koydular ve onları da yendiler. **31** Fakat düşmanı konsey binası, Hestia tapınağı ve bunların bitişiğinde olan tiyatro arasındaki yere kadar kovalayıp hep aynı yiğitlikle dövüşürler ve düşmanı sunağa doğru sürerlerken, revaklardan, konsey binasından ve büyük tapınaktan yağdırılan oklara hedef oldular; açıkta vuruştukları için, bir miktar kayıp verdiler ve bizzat Üçyüzlerin başı Stratolas'ı yitirdiler. Bu harekattan sonra kendi ordugahlarına çekildiler. **32** Fakat Arkadialılarla müttefikleri ertesi günü o kadar büyük bir korku içinde bekliyorlardı ki binbir güçlükle yaptıkları barakaları[56] söküp bir savunma hattı kurmak için gece sabaha kadar çalıştılar. Öte yandan ertesi sabah, Elisliler ilerlemeye başlayıp da yapımı tamamlanan kuvvetli tahkimatı ve tapınakların damlarındaki kalabalığı görünce, yurtlarına döndüler: göstermiş oldukları yiğitlik yalnız tanrının, o da bir tek gün için, onlara bağışlayabileceği, fakat insanların cesaretten yoksun kimselere, uzun zaman içinde bile asla kazandıramayacağı bir yiğitlikti.

ARKADIA BİRLİĞİ İÇİNDE ANLAŞMAZLIKLAR (363)

33 Arkadialı yöneticilerin kutsal serveti kullandıklarını ve bununla eparitlerin masraflarını karşıladıklarını görenler arasında, ilk olarak Mantineialılar kutsal servetin kullanılamayacağına ilişkin karar aldılar. Eparitler için harcanan tutardan kendilerine düşen payı kentin gelirlerinden ayırıp yöneticilere gönderdiler. Fakat yöneticiler bu hareketin Arkadia birliğine zarar verdiğini ileri sürerek, Mantineia'yı yönetenleri Onbinlerin karşısına çıkmaya çağırdılar; bu çağrıları kabul edilmeyince, onları mahkum ettiler ve hüküm giymiş olanları alıp gelmeleri için eparitleri gönderdiler. Ancak Mantineialılar kentlerinin kapılarını kapatarak onları içeri almadılar. **34** Bu olay üzerine kutsal servetin kullanılmaması ve tanrılara karşı işlenen suçun vebalinin sonsuza kadar çocuklarına yükletilmemesi gerektiğini Onbinler meclisinde söyleyen daha başkaları da çıktı. Sonunda meclis de kutsal servetin kullanılamayacağına ilişkin karar verince, ücret almadan eparit olma olanağından yoksun olanlar dağıldılar, ama bu olanağa sahip olanlar kendi aralarında anlaşarak eparit birliğine yazıldılar: niyetleri birliğe hizmet etmek değil, onu kendi emirlerine almaktı. Yöneticiler içinde kutsal servete el atmış olanlar, hesap vermeye

[56] Oyunlar dolayısıyle büyük bir pazar kurulurdu.

zorlandıkları takdirde hayatlarının tehlikeye düşeceğinden emin oldukları için, Thebai'e haber saldılar: Thebaililere, asker göndermezlerse, Arkadialıların yeniden Isparta'ya yanaşmalarının olası olduğunu bildirdiler.

ANLAŞMAZLIKLAR GİDERİLİYOR

35 Thebaililer sefer hazırlıkları ile uğraşadursunlar, Peloponnesos'un çıkarını daha iyi düşünenler[57] Thebai'e elçiler gönderilmesi ve Thebaililerden, çağrılmadıkça, Arkadia'ya silahlı müdahalede bulunmamalarının istenmesi konusunda Arkadia birliğini ikna ettiler. Bu görüşlerini Thebaililere bildirirlerken, kendi bakımlarından savaşacak bir neden olmadığını düşünüyorlardı. Gerçekten, Zeus'un kutsal mülkünü yönetmede bir çıkarları yoktu, hatta yönetimi devretmekle daha adaletli ve dine daha uygun bir harekette bulunmuş olacaklardı; tanrının da bundan daha memnun olacağını sanıyorlardı. Elisliler de aynı arzuyu gösterince, iki taraf barış yapmayı kararlaştırdı, ve bir anlaşma imzalandı.

TEGEA'DAKİ THEBAİLİ HARMOST ZORA BAŞVURUYOR (362)

36 Hepsi ve, bu arada, Tegealılarla Tegea'da üç yüz Boiotialı hoplitle bulunan Thebaili harmost[58] karşılıklı olarak yemin ettikten sonra, kentte kalan Arkadialılar toplu halde sofraya oturmuş, eğlenir, içki sunuları sunar ve barışa kavuşmanın sevinci ile paianlar söylerlerken, Thebaili ve hesap vermekten korkan yöneticiler Boiotialıların ve kendileri gibi düşünen eparitlerin yardımı ile Tegea surlarının kapılarını kapatıp çadır altında şölene katılan başlıca kişileri yakalattılar. Ancak, orada bulunan Arkadialılar bütün kentleri temsil ediyorlardı, hepsi de barışın korunmasını istiyordu: bu nedenle tutuklananların sayısı zorunlu olarak bir hayli kabarık oldu; böylece hapishane, arkadan da hükümet konağı bir anda tutuklularla doldu. **37** Bu şekilde birçok insan tutuklandı ise de, birçoğu da surlardan atlayıp kaçtı; hatta kapılardan çıkıp gitmelerine göz yumanlar bile oldu, çünkü, kendi canları için kaygılananlar dışında, kimsenin kimseye düşmanlığı yoktu. Thebailinin ve onunla işbirliği edenlerin canını en çok sıkan konu, özellikle tutuklanmasını istedikleri Mantineialılardan pek az sayıda insanın ele geçmiş olmasıydı, çünkü, kentlerinin yakın olmasından yararlanarak, hemen hepsi evlerine dönmüşlerdi. **38** Gün doğup da Mantineialılar

[57] Bunlar Ksenophon'un gözünde aristokratlardır.

[58] Thebai'in Arkadia kentlerine birer harmost gönderdiği VII 1,43'de bildirilmişti.

olan bitenleri öğrenince, hemen öbür Arkadia kentlerine adamlar göndererek silah başı edip tetikte bulunmalarını ve geçitleri tutmalarını tavsiye ettiler. Kendileri de buna benzer önlemler aldılar ve aynı zamanda Tegea'ya elçiler göndererek tutuklanan bütün Mantineialıların serbest bırakılmasını istediler; öbür Arkadialılar konusunda da, hiçbirinin yargılanmadan hapse atılmasına ya da öldürülmesine göz yummayacaklarını bildirdiler. Ancak şunu da bildirdiler ki zan altında olanlar varsa, Mantineia kenti bunları, talep olursa, Arkadia meclisine götürmeyi üstleniyordu. **39** Thebaili bu durum karşısında işin içinden nasıl çıkacağını bilemedi ve yakalattıklarının hepsini serbest bıraktı. Ertesi gün çağrısını kabul eden Arkadialıları toplayıp aldatılmış olduğunu ileri sürerek hareketini mazur göstermeye çalıştı. Ispartalı silahlı birliklerin sınırda olduğunu ve bazı Arkadialıların Tegea'yı onlara teslim etmeye hazırlandıklarını işitmiş olduğunu söyledi. Onu dinleyenler kendilerine iftira ettiğini bildikleri halde, ayrılıp gitmesine izin verdiler. Fakat arkadan Thebai'e elçiler gönderip onu suçladılar ve ölüme mahkum edilmesini istediler. **40** O sıralarda strateg olan Epameinondas'ın, harmostun Arkadialıları serbest bırakmakla değil, tutuklatmakla çok iyi etmiş olduğunu söylediğini anlatırlar. "Çünkü", demiş, "biz sizin için savaşa girdik[59], siz ise bize danışmadan barış yaptınız: sizi ihanetle suçlamak haksızlık mıdır? Yalnız şunu iyi biliniz ki biz Arkadia üzerine yürüyeceğiz ve bizim tarafımızı tutanlarla birlik olup savaşacağız."

V. Bölüm

ARKADIALILAR ATİNA VE ISPARTA'DAN YARDIM İSTİYORLAR

1 Bu durum Arkadia birliği meclisine ve bütün kentlere duyurulunca, gerek Mantineialılar ve Peloponnesos'un mukadderatı ile ilgilenen[60] öbür Arkadialılar, gerekse Elislilerle Akhaialılar, Thebaililerin amacının Peloponnesos'u olabildiği kadar zayıf düşürmek ve böylece burasını en kolay bir şekilde ele geçirmek olduğu kanısına vardılar. **2** "Gerçekten, bizim birbirimizi hırpaladığımızı, sizin de bizim de onlara muhtaç duruma geldiğimizi görmek için değil de niçin savaşmamızı istiyorlar? Böyle olmasa, sizin yardımınızı istemiyoruz dediğimiz halde, bir ordu göndermeye hazırlanırlar mı? Bize bir kötülük etmek için buraya geldikleri ortada değil mi?" **3** Böylece Atina'ya adam gönderip yardım istediler; bir yandan da eparitler arasından seçilen elçileri Isparta'ya

[59] Bk. VI 5,19.
[60] Krş. VII 4,35.

varıp, Peloponnesos'un özgürlüğüne göz dikecek düşmanın karşısında ortak bir cephe kurmayı kabul edip etmeyeceklerini Ispartalılara sordular. Komuta konusunda, her bir devletin kendi topraklarında komutayı ele alması esası üzerine alelacele bir anlaşma yapıldı[61].

EPAMEINONDAS PELOPONNESOS'U İSTİLA EDİYOR

4 Bu görüşmeler cereyan ederken, Epameinondas bütün Boiotia kuvvetlerinin, Euboialıların[62] ve Aleksandros'la Aleksandros'a rakip parti tarafından gönderilen bir hayli kalabalık Tesalya birliklerinin başına geçerek, Thebai'den hareket etti. Yalnız Phokisliler bu sefere katılmıyorlardı; onlar yaptıkları anlaşma gereğince Thebai bir saldırıya uğrarsa yardım etmek zorunda olduklarını, fakat başka bir kente karşı yapacakları bir sefere katılmanın anlaşmada söz konusu olmadığını ileri sürüyorlardı. **5** Ama Epameinondas Peloponnesos'ta da kendisini destekleyeceklerin bulunduğunu, Argosluların, Messenelilerin ve kendisinden yana olan Arkadialıların, yani Tegealıların, Megalopolislilerin, Asealıların ve Pallantionlularla, zayıf olmaları ve içinde bulundukları koşullar nedeni ile kendi tarafını tutmak zorunda kalacak daha başka kentlerin yardımlarından yararlanacağını umuyordu. **6** Epameinondas hızla hareket etti; Nemea'ya geldi ve orada kaldı; yakınından geçecek olan Atinalılara baskın yapmayı tasarlıyordu: bunun maneviyatı yükseltme bakımından müttefikleri üzerinde büyük etkisi olacağını, aynı zamanda da düşmanın cesaretini kıracağını hesaplıyordu; kısaca, Atinalıların uğrayacağı her zarar Thebaililer için bir kazanç olacaktı. **7** Onun Nemea'da kaldığı günlerde anlaşmaya katılan devletlerin birlikleri Mantineia'da toplandı. Fakat Epameinondas, Atinalıların kara yolundan vazgeçmiş olduklarını, Isparta'dan geçecek ve Arkadialıları takviye edecek olan birliklerini denizden yollamaya hazırlandıklarını haber alınca, Nemea'dan hareketle Tegea'ya geldi.

8 Sevk ve idare ettiği bu seferde talihin ondan yana olduğunu ileri süremem. Öngörü ve cesaret isteyen işlerde Epameinondas'ın hiç bir suretle bir kusuru olduğunu sanmıyorum. Her şeyden önce ben onun ordugahı, hareketlerinin daha kolay izleneceği açık alanda değil de, daha güvende olacağı Tegea surları içinde kurmuş olmasını yerinde buluyorum. Hem bir kentte bulunması, gereksinimlerinin

[61] Atina'da bulunan yazıtlardan biri, Atina ile Arkadialılar, Akhaialılar, Elisliler ve Phleiuslular arasında yapılan bu anlaşmanın metnini kısmen korumaktadır. IG II^2 1,112.

[62] Euboia ile Thebai arasında 370'ten beri ittifak vardı.

sağlanması bakımından büyük kolaylıklar sağlıyordu. Üstelik açık arazide ordugah kurmuş olan düşmanın hareketlerini izlemek, isabetli olup olmadıklarını görmek olanağına sahipti. Düşmanlarından üstün olduğuna inandığı halde, arazinin onlara daha elverişli olduğunu gördüğü zaman, kendini tutuyor ve saldırmıyordu. **9** Fakat günlerin geçtiğini, buna rağmen kentlerden hiçbirinin kendi safında yer almadığını görünce, harekete geçmenin gerekli olduğu kanısına vardı. Yoksa kazandığı şan ve şeref elden gidecek, rezil olacaktı. Düşmanın Mantineia çevresinde savunma durumunda olduğunu, Agesilaos'un bütün Isparta ordusu ile oraya çağrıldığını öğrenmişti: yola çıkan Agesilaos'un Pellene'ye[63] varmış olduğunu haber alarak, akşam yemeğinden sonra birliklerine emir verdi ve dosdoğru Isparta üzerine yürüdü.

ISPARTA ÜZERİNE YÜRÜYOR

10 Eğer Giritlinin biri -bu da tanrının marifeti olan büyük bir şans eseridir- gelip de düşman ordusunun ileri harekete geçtiğini Agesilaos'a haber vermiş olmasaydı, Epameinondas savunucularından yoksun kenti bir kuş yuvasını ele geçirir gibi zapt edecekti. Fakat Agesilaos durumdan zamanında haberdar olarak ondan önce davrandı ve Isparta'ya döndü; Spartiatlar, pek az sayıda olmalarına rağmen, yayılıp savunmaya hazırlandılar; gerçekten, bütün süvarileri, paralı birlikleri ve on iki bölüklerinden üçü Arkadia'da bulunuyordu[64] **11** Epameinondas Isparta'ya gelince, ordusunun düzlükte dövüşmek zorunda kalacağı ve evlerin damlarından yapılacak atışlarla karşılaşabileceği noktalardan kente girmek istemedi; hatta sayıca çok üstün olduğu halde, zayıf düşman kuvvetleri ile eşit arazi koşullarında dövüşmeyi dahi uygun görmedi. Arazinin kendisine elverişli olduğunu düşündüğü yüksek noktaları işgal etti ve buralardan kente karşı harekete geçti. **12** Ondan sonra olanlar için tanrının işidir denebilir, ama çıkmaza düşen insanlara kimse karşı koyamaz da denebilir. Gerçekten, Arkhidamos, yüz kişiyi bulmayan birliğinin başında, kendilerine siper olabilecek bir noktayı[65] aşıp dosdoğru düşmanın üstüne yürüyünce, o ateş püsküren, Ispartalıları yenmiş olmakla övünen, sayıca çok üstün olan ve düşmana sağ yandan hakim olan Thebaililer Arkhidamos'un adamlarına karşı koyamayıp çekildiler. **13** Epameinondas'ın ordusunun ön saflarında

[63] Lakonike'de bulunan bir Pellene kenti Eurotas vadisindeydi, Paus. III 21,2. Agesilaos Megalopolis ve Tegea'dan geçmeyecek bir yol belirlemiş görünüyor.

[64] Krş. VII 4,20.

[65] Arkhidamos koruyabilecek doğal bir engeli, belki bir sel yatağını, aşıp düşmana saldırıyor.

olanlar hep öldürüldü; fakat Ispartalılar elde ettikleri zaferin coşkunluğu ile düşmanı çok uzaklara kadar kovaladıkları için, kendi içlerinden de pek çok ölü verdiler. Sanki tanrı onların zaferine önceden bir sınır çizmişti. Bunun üzerine Arkhidamos düşmanı yendiği noktada bir zafer anıtı dikti ve orada ölen düşmanları, anlaşma üzerine sahiplerine geri verdi.

EPAMEINONDAS TEGEA'YA DÖNÜYOR

14 Arkadialıların Isparta'nın yardımına geleceklerini hesaplayan Epameinondas, onlarla ve bütün Isparta ordusu ile aynı zamanda boy ölçüşmek istemedi; hem düşman bir başarı kazanmış, kendi ordusu ise yenilmişti. Bu durumda, derhal Tegea'ya dönerek hoplitlerini dinlendirdi, süvarilerini ise Mantineia'ya gönderdi: hızla ilerlemelerini istedi ve Mantineialılara ait bütün sürülerin ve, hasat zamanı olduğuna göre, tüm halkın kent dışında olabileceğini onlara anımsattı. **15** Süvariler yola çıktılar; fakat Atinalı süvariler de Eleusis'ten hareket etmiş, Isthmos'ta akşam yemeklerini yemiş, Kleonai'den geçerek Mantineia'ya gelmiş ve surların içinde, evlerde, ordugah kurmuş bulunuyorlardı. Düşmanın yaklaştığı görülünce, Mantineialılar Atinalı süvarilerden mümkünse yardım etmelerini istediler; çünkü gerçekten bütün sürüleri, bütün işçileri ve birçok özgür aile mensubu çocuk ve yaşlılar kırlarda idiler. Bu rica üzerine, Atinalılar, kendileri de atları da aç olmalarına rağmen, hemen kentten çıktılar. **16** Bu münasebetle gösterdikleri yiğitliğe kim hayran olmaz? Atinalılar, düşmanın üstünlüğüne, Korinthos'ta uğradıkları başarısızlığa[66] aldırış etmediler, Thebaililerle ve binicilikte son derece usta oldukları bilinen Tesalyalılarla muharebeye tutuşmak üzere olduklarına da bakmadılar: onların tek kaygısı, orada oldukları halde, müttefiklerine bir yardımda bulunamamaktı. Böylece düşmanı görür görmez, atalarının ününe layık olma heyecanı ile, toplu bir halde saldırdılar. **17** Bu muharebe sayesinde Mantineialıların varını yoğunu kurtarmış oldular; birkaç yiğit öldü ise de, karşı taraftan da ölenler oldu, çünkü iki

[66] Hangi yenilgiyi kastettiği saptanamamaktadır: VII 1,20'de anlattığı olayın üzerinden yedi yıl geçmiştir.

tarafın da silahı karşı tarafa erişemeyecek kadar kısa değildi. Ölülerini bırakmadılar, hatta düşmanın bir kısım ölülerini de, anlaşma gereğince, geri verdiler[67].

MANTINEIA MUHAREBESİ

18 Öte yandan, Epameinondas, sefer için saptanan zamanın dolmak üzere olması nedeni ile birkaç güne kadar oradan ayrılmak zorunda kalacağını, yardım etmek için geldiği müttefiklerini yalnız bırakırsa, düşman tarafından kuşatılacaklarını, bunun ise şan ve şerefi için giderilmesi olanaksız bir leke olacağını -çünkü kendi üstün hoplit kuvvetleri Isparta'da zayıf bir düşman tarafından yenilmişti, bir yenilgiye de süvarileri Mantineia'da uğramıştı, üstelik Peloponnesos'a yaptığı sefer sonucunda Ispartalıların, Arkadialıların, Akhaialıların, Elislilerin ve Atinalıların aralarında ittifak yapmasından sorumlu idi-, bu durumda muharebe vermeden çekilip gitmesine olanak olmadığına karar verdi; gerçekten, kazanırsa, bütün bunların unutulacağını hesaplıyordu; ölecek olursa da, Peloponnesos'u yurdunun egemenliği altına almaya uğraşırken bulacağı ölümün şerefli olacağını düşünüyordu. **19** Bu şekilde fikir yürütmüş olmasında bence şaşılacak bir şey yok. Çünkü böyle düşünmek büyük amaçlar peşinde koşan adamlara özgüdür. Ama ordusunu, ne gece ne gündüz hiçbir yorgunluktan yılmayacak, hiçbir tehlike karşısında gerilemeyecek, erzak sıkıntısı çekildiği zamanlarda dahi disiplini bozmayacak şekilde yetiştirmiş olmasını ben gerçekten hayranlıkla karşılanmaya değer buluyorum. **20** Nitekim, muharebeye hazırlanmaları için askerlerine son kez emir verdiği zaman, emir ondan diye, herkes canla başla işe koyuldu: süvariler miğferlerini parlatıyor, Arkadialı hoplitler, sanki birer Thebaili imiş gibi, silahlarını gürz [68] resimleri ile süslüyor, bütün askerler mızraklarını ve hançerlerini biliyor ve zırhlarını pırıl pırıl ediyorlardı.

21 Bu şekilde hazırlanan kuvvetlerini harekete geçirdikten sonra başvurduğu taktik de dikkate değer. Önce, akla uygun olarak, ordusuna muharebe düzeni aldırdı; anlaşılan böyle yapmakla muharebeye hazırlandığı kanısını uyandırmak istiyordu; fakat ordu onun emrettiği düzeni alınca, en kısa yoldan düşmanın üzerine yürümeye kalkmadı; tersine, batı tarafındaki Tegea'nın karşısına düşen dağlara doğru yürüdü; düşmanlar onun o gün muharebe etmeyeceği duygusuna kapıldılar. **22** Gerçekten de dağın yanına sokulunca, piyadelerini yaydıktan sonra, onlara tepelerin eteğinde silah bıraktırdı: sanki ordugah kuracaktı. Bu şekilde hareket etmekle, düşmanın

[67] Ksenophon'un bu küçük çarpışmaya büyük önem vermesinin nedeni, yiğitçe dövüşerek ölenler arasında oğlu Gryllos'un da bulunmasıdır.

[68] Gürz, Thebai'in koruyucusu Herakles'in silahıdır.

yüreğindeki ve saflarındaki muharebe hazırlığını geniş ölçüde gevşetti. Kol halinde ilerleyen bölüklerine yön değiştirterek cephe hizasına getirip, başında bulunduğu vurucu gücü takviye eder etmez, askerlerine silah aldırıp harekete geçti; birlikler peşinden yürüdü. Düşman bu hiç beklemediği saldırı karşısında soğukkanlılığını koruyamadı: kimi saftaki yerini almaya koşuyor, kimi diziliyor, kimi atına gem vuruyor, kimi zırhını kuşanıyordu; ama hiçbiri girişimi ele almayı düşünmüyor, herkes kendini korumaya hazırlanıyordu. **23** Epameinondas vurucu birliklerini, burun verip giden bir trier gibi ilerletiyordu. Saldırdığı noktada düşman hattını yararsa, karşısında bulunan bütün kuvvetleri yok edebileceğini umuyordu. Bu nedenle güçlü kanadı ile muharebeye girişmeye hazırlanıyor, zayıf kanadı uzakta tutuyordu; çünkü bir yenilginin kendi ordusunun cesaretini kıracağını, düşmana ise güç vereceğini biliyordu. Karşılarına düşmanlar süvarilerini hoplit safları gibi altı kişilik bir derinlik üzerine dizmişler ve yayalarla desteklememişlerdi. **24** Oysa Epameinondas süvari birliklerinden de bir vurucu güç oluşturmuş ve piyadelerle desteklemişti[69]: süvari düşman hattını yararsa, karşısında bulacağı bütün kuvvetleri yok edeceğinden emindi; gerçekten, bir cephede kaçanlar oldu mu, o cephede düşmana karşı koymayı sürdürmeyi isteyecek asker bulmak güçtür. Ayrıca, Atinalıların sol kanattan komşu birliklerin yardımına yetişmelerini önlemek için, karşılarındaki tepelere süvari ve hoplit birlikleri yerleştirdi; böylece Atinalılar müttefiklerine yardım etmeye kalkarlarsa, bu kuvvetlerin arkadan yapacakları saldırıya uğramaktan korkacaklardı. İşte taarruzu bu şekilde düzenlendi; umutları da boşa çıkmadı; nitekim saldırdığı noktada kazanınca karşı duran bütün düşman kuvvetleri bozguna uğradı. **25** Ancak o öldükten sonra öbürleri zaferden doğru dürüst yararlanmasını bilemediler: karşılarına çıkan saf halindeki piyadeler bozguna uğramış kaçıyorlardı, ama hoplitler onların hiçbirini öldürmediler ve saldırdıkları noktadan ileriye gitmediler. Düşman süvarisi de kaçıyordu, ama süvariler kovalamaya girişmediler ve, süvari olsun, hoplit olsun, tek düşman öldürmediler; Thebaili birlikler, yenilen sanki kendileri imiş gibi, kaçan düşman saflarının arasından kendilerine telaşla bir yol açtılar. Bu arada süvarilerin zaferine katılmış olan destekleyici piyadelerle peltastlar kazanan taraf olarak sol kanadın üstüne vardılar, fakat içlerinden pek çoğu orada Atinalıların darbeleri altında can verdiler.

26 Bu olayların sonucu herkesin beklediğinin tersi oldu. Nitekim hemen hemen bütün Yunanistan birbirine düşmüş, iki safa ayrılmıştı: bu durumda, bir

[69] Süvarileri destekleyen piyade birliklerinden Thukydides söz eder, V 57,2. Thebai ordusuna özgü gibi görünen bu destekleyici piyade birliği IV. yüzyılda Atinalılar tarafından da benimsenmiştir, bk. Arist. *Athen. Pol.* XLIX 1.

muharebe olursa, kazananların egemenliği ele geçireceklerinden, yenilenlerin de onlara tabi olacağından hiç kimse kuşku duymuyordu; oysa tanrı işleri o şekilde düzenledi ki her iki taraf, kazanmış gibi, birer zafer anıtı dikti, hiçbiri de ötekine engel olmaya çalışmadı; her iki taraf, kazanmış gibi, anlaşma üzerine düşman ölülerini geri verdi ve gene her iki taraf, yenilmiş gibi, anlaşma üzerine ölülerini teslim aldı; **27** her iki taraf kazandığını ileri sürdüğü halde, ikisi de muharebeden önceki duruma göre fazladan bir toprağa ya da bir kente sahip olmadı, hiçbirinin gücü artmadı[70]; buna karşılık Yunanistan eskisinden daha büyük bir başarısızlık ve perişanlık içine düştü. Ben kendi hesabıma eserime burada son veriyorum; bundan sonraki olayları herhalde bir başkası kaleme alacaktır.

[70] Mantineia çarpışmasından sonra bir barış anlaşması yapılmıştır. Messene'nin bağımsızlığını tanıyan bu barışı Ispartalılar imzalamak istememişlerdir.

İNDEKS

- A -

ABARNIS, Lapseki'nin hisarı: II 1,29.

ABYDOS (Helle denizi bölgesinde Anadolu sahilinde kent), -LULAR: I 1,5; 6; 11; 2,16. II 1,11. III 1,9. IV 8,3; 5; 6; 32-39. V 1,6-7; 25-26. VII 1,27.

ADAIOS (?), Ispartalı: III 4,20. IV 1,39.

ADEAS, Sikyonlu Euphron'un oğlu: VII 1,45.

ADEIMANTOS, Leukolophides oğlu, Atinalı: Andros seferine strateg olarak katılıyor (407), I 4,21; Arginusai muharebesinden sonra komutan seçiliyor (406), I 7,1; Aigos-Potamoi'de esir düşüyor (405), II 1,30-32.

AGAMEMNON: Troya savaşında Yunan ordusunun başkomutanı: III 4,3. VII 1,34.

AGATHINOS, Korinthoslu: IV 8,10-11.

AGESANDRIDAS, Ispartalı: filo komutanı I 1,1; Mindaros'un yardımcısı I 3,17.

AGESILAOS, Ispartalı, kral Agis'in kardeşi: yerine geçiyor (398), III 3,1-4; Asya'ya gönderiliyor, III 4,2-4; Asya'ya gönderilişinin anılması, III 5,5. IV 8,17. V 3,8. VI 1,12. VII 1,34; A. ile Tissaphernes arasında mütareke, III 4,5-6; Lysandros'la anlaşmazlığı, III 4,7-10; Frikya seferi, III 4,11-15; Ephesos'ta askerlerini talim ettiriyor, III 4,16-19; Lidya seferi (395), III 4,20-26; Frikya'da, III 4,27; 5,1. IV 1,1-2; Otys'le Spithridates'in kızını evlendirmek istiyor, IV 1,3-15; Pharnabazos'a ait Frikya bölgesine giriyor, IV 1,15-28; Pharnabazos'la görüşüyor (394), IV 1,29-41; Yunanistan'a çağrılıyor, IV 2,2-8; 3,1-14; Koroneia muharebesini kazanıyor, IV 3, 15-21; Isparta'ya dönüyor, IV 3,23; 4,1; Argolis harekatı (391), IV 4,19; 7,5; Peiraion'a saldırı (390), IV 5,1-6; Lekhaion'daki taburun yok edildiğini haber alıyor, IV 5,7-8; Peiraion'da, IV 5,19; Akarnania seferleri (389/8), IV 6,1-7; Thebaililere Boiotia kentlerinin bağımsızlığını kabul ettiriyor (387), V 1,32-34; Mantineia seferine katılmıyor (385), V 2,3; Kadmeia işgalini onaylamıyor (382), V 2,32; Teleutias'la kardeş olmaları Teleutias'a saygınlık kazandırıyor, V 2,37; Phleius'u kuşatıp ele geçiriyor (380/379), V 3,10-25; Thebai'e karşı yapılacak seferin komutasını reddediyor (379), V 4,13; Sphodrias'ın Attike'ye yaptığı baskını onaylıyor (378), V 4,25-33; A.un Boiotia seferleri (378), V 4,34-41; (377) 47-55. VI 4,5; A. hastalanıyor, V 4,58. VI 4,18; Thebailileri 371 barış anlaşmasına almıyor, VI 3,29; Mantineia'nın yeniden kurulmasına engel olmaya çalışıyor (370), VI 5,4-5; A.un Arkadia seferi, VI 5,10-29; Eutresis zaferini haber alıyor, VII 1-32; Epameinondas'a karşı Isparta'yı savunuyor (362), VII 5,9-10.

AGESIPOLIS, Isparta kralı, IV 2,9; A.in Argos seferi (368), IV 7,2-7; Mantineia seferi (385), V 2,3-7;

Olynthos seferi ve ölümü (381), V 3,8-10; 18-20.

AGESISTRATOS, Ispartalı: [ephor, II 3,20].

AGIS, Isparta kralı: Dekeleia'daki Peloponnesos ordusunun komutanı, I 1,33-35. II 2,7; 11; 13; 3,3; Elisliler Zeus'a kurban kesmesine engel oluyor, III 2,22; Elis seferleri (400/398), III 2,23-30; IV 7,4; ölümü, III 3,1.

AGROTERA, Artemis'in lakabı: IV 2,20.

AGYRRHIOS, Atinalı: IV 8,31.

AIGAILİLER (Aigai: Aiolis'te kent): IV 8,5.

AIGINA, -LILAR: II 2,3; 9; Isparta donanmasının üssü olarak kullanılıyor, V 1,1-24; 29; 4,61. VI 2,1; A. triobolü, V 2,21.

AIGOS-POTAMOI (Keçi Dereleri), Kherronesos'ta dere ağzı: burada Lysandros Atina donanmasını yok ediyor (405), II 1,21.

AIGOSTHENA, Megaris'te kent, V 4,18. VI 4,25.

AINEAS, Stymphaloslu: Arkadia birliğinde strateg, VII 3,1.

AINESIAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

AINIANLAR, orta Yunanistan'da yaşayan kavim: III 5,6. IV 3,15.

AIOLIS, AIOLLER: III 1,10; 17; 2,1; 13; 4,12. IV 3,17; 8,33.

AISKHINES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2; 13.

AITOLIA, AITOLLER: IV 6,1; 14.

AKADEMEIA, Atina yakınında bahçe: II 2,8. VI 5,49.

AKANTHOS, Khalkidike'de kent: Olynthos'a karşı Isparta'dan yardım istiyor, V 2,11-23; 3,6.

AKARNANIA, -LILAR: IV 2,17; Agesilaos'un A. seferi (389/8), IV 6,1-13; 7,1; Iphikrates'in A. seferi (372), VI 2,37; A.lılar Lakonike'nin istilasına katılıyorlar (370), VI 5,23.

AKHAIA, -LILAR: III 2,23; 26; 5,12. IV 2,17; 8,10; 23; Akarnanlara karşı Isparta'dan yardım istiyorlar, IV 6,1-3; 7,1; Isparta ile ittifak, VI 2,3; 4,18; Epameinondas'ın Akhaia seferi (366), VII 1,41-43; Elis'le ittifak, VII 4,17; 28-30; A.lılar Isparta'dan yardım istiyor, VII 5,1; Arkadialılara yardım ediyorlar, VII 5,18.

Phthia AKHAIALILARI: I 2,18; Phthia Akhaia'sında dağlar, IV 3,9.

AKHILLEION, Priene'ye yakın kasaba: III 2,17. IV 8,17.

AKRAGAS, Sicilya'da kent: [Kartacalılar tarafından ele geçiriliyor, I 5, 21. II 2,24].

AKRISIOS, Sikyonlu: VII 1,45.

AKROKORINTHOS, Korinthos'un hisarı: IV 4,4.

AKROREIALILAR (Akroreia: Elis'in bir bölgesi): III.2,30. IV 2,16. VII 4,14.

ALEA, Isparta'da Athena'nın kutsal arazisi : VI 5,27.

ALEKSANDROS, Tesalyalı: tiranlığı ve ölümü, VI 4,34-37. VII 5,4.

ALEKSIAS, Atinalı: [arkhont] II 1,10].

ALEKSIPPIDAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ALKETAS, Epeiros hükümdarı: VI 1,7; 2,10.

ALKETAS, Ispartalı: V 4,56.

ALKIBIADES, ünlü Alkibiades'le kardeş çocuğu: Thrasyllos tarafından tutuklanıp öldürülüyor, I 2,13.

ALKIBIADES, Helle denizinde Peloponnesoslularla çarpışıyor (411), I 1,5-7; Tissaphernes tarafından tutuklanarak Sardeis'e gönderiliyor, I 1,9; kaçıyor (410), I 1,10; Kardia'da Atina donanmasının başına geçiyor, I 1,11; donanmayı topluyor, I 1,12-15; Kyzikos'ta galip geliyor (410), I 1,16-20; donanmayı Lapseki'de topluyor (409), I 2,15-17; Kalkhedon'u kuşatıyor (408), I 3,3-6; Silivri'yi ele geçiriyor, I 3,10; Pharnabazos'la anlaşma yapıyor, I 3,11-12; Byzantion'u ele geçiriyor, I 3,14-21. II 2,1; strateg seçilerek Atina'ya dönüyor (407), I 4,8-19; kutsal alayı Eleusis'e karadan gönderiyor, I 4,20; Andros'u kuşatıyor, I 4,21-22; Sisam'a geliyor I 4,23; Tissaphernes'e bir zamanlar öğütledikleri, I 5,8; donanmadan ayrılıyor, I 5,11; Notion yenilgisinden sonra donanmanın başına dönüyor, I 5,15; görevden alınması üzerine, Kherronesos'taki arazilerine çekiliyor, I 5, 15-17; Atinalı strateglere donanmayı Aigos-Potamoi'den çekmelerini tavsiye ediyor (405), II 1,25-26; Otuzlar tarafından sürüldüğü anılıyor (404), II 3,42.

ALKIMENES, Korinthoslu: IV 4,7.

ALPHEIOS, Elis'te ırmak: III 2,29. VI 2,31. VII 4,29.

ALTIS, Olympia'da kutsal arazi: VII 4,29.

ALYPETOS, Ispartalı: V 4,52.

ALYZEIA, Akarnania'da kent: V 4,65.

AMBRAKIA, Akarnania'da kent ve bölge: V 4,65; VI 2,3.

AMEDOKOS, Odrysler kralı: IV 8,26.

AMPHEION, Thebai akropolünün kuzeyinde tepe: V 4,8.

AMPHIDOLOILULAR, (Amphidoloi: Elis'te kent): III 2,25; 30. IV 2,16.

AMPHIPOLIS, Trakya'da kent: IV 3,1.

AMYKLAI, Lakonike'de kent: IV 5,10-11. VI 5,30. VII 2,3.

AMYNTAS, Makedonya kralı: V 5,12-13; 38; 3,9.

ANAITIOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

ANAKSIBIOS, Ispartalı: Abydos harmostu, pusuda öldürülüyor (388), IV 8,32-39.

ANAKSIKRATES, Byzantionlu: Byzantion'u Atinalılara teslim ediyor (408), I 3,18-19.

ANAKSILAOS, Byzantionlu: Byzantion'u Atinalılara teslim ediyor (408), I 3,18-19.

ANDROKLEIDAS, Thebaili: III 5,1; 4. V 2,31; 35.

ANDROMAKHOS, Elisli: VII 4,19.

ANDROS (Kyklad adalarından biri), -LULAR: I 4,21-22; 5,18. II 1,31-32. V 4,61.

ANGENIDAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ANNIBIAS, bk. Hannibal.

ANTALKIDAS, Ispartalı: Krala elçi olarak gidiyor (392), IV 8,12-16; nauarkh (388), V 1,6; A.ın Helle denizindeki harekatı (387), V 1,25-28; Antalkidas barışı, V 1,36. VI 3,12.

ANTANDROS (Troas'ın güney kıyısında kent), LULAR: Peloponnesosluların tersanelerinin bulunduğu yer, I 1,25-26; 3,17. II 1,10. IV 8,35.

ANTIGENES, Atinalı: [arkhont, I 3,1].

ANTIOKHOS, Arkadialı: VI 1,33-38.

ANTIOKHOS, Atinalı: Alkibiades'in dümencisi, Notion'da yenik düşüyor (407), I 5,11-14.

ANTIPHON, Atinalı: Otuzların kurbanlarından, II 3,40.

ANTISTHENES, Ispartalı: III 2,6.

ANYTOS, Atinalı: Otuzlar tarafından sürgün ediliyor: II 3,42; 44.

APATURIA, Atina'da kutlanan bayram: I 7,8.

APHRODITE, A. şerefine şenlikler, V 4,4; Megara'da A. kutsal arazisi, V 4,58.

APHYTIS, Khalkidike'de kent: V 3,19.

APOLLON: A.un kehaneti, III 3,3. IV 7,2; A.un ganimet payı, III 5,5; Delphoi'deki A. tapınağının yeniden inşasına yardım, VI 5,27.

APOLLONIA, Khalkidike'de kent: Olynthos'a karşı Isparta'dan yardım istiyor, V 2,11-13; 3,16.

APOLLOPHANES, Kyzikoslu: Agesilaos'la Pharnabazos'u buluşturuyor, IV 1,29.

ARAKOS, Ispartalı: nauarkh (405/4), II 1,7; [ephor, II 3,10]; görevle Asya'ya gönderiliyor (398), III 2,6; 8; Atina'ya gönderiliyor (369), VI 5,33.

ARESIAS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

ARGEIOS, Elisli: VII 1,33; 4,15-16.

ARGINUSAI, Anadolu kıyısında, Midilli karşısında adacıklar: A. muharebesi (406), I 6,27-38.

ARGOS, ARGOLIS, ARGOSLULAR: A.lu elçiler Kralın huzurunda (408), I 3,13; A.lular Attike'yi istila etmeyi reddediyor, II 2,7; Atina'nın eski müttefikleri, II 2,21; Isparta'ya düşmanlık, III 5,1; 11; A.lular Nemea muharebesine katılıyor (394), IV 2,17-22; Koroneia muharebesine katılıyor, IV 3,15-21; A.lular Korinthos'u üs olarak kullanıyor (393/2), IV 4,1-13; 5,1-2; 8,34; Agesilaos'un Argos seferi (391), IV 4,19; Agesipolis'in A. seferi (388), IV 7,2-7; A. Krala bir elçi heyeti gönderiyor, IV 8,13-15; barış arzusu (387), V 1,29; A. Korinthos'un bağımsızlığını tanımak zorunda kalıyor, V 1,34-36; Mantineialılar A.luların iaşesini sağlıyor, V 2,1; A. Isparta'ya boyun eğiyor, V 3,27; A. birlikleri Arkadia'da (370), VI 5,16; 23; A.un Thebai'e karşı müdahalede bulunduğu efsanesi, VI 5,46; A.lular yurtlarına dönüyor (369), VI 5,50; A.lularla Thebaililer Isthmos'ta, VII 1,18; 25; Arkadia'da (368), VII 1,29-35; A. ile Akhaia, VII 1,41-45; A.luların Phleius'a karşı harekatı, VII 2,1-4; 10; 4,11; A.un Elis'teki müdahalesi, VII 4,27; 30; A. Epameinondas'ın Peloponnesos'taki harekatını destekliyor (362), VII 5,4.

ARIAIOS, Pers: IV 1,27.

ARIOBARZANES, Pers: Pharnabazos'un emrinde, I 4,7; yerine geçiyor, V 1,28; Yunanlılara barış önerisinde bulunuyor, VII 1,27.

ARISTARKHOS, Atinalı: 411 yılında oligarkların ihtilalinde strateg, I 7,28; II 3,46.

ARISTODEMOS, Ispartalı: kral Agesipolis'in vasisi, IV 2,9.

ARISTOGENES, Herakleides'in babası: I 2,8.

ARISTOGENES, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Arginusai muharebesine katılıyor (406), I 6,30; muharebeden sonra görevden alınıyor ve Atina'ya dönmüyor, I 7,1.

ARISTOKRATES, Atinalı: strateg olarak Andros seferine katılıyor (407), I 4,21; Notion yenilgisinden sonra ye-

niden seçiliyor (407), I 5,16; Arginusai muharebesine katılıyor (406), I 6,29; çarpışmadan sonra görevden alınıyor, yargılanıp mahkum oluyor, I 7.

ARISTOLOKHOS, Ispartalı: V 4,22.

ARISTON, Byzantionlu: Byzantion'u Atinalılara teslim ediyor (408), I 3,18-19.

ARISTOPHON, Atinalı: Demostratos'un babası, VI 3,2.

ARISTOTELES, Atinalı: 411 yılında oligarkların ihtilalinde strateg, II 3,46; sürülüyor, II 2,18; Otuzlardan biri (404), II 3,2; 13.

ARKADIA, -LILAR: III 2,26; 30; 5, 12. IV 4,16. V 2,19. VI 5,5; Arkadia konfederasyonunun kuruluşu, VI 5,6; Agesilaos'un A. seferi (370), VI 5,10-22; A.lılar Lakonike'yi istila ediyor, VI 5,23; 30; 36; yurtlarına dönüyorlar (369), VI 5,50; Iphikrates A.da, VI 5,51; A.lılarla Thebaililer Isthmos'ta, VII 1,18; konfederasyonun takviyesi, VII 1,23-26; Arkhidamos A.da (368), VII 1,28-32; 35; A.lılar Krala elçi gönderiyor (367), VII 1,33-38; A.lılar Thebai kongresinde (366), VII 1,39-40; A. ile Akhaia, VII 1,41-45; A.lıların Phleius'a karşı harekatı, VII 2,5; 8; 10; A.lılar Euphron'u Sikyon akropolünden atıyor (366), VII 3,1; Atina ile ittifak VII 4,2-4; Korinthos'la ittifak, VII 4,6; A.lılarla Elisliler arasında savaş (365-363), VII 4,13-33; A. birliğinde anlaşmazlıklar (363-362), VII 4, 33-40; A.lılar Atina ve Isparta'dan yardım istiyor (362), VII 5,1-3; Epameinondas A.da, VII 5, 20.

ARKHEDEMOS, Atinalı: demokrat partinin başı, Arginusai muharebesinden sonra strateg Erasinides'i suçluyor, I 7,2.

ARKHESTRATOS, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Lysandros'un ileri sürdüğü önerilerin kabul edilmesini öğütlüyor, II 2,15.

ARKHIAS, Thebaili, V 4,2; 6. VII 3,7.

ARKHIDAMOS, Elisli: VII 1,33; 38.

ARKHIDAMOS, Isparta kralı: Agesilaos'un babası, V 3,13.

ARKHIDAMOS, Ispartalı: Agesilaos'un oğlu, V 4,25-33; Leuktra'da bozguna uğrayan ordunun yardımına giden kuvvetlerin komutanı (371), VI 4,18-19; 26; 5,1; A.un Arkadia seferi ve Eutresis zaferi (368), VII 1,28-32; Elis'e giriyor (366), VII 4,20-25; A. Isparta'yı Epameinondas'a karşı savunuyor, VII 5,12-13.

ARKHYTAS, Ispartalı: [ephor, II 1,10; 3,10].

ARNAPES, Pers: Pharnabazos'un subayı, I 3,12.

ARTAKSERKSES, Pers kralı: V 1,31.

ARTEMIS: Ephesos'taki tapınağı, I 2,6. III 4,18; Pire'deki tapınağı, II 4,11; Leukophrys'teki tapınağı, III 2,19; Astyra'daki tapınağı, IV 1,41; Mantineia yakınındaki tapınağı, VI 5,19; Aulis'teki tapınağı, VII 1,34; A. Agrotera'ya kurban, IV 2,20.

ASEA (Arkadia'da kent), -LILAR: VI 5,11; 15. VII 5,5.

ASIA, bk. A s y a .

ASINE, Lakonike'de kent: VII 1,25.

ASPENDOS (Pamphylia'da kent), -LULAR: IV 8,30.

ASTYOKHOS, Ispartalı: nauarkh (412/11), I 1,31.

ASTYRALI (Astyra, Mizya'da kent): A. Artemis tapınağı, IV 1,41.

ASYA: II 1,18. III 1,3; 5; 2,6; 11; 21; 4,2; 5; 11; 25; 5,1; 13. IV 2,5-6; 3,1; 15; 8,5; 14; 21; 26. V 1,31; 3,8. VII 1,34.

ATARNEUS, Aiolis'te kent: III 2,11.

ATHENA: Ilion'daki tapınağı, I 1,4; Foça'daki tapınağı, I 3,1; Atina'da heykelinin temizlenmesi, I 4,12; Atina'daki eski A. tapınağı yanıyor, I 6,1; Akropolde A.ya kurban, II 4,39; A.nın Skepsis'teki tapınağı, III 1,21-23.

ATHENADAS, Sikyonlu: III 1,8.

AULIS, Boiotia'da liman: III 4,3; 5,5. VII 1,34.

AULON, Messene'de kasaba ve bölge: III 2,25; 3,8-11.

AUTOBOISAKES, Pers: [Dareios'un yeğeni, II 1,8].

AUTOKLES, Strombikhides'in oğlu, Atinalı: Isparta'ya elçi olarak gönderiliyor, VI 3,2-7.

AVRUPA: III 2,9. IV 2,6; 3,15; 8,5.

- B -

BAGAIOS, Pharnabazos'un subayı: III 4,13.

BENDIDEION: Pire'de kutsal arazi: II 4,11.

BERGAMA, Mizya'da kent: III 1,6.

BİTİNYA, -LILAR: I 3,2-3. III 2,2-6.

BOIOTIA, -LILAR: Byzantion'un savunmasına katılıyorlar (408), I 3,16; Attike'yi istila etmeyi reddediyorlar (403), II 4,30; Elis seferine katılmıyorlar (400), II 2,25; Pausanias B.da (395), III 5,17-24; B.lılar Nemea muharebesine katılıyor (394), IV 2,17-18; Tesalyalılarla ittifak, IV 3,3; Agesilaos B.ya giriyor, IV 3,9; B.lılar Koroneia muharebesine katılıyor, IV 3,15-21; Korinthos'u üs olarak kullanıyorlar (393/390), IV 4,1-13; 7,2; 6; B.lılar Agesilaos'a elçi gönderiyor, IV 5,6-10; Akarnanialılarla ittifak, IV 6,1; 4; B.lılar Uzun Surların yeniden inşasına yardım ediyor, IV 6,10; Krala bir elçi heyeti gönderiyorlar, IV 8,13; Thebaililer B.nın bağımsızlığını tanımak zorunda kalıyor (386), V 1,32-36; 2, 16; 34; B.lılar Olynthos'a bir heyet gönderiyor, V 2,15; B. birlikleri Olynthoslularla çarpışıyor, V 2,41; Isparta B. üzerinde egemenlik kuruyor, V 3,27; Ispartalıların B. seferi (378), V 4,34-41; 62; Thebai B. kentlerini egemenliği altına alıyor (375), VI 1,1; Iason'la ittifak, VI 1,10; Plataiaililer B.dan kovuluyor, VI 3,1; Thebai B.nın bağımsızlığını tanımayı reddediyor (371), VI, 3,19; 4,3; B.lılar Leuktra'da dövüşüyor, VI 4,3-9; Iason B.da, VI 4,21; B. ordusu Lakonike'yi istila ediyor (370), VI 5,23; B.lılar yurtlarına dönüyor (369), VI 5,51; B.lılar Arkadia'da, VII 4,36; 5,4.

BOIOTIOS, Ispartalı: Kralın katında elçi (407), I 4,2.

BRASIDAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

BYZANTION, -LULAR: proksen Klearkhos B.a gönderiliyor, I 1,35-37; Atinalılar B.u kuşatıp ele geçiriyor (408), I 3,2; 10-20; 4,1. II 2,1; Lysandros B.u ele geçiriyor, II 2,1-2; B.da demokrat yönetim yeniden kuruluyor, IV 8,27; Atinalılar B.da, IV 8,31.

- D -

DARDANOSLULAR (Dardanos: Aiolis' te kent): III 1,10.

DAREIOS, Pers kralı: I 2,19; [II 1,8-9].

DASKYLEION, Pharnabazos'un yönettiği satraplığın başkenti: III 4,13. IV 1,15.

DEINON, Ispartalı: V 4,33. VI 4,14.

DEKELEIA, Attike'nin bir demos'u: Peloponnesos işgal kuvvetlerinin merkezi, I 1,33; 35; 2,14; 3,22. II 2,7; 3,3. III 5,5.

DELPHINION, Khios adasında kent: I 5,15.

DELPHION, Phliuslu: V 3,21-24.

DELPHOI: III 3,1. IV 3,21; 7,2. VI 4,30. VII 1,27.

DEMAINETOS, Atinalı: strateg, V 1,10; 26.

DEMARATOS, Isparta kralı: III 1,6.

DEMARKHOS, Epikydes'in oğlu: Syrakusaili strateg, I 1,29.

DEMETER: VI 3,6.

DEMOSTRATOS, Aristophon'un oğlu, Atinalı: VI 3,2.

DEMOTELES, Ispartalı: VII 1,32.

DEMOTION, Atinalı: VII 4,4.

DERAS, Sikyon kalesi: VII 1,22.

DERDAS, Elimia hükümdarı: Olynthos'a karşı girişilen harekata katılıyor, V 2,38-39.

DERKYLIDAS, Ispartalı: harmost (407), III 1,9; Asya'da Pharnabazos'la savaşıyor (399), III 1,8-28; Pharnabazos'la mütareke, III 2,1; 9; Bitinya'ya sefer, III 2,2-7; Kherronesos'ta, III 2,8-10; Karya'da, III 2,12-21; Derkylidas Agesilaos'un maiyetinde, III 4,6; Agesilaos D.ı Helle denizine gönderiyor (394), IV 3,1-3; D. Abydos harmostu (394), IV 8,3-5; yerine Anaksibios geliyor, IV 8,32.

DIAGORAS, Rodoslu, Dorieus'un babası, I 1,2.

DIOKLES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

DIOMEDON, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Konon'u ablukadan kurtarmayı başaramıyor (406), I 6,22; Arginusai muharebesine katılıyor, I 6,29; muharebeden sonra toplanan savaş konseyindeki önerisi, I 7,29; görevinden alınıp yargılanarak mahkum ediliyor, I 7.

DION, Atinalı: IV 8,13.

DIONYSIOS, Hermokrates'in oğlu: [Syrakusai tiranı, II 2,24; 3,5]; Isparta müttefiki, VI 2,4; 33; Isparta'ya yardım gönderiyor (369), VII 1,20-22; (368), VII 1,28-29; ölümü, VII 4,12.

DIONYSIOS, Atinalı: strateg, V 1,26.

DIONYSOS, D.un Aphytis'teki kutsal arazisi V 3,19.

DIOPEITHES, Atinalı (?): falcı, III 3,3.

DIOSKURLAR (Zeusoğulları): VI 3,6.

DIOTIMOS, Atinalı: I 3,12.

DIOTIMOS, Atinalı: V 1,25.

DIPHRIDAS, Ispartalı: Asya'da Struthas'a karşı gönderiliyor (391), IV 8,21-22.

DOLOPLAR, Aitolia'da kavim: VI 1,7.

DORIEUS, Rodoslu Diagoras'ın oğlu: Helle denizine geliyor (411), I 1,2-4; Rodos'tan sürülüp Atinalılara esir düşüyor, I 5,19.

DOROTHEOS, Atinalı: Kralın katında elçi (408), I 3,13.

DRAKON, Pelleneli: Isparta'nın hizmetinde, III 2,11.

DRAKONTIDES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

– E –

EKDIKOS, Ispartalı: nauarkh (391), IV 8,20-23.

EKSARKHOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ELAIUS, Kherronesos'ta kent: II 1,20.

ELEUSIS: Otuzlar E.e sığınıyor, II 4,8-43; Atinalı süvari birlikleri E.te toplanıyor, VII 5,15.

ELEUTHERAI, Attike sınırında kale: V 4,14.

ELIMIA, Makedonya'nın bir bölgesi: V 2,38.

ELIS, ELEIA, ELISLİLER: Elis kıyıları, VI 2,31; Isparta ile E. arasında savaş (400/398), III 2,21-31; 5,12. IV 7,4; Isparta ile ittifak, IV 2,16. VI 2,3; Atinalıların 371'de önerdikleri anlaşmayı E.liler reddediyor, VI 5,2-3; Mantineia'nın yeniden kurulmasına yardım ediyorlar, VI 5,5; Arkadia'ya askeri kuvvet gönderiyorlar (370), VI 5,19; 23; 30; E.li birlikler yurda dönüyor (369), VI 5,50; E.lilerle Arkadialılar arasında anlaşmazlık, VII 1,26; 32; E.liler Krala bir elçi gönderiyor, VII 1,33; E.lilerle Arkadialılar arasında savaş (365/363), VII 4,13-33; E.liler Isparta'dan Thebai'e karşı yardım istiyor, VII 5,1; Arkadialılara yardım ediyorlar, VII 5,18.

ELYMIA, Arkadia'da kent: VI 5,33.

ENDIOS, Ispartalı: [ephor, II 3,1; 10].

ENYALIOS, Ares'in lakabı: II 4,17.

EPAMEINONDAS, Thebaili: E.ın Akhaia seferi (366), VII 1,41-43; E. Arkadia'yı tehdit ediyor (362), VII 4,40; Peloponnesos seferi, Mantineia zaferi, ölümü, VII 5,4-24.

EPEIOS, Elis'te kent: III 2,30.

EPERATOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

EPHESOS, -LULAR: Atinalılar E.ta yenilgiye uğruyor (409), I 2,6-12; Lysandros E.a geliyor (407) I 5,1; 10-15; 6,2; Eteonikos E.a geliyor, II 1,6; Lysandros yeniden E.ta (405), II 1,10-11; 16; Ispartalı harmostlar E.ta, III 1,8; 2,9; 11; 14; Ispartalılar E.u üs olarak kullanıyor, III 4,4; 7,11; 16-19. IV 8,3; 17. V 1,6-7.

EPHIALTES, Philokrates'in babası: IV 8,24.

EPIDAUROS, -LULAR: IV 2,16. VI 2,7; 5,29. VII 1,18; 25; 2,2.

EPIEIKEIA, Korinthos bölgesinde kent: IV 2,14; 4,13.

EPIKYDES, Demarkhos'un babası: I 1,29.

EPIKYDIDAS, Ispartalı: IV 2,2. V 4,39.

EPITALION, Elis'te kent: III 2,25; 29; 30.

ERASINIDES, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Konon'la birlikte Midilli'de abluka altına alınıyor (406), I 6,16; Arginusai muharebesine katılıyor, I 6,29; görevden alınıp yargılanarak mahkum ediliyor, I 7.

ERASISTRATOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

ERATOSTHENES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

ERETRIALILAR (Eretria: Euboia'da kent): III 1,6.

ERYTHRAI, Boiotia'da kent: V 4,49.

ETEONIKOS, Ispartalı: Taşoz'da harmost (410), I 1,32; Midilli'de Kallikratidas'ın maiyetinde (406), I 6,26; 35-38; Khios'ta askerlerin ayaklanmasını bastırıyor (406), II 1,1-4; Asya kentlerinden para alıyor, II 1,5-6; 10; E.un Trakya seferi, II 2,5; E. Aigina'da (389/388), V 1,1; 13.

ETYMOKLES, Ispartalı: IV 7,22; 32. VI 5,33.

EUAGORAS, Elisli: [Olympia oyunlarında birinci, I 2,1].

EUAGORAS, Kıbrıs'ta Salamis kralı: Konon yanına sığınıyor, II 1,29; Euagoras'la Kral arasında savaş, IV 8,24. V 1,10.

EUALKAS (?), Elisli: VII 4,15.

EUALKES, Atinalı: IV 1,40.

EUARKHIPPOS, Ispartalı: [ephor, I 2,1. II 3,10].

EUBATAS, Kyreneli: [Olympia oyunlarında birinci, I 2,1].

EUBOIA, -LILAR: [II 3,9]. IV 2,17; 3,15. VI 5,23. VII 5,4.

EUDAMIDAS, Ispartalı: V 2,23-25.

EUDIKOS, Ispartalı: V 4,39.

EUKLEIA, Korinthos'ta Artemis bayramı: IV 4,2.

EUKLEIDES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

EUKLES, Hippon'un oğlu: Syrakusaili strateg, I 2,8.

EUKSENOS, Ispartalı: IV 2,5.

EUKTEMON, Atinalı: [arkhont I 2,1].

EUMAKHOS, Atinalı: strateg, I 1,22.

EUMATHES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

EUNOMOS, Atinalı: filo komutanı, V 1,5-9.

EUPHRON, Sikyon tiranı: tiranlığın kuruluşu, VII 1,44-46; Phleius'a karşı yapılan sefere katılıyor, VII 2,11-15; kovulup yeniden Sikyon'a dönüyor, VII 3,1-4; Thebai'de öldürülüyor, VII 3,5; 12; 4,1.

EUROPE, bk. A v r u p a .

EUROTAS, V 4,28. VI 5,27; 30.

EURYMEDON, Pamphylia'da ırmak, IV 8,30.

EURYPTOLEMOS, Atinalı: I 3,12-13.

EURYPTOLEMOS, Peisanaks'ın oğlu, Atinalı: Alkibiades'le kardeş çocuğu, I 4,19; Arginusai'de kazanan strateglerin yargılanmasında Kalliksenos'un önerisine karşı çıkıyor, I 7,12; 16-34.

EURYSTHENES, Ispartalı: III 1,6.

EURYSTHEUS, Isparta'nın efsanevi kralı: Herakles'in çocuklarına düşmanlık ediyor, VI 5,47.

EUTAIA, Arkadia'da kent: VI 5,12; 20-21.

EUTHYKLES, Ispartalı: VII 1,33.

EUTRESISLİLER: Eutresis, Arkadia'nın bir bölgesi: VII 1,29.

- F -

FENİKE: Fenikeli trierler, III 4,1. IV. 3, 11.

FOÇA: I, 31, 1; S. 11; 6, 33.

FRİKYA: I 4,1. III 2,1; 4,12; 26-29. IV 1,1.

- G -

GALAKSIDOROS, Thebaili: III 5,1.

GAMBRION, Mizya'da kent: III 1,6.

GAUREION, Andros adasında kent: I 4,22.

GELA, Sicilya'da kent: [II 3,5].

GERANOR, Ispartalı: VII 1,25.

GERASTOS, Euboia'da liman: III 4,4. V 4,61.

GERGIS, Troas'ta kent: Derkylidas tarafından işgal ediliyor, III 1,15; 19-28.

GİRİTLİLER: IV 2,16; 7,6. VII 5,10.

GLAUKON, Kharmides'in babası: II 4,19.

GNOSIS, Potamis'in babası: I 1,29.

GONGYLOS, Myrina tiranı: III 1,6.

GORDION, Frikya'da kent: I 4,1.

GORGION, Gambrion tiranı: III 1,6.

GORGOPAS, Ispartalı: Aigina harmostu Aigina'da pusuya düşürülerek öldürülüyor, V 1,5-12; 20.

GRYNEION, Aiolis'te kent: III 1,6.

GYLIS, Ispartalı: IV 3,21-23.

GYTHEION, Lakonike'de liman: Alkibiades G. önlerinde (407), I 4,11; G. Thebaililer tarafından ele geçiriliyor (370), VI 5,32.

– H –

HAGNON, Atinalı: Theramenes'in babası, II 3,30.

HALAI, Pire dolaylarında bataklık: II 4,34 (Halai Tuzla demektir).

HALIARTOS, Boiotia'da kent: III 5,4; Lysandros H.ta yenilip öldürülüyor, III 5,17-25.

HALIEIS, Argolis'te kent: IV 2,16. VI 2,3. VII 2,2.

HALIPEDON, Attike'de bir yer: II 4,30.

HALISARNA, Mizya'da ırmak: III 1,6.

HAMAKSITOS, Troas'ta kent: III 1,13; 16.

HANNIBAL: [H. komutasında Kartacalılar Sicilya'ya sefer ediyor, I 1,37].

HELIKON, Boiotia'da dağ: IV 3,16-20.

HELIKSOS, Megaralı: Byzantion'un savunmasına katılıyor, I 3,15-17; 21.

HELLE DENİZİ: I 1,2; 8,9; 36; 3,8; 18; 5,11; 6,21; 7,2. II 1,17; 21; 2,5. III 2,9; 4,10; 11. IV 2,8; 3,3; 8; 6,8; 28; 8,31-34. V 1,1.

HELLESPONTOS, -LULAR, bk. Helle Denizi.

HELOS, Lakonike'de kent: VI 5,32.

HERAIA, Elis'te kent: III 2,30; 3,1. VI 5,11; 22.

HERAION: Hera'nın Peiraion'daki kutsal arazisi, IV 5,5-6; 8; Hera'nın Phleius yakınlarındaki kutsal arazisi, VII 2,1; 6; 11-12.

Trakhis HERAKLEIAsı: I 2,18. III 5,6. VI 4,9; 27; 5,23.

HERAKLEIDES, Aristogenes'in oğlu: Syrakusaili strateg, I 2,8.

HERAKLES: Isparta krallarının atası, III 3,3. VI 3,6; H.in çocukları, VI 5,47; Kalkhedon'da H. kutsal arazisi, I 3,7; Aigina'da H. kutsal arazisi, V 1,10; Thebai'de H. kutsal arazisi, VI 4,7; Arkadia'da H. kutsal arazisi, VII 1,31.

HERIPPIDAS, Ispartalı: III 4,6; Agesilaos'un subayı, III 4,20. IV 1,11; 13; 21-26; 2,8; 3,15-17; Korinthos körfezindeki Peloponnesos donanmasının komutanı, IV 8, 11.

HERMION, Argolis'te kent: IV 2,16. VI 2,3. VII 2,2.

HERMOGENES, Atinalı: IV 8,13.

HERMOKRATES, Syrakusaili strateg: yurda çağırılıyor, askerlerine veda ediyor (411), I 1,27-29; övgüsü, I 1,30-31; Syrakusai'e dönmeye hazır-

lanıyor, I 1,31; Kralın katında elçi (408), I 3,13.

HERMOKRATES, Syrakusaili: [tiran Dionysios'un babası, II 2,24].

HERMON, Megaralı: Kallikratidas'ın dümencisi, I 6,32.

HERODAS, Syrakusaili: III 4,1.

HESTIA, H.nın Olympia'daki kutsal arazisi, VII 4,31.

HIERAKS, Ispartalı: nauarkh, V 1,3-6.

HIERAMENES: [Dareios'un akrabası, II 1,9].

HIERON, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

HIERON, Ispartalı: VI 4,9.

HIMERA, Sicilya'da kent: [Kartacalıların eline geçiyor, I 1,37].

HIPPEUS, Sisamlı: Arginusai muharebesine katılıyor, I 6,29.

HIPPIAS, Elisli: VII 4,15.

HIPPODAMOS agorası: Pire'nin meydanı, II 4,11.

HIPPODAMOS, Sikyonlu: VII 1,45.

HIPPOKRATES, Ispartalı: I 1,23; 3,5; 7.

HIPPOLOKHOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

HIPPOMAKHOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2; 4,19.

HIPPON, Eukles'in babası: I 2,8.

HIPPONIKOS, Atinalı, Kallias'ın babası: IV 5,13.

HIPPONIKOS, Phleiuslu Prokles'in babası: V 3,13.

HISTIAIALILAR (Histiaia: Euboia'da kent): II 2,3.

HYAKINTHIA, Dorların kutladığı Apollon bayramı: IV 5,11.

HYAMPOLISLİLER (Hyampolis: Phokis'te kent): VI 4,27.

HYPATES, Thebaili: VII 3,7.

HYPATODOROS, Tanagralı: V 4,49.

HYPERMENES, Ispartalı: VI 2,25.

- I -

IASON, Pherai tiranı: Tesalya ile ilgili tasavvurları, Yunanistan ve Pers krallığı ile ilgili düşünceleri, VI 1,2-19; Iason Leuktra muharebesinden sonra, Boiotia'da, VI 4,20-24; hazırlıkları, planları, ölümü, VI 4,27-32; 37; 5,1.

İBERLER, VII 1,20.

IDA, Troas'ta dağ (bugünkü Kazdağı): I 1,25.

IKHTHYS, VI 2, 31.

ILARKHOS, Ispartalı: [ephor], II 3,10.

ILION (Troas'ta kent), -LULAR: I 1,4. III 1,16.

IMBROS, bk. İ m r o z .

İMROZ: IV 8,15. V 1,31.

İONYA, İONLAR: II 1,17. III 1,3; 11; 2,12; 14; 17; 4,11-12. IV 3,17. V 1,28.

IPHIKRATES, Atinalı: Korinthos'ta strateg (392), IV 4,9; Arkadia'ya yaptığı akınlar (391), IV 4,15-18; Peiraion'u Agesilaos'a karşı savunuyor (390), IV 5,3; Lekhaion'daki taburu yeniyor, IV 5,7-18; Korinthos'ta I.in başarıları, IV 5,19; Kherronesos'ta, IV 8,34; Abydos'u kuşatıyor (387), V 1,25; Kerkyra'yı kurtarmak üzere yola çıkıyor (372), VI 2,13-33; yardıma gelen Syrakusai kuvvetlerini bozguna uğratıyor, VI 2, 34-39; 3,1; paraya ihtiyacı, VI 3,3; Atina'ya çağrılıyor, VI 4,1; I.in Peloponnesos seferi (369), VI 5,49-52.

ISANOR, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ISIAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ISKHOLAOS, Ispartalı: VI 5,24-26.

ISMENIAS, Thebaili: III 5,1; demokrat parti başkanı, Ispartalılara teslim ediliyor, yargılanıp öldürülüyor (382), V 2,25-36.

ISTHMOS, ISTHMIA (Isthmos oyunları), IV 5,1-2; 8,8. VII 5,15.

– İ –

İTALYA: V 1,26.

– K –

KADMEIA, Thebai hisarı: VI 5,46; K. Ispartalılara teslim ediliyor (382), V 2,29-31. VI 3,9; 11.

KADUSLAR, Med kavmi: II 1,13.

KALKHEDON (Byzantion'un karşı yakasında kent, bugünkü Kadıköy), -LULAR: Pharnabazos K.a yardıma geliyor, I 1,22; 26; Klearkhos K.a gönderiliyor, I 1,35; K. Atinalılar tarafından kuşatılıyor (408), I 3,1-12; Lysandros K.u ele geçiriyor, II 2,1-2; K.da demokrat yönetim yeniden kuruluyor, IV 8,28; K.da Atinalılar, IV 8,31. V 1,25.

KALLIAS, Atinalı: [arkhont, I 6,1].

KALLIAS, Ispartalı: IV 1,15.

KALLIAS, Hipponikos'un oğlu, Atinalı: strateg (390), IV 5,13-14; Isparta prokseni (378), V 4,22; Isparta'ya elçi olarak gönderiliyor (371), VI 3,2-3.

KALLIBIOS, Ispartalı: Atina'da harmost, II 3,14.

KALLIBIOS, Tegealı: VI, 6,6-7.

KALLIKRATIDAS, Ispartalı: nauarkh, Lysandros'un yerine geçiyor (406), I 6,2-4; Isparta temsilcilerine söylediği sözler, I 6,4-5; Kyros tarafından kabul edilmiyor, I 6,6-7; Miletoslulara sözleri, I 6,8-11; Methymna'yı ele geçiriyor, I 6,12-14; Midilli'de Atina donanmasını abluka altına alıyor, I 6,15-18; Diomedon' un ablukayı yarma girişimini önlüyor, I 6,22; Arginusai'de yenilip öldürülüyor, I 6,26-36.

KALLIKSENOS, Atinalı: Konsey üyesi (406/405), I 7,8-35.

KALLIMEDON, Atinalı: Krala elçi olarak gönderiliyor, IV 8,13.

KALLISTHENES, Atinalı: Krala elçi olarak gönderiliyor, IV 8,13.

KALLISTRATOS, Atinalı: II 4,27.

KALLISTRATOS, Atinalı: Iphikrates'in Kerkyra seferine katılıyor (372), VI 2,39; Isparta'ya gönderiliyor (371), VI 3,3; 10.

KALYDON, Aitolia'da kent: IV 6,1; 14.

KAMARINA, Sicilya'da kent: [II 3,5].

KANNONOS, Atinalı: eski bir yasakoyucu, I 7,20; 34.

KARADENİZ: bk. Pontos Eukseinos.

KARDIA, Kherronesos'ta kent: I 1,1.

KARKHEDONLAR, bk. Kartacalılar.

KARTACALILAR: [Sicilya'da Selinus ve Himera'yı ele geçiriyorlar, I 1,37; Akragas'ı alıyorlar, I 5,21. II 2,24; Gela ve Kamarina'yı ele geçiriyorlar, II 3,5].

KARYA, -LILAR: I 1,10; 4,8. II 1,15. III 1,7-8; 2,12-20; 4,11-12; 21.

KARYAI, Lakonike'de kent: VI 5,25; 27. VII 1,28.

KASTOLOS, Lidya'da kent: I 4,3.

KATANE, Sicilya'da kent: [II 3,5].

KAUE, Frikya'da kasaba: IV 1,20.

KEBREN (Aiolis'te kent), -LİLER: III 1,17-18.

KEDREIAI, Karya'da kent: II 1,15.

KELTLER: VII 1,20; 31.

KELUSA, Argolis'te dağ: IV 7,7.

KENKHREIAI, Korinthos'un Saronik körfezindeki limanı: IV 5,1. VI 5,51. VII 1,17; 42; 45.

KEOS, Ege'de ada: V 4,61.

KEPHALLENIA, VI 2,31; 33; 38.

KEPHISODOTOS, Atinalı: strateg seçiliyor (405), II 1,16.

KEPHISODOTOS, Atinalı: VI 3,2. VII 1,12-14.

KEPHISOPHON, Atinalı: II 4,36.

KEPHISOS, Attike'de ırmak: II 4,19.

KEPHISOS, Boiotia'da ırmak: IV 3,16.

KERAMEIKOS, Atina surlarının dışında mezarlık: II 4,33.

KERAMIKOS, Karya kıyısında körfez, I 4,8. II 1,15.

KERKYRA, -LILAR: Atinalılarla Ispartalılar K. için dövüşüyorlar, V 4,64-66; K.lılar Ispartalıların kuşatmasına dayanıyor ve Iphikrates tarafından kurtarılıyorlar (373/372), VI 2,4-39.

KHABRIAS, Atinalı: Aigina'da Ispartalıları yeniyor (388), V 1,10; Attike sınırlarını koruyor (378), V 4,14; K. Boiotia'da, V 4,54; K. Pollis'i yeniyor, V 4,61; Iphikrates'in Kerkyra seferine katılıyor (372), VI 2,39; K. Isthmos'ta (368), VII 1,25.

KHAIRILEOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

KHAIRILAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

KHAIRON, Ispartalı: II 4,33.

KHALKISLİLER (Khalkis: Euboia'da kent): IV 2,17.

KHARES, Atinalı: Phleius'a yardım ediyor, VII 2,17-23; 4,1; Korinthos'ta Atina'nın egemenliğini yeniden kurmaya çalışıyor, VII 4,5.

KHARIKLES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

KHARMIDES, Glaukon'un oğlu, Atinalı: II 4,19.

KHARON, Thebaili: V 4,3.

KHAROPOS, Elisli: VII 4,15-16.

KHERRONESOS, -LULAR: I 3,8; 5,17. II 1,20; 27. III 2,8-10. IV 2,6; 8,5; 35; 39. V 1,7.

KHILON, Ispartalı: VII 4,23.

KHIOS, -LULAR: I 1,32; Kh.lular Kallikratidas'a gemi sağlıyor, I 6,3; Kh.lular Kallikratidas'a para veriyor, I 6,12; askeri kuvvet veriyor, I 6,18; 33; 37-38; Kh.lu askerler ayaklanıyor, II 1,1-4; Kh. Lysandros'a para yardımında bulunuyor, II 1,5-6; 10; 16; 17; Kh.lu sürgünler Atarneus'ta, III 2,11.

KHREMON, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

KHRYSOPOLIS, Boğazda kent, bugünkü Üsküdar: Atinalılar burada bir gümrük örgütü kuruyor (410), I 1,22; Alkibiades burada Pharnabazos'un temsilcilerinin önünde yemin ediyor, I 3,12.

KIBRIS: IV 8,24. V 1,10; 31.

KİLİKYA: III 1,1.

KINADON, Ispartalı: Isparta yönetimine komplo kuruyor (397), III 3, 4-11.

KIOS, Mizya'da kent: I 4,7.

KISSIDAS, Syrakusaili Dionysios'un Yunanistan'a gönderdiği ordunun komutanı, VII 1,29.

KITHAIRON, Boiotia'da dağ: V 4,36-38; 47; 55; 59. VI 4,5; 25.

KLADAOS, Olympia'da ırmak: VII 4,29.

KLAZOMENAI, İyonya'da kent: I 1,10-11. V 1,31.

KLEANDROS, Sikyonlu: VII 1,45.

KLEARKHOS, Rhamphias'ın oğlu, Ispartalı: Kalkhedon ve Byzantion'a gönderiliyor, I 1,35; Byzantion'un savunmasını örgütlüyor (408), I 3,15-20.

KLEAS, Ispartalı: V 4,39.

KLEIGENES, Akanthoslu: V 2,11.

KLEINOMAKHOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

KLEITELES, Korinthoslu: VI 5,37.

KLEOKRITOS, Atinalı: II 4,20.

KLEOMBROTOS, Isparta kralı: K.un Boiotia seferi (378), V 4,14-18; 35; Sphodrias'ın baskınını olumlu karşılıyor, V 4,25; K. Boiotia'ya yeni bir sefer yapıyor (377), V 4,59; 63; K. Phokis'e gönderilen birliklerin başına geçiyor (375), VI 1,1; Boiotia'ya geçiyor, Leuktra'da Thebaililere yenilip öldürülüyor (371), VI 4,1-13.

KLEOMEDES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

KLEONAI, Argolis'te kent: VII 5,15.

KLEONYMOS, Ispartalı: Sphodrias'ın oğlu, V 4,25-33. VI 4,14.

KLEOPHON, Atinalı: demokrat, yargılanması ve ölümü söz konusu ediliyor, I 7,35.

KLEOSTHENES, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

KLEOSTRATOS, Argoslu: elçi olarak Krala gönderiliyor (408), I 3,13.

KLETORLULAR (Kletor: Arkadia'da kent): V 4,36-37.

KNIDOS: Knidos muharebesi (394), IV 3,11-14; bir Isparta filosu K.da (391), IV 8,22-24.

KOCAKARI GÖĞSÜ: V 4,50.

KOIRATADAS, Boiotialı: Byzantion'un savunmasına katılıyor (408), I 3,15-21.

KOKYLISLİLER (Kokylis (?): Aiolis'te kent): III 1,16.

KOLONAI, Troas'ta kent: III 1,13-16.

KOLOPHON, İyonya'da kent: I 2,4.

KONON, Atinalı: strateg oluyor (407), I 4,10; Notion yenilgisinden sonra yeniden seçilerek Sisam'a gidiyor ve orada yeni bir donanma topluyor, I 5,16-20; Kallikratidas K.a meydan okuyor (406), I 6,15; K. donanaması ile sığındığı Midilli'de ablukaya alınıyor, I 6,15-22; Arginusai muharebesinden sonra ablukadan kurtuluyor, I 6,38; Arginusai muharebesinden sonra komutayı muhafaza ediyor, I 7,1; Aigos-Potamoi bozgunundan kurtulup Kıbrıs'a kaçıyor (405), II 1,28-29; Knidos muharebesini kazanıyor (394), IV 3, 10-14; K. ile Pharnabazos'un Ege denizindeki harekatı (394/393), IV 8,1-8; K. Uzun Surları yeniden inşa ediyor, IV 8,9-10; 12; elçi olarak Krala gönderiliyor ve Tiribazos tarafından tutuklanıyor (392), IV 8,13-15.

KORE: VI 3,6.

KORESSOS, Ephesos yakınında tepe: I 2,7; 9-10.

KORINTHOS, -LULAR: II 1,31; 2,19; 4,30. III 2,25; 5,1; 5; 12; 19; 23. IV

2,11; 14; 17-23; 3,15-23. K. müttefiklerin harekatına üs oluyor (393-387), IV 4,1-5; 19; 8-15; 34. V 1,29; K.ta kıyım (392), IV 4,3-5; K.un Uzun Surlarında muharebe, IV 4,6-13; Pharnabazos K. arazisinde (393), IV 8,8; K.luların körfezdeki harekatı, IV 8,10-11; K. Krala elçi gönderiyor, IV 8,13; Argos K.un bağımsızlığını tanıyor (387), V 1,34-36; 4,19. Isparta'ya gemi veriyor, VI 2,3; yardıma asker gönderiyor, VI 4,18; 26; 5,11; 29; Isparta ile birlikte Atina'dan yardım istiyor, VI 5,37; Iphikrates K.ta (370), VI 5,49-52; Thebaililer K.a sefer ediyor, VII 1,15-25; K.lular Thebaililere yemin etmeyi reddediyor, VII 1-40; K. Isparta'ya yardım ediyor, VII 2,2; Phleius'ta K. kapısı, VII 2,11; K. Phleius'un iaşesini sağlıyor, VII 2,17; 23; Euphron K.lu Pasimelos'a başvuruyor, VII 3,2; K. Atina garnizonlarını uzaklaştırıyor (365), VII 4,4-5; K. Thebai ile barış yapıyor, VII 4,6-10; Atina süvarisi K. önünde başarısızlığa uğruyor, VII 5,16.

KORONEIA, Boiotia'da kent: K. muharebesi (394), IV 3,15-21.

KORYPHASION, Messene'de liman: Ispartalılar K.u yeniden ele geçiriyor, I 2,18 (krş. Pylos).

KOS: Lysandros K.a geliyor (407), I 5,1.

KRANEION, Korinthos'un dış mahallesi: IV 4,5.

KRANNONLULAR (Krannon: Tesalya'da kent): IV 3,3.

KRATESIPPIDAS, Ispartalı: nauarkh, I 1,32; 5,1.

KREMASTE, Abydos'a yakın kent: IV 8,37.

KREUSIS, Boiotia'da liman: IV 5,10. V 4,16-17; 60. VI 4,3; 25.

KRINIPPOS, Syrakusaili: VI 2,36.

KRITIAS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2; Theramenes'i tutuklatıyor ve idam ettiriyor, II 3,15-56; Eleusis halkını tutuklatıyor ve idam ettiriyor (403), II 4,8-11; Pire muharebesinde öldürülüyor, II 4,19.

KROKINAS, Tesalyalı: [Olympia oyunlarında birinci, II 3,1].

KROMMYON, Isthmos'ta kent: IV 4,13; 5,19.

KROMNOS, Elis'te kasaba: VII 4,21-22; 24-28.

KRONION, Olympia'ya hakim dağ: VII 4,14.

KSENIAS, Elisli: III 2,27.

KSENOKLES, Ispartalı: III 4,20.

KSERKSES, Pers kralı: [II 1,8].

KYDON, Byzantionlu: Byzantion'u Atinalılara teslim ediyor (408), I 3,18-19.

KYLLENE, Elis'te kent: III 2,27; 30. VII 4,19.

KYLON, Argoslu: III 5,1.

KYME, Aiolis'te kent: III 4,27.

KYNOS-KEPHALAI (Köpek Kafaları), Boiotia'da tepeler: V 4,15. VI 4,5.

KYPROS, bk. Kıbrıs.

KYROS, kral Dareios'un oğlu: Anadolu'daki askeri kuvvetlerin komutanı, I 4,3-7; Lysandros'la görüşmesi (407), I 5,1-7; Atina'dan bir elçi heyeti K.a geliyor, I 5,8; K. Kallikratidas'ı kabul etmiyor (406), I 6,6-10; Kallikratidas'a yardımda bulunuyor, I 6,18; babası tarafından çağrıldığı halde, Lysandros'u destekliyor, II 1,7-15; 3,8; ağabeyi

Artakserkses'e isyanı ve ölümü, III 1,1-3; 6; 4,2; K.un paralı askerleri, III 2,7; 18; 20. VI 1,12.

KYTHERA, (Lakonike'nin güney kıyılarının karşısındaki ada): IV 8,7-8.

KYZIKOS, Marmara'nın (Propontis) güney kıyısında Kapıdağ yarımadasını ana karaya bağlayan berzah üzerinde kent: IV 1,29; Peloponnesoslular K.ta (410), I 1,11; K. muharebesini Atinalılar kazanıyor, I 1,16-18; Atinalılar kente giriyor, I 1,18-19; Pharnabazos elçilere buluşma yeri olarak K.u gösteriyor (408), I 3,13; Spithridates K.ta III 4,10.

- L -

LABOTES, Trakhis Herakleia'sında Isparta harmostu, I 2,18.

LAKRATES, Ispartalı: II 4,33.

LAMPSAKOS, bk. L a p s e k i .

LAPSEKİ, Helle denizinde kent: Atina donanması L.de toplanıyor (409), I 2,13-16; Lysandros L.yi ele geçiriyor (405), II 1,18; 2,2; Derkylidas L.de, III 2,6.

LARISA (Tesalya'da kent): -LILAR, II 3,4. IV 3,3. VI 4,33-34.

LARISA, Troas'ta kent: III 1,13; 16.

Mısırlı LARISA, Anadolu kenti: III 1,7.

LARISOS, Akhaia'da ırmak: III 2,23.

LASION, Elis kenti: III 2,30. IV 2,16. VII 4,12.

LEKHAION, Korinthos'un limanı: IV 4,7; 17; 8,10; 23. V 1,29; L.daki Isparta taburu L. yakınında yok ediliyor, IV 5,7-17; Agesilaos L.da başka bir tabur bırakıyor, IV 5,18-19.

LEMNOS, IV 8,15. V 1,31.

LEON, Atinalı: Krala gönderiliyor (367), VII 1,33-38.

LEON, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Konon'la birlikte Midilli'de ablukaya alınıyor (406), I 6,16.

LEON, Salamisli: Otuzların kurbanlarından, II 3,39.

LEON, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

LEONTIADES, Thebaili: oligark partinin başı, Kadmeia'yı Ispartalılara teslim ediyor, V 2,25-36; 4,7-19.

LEONTIKHOS, Atinalı: strateg, V 1,26.

LEONTINOI, Sicilya kenti: [II 3,5].

LEONTIS, Atina phylelerinden biri: II 4,27.

LEOTYKHIDAS, Ispartalı: kral Agis'in oğlu, gayri meşru olduğu için kral seçilemiyor, III 3,1-3.

LEPREONLULAR (Lepreon: Elis kenti): III 2,28. VI 5,11.

LESBOS: I 2,11-12; 6,12; 16; 26; [27]. II 2,5; 3,32; 35. IV 8,28-29.

LETRINOILULAR (Letrinoi: Elis kenti): III 2,25; 30. IV 2,16.

LEUKAS, Akarnania kenti: VI 2,3; 26.

LEUKOLOPHIDES, Adeimantos'un babası: I 4,21.

LEUKOPHRYS, Menderes Magnesia'sı dolaylarında Artemis'in kutsal arazisi: III 2,19. IV 8,17.

LEUKTRA, Boiotia'da köy: V 4,33; Ispartalılar L.da yenilgiye uğruyor (371), VI 4,4; 5,1; 23. VII 1,35; 2,2.

LEUKTRA ya da LEUKTRON, Lakonike kenti: VI 5,24.

LIBYS, Ispartalı: Lysandros'un kardeşi, nauarkh (403), II 4,28.

LİDYA: I 2,4.

LIKHAS, Ispartalı: III 2,21.

LOKRIS, -LİLER: a) Opuslu L.liler: III 5,3-5. IV 2,17; 3,15; 21-22. VI 5,23; 31; b) Ozoller: IV 2,17; 3,15. VI 5,23; 31.

LYKAITHOS, Atinalı: V I 3,2.

LYKARIOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

LYKEION, Atina dışında Apollon'un kutsal arazisi: I 1,33. II 4,27.

LYKISKOS, Atinalı: I 7,13.

LYKOMEDES, Mantineialı: Arkadia birliğini takviye ediyor, VII 1,22-24; L. Thebai kongresine katılıyor (366), VII 1,39; Atina ile ittifak yapmak için görüşmelerde bulunuyor, VII 4,2; L.in ölümü, VII 4,31.

LYKOPHRON, Pherai tiranı: I I 3,4.

LYKURGOS, Byzantionlu: Byzantion'u Atinalılara teslim ediyor (408), I 3,18-19.

LYSANDROS, Ispartalı: nauarkh, donanması ile Asya kıyıları yakınında dolaşıyor (407), I 5,1; 2-7. III 1,9; Notion'da Atinalıları yeniyor, I 5,10-14; komutayı Kallikratidas'a devrediyor (406), I 6,1-4; aldığı paralardan artanını Kyros'a geri veriyor, I 6,10; nauarkh Arakos'un yardımcısı, II 1,6-7; Kyros'tan yeni para yardımı görüyor (405), II 1,10-14; L. Karya sularında, II 1,15; L. Helle denizine geliyor, Lapseki'yi ele geçiriyor, II 1,17-20; Aigos-Potamoi'de Atina donanmasını ele geçiriyor, II 1,22-30; Atinalı esirleri yargılatıp idam ettiriyor, II 1,31-32; Helle denizinde bir harekattan sonra gidip Pire'yi ablukaya alıyor, II 2,1-2; 5-9; 16-23; Sisam'ı kuşatıp ele geçirdikten sonra on kişilik yönetimler kuruyor (404), II 3,3; 6. III 5,13; Isparta'ya dönüyor, II 3,7-10; Atina'ya bir Isparta garnizonu gönderiyor, II 3,13; Attike'ye gelip demokratların ayaklanmasını bastırmaya çalışıyor (403), II 4,28-36; Agesilaos'un tahta geçmesini destekliyor (398), III 3,3; Agesilaos'la Asya'ya geçiyor (396), III 4,2-6; Agesilaos'la anlaşmazlığı, III 4,7-11; Yunanistan'a dönüyor, III 4,20; Thebaililere karşı Phokis'e gönderiliyor (395), III 5,6; Haliartos'ta yenilip öldürülüyor, III 5,17-25.

LYSANDROS, Sikyonlu: VII 1,45.

LYSIAS, Atinalı: strateg, Arginusai muharebesine katılıyor (406), I 6,30; muharebeden sonra görevden alınıp yargılanıyor ve idam ediliyor, I 7.

LYSIMAKHOS, Atinalı: II 4,8; 26.

LYSIMENES, Sikyonlu: VII 1,45.

LYSIPPOS, Ispartalı: Elis'te harmost, III 2,29-30.

- M -

MADYTOS, Helle denizinde kent: I 1,3.

MAIANDROS, bk. M e n d e r e s .

MAKEDONYA, -LILAR: I 1,12. IV 3,3. V 2,12-13; 38-43; 3-18. VI 1,11.

MAKISTOS (Elis kenti), -LULAR: III 2,25; 30.

MALEA, Lesbos adasında bir burun: I 6,26; [27].

MALEA, Lakonike'de burun: I 2,18.

MALEATIS, Lakonike'nin kuzey batısındaki bölge: VI 5,24.

MELISLİLER (Melis: Tesalya'nın bir bölgesi): III 5,6. IV 2,17. VI 5,23.

MANIA, Dardanoslu, Aiolis valisi Zenis'in karısı: kocasının yerine geçiyor, III 1,10-28.

MANTINEIA, -LILAR: III 2,21. IV 2,13; 4,17; 5,18. VII 1,23; Ispartalılar

M.yı ele geçirip halkını dağıtıyorlar (385), V 2,1-7; M.lı birlikler Isparta ordusuna katılıyor, VI 4,18; M.nın yeniden inşa edilmesi (370), VI 5,3-5; M. ile Tegea arasında anlaşmazlık, VI 5,6-12; 13-20; 36; M.lıların Orkhomenos seferi, VI 5,13-14; 22; Thebaililer M.nın yardımına geliyor, VI 5,22; M.lılarla Arkadia birliği arasında anlaşmazlık, VII 4,33-35; M. ile Tegea arasında anlaşmazlık, VII 4,37-38; M. Isparta ve Atina'dan Thebai'ye karşı yardım istiyor (362), VII 5,1; Arkadia birlikleri M.da toplanıyor, VII 5,5-9; M. muharebesi, VII 5,14-18.

MANTITHEOS, Atinalı: Alkibiades'le Sardeis'ten kaçıyor, I 1,10; Krala elçi olarak gönderiliyor (408), I 3,13.

MARAKLAR, Aitolia kavmi: VI 1,7.

MARGANALILAR (Margana: Elis kenti): III 2,25; 30. IV 2,16. VI 5,2. VII 4,14; 26.

MEDEA, Arkadia'da kasaba: VII 1,29.

MEDIA, MEDLER: [Medlerin Dareios'a karşı çıkardıkları isyan sona eriyor, I 2,19]. II 1,13.

MEGABATES, Spithridates'in oğlu, IV 1,28.

MEGALOPOLISLİLER (Megalopolis: Arkadia kenti): VII 5,5.

MEGARA, -LILAR, MEGARIS: I 1,36; 2,14; 3,15; 6,32. II 4,1. IV 4,13. V 4,18; 41; 55; 58. VI 4,26.

MEGILLOS, Ispartalı: III 4,6.

MEIDIAS, Mania'nın damadı: kaynanasını öldürüp hazinelerine sahip çıkıyor, fakat Derkylidas her şeye el koyuyor, III 1,14-28.

MELANIPPOS, Rodoslu: VI 2,35.

MELANOPOS, Atinalı: VI 3,2.

MELANTHIOS, Atinalı: oligarkların 411 darbesinde strateg, II 3,46.

MELETOS, Atinalı: II 4,36.

MELOBIOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

MELON, Thebaili: Isparta garnizonunu Kadmeia'dan kovmak için girişimde bulunanlardan biri, V 4,2-12; 19.

MELOS, -LULAR: II 2,3; 9. IV 8,7.

MENANDROS, Atinalı: subay, I 2,16; strateg seçiliyor (405), II 1,16; Aigos-Potamoi'de Alkibiades'in öğütlerini iyi karşılamıyor, II 1,26.

MENASKOS, Ispartalı: IV 2,8.

MENDERES: III 2,14; 17; 4,12; 21. IV 8,17.

MENEKLES, Atinalı: Arginusai'de kazanan strateglerin yargılanmasında müdahalede bulunuyor, I 7,34.

MENEKRATES, Myskos'un babası: I 1,29.

MENON, Thespiaili: V 4,55.

MESSENE, -LİLER: V 2,3. VI 5,33. VII 1,27; 29; 36; 4,9; 27; 5,5.

METHYMNA (Lesbos adasında kent), -LILAR: I 2,12; Kallikratidas tarafından ele geçiriliyor (406), I 6,12-14; Kallikratidas M.da asker topluyor, I 6,18; 38; bir Isparta harmostu M.da yerleşiyor, IV 8,28-29.

MİDİLLİ, -LİLER: Midilli (Lesbos) adasında kent (Mytilene), Atina donanması M.de ablukaya alınıyor (406), I 6,16; 22; [26]; 27; 35; 38; 7,29; Lysandros M.yi ele geçiriyor (405), II 2,5; Thrasybulos M.de (389), IV 8,28-29.

MILETOS, -LULAR: I 1,31; 2,2-3; 5,1; 6,2; 7-12. II 1,30.

MINDAROS, Ispartalı: nauarkh, Atinalılarla Helle denizinde dövüşüyor (411), I 1,4; Atinalılara saldırma girişiminde bulunuyor (410), I 1,11; Kyzikos'ta yenilgiye uğrayıp öldürülüyor, I 1,14; 16-18; 23; yardımcısı Agesandridas, I 3,17.

MISGOLAIDAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

MITRAIOS, Pers: [Dareios'un yeğeni, II 1,8].

MITROBATES, Pers: Pharnabazos'un subayı, I 3,12.

MİZYA, -LILAR: I 4,7. III 1,13. IV 1,24.

MNASIPPOS, Ispartalı: Kerkyra'yı kuşatıyor, fakat yenilip öldürülüyor (373/372), VI 2,4-25; 31.

MNESILOKHOS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

MNESITHEIDES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

MUNIKHIA, Atina'nın limanı: II 4,11; 37.

MYGDON, Ispartalı: III 4,20.

MYRINA, Mizya kenti: III 1,6.

MYSKON, Menekrates'in oğlu: Syrakusaili strateg, I 1,29.

MYTILENE, bk. Midilli.

- N -

NARTHAKION, Phthia kenti: IV 3,8.

NAUBATES, Ispartalı: III 2,6.

NAUKLEIDAS, Ispartalı: Ephor, II 4,36.

NAUKLES, Ispartalı: VII 1,41.

NAUPAKTOS, Korinthos körfezinde kent: IV 6,14.

NAUPLIA, Argolis körfezinde liman: IV 7,6.

NEANDRIALILAR (Neandria: Aiolis kenti): III 1,16.

NEMEA, Argolis kenti: IV 2,14; 7,3. VII 2,5; 5,6-7.

NIKERATOS, Nikias'ın oğlu, Atinalı: Otuzların kurbanlarından biri, II 3,39.

NIKIAS, Nikeratos'un babası: II 3,39.

NIKOLOKHOS, Ispartalı: V 1,6-7; 25; nauarkh, V 4,65.

NIKOPHEMOS, Atinalı: IV 8,8.

NIKOSTRATOS, Atinalı: II 4,6.

NOTION, İyonya kenti: I 2,4; 11; Atinalıların Notion yenilgisi (407), I 5,11-14. II 1,6.

- O -

ODEON, Atina'da bir bina: II 4,9-10; 24.

ODRYSLER, Avrupa kıtasında Trak kavmi: III 2,2-5. IV 8,26.

OINIADAI, Akarnania'da liman: IV 6,14.

OINOE, Attike demoslarından biri: I 7,28.

OINOE, Korinthos bölgesinde kent: IV 5,5; 19.

OION (Lakonike kenti), -LULAR: VI 5,24; 26.

OITELİLER (Oite: Tesalya'da dağ): I 3,18. III 5,6.

OKYLLOS, Ispartalı: V 4,22. VI 5,33.

OLONTHEUS, Ispartalı: VI 5,33.

OLUROS, Akhaia kenti: VII 4,17-18.

OLYMPIA: III 2,26. IV 1,40; 7,2. VII 4,14; Olympia'nın kutsal arazisinde muharebe (364), VII 4,28.

OLYNTHOS, -LULAR: komşuları için tehlikeli olmaya başlıyor, V 2,11-20; Isparta'nın Olynthos'a karşı yaptığı seferler (382/379), V 2,20-38; 3,20; 26; O.lular Isparta'nın saflarında yer alıyor, V 4,54.

ONEION, Korinthos bölgesinde dağ: VI 5,51-52. VII 1,15; 41-42; 2,5.

ONOMAKLES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

ONOMAKLES, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ONOMANTIOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

OREOS (Euboia kenti), -LULAR: V 4,56-57.

ORKHOMENOS (Arkadia kenti): -LULAR: IV 5,18. V 4,36-37. VI 5,13-17; 24.

ORKHOMENOS, Boiotia kenti: III 5,6; 17. IV 2,17; 3,15-23. V 1,29. VI 4,10.

OROPOS, Boiotia'da liman: VII 4,1.

ORSIPPOS, Ispartalı: IV 2,8.

OTYS, Paphlagonia kralı: IV 1,3; Agesilaos onun Spithridates'in kızı ile evlenmesini istiyor, IV 1,4-15.

- P -

PAGASAI, Tesalya'da liman: V 4,56.

PAKTOLOS, Lidya'da ırmak (Sart çayı): III 4,22.

PALAIGAMBRION (Eski Gambrion), Mizya kenti: III 1,6.

PALLANTION (Arkadia kenti), -LULAR: VI 5,9. VII 5,5.

PALLENE, Khalkidike'de yarımada: V 2,15.

PAMPHILOS, Atinalı: strateg, V 1,2.

PANGAION, Makedonya'da dağ: V 2,17.

PANTAKLES, Ispartalı: [ephor, I 3,1. II 3,10].

PAPHLAGONIA, -LILAR: IV 1,2-3; 21-28.

PARAPITA, Pharnabazos'un karısı: IV 1,39.

PARALOS, Athena'nın iki kutsal gemisinden biri (devlet işlerinde ve ibadet ile ilgili işlerde kullanılırdı): II 1,28-29; 2,3. VI 2,14.

PARION, Marmara'nın (Propontis) güney kıyısında kent: I 1,13.

PAROS: I 4,11.

PARRHASIALILAR (Parrhasia: Arkadia kenti): Arkadialı bir kavim: VII 1,28.

PASIMAKHOS, Ispartalı: IV 4,10.

PASIMELOS, Korinthoslu: IV 4,4. VII 3,2.

PASIPPIDAS, Ispartalı: Isparta'dan sürülüyor, I 1,32; 3,17; Krala elçi olarak gidiyor (408), I 3,13.

PATESIADAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

PAUSANIAS, Isparta kralı: Aigos-Potamoi zaferinden sonra Attike'yi istila ediyor (405), II 2,7; Attike'ye dönüp, demokratlarla oligarkları barıştırıyor (403), II 4,29-39; Ispartalıların bozgunundan sonra Phokis'e geliyor (395), III 5,6-7; ordusu ile Isparta'ya dönüyor, ölüme mahkum edilince kaçıp Tegea'ya sığınıyor, III 5,23-25. V 2,3.

PEIRAIEUS, bk. P i r e .

PEIRAION, Korinthos körfezinde yarımada: Agesilaos'un P.a seferi (390), IV 5,1-8.

PEISANDROS, Ispartalı: nauarkh, III 4,29; Knidos muharebesinde ölüyor (394), IV 3,10-13.

PEISANAKS, Atinalı: Euryptolemos'un babası, I 3,12.

PEISIAS, Argoslu: VII 1,41.

PEISON, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

PELLA, Makedonya kenti: V 2,13.

PELLENE (Akhaia kenti), -LİLER: III 2,11. IV 2,20. VI 5,29. VII 1,15-18; 2,2; 11-16; 18-20; 4,17-18.

PELLENE, Lakonike kenti: VII 5,9.

PELLES, Ispartalı: IV 3,23.

PELOPIDAS, Thebaili: Krala elçi olarak gidiyor (367), VII 1,33-38; P. Korinthoslular tarafından geri çevriliyor (366), VII 1,40.

PERGAMON, bk. B e r g a m a .

PERIKLES, Atinalı, büyük Perikles'in oğlu. Notion zaferinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Arginusai muharebesine katılıyor (406), I 6,29; muharebeden sonra görevden alınıyor, yargılanıp mahkum ediliyor, I 7.

PERINTHOS (Marmara'nın -Propontis- Kuzey kıyısında kent): -LULAR: I 1,20-21.

PERKOTE, Troas kenti: V 1,25.

PERSLER: I 2,19. III 2,15; 4,10; 13-14; 22-25. IV 1,6; 30. V 2,35. VI 1,12. VII 1,33-34; 39.

PHAIDRIAS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

PHANIAS, Atinalı: strateg, V 1,26.

PHANOSTHENES, Atinalı: Andros'ta Konon'un yerine geçiyor, I 5,18.

PHARAKS, Ispartalı: nauarkh, III 2,12; 14; Thebaililerin prokseni, IV 5,6; Atina'ya elçi olarak gidiyor (369), VI 5,33.

PHARNABAZOS, Daskyleion satrapı: Helle denizinde Atinalılarla dövüşüyor (411), I 1,6; Kyzikos'ta (410), I 1,14; muharebeden sonra çekiliyor, I 1,19; Peloponnesoslulara cesaret veriyor, I 1,24; Kalkhedon'a yardıma geliyor, I 1,26; Syrakusaili Hermokrates Ph.un yanına sığınıyor, I 1,31; Ph. Abydos'a yardım ediyor (409), I 2,16; Kalkhedon'u savunuyor (408), I 3,5-7; Atinalı strategler ve Alkibiades'le anlaşma yapıyor, I 3,8-12; bir elçi heyetini Kralın katına çıkarmayı üzerine alıyor, I 3,13-14; 4,1-7; Klearkhos ondan para yardımı istiyor, I 3,17; Ph. ile Tissaphernes arasında anlaşmazlık, III 1,9; Derkylidas Ph.la savaşıyor (399), III 1,9; 28; Derkylidas Ph.la mütareke yapıyor, III 2,1; 9; Ph. Tissaphernes'le Karya'da (397), III 2,12-20; Spithridates Ph.u terkediyor (396), III 4,10. IV 1,7; Agesilaos Frikya'da Ph.a saldırıyor, III 4,12-15; Agesilaos Ph.a karşı yeni bir saldırıya hazırlanıyor (395), III 4,26-29; Agesilaos Ph.un yönetimindeki Frikya bölgesine giriyor, IV 1,1-2; 15-28; Agesilaos'la Ph. arasında görüşme (394), IV 1,29-41; Ph. ile Konon Ispartalıları Knidos'ta yeniyorlar, IV 3,10-14; Ph. ile Konon'un Ege denizindeki harekatı (394/393), IV 8,1-2; Ph. donanmayı Konon'la müttefiklerine emanet ediyor ve para yardımında bulunuyor, IV 8,8-10; Helle denizinde Atinalıları destekliyor, IV 8,31; 33; iç Asya'ya hareket ediyor (387), V 1,28.

PHARSALOS (Tesalya kenti), -LULAR: IV 3,3; 8. VI 1,2-18; 4,34.

PHEA, Elis kenti: III 2,30.

PHEIDON, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

PHERAI, Lakonike kenti: IV 8,7.

PHERAI (Tesalya kenti), -LİLER: II 3,4. VI 4,31.

PHILIPPOS, Thebaili: V 4,2.

PHILISKOS, Abydoslu: Ariobarzanes tarafından Yunanistan'a gönderiliyor, VII 1,27.

PHILLIDAS, Thebaili: Isparta garnizonunu Kadmeia'dan kovanlardan biri (379), VI 4,2-12.

PHILOKLES, Atinalı: Arginusai muharebesinden sonra strateg seçiliyor (406), I 7,1; Aigos-Potamoi bozgunundan sonra esir düşerek idam ediliyor, II 1,30-32.

PHILOKRATES, Ephialtes'in oğlu, Atinalı: IV 8,24.

PHILOKYDES, Atinalı: Kralın katında elçi (408), I 3,13.

PHLEIUS (Argolis kenti), -LULAR: IV, 2,16; 4,15; 7,3. VII 1,18; Isparta'nın isteği üzerine sürgünleri geri çağırıyor, V 2,8-10; Agesilaos Ph.u kuşatıp ele geçiriyor (380/379), V 3,10-17; 21-25; Ph. birlikleri Isparta ordusuna katılıyor, VI 4,9; 14; 17; 29; Ph.lu Prokles'in konuşması, VI 5,38. VII 1,1; Ph.lular Isparta'ya sadık kalarak düşmana karşı koyuyorlar (370-366), VII 2,1-23; 3,1; 4,1; 11.

PHOIBIDAS, Ispartalı: Khalkidike'ye giderken Kadmeia'yı alıyor (382), V 2,24-32; Thespiai'da harmost iken Thebaililerle bir çarpışmada ölüyor, V 4,41-46.

PHOINIKE, bk. F e n i k e .

PHOINIKUS, Kythera adasında kent: IV 8,7.

PHOKAIA, bk. F o ç a .

PHOKIS, -LİLER: III 5,3-7. IV 3,15; 21. V 2,33; 4,60. VI 1,1; 2,1; 3,1; 4,1; 3; 9; 17; 21; 27; 5,23; 30. VII 5,4.

PHRISKA, Elis kenti: III 2,30.

PHRYGIA, bk. F r i k y a .

PHYLE, Attike sınırında kale: II 4,2-7; 10-12.

PİRE: I 1,35. V 1,9; 2,14; 3,22; Alkibiades Pire'ye çıkıyor (407), I 4,12-13; Lysandros P.yi ablukaya alıyor (405), II 2,2-22; Lysandros P.ye giriyor, II 2,23; 11; demokratlar P.ye sığınıyor (404), II 4,1; Thrasybulos P.yi ele geçiriyor (403), I 7,35. II 4,10-20; bu olayın anılması, III 5,5; 8; 25. V 2,33; 395 yılında P.nin surları hala inşa edilmemiş, III 5,16; Konon P. surlarını yeniden yaptırıyor (393), IV 8,9; Teleutias'ın P.ye baskını (387), V 1,19-23; Sphodrias'ın P.ye akını (378), V 4,20-22; P. tahkim ediliyor, V 4,34; 41; P.nin çarşısı, V 1,21.

PISIDLER, III 1,13.

PITYAS, Ispartalı: [ephor, I 6,1. II 3,10].

PLATAIAI (Boiotia kenti): -LİLER: V 4,10; 15; 48. VI 3,1; 5. VII 1,34.

PLEISTOLAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

PLYNTERIA, Atina'da Athena heykelinin törenle yıkanması: I 4,12.

PODANEMOS, Ispartalı: nauarkh (393), IV 8,11.

PODANEMOS, Phliuslu: V 3,13.

POLLIS, Ispartalı: IV 8,11; nauarkh, V 4,61.

POLYAINIDAS, Ispartalı: VII 4,23.

POLYANTHES, Korinthoslu: III 5,1.

POLYBIADES, Ispartalı: V 3,20; 26.

POLYDAMAS, Pharsaloslu: Isparta'yı Iason'un tasavvurlarından haberdar ediyor (375), VI 1,2-18; öldürülmesi, VI 4,34.

POLYDOROS, Pherai tiranı Iason'un kardeşi: VI 4,33-34.

POLYKHARES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

POLYKHARMOS, Ispartalı: V 2,41.

POLYKHARMOS, Pharsaloslu: IV 3,8.

POLYKSENOS, Syrakusaili: V 1,26.

POLYPHRON, Pherai tiranı Iason'un kardeşi: VI 4,33.

POLYTROPOS, Ispartalı: VI 5,11-14.

PONTOS, Eukseinos (Karadeniz): I 1,22. II 2,1, IV 8, 27; 31. V. 1,28.

POSEIDON: P.un neden olduğu yer sarsıntıları, III 3,2. IV 7,4-5; P.un Isthmos'daki kutsal arazisi, IV 5,1-2; 4; Topraklar Hakimi P.un Isparta'daki kutsal arazisi, VI 5,30.

POTAMIS, Gnosis'in oğlu: Syrakusaili strateg, Hermokrates ve arkadaşlarının yerini alanlardan biri (410), I 1,29.

POTEIDAIA, Khalkidike kenti: V 2,15; 24; 39; 3,6.

POTNIAI, Boiotia kenti: V 4,51.

PRAKSITAS, Ispartalı: Korinthos'a gönderilen Isparta birliklerinin komutanı, IV 4,7-13; 18; 5,19.

PRAS, Phthia kenti: IV 3,9.

PRASIAI, Lakonike'de liman: VII 2,2-3.

PRIENE, İyonya kenti: III 2,17. IV 8,17.

PROAINOS, Korinthoslu: IV 8,11.

PROKLES, Hipponikos'un oğlu, Phleiuslu: V 3,13; konuşmaları, VI 5,38. VII 1,1.

PROKLES, Ispartalı: III 1,6.

PROKONNESOS, Marmara denizinde ada (Marmara adası): I 1,13; 18; 20; 3,1. IV 8,36. V 1,26.

PROKSENOS, Syrakusaili: Hermokrates'in kardeşi, I 3,13.

PROKSENOS, Tegealı: VI 5,6-7; 36.

PROMETHEUS, Tesalyalı: III 3,36.

PROTHOOS, Ispartalı: VI 4,2.

PROTOMAKHOS, Atinalı: Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor (407), I 5,16; Arginusai muharebesine katılıyor (406), I 6,30; 33; muharebeden sonra görevden alınıyor ve Atina'ya dönmüyor, I 7,1.

PYGELA (İyonya kenti): -LILAR: P. muharebesi (409), I 2,2-3.

PYLOS (Messene kenti): -LULAR: VII 4,16; 26 (bk. Koryphasion).

PYRRHOLOKHOS, Argoslu: Krala elçi olarak görderiliyor (408), I 3,13.

PYTHIA, Apollon bayramı: VI 4,29-30.

PYTHODOROS, Atinalı: [arkhont, II 3,1].

- R -

RHAMPHIAS, Klearkhos'un babası: I 1,35.

RHATINES: Pharnabazos'un subayı: III 4,13.

RHION, Akhaia'da burun: IV 6,14; 8,11.

RHODOS, bk. Rodos.

RHOITEION, Helle denizinde burun: I 1,2.

RODOS, -LULAR: I 1,2; 5,1; 19; 6,3. II 1,15; 17. III 5,1. VI 2,35; Rodoslu oligarklar Atinalılar tarafından kentten kovulunca, Isparta'dan bir donanma göndermesini sağlıyorlar, IV 8,20-25; 30. V 1,5-6.

- S -

SALAMIS: II 2,9; 3,39.

SALAMINIA, Athena'nın iki kutsal gemisinden biri (devlet işlerinde ve ibadet ile ilgili işlerde kullanılırdı): VI 2,14.

SAMIOS, Ispartalı: nauarkh, III 1,1.

SAMOS, bk. S i s a m .

SAMOTHRAKE: V 1,7.

SARDEIS, Lidya kenti: I 1,9-10; 5,1. III [2,11]; 4,21; 25. IV 1,27; 8,21.

SATYROS, Atinalı: Theramenes'i tutukluyor, II 4,54-56.

SELINUS (Sicilya kenti): -LULAR: [Kartacalılar tarafından alınıyor, I 1,37]; S.lu gemiler Ephesos'un savunmasına katılıyor, I 2,8-11.

SELLASIA, Lakonike kenti: II 2,13; 19. VI 5,27. VII 4,12.

SELYMBRIA, bk. S i l i v r i .

SESTOS, Helle denizinin kuzey kıyısında kent: I 1,7; 11; 36 (?); 2,13. II 1,20; 25. IV 8,3; 5-6.

SEUTHES, Odryslerin başı, Amedokos'a bağlı hükümdar: III 2,2; 9. IV 8,26.

SİCİLYA, -LILAR: [I 1,37; 5,21. II 2,24]. VI 2,9.

SIDUS, Isthmos'ta kent: IV 4,13; 5,19.

SIKELIA, bk. S i c i l y a .

SIKYON, -LULAR: III 1,18. IV 2,14; 16; Ispartalılar S.u üs olarak kullanıyor, IV 4,1-5; 18; S. Isparta'ya yardım gönderiyor, VI 4,18; Thebaililerin S. çevresinde harekatı, VII 1,17-22; S.da Euphron tiran oluyor, VII 1,44-46; S.luların Phleiuslularla savaşı, VII 2,1-2; 11-20; Euphron S.dan kovuluyor, sonra geri geliyor, VII 3,1-4; S. yeniden Arkadialıların eline düşüyor, VII 4,1.

SİLİVRİ (Marmara'nın -Propontis- kuzey kıyısında kent), -LİLER: Alkibiades Kyzikos muharebesinden sonra S.ye geliyor, I 1,21; S.yi alıyor (408), I 3,10.

SİSAM, -LILAR: Atina donanma birlikleri S.da, I 2,1; 4,8-11; 23; 5,11; 20; 6,2; 15; 25-26; 38; 7,30. II 1,12; 16; Aigos-Potamoi bozgunundan sonra S. Atina'ya sadık kalıyor, II 2,6; S. Lysandros tarafından kuşatılıyor ve ele geçiriliyor, II 3,3; 6; Teleutias S.da, IV 8,23.

SISYPHOS: Derkylidas'ın takma adı, III 1,8.

SKEPSIS, (Troas kenti), -LİLER: Derkylidas tarafından işgal ediliyor, III 1,15; 20-28.

SKIONE (Khalkidike kenti), -LİLER: II 2,3.

SKILLUSLULAR (Skillus: Elis kenti): VI 5,2.

SKIRITIS (Lakonike'de bölge), SKIRITLER: VI 5,24-25. VII 4,21; S.ler Isparta ordusunda özel bir birlik oluşturuyor, V 2,24; 4,52-53.

SKOLOS, Boiotia kenti: V 4,49.

SKOPAS, Tesalya hükümdarı: VI 1,1.

SKOTUSSALILAR (Skotussa: Tesalya kenti): IV 3,3.

SKYROS, Egede Euboia (Eğriboz) adasının doğusunda ada IV 8,15. V 1,31.

SKYTHES, Ispartalı: III 4,20.

SOKLEIDES, Ispartalı: VII 4,19.

SOKRATES, Sophroniskos'un oğlu, ünlü Atinalı filozof. Arginusai muharebesini kazanan strateglerin yargılanmasında *prytan* olarak yasa dışı bir öneriyi oya koymayı reddediyor, I 7,15.

SOPHOKLES, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

SOPHRONISKOS, Atinalı: Sokrates'in babası: I 7,15.

SOSTRATIDAS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

SPARTIATLAR, bütün haklara sahip Isparta yurttaşları: III 3,5-7; 4,2. IV 3,23. V 1,11; 3,9; 4,39. VI 4,15; 21; 25; 28. VII 1,25; 4,20; 27; 5,10-11.

SPARTOLOS, Khalkidike kenti: V 3,6.

SPHAGIAI, Messene kıyısında adalar: VI 2,3.

SPHODRIAS, Ispartalı: Thespiai'de harmost (378), V 4,15; Attike'ye akın ediyor, V 4,20-24; mahkemeye veriliyor, beraat ediyor, V 4,25-34; 63; Leuktra'da ölüyor (371), VI 4,14.

SPITHRIDATES, yüksek görevli Pers: Lysandros onu Pharnabazos'tan ayırıyor (396), III 4,10; Agesilaos'la S.: Agesilaos S.i kızını Otys'e vermeye ikna ediyor, IV 1,1-15; S. Agesilaos'la bozuşuyor, IV 1,20-28.

STAGES, Pers subayı: Lidya'da Thrasyllos'la dövüşüyor, I 2,5.

STASIPPOS, Tegealı: Isparta yanlısı, VI 4,18; 5,6; 10; 36.

STENELAOS, Ispartalı: harmost, II 2,2.

STESIKLES, Atinalı: VI 2,10.

STRATOLAS, Elisli: VII 4,15; 31.

STRATOS, Akarnania kenti: IV 6,4.

STROMBIKHIDES, Atinalı: Autokles'in babası: VI 3,2.

STRUTHAS, Pers, İyonya satrapı: Atina yanlısı, IV 8,17-21.

STYMPHALOS, Arkadia kenti: VII 3,1.

SUNION, Attike'nin güney doğusunda burun: V 1,23.

SYENNESIS, Kilikya hükümdarı: III 1,1.

SYRAKUSAI, -LİLER: I 1,18; 26; 29; 31; 2,8-12; 14. [II 2,24; 3,5]. III 1,2; 4,1; 5,14. V 1,26; 28; 4,59. VI 2,35. VII 1,22.

- T -

TANAGRA (Boiotia kenti), -LILAR: V 4,49.

TAŞOZ, Ege denizinin kuzeyinde Trakya kıyısının yakınında ada: I 1,13; 32; 4,9. V 1,7.

TEGEA (Arkadia kenti): -LILAR: III 5,7; 25. IV 2,13; 20-21. V 1,33; 4,37. VI 4,18; T. ile Mantineia arasında anlaşmazlık, VI 5,6-10; 15-16; 24-36; Thebaili harmost Arkadia birliğinin ileri gelenlerini T.da tutuklamaya kalkışıyor (362), VII 4,36-40; T.lılar Epameinondas'ın Peloponnesos harekatını destekliyor, VII 5,5; 7-9; 14-21.

TEISAMENOS, Ispartalı: falcı, III 3,11.

TELEUTIAS, Ispartalı: Agesilaos'un kardeşi, nauarkh (390), IV 4,19; Knidos'ta Ekdikos'un yerine geçiyor, IV 8,11; 23-25; T. Aigina'da (389/388), V 1,2-4; 13; Pire'ye giriyor (387), V 1,21-23; yönettiği Olynthos seferinde ölüyor (382/381), V 2,37; 3,7.

TEMNOS, Aiolis kenti: IV 8,5.

TENEDOS, Troas kıyısı karşısında ada (Bozcaada): V 1,6-7.

TENEA, Korinthos bölgesinde kent: IV 4,19.

TEOS, İyonya'da liman: I 5,15.

TESALYA, -LILAR: II [3,1]; 4,36. IV 3,3-9. V 3,9. VI 1,2-18; 4,28-37; 5,23; 30. VII 1,28; 5,4; 16.

TEUTHRANIA, Mizya kenti: III 1,6.

THALAMAI, Elis'te kale: VII 4,26.

THAMNERIA, Media kenti: II 1,13.

THASOS, bk. T a ş o z .

THEBAI, -LİLER: I 7,28. II 2,19; Atinalı demokratlar Thebai'e sığınıyor, II 4,1-2. III 2,21; Th.de Isparta düşmanlığı, III 5,1; 3; Th.liler Phokis'i istila ediyor (395), III 5,4; Isparta'ya karşı Atinalılardan yardım istiyorlar, III 5,5-15; Haliartos'ta Lysandros'u yenilgiye uğratıyorlar (394), III 5,16-24; Nemea muharebesine katılıyorlar, IV 2,22; Koroneia muharebesine katılıyorlar, IV 3,15-21; Agesilaos'un katında Th. elçileri (390), IV 5,10; Kral katında Th. elçileri, IV 8,15; Th.liler Boiotia'nın bağımsızlığını tanımak zorunda kalıyor, V 1,32-36; Th. Olynthos'la ittifak yapmak istiyor, V 2,15; Th. akropolü Ispartalı Phoibidas tarafından işgal ediliyor (382), V 2,25-34; 4,1. VI 3,9-11; Th. Olynthos'a karşı askeri kuvvet gönderiyor, V 2,37; 40; Th. Ispartalıların eline düşüyor, V 3,27; Isparta garnizonu Th.den atılıyor, V 4,2-12; Isparta'nın Th. seferleri (378), V 4,13-19; Th.liler Sphodrias'ı Attike'yi istilaya teşvik ediyor, V 4,20; Isparta'nın Th.e karşı yeni seferleri (378), V 4,34-36; (377), V 4,47-55; 58; Th.liler Oresos'u alıyor, V 4,56-57; Isparta Th.e karşı yeni bir sefer yapıyor (376), V 4,59; (375), V 4,60-62. VI 1,1; Th. Boiotia kentlerini egemenliği altına alıyor, V 4,63. VI 1,1; Atinalılar Th.in kudretinden kaygı duyuyor, VI 2,1; 3,1-2; 9; Th.liler 371 barış anlaşmasına katılmıyor, VI 3,18-20; Leuktra'da kazanıyorlar, VI 4,1-15; 19; Th. ile Pherai tiranı Iason ve halefleri arasında ilişkiler, VI 4,20-24; 35; 37; Arkadia'ya çağrılan Th.liler Lakonike'yi istila ediyor (370), VI 5,19; 22-32; Isparta Atina'dan Th.e karşı yardım istiyor (369), VI 5,35-46; Th.liler yurtlarına dönüyor, VI 5,50-52; Th.lilerin Korinthos seferi, VII 1, 15-26; 2,51; Th.lilerle Ispartalılar arasında Delphoi'de görüşmeler, VII 1,27; Th.lilerin Tesalya seferi, VII 1,28; Th.de Arkadia düşmanlığı, VII 1,32; Th.liler Krala bir elçi heyeti gönderiyor (367), VII 1,33-38; Th. kongresi (366), VII 1,39-40; Th. ile Akhaia, VII 1,41-43; Th.lilerin Phleius seferi, VII 2,11-15; Sikyonlu Euphron Th.de öldürülüyor, VII 3,4-12; Th. Oropos'u elde ediyor, VII 4,1; Arkadialıların Th.lilerin yardımına gereksinimi kalmıyor, VII 4,2; Th. ile Korinthos arasında barış, VII 4,6-10; Th.lilerin Elis'te müdahalesi, VII 4,27; Th.liler Arkadia'nın işlerine karışıyor (363/ 362), VII 4,34; 5,20.

THEBE, Mizya kenti: IV 1,41.

THEMISTOGENES, Syrakusaili, Ksenophon'un takma adı: III 1,2.

THEOGENES, Atinalı: I 3,13; Otuzlardan biri, II 3,2.

THEOGNIS, Atinalı: Otuzlardan biri, II 3,2.

THEOPOMPOS Miletoslu: korsan, Isparta'ya Aigos-Potamoi zaferini müjdeliyor, II 1,30.

THERAMENES, Atinalı: strateg, yirmi gemi ile Atina donanmasının bulunduğu yere geliyor (410), I 1,12;

Karadeniz boğazında kurulan gümrük örgütünün başına getiriliyor, I 1,22; trierarkh olarak Arginusai muharebesinden sonra kazazedeleri kurtarmakla görevlendiriliyor (406), I 6,35; bu olayın söz konusu edilmesi, I 7,5; 17; 31. II 3,35; kazanan strategleri suçluyor, I 7,4-8; Atina'nın kuşatılması sırasında Lysandros ve Ispartalılarla görüşmeler yapıyor (405/ 404), II 3,2; Kritias'la arası açılıyor, II 3,15-22; Kritias tarafından suçlanıyor, savunmasına rağmen tutuklanıyor ve idam ediliyor, II 3,23-56; 4,1.

THERIMAKHOS, Ispartalı: Methymna harmostu, IV 18,29.

THERMOPYLAI, Oite dağında geçit: VI 5,43.

THERSANDROS, flüt çalgıcısı, Thibron'un yakını, IV 8,18-19.

THESPIAI (Boiotia kenti), -LİLER: IV 2,20. V 4,10; 15; 20; Ispartalılar Boiotia'daki harekatları için Th.i üs olarak kullanıyorlar, V 38-55; Th.liler kentlerinden kovuluyor, VI 3,1; 5; 4,10.

THIBRAKHOS, Ispartalı: II 4,33.

THIBRON, Ispartalı: harmost, Tissaphernes'e karşı Asya'ya gönderiliyor (400), III 1,4-10; 2,1; yeniden Asya'ya geliyor, burada öldürülüyor (391), IV 8,17; 22.

THISBAI, Boiotia kenti: VI 4,3.

THORAKS, Ispartalı: I 1,18; 28.

THORIKOS, Attike demoslarından biri: Atinalılar tarafından tahkim ediliyor (409), I 2,1.

THRAKE, bk. Trakya.

THRAISTOS, Elis kenti: VII 4,14.

THRAKION, Byzantion'un bir meydanı: I 3,20.

THRASONIDAS, Elisli: VII 4,15.

THRASYBULOS, Kollytoslu, Atinalı: V 1,26.

THRASYBULOS, Steirialı, Atinalı: strateg, yirmi gemi ile Atina donanmasının bulunduğu yere geliyor (410), I 1,12; Trakya seferi (407), I 4,9; strateg seçiliyor, I 4,10; Alkibiades onu karşılıyor, I 5,11; trierarkh olarak, Arginusai muharebesinden sonra kazazedeleri kurtarmakla görevlendiriliyor (406), I 6,35; bu olayın söz konusu edilmesi, 7,5; 17; 31; Otuzlar tarafından sürülüyor (404), II 3,42; Phyle'yi alıyor (403), II 4,2-7; Pire'yi ele geçiriyor, II 4,10-22; 34; demokratları Atina'ya döndürüyor, II 4,40-43; Thebai ile ittifak yapılmasından yana çıkıyor (395), III 5,16; Th. Asya kıyılarını dolaşıyor, Aspendos'ta öldürülüyor (389), IV 8,25-31; 34.

THRASYDAIOS, Elisli: demokrat partinin önderi, III 2,27-30.

THRASYLLOS, Atinalı: strateg, Atina'ya gidip Helle denizinde elde edilen zaferi müjdeliyor (411), I 1,8; Agis'in Atina surlarına yaptığı bir saldırıyı püskürtüyor (410), I 1,33-34; İyonya seferi (409), I 2,1-11; Lapseki'de Alkibiades'e yetişiyor, I 2,12-17; Kalkhedon'un kuşatılmasına katılıyor (408), I 3,6; Atina'ya dönüyor (407), I 4,10; Notion yenilgisinden sonra strateg seçiliyor, I 5,16; Arginusai muharebesine katılıyor, I 6,30; savaş konseyindeki önerisi, I 7,29; muharebeden sonra görevden alınıp yargılanıyor ve idam ediliyor, I 7.

THRIA, Attike demoslarından biri, V 4,21.

THURION (güney İtalya kenti) trierleri: I 5,19.

THYAMIA, Sikyon'la Phleius arasında kale: VII 2,1; 23; 4,1; 11.

THYMOKHARES, Atinalı: strateg, Euboia sularında yenilgiye uğruyor (411), I 1,1.

THYRIONLULAR (Thyrion: Akarnania kenti): VI 2,37.

TIGRANES, Pers: Struthas'ın damadı, IV 8,21.

TIMAGORAS, Atinalı: görevle Krala gönderiliyor (367), VII 1,33-38.

TIMOKRATES, Atinalı: konsey üyesi, Arginusai'de kazanan strateglerin tutuklanmalarını ve yargılanmalarını istiyor (406), I 7,3.

TIMOKRATES, Ispartalı: VII 5,13.

TIMOKRATES, Rodoslu: Isparta'ya karşı birleşilmesi için Tithraustes tarafından Yunanistan'a gönderiliyor, III 5,1.

TIMOKRATES, Syrakusaili: VII 4,12.

TIMOLAOS, Korinthoslu: III 5,1; müttefiklere hitaben söylediği sözler (394), IV 2,11.

TIMOMAKHOS, Atinalı: VII 1,41.

TIMOTHEOS, Atinalı: T. donanması ile Peloponnesos kıyılarını dolaşıyor, Alyzeia zaferi (375), V 4,63-66; T.un Zakynthos'a karşı harekatı (374), VI 2,2-3; T. görevden alınıyor (373), VI 2,12-13.

TIRIBAZOS, Artakserkses'in yüksek görevli memuru: Perslerle Ispartalılar arasında anlaşmayı destekliyor, IV 8,12-17. V 1,6; 25; 28; Kralın barış için ileri sürdüğü koşulları Yunan temsilcilerine bildiriyor (387), V 1,30.

TISIPHONOS, Tesalyalı: VI 4,37; 5,1.

TISSAPHERNES, Sardeis satrapı: Helle denizine gelerek Alkibiades'i tutukluyor (411), I 1,9; Hermokrates'in bir zamanlar onu Isparta'da suçlaması, I 1,31; Taşoz'daki ayaklanmayı desteklemekle suçlanıyor, I 1,32; Ephesosluların yardımına geliyor (409), I 2,6-10; Isparta elçileri tarafından suçlanıyor (407), I 5,2; bir Atina elçi heyetini kabul ediyor, I 5,8-9; İyonya'daki Yunan kentlerini egemenliği altına almak istiyor (400), III 1,3; Ispartalılar ona karşı Thibron'u gönderiyor, III 1,4-8; T. ile Pharnabazos arasında düşmanlık, III 1,9; Derkylidas T. ile savaşıyor (397), III 1,12-21; T. Fenike'de bir donanma hazırlıyor, III 4,1; Agesilaos'la yaptığı mütarekeyi bozuyor (396), III 4,5-12; Agesilaos T.in satraplığına giriyor (395), III 4,20-25; T. Kralın buyruğu ile öldürülüyor, III 4,25; T.in iki yüzlülüğü, IV 1,32.

TITHRAUSTES, Lidya satrapı: Tissaphernes'in halefi, Agesilaos'la bir mütareke yapıyor (395); Yunanistan'da Isparta aleyhinde tahriklerde bulunuyor, III 5,1.

TLEMONIDAS, Ispartalı: V 3,3-4.

TORONE, Khalkidike kenti: II 2,3. V 3,18.

TRAKYA, TRAKLAR: I 3,10; 17; 4,9. II 2,5. III 2,8-10. IV 8,26. V 1,26; 2,12; 17; 24.

TRALLEIS, Karya kenti: III 2,19.

TRIKARANON, Argolis'te dağ: VII 2,1; 5,11; 13; 4,11.

TRIPHYLIALILAR (Triphylia: Elis'in bölgesi): III 2,30. IV 2,16. VI 5,2. II 1,26.

TRIPTOLEMOS, Atinalı kahraman: VI 3,6.

TRIPYRGIA, bk. Üçburçlar.

TROIA: III 4,3. VII 1,34.

TROIZEN (Argolis kenti), -LİLER: IV 2,16. VI 2,3. VII 2,2.

TUZLA, Pire dolaylarında bataklık: II 4,34.

TYDEUS, Atinalı: strateg seçiliyor (405), II 1,16; Aigos-Potamoi'de Alkibiades'in müdahalesini hoş karşılamıyor, II 1,26.

TYNDARIDLER'in evi, Isparta'da: VI 5,31.

– Ü –

ÜÇBURÇLAR, Aigina adasında bir yer: V 1,10.

– Û –

ZAKYNTHOS, İyon denizinde en güneydeki ada: VI 2,2-3.

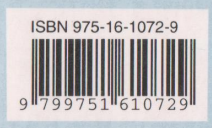
ZENIS, Dardanoslu: Aiolis valisi, III 1,10.

ZEUKSIPPOS, Ispartalı: [ephor, II 3,10].

ZEUS: Z.un Olympia'daki kutsal arazisi, III 2,22; 26; 31. VII 3,10; 4,35.

ZOSTER, Attike'de burun: V 1,9.

ISBN 975-16-1072-9

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara – 1999

internetteki kitabeviniz
www.eren.com.tr